

شیتہ و ژیرہ

شیتہ و ژیرہ

کۆمهلی وشه و قسهی نهستق و بابهتی فۆلکلۆر و کهله پورییه

برایم محیدین عارف

سلیمانی

۲۰۲۴

شېتە و ژېره

بابەت: فۆلكلور

نوسینی: برايم محیدین عارف

تایپکردن: نوسەر

نەخشەسازی بەرگ و ناوهرۆك: په یام ئەحمەد

قه باره ی کتیب: A5

ژماره ی لاپه ره: (۱۹۲)

تیراژ: (۵۰۰) دانه

نرخ () دینار

نۆبه تی چاپ: یه که م ۲۰۲۴

شوینی چاپ: سلیمان، چاپخانه ی یاد

له بهرپوه بهریتی گشتی کتیبخانه گشتیه کان

ژماره ی سپاردنی () ی سالی ۲۰۲۴ ی پیدراوه

به پشتیوانی دهه هال ئه بوبه کر پاریزگاری سلیمان چاپکراوه

ناوہرۆک

۹	رۆنکردنہ وەہیەکی پێویست
۱۱	شینى چلە
۱۳	زاخە، شلیۆه، خوناو
۱۵	کاروان ئاشى، نیوه نمەک
۱۸	بێرى و سەریبێرى
۱۹	وەرزێر، مارەزا
۲۱	جۆبار، ئاوبارە، ماینى مێرگ خۆر
۲۳	گۆخلان، گورگەزى، گەرماو
۲۵	کۆلەوہیباب، مەترەلۆز، لات و لیوار
۲۷	هۆکل، سەلک، زەبەن
۲۹	هێرک، پێرک، هەتەر، بەلەتەر
۳۱	مەلۆتکە، پێرەوکە، دارە دارە
۳۴	تیلا، شول، تیلا ترین، قەلاس
۳۶	پیاوی و رگن، بەرخى توکن، مندالی لیکن
۳۸	دەلەوبا، کەلەگا، بەراویتە
۴۱	کۆلەکە، کۆتەرە، کەبیانو، کەلەگا
۴۵	شریف، شارپی، شاتو، شەوئاو
۴۸	تار، تارانن، تارا، تەریک
۵۱	حەپۆلک، حەپۆلە، حەسیر مەیدان
۵۴	خولکت گەنمی بیت، نانت جۆبی

۵۶	باراش، بهرداش
۶۰	بهروانکه، بهر پی، بهر هه یوان، بهربووک
۶۳	پلوسکه، پنه، پیکوله
۶۵	گله به کره، گلگه چ
۶۸	کابان، باوان
۷۱	ماش و برنج
۷۲	چه وره، چه کل
۷۵	که یل، که لاره، که ل
۷۷	میگهل، هاویر
۸۱	موشه موش، موشین
۸۲	چله بر، وهر دانه وه، گیاگه نان
۸۵	کاساوسی
۸۸	چهک و پینه
۹۱	بژوین، بیسه، بیسه لان
۹۴	نه ورۆزو به هار له دوو دیری فولکلۆردا
۹۷	چله، چله بر
۱۰۱	کونجی باران، لینکه په له، گه نه په له
۱۰۵	لافای قه ره تو
۱۰۸	که پهک
۱۱۰	دیمه کار، ئاشگیر ئاو
۱۱۲	کونجی، کوله نجه، فهره نجی، کۆشک، که په نک

۱۱۷	کهنده لان، کهندږ، بن کهنده لان، ږه بهن
۱۲۰	ته گه، کهل، بهراوښته، قسر
۱۴۶	په له و جوړه کانی
۱۳۰	گلمتک، کهسته گل، خاکی کاکی به کاکی
۱۳۳	میښه
۱۳۴	سهره ماکاو، سهره بزوتک، سهره خره، سهری هارومار
۱۳۷	سندوقی بوراق
۱۳۹	شو
۱۴۱	دهسته وایی
۱۴۵	پاشه بهر، پاشه بهره
۱۴۷	پینجه ی تار، تار
۱۵۱	شینى چله
۱۵۳	شه وچه ره، شه و به سهره، شه و پاته
۱۵۵	کولبه ر، مه لوبه ر
۱۵۶	دږ، سه گی دږ، بونی دږی
۱۶۰	دهسه چيله، قوتيله
۱۶۲	شینته و ژیره
۱۶۶	داهول یا داؤل
۱۶۸	پریاسکه
۱۷۱	پشینله شور، پرچی نایشه و فاته
۱۷۳	پینخور، پینکور

۱۷۷	په چه، په چهلان، په رچهم
۱۸۰	بورو، بوره، بابوله
۱۸۳	باول
۱۸۵	ناوی مانگه کوردییه کان له چیهوه هاتوه

رونکردنه وهیه کی پئویست

که کتیبی یه کهم و دووه می بابه ته فولکلوری و کهله پوریه کانم بلاوکرده وه، دهنگیکی باشی دایه وه، هرچه نده به تیرازی کهم چاپکران، به لام هر زوو له بازاردا نه مان. به ریزان، د، عادل گهرمیانی، ره وانشاد د، مارف عمرگول، ماموستا محمه د حمه ساله ح توفیق، له تیف بیتاک،... زور نوسهری تر پیروز بایان لیکردم، ته نانه ت و تیان: مانه وهی کهله پور و هک مانه وهی میلله ته که وایه... پئویستی که ژیا نه. له نامیلکه کاندای پیناسه ی چه ند وشه یه کی کهله پوریم کردبو. ئەوا کتیبی سییه میشی به دوا داهات، ئەم نامیلکه یه ی سییه م، جیاوازی له گه ل یه کهم و دووه مدا هه یه، ئەم نامیلکه یه، هر پیناسه ی وشه ی کهله پوری نیه، به لکو کومه لی ئیدیوم و قسه ی نه سته قی کوردیش له گه ل وشه کاندای قسه یان له سهر کراوه. ئەگه ر هه موویان وشه ی کهله پوریش نه بن، له باره ی دیارده یه که وه دواون، چوئیتی ئەجامدانی دیارده که چوه ته خانه ی فولکلورو کهله پوره وه، ئیستا پیاده ناکریت. ناوه رۆکی ناو ههرسی کتیه که، هیچ پیوه ریکی ئەبجهدی له ریز کردنی وشه کاندای به کارنه هاتوه، به تیکه ل و پیکه لی خراونه ته روو چونکه به نده پیی وایه، خوئنه ر په نگه به یه کجار له به رگه وه بو به رگ کتیه که نه خوئینته وه، به لکو وشه ی کهله پوری کوردی گولی گه شاوه ی ناو کتیبخانه کائن، ده شی نامیلکه که هه رده م له به ر ده ستا بیت، خوئنه ر جار ناجاریک ئەوه ی مه به سته بیت بیخوئینته وه یا وشه یه کی لی هه لبه ینجینیت، یان به دوا ی مانای وشه یه کدا بگه ریت.

مه به سته گشتیه که پاراستنیانه له فهوتان، چونکه به کار هینانیا لای نه وهی ئیستا نه ماون و له میژوودا تۆمارنه کرین، دهفه وتین. دووباره ناوچه و شوینه کانی کوردستان، پۆلیان له مانای وشه کانداهیه، پهنگه وشه یه ک لیره مانایه ک ببه خشیت له شوینی تر بو مانایه تر به کار بیته، یان جیاوازی هه بیته، له پیکهاته ی پیتی وشه کانداهیه چونی ک بیته ئه م رسته و وشانه له هه گبه ی زانیی منه وه بو فولکلور هاتون، له ده ریای فراوانی فولکلور که له پوری کورده وه هاتونه ته مه یدان، تیبینی ئیوه ی خوینه رنیش هه میسه به هه ند وهرده گیری، له گه ل ریزدا.

نوسهر

شىنى چلە

چلە: چل پۆژە لە ھەردوو ھەرزى ھاوین و زستاندا ھەيە، چلەى ھاوین گەرمترین پۆژەکانى ھاوینە، بىگومان چلەى زستانىش بە ھەمان شىوہى پىچەوانەى چلەى ھاوین ساردترین پۆژەکانى ھەرزى زستانە. چلە بە زۆرى دەكەويٹە ناوہراستى ھەرزەكەوہ، ھەردووکیان جگە لە دانەوہى گەرمى و ساردى كاریگەرى زۆریان لە سروشندا ھەيە لەسەر ژيانى مرۆف، ئازەلان، پروەك. چلەى ھاوین ھەويئى ھيتاى گەرمای پىگەياندىنى زۆر جۆر ميوہى ھاوینانە، زستانىش بە ھەمان شىوہ، جگە لە بارىنى بەفرى زۆر لە كوستانەكاندا ماىە پىپونى كۆگای ئاوو مانەوہى ئاوہ لە ھەماراوو تەقىنى سە رچاوہكانى ئاو. مەبەستى ئىمە لە ناوھيتانى شىنى چلە، زۆر تر دوا بارىنى بەفرو بارانى بەخوپرى چلەى زستانە، نەك ھاوین، چلە شىنى تەواو بونى خۆى دەگىرئىت و باران و بەفر بە لىزمە دەبارئىت و دەوترئىت: شىنى چلەيە. زۆرلە زستانانى ھەرزى سالى كە باران و بەفر كەمە، لە كۆتايىەكانى پۆژانى چلەى زستاندا كە زۆرتر دەكەويٹە كۆتا پۆژەكانى مانگى دووہوہ، شەپۆلىكى باشى باران و ھەيشومە وكپىوہى بەفردئىت و دەوترئىت شىنى چلەيە. بە ماناى كۆتا پۆژەكانى چلەيە كە خوا حافىزى دەكات، چلەى زستان شىن بۆ نەمانى خۆى دەكات، بەم كپىوہى بەفرو بارانە شىنى خۆى دەگىرئىت. ھەك ئەوہى كە ئەم بارىنى بەفرو باران و سەرمایە دوا شەپۆلە لە چلەى سالىدا. ھەرچەندە زۆر سالى گەرمای دواى تەواو بونى چلە باران و تا بەفرىش دەبارئىت، بەلام ھەمان ساردى چلەى زستانى نىو كەشو ھەواى ھەرز كەمىك دەگورئىت، لەگەل تەواو بونى چلەى زستاندا. شىنى چلە ھيتانى باو بارانى سەخت و كپىوہى بەفر ھيتە كە زۆر تر شاخ و كوستانەكان دەگىرئەوہ. زۆر جار چاوہروانى ئەو شەپۆلە ساردو سەرماو باو بۆرانە نەكراوہ، دواى

كه مئ به رزبونه وهى پلهى گه رما، جارئ تر پله كانى گه رما داده به زئ سارديه ك ديتته مهيدان كه ره چاو ناكريئت، دواى به رزبونه وهى پلهى گه رما كه هئ چهند رورئ پيش شينه كه. بوئه دهوترئ گيرانى شينى چله يه. واتا كوئا شه پوئى به فرو بارانى چله يه. مه رج نيه هه مو سالى چله شين بگيرئ، سالى هه يه له كوئايى چله دا هه رباران و به فرى ئاسايى ده بارئ شه پوئى نائاسايى سه رما نامينئ و پيئ ناوترئ شينى چله، سالىش هه يه چله بئ شين و به بئ باران و به فرو كرارى به فر مالىنى سه ربانى خانوى گل مال ئاوايى دهكات، به گشتى دواى شينى چله، پله كانى گه رما جارئتر به رز ده بيتته وه، ته واو بونى شينى چله خالى گورانى كه ش و هه وايه به گورئ تازه وه بو گه رمتر. مه رج نيه شينى چله به فرى له گه لدا بيت به تايبه تى له ناوچه گه رما كاندا. به لام هه رشه پوئى توندى باران و به فريش نه بارئ شينى چله يه. شينى چله زورجار باى توندى باراناوى تورهى له گه لدايه، كاره سات ده خولقينيئ، دار ده شكينيئ، يان لافاو هه لده سينئ، دهوترئ شينى به هيزه يا توره يه، مه رج نيه شينى چله هه مو شوينيك بگريته وه جار هه يه به توندى له ناوچه يه ك ده دات و كاره سات ده خولقينيئ، هه ندئ ناوچه ي تريس به سوكى ده گريته وه. وه رزى هاوينيش شه پوئى هاتنى گه رمايه، كه شى خنكئنه رى بئ جولئى هه واى هه يه، به لام ناوترئ شينى چله ي هاوينه، به لكو دهوترئ: گه رمايه كى تاقت پروكئنه. گه رماى چله ي هاوينيش شه پوله، جار هه يه شه پوئيكى كپى تاقت پروكئن ديت و ماوه يه ك به رده وام ده بيت، جاريش هه يه چله ي هاوين شه پوئى به رزو نزمى پله كانى گه رما به خوئيه وه ده بيتت. به لام به گشتى شه وانى چله ي هاوين فينك تره له رورئنى چله ي هاوين، چله ي زستانيش، شه وانى ساردره له رورئ. جار جاريش باى شه مال ته زوويه كى فينكى ديتت و ئاراميه ك به دل و دهروون ده به خشيت، دهوترئ: كزه بايه كى فينكى پشوئينه.

زاخه، شلیوه، خوناو

زاخه، جیایه له زاخ، زاخه و زاخ، دوو وشهن، ههریه که یان مانایه جیاواز ددهن به دهسته وه، زاخه ژیر زهمینه، یا ئه و شوینه یه که له ژیر زهویدا هه لده که نریت، بۆ مه بهستی تایبته، به پیی ناوهینانی ماده که، ناوی ماده که ی پیوه ده لکیت، وهک زاخه ی توتن که توتنی تیا هه لده گیریت، که له هه ندی شوین پیی ده لین زینان. به لام زاخ به ردیکی سپی کانزاییه، له پۆتاسیوم، ئه له منیوم، کبریت، پیکدیت، ورد ده کریت ماده یه کی سپی شیوه ی خوئی لیډروسه ده کریت، بۆ زور مه به سه ده کار دیت وهک: سپی کردنه وه ی ددان، به ته نها، له گه ل سمل، له گه ل ماده ی ترده، بۆ چه وری لابرده ی پیسه له لایه ن ژنانه وه له گه ل ناوی لیمودا تیکه ل ده کریت و به کار دیت. بۆ لابرده ی په له ی پیسه سویدی لیده بینه ریت، بۆنبره یه، بۆنه مانی بۆنی ناو ده م، بن بال دوا ی خو شو رده ن به کار دیت، بۆ نه مانی بۆنی گو ره وه ی په نه کانی قاچ، بۆنی جه سه ته به گشتی، سویدی لی ده بینه ریت. جگه له وه ی ماده یه کی پاکژه، برینی پی پاک ده کریت وه چونکه هیچ زهره ریکی نیه، ماده یه کی پاکژه که ره وه ی به کتریاو میکرو ب کوژه. بۆ برینی ناو ده م و ددان به کار دیت، ده کریته ناو ئاوه وه غه رغه ره ی پی ده کریت، پیویسه چه ند خوله کیک له ده مدها بمینیته وه، دواتر تف ده کریته وه. زاخ به بری زور که میش ده خوریت هیچ زیانی نیه، ئه گه ر به بری زور که م بخوریت. ئیسه ته هه مو جو ره کانی به کاره ی تانه کانی زاخ زور که م بونه ته وه، بگره هه ر نه ماون، هه مو پیویستی ئه و به کاره ی تانانه به ماده ی دروستکراوی سه رده م پر ده کریته وه، بگره هه ندی نه وه ی ئیسه ته هه ر نازانی زاخ چیه! ئیمه لیره ده، زاخ و به کاره ی تانه کانی وهک سامانیککی که له پوری باس ده که یین.

شلیوه: بارینی به فرو بارانه پیکه وه، زور جار له پوژانی ساردی وهرزی زستاندا به فرو باران پیکه وه ده باریت، جار هه یه له گه ل کرپوه دا

بایه کی ساردیش هه‌لده‌کات، به‌لام کاتی بارینی شلیوه که‌مه و ماوه‌یه که‌م ده‌خایه‌نیت، به‌م بارینی به‌فرو بارانه پیکه‌وه، ده‌لین: شلیوه. بارانی شلیوه جار هه‌یه به‌ شیوه‌ی نم نم، بارانی ورده، جاریش هه‌یه ره‌نگه بارانیکی نزیک لیژمه بارانی پیوه بیت، له‌گه‌ل کرپیوه‌ی به‌فردا، له‌هه‌مو حاله‌ته‌کاندا بارینی به‌فرو باران به‌یه‌که‌وه کاتیکی زور ناخایه‌نیت، که‌شه‌که ده‌گوریت بو به‌فر بارینی ته‌واو، یان بارانی به‌لیژمه و ئاسایی. ره‌نگیشه خوش بکات هیچیان نه به‌یه‌که‌وه و نه به‌جیا نه‌باریت.

خوناو، مانای جوراوجور دهدات به‌دهسته‌وه، به‌پیی ناوچه‌کان ده‌گوریت، وه‌ک له‌هه‌ندئ ناوچه‌دا به‌شه‌ونم ده‌لین خوناو. له‌ناوچه، زورکوستانه‌کاندا، که‌به‌فریکی زور ده‌باریت، خوناو ئاوی تواوه‌ی به‌فره، که‌دوایی یه‌ک ده‌گرن رووباری گه‌وره دروست ده‌که‌ن، تیژ ره‌وانه له‌لوتکه‌ی به‌رزی شاخه‌کانه‌وه به‌ره‌و هه‌لدیرو چه‌م و شیوه‌کان ده‌رۆن. له‌فه‌ره‌نگی هه‌نبانه بو‌رینه‌دا، خوناو، به‌مانای شه‌ونم، نمه‌مه باران، ئاوی شیلیم و ئاوی نوکاو و ئاوی ئاودانه‌وه‌ی قاورمه‌ش دیت.

شه‌ن کردنی خه‌رمان دواى گيتره‌کردن.

کاروان ناشی ، نیوه نمهک

کاروان ناشی: شله‌ی قه‌زاتمه یان پیازوی سه‌رده‌مه، به‌لام به شیوه‌یه‌کی ساده‌تر له و شیوه‌یه‌ی ئیستا که‌په‌یره و ده‌کریت، زورتر له‌که‌رکوک و ده‌وروبه‌ری شاری که‌رکوک ده‌کرا، ئاوئیکی پرونت ده‌کولان، نانی ره‌قت ده‌هیناو وردت ده‌کرد له ده‌فریکدا، ئاوه گه‌رمه‌که‌ت ده‌کرده سه‌ریدا، پاشان ته‌ماته‌ی وردکراو یان که‌وچکی ئاوی ته‌ماته‌ت تیده‌کرد، ده‌بوه نانه‌وله‌یه‌کی به تامو پیی ده‌وترا: کاروان ناشی، شیوی به‌له‌زه‌ت بو، خواردنیکی خیراو که‌م مه‌سره‌ف بو، پیده‌چیته له ئاش و شیوینی ساده‌و ساکاردا له‌لایه‌ن باراش به‌رو کاروان به‌روه‌ه دروستکرای بیوه وشه‌ی کاروان ئاش پیکه‌وه نوساوه له مانای خواردنه‌که‌دا ره‌نگی داوه‌ته‌وه‌وشه‌ی لیکدراوی کاروان ناشی هاتوته سه‌ر زار. چیشتی کاروان ناشی جار هه‌یه پیازی تیده‌کریت، بی پیازیش هه‌ر لیده‌نریت، له سه‌ره‌تای شیوه ساده‌که‌ی لیتانی چیشتی کاروان ناشیدا زورکه‌م گوشتی تیده‌کرا، بگره گوشت که‌م ده‌ست ده‌که‌وت، له و شیوانه‌ی کاروان ناشی لیده‌نرا، به‌لام که پیازو گوشتی تیکری تامی به‌له‌زه‌تتری هه‌یه، ناوه‌که‌شی به تیکردنی گوشت و پیاز ده‌گورئ، له‌م سه‌رده‌مه‌دا پیی ده‌وترئ: شله‌ی پیازو. شله‌ی پیازو بی گوشتیش ده‌کریت و دووباره تامی به‌له‌زه‌تی هه‌یه، مه‌رجه پیازی تیدا بیت. ئیستا کاروان ناشی شیوه‌ی پیکه‌اته‌ی گوراوه به‌لام له خواردنه به‌له‌زه‌ته‌کانی تی وشه و نانه‌وله‌یه، که گوشت لیده‌نرئ تیکه‌ل پیازو دوشاوو ده‌کرئ تاته‌واو خه‌ست ده‌بیتته‌وه، ده‌کولینرئ، پاشان له‌گه‌ل برنج یان به‌ته‌نها به تیوشه‌ی نانه‌وله‌وه ده‌خورئ، تامی زور به‌له‌زه‌تی هه‌یه، پیی ده‌لین: قه‌زاتمه، هه‌ندئ شوین هه‌ر پیی ده‌لین: پیازو، جار هه‌یه ورده نوک جگه له پیاز ده‌کریتته ناو شله‌که‌وه و پیی ده‌لین تاسکه‌بابی.

کاروان ناشی، قه‌زاتمه، پیازو، تاسکه‌بابی، هه‌مویان له لیواری

لینانی یهک جوړه خواردندا دهخولینه‌وه، که شله‌ی پیا‌زوی بی گوشت
یان گوشت‌داره، به‌لام کاروان ناشی شیوه فولکلوریه‌که‌ی خواردنه‌که‌یه
که نیستا به‌کارهینانی که‌مه‌و که‌متر په‌یرپه‌و ده‌کریت، ده‌توانین بلین:
کاروان ناشی، شیوه‌ه‌ژار و سه‌ره‌تاییه‌که‌ی نیستای شله‌ی قه‌زاتمه‌یه،
نیستا که‌متر به‌شیوه‌ی لینانی کاروان ناشی پیاده‌ده‌کریت، به‌لام قه‌زاتمه‌و
تاسکه‌بابی هر بونیا‌ن هه‌یه‌و پیاده‌ده‌کرین. شیوه‌یه تری خواردنی
نریک له کاروان ناشی به‌ترشه سماق ده‌کرئ، هه‌مان شیوه‌ی کاروان
ناشی لیده‌نریت، ئاوه‌گه‌رمه‌که ده‌کریت به‌سه‌ر نانه‌ره‌قه‌که‌دا دوا‌یی
ترشی وردی هاپا‌و دینی ده‌یکه‌ی به‌سه‌ریدا، شله‌یه، ترش ده‌رده‌چی
تامیکی تایبه‌تی ترشی هه‌یه، پی‌ی ده‌لین: کال ترش، چونکه ترشه‌که له
گه‌لیدا نه‌کولاه دوا‌ی کولاندنی ئاوه‌که ترشه‌که‌ی تی‌کراوه، به‌کالی نه‌ک
کولای. ئه‌گه‌ر ترشه‌که تی‌که‌ل ئاوه‌که بکری له سه‌ره‌تاوه، له‌گه‌لیدا
بکولینری، هیلکه‌یه یان دوانی تی‌بکری پی‌ی ده‌وترئ: ترشا‌و، ترشا‌و
هه‌مان شیوه‌ی مزروکه‌یه، به‌لام دوشا‌وی تیناکری و ته‌نها به‌ترش
ده‌کریت، له سه‌ره‌تا‌دا ترشه‌که له‌گه‌ل ئاوه‌که‌دا ده‌کولینریت، به‌لام له
کال ترشا‌ودا، ترشه‌که دوا‌ی کولان ده‌کریته ئاوه‌که‌وه، جیا‌وازی نیوان
مزروکه و ترشا‌ویش دوشا‌و و ترشه، ترشوکه دوشا‌وی تیناکری هر
له‌گه‌ل ئاوه‌که‌دا ترش و هیلکه، ده‌کولینریت، وه‌ک چاره‌سه‌ریش بؤ
سکچون به‌کار دیت، به‌لام مزروکه زورتر به‌دوشا‌و ده‌کرئ، ده‌توانی
ترشیشی تی‌بکری، به‌هه‌مان شیوه بؤ سکچون به‌کار بیت.

نیوه‌نمه‌ک:

نیوه، هه‌رش‌تیک بکه‌ی به‌دو به‌شه‌وه نیوه به‌شیکیتی، نمه‌کیش
له فارسی‌دا مانای خو‌تیه، له کوردیدا یه‌کیک به‌یه‌کیک ده‌لیت: نمه‌ک
ه‌رام بی، له‌پای ئه‌وه‌ی کابرا چاکه‌یه‌کی له‌گه‌لدا کردوه، ئه‌م له‌جیاتی
چاکه‌دانه‌وه خراپه‌ی نواندوه به‌رانبه‌ری. نیوه نمه‌ک، پیکه‌وه وشه‌یه‌کی
لیک‌دراوه، گونکیک یان که‌میک هه‌ویره، جوان ده‌شیلدرئ، پوویه‌کی

چه‌ور ده‌کریٔ ده‌نرٔته سهر دومه‌ل یان زیبکه‌ی گه‌وره، شه‌و تابه‌یانی ده‌به‌ستری، ده‌بی شوینه‌که گهرم دابپوشری، ئه‌گهر دومه‌له‌که گه‌یبت، ده‌یته‌قینی و چل و پیسی راده‌کیشیتته دهره‌وه، چه‌ورکردنه‌که زیاتر بو ئه‌وه‌یه نیوه‌نمه‌که‌که نه‌نوسیتته پیسته‌که‌وه، که‌دوایی نیوه‌نمه‌که‌که‌ت لادا توکی پیسته‌که راناکیشیت، نیوه‌نمه‌ک ئیستا به‌کار هینانی نه‌ماوه، به‌لام له‌کاتی خویدا پوئیکی کاریگه‌ری له‌ته‌قینی دوومه‌ل و خه‌یاره‌و زیبکه‌ی گه‌وره‌دا هه‌بووه.

بیری و سه‌ربیری

بیری و سهریبیری

بیری: وهك كار، كرداری گرتنی گوانی ئاژهل و مهرو بزنه بو دوشین. بیری زورتر له لایهن ژنان و کچانه وه ئەنجام دهدریت، پیمان دهوتریت بیری، ههروهك ئەو ژنانه ی چالاكانه کارهكان رادهپه پینن، شوخ و شهنگ و چوستو چالاکن، پیمان دهوتریت: شهنگه بیری، له کرداری ئاژهل دوشیندا، ئەو کهسه ی که ئاژهلکه ده دوشیت ده بیته بیری، که به زوری ژنن. ئەوهشی که سهری ئاژهلکه یا مه ره که ده گری نه جولی تا ده دوشری پپی دهوتریت: سه ربیری، که به زوری پیاون.

مهرو بزنی تا مانگاش که له وه پ باش بو کۆگای شیر ی گوانی پر بو له شیر، مل دها بو دوشین، چونکه ههست به ئاسوده ی دهکات دوا ی خالیکردنه وه ی کۆگای کۆبوه وه ی شیر به هوی دوشینه وه، که له ریگه ی گوانیه وه خالی ده بیته وه چ به مژینی گوانی بیت له لایهن بیچوه که یه وه یان دوشین. به لام هه ندی جار نیون یان ئەو مانگایانه ی که سالی یه که می زاین و شیر دوشینیانه، مل نادهن بو دوشین، قوچ دهدن و هه لده تیزینن، دهوتری: شیتن، له کوندا زور جار دوعای شیت بونیان بو ده کرد و ده یانکرده مل یان شاخی ئاژهلکه کانه وه، تا چاک بنه وه و مل بو دوشین بدن. ژن یان کابانی دوشین و لاخه که به زمانیکی شیرین ده لاونینه وه، تا ئەویش هیدی هیدی خاو ده بیته وه مل دها تا بدوشریت. دوشینی نیونی شیتوکه به زوری پیاوی چوست و چالاکی دهویت تا بیگریت، چونکه قوچ دها، هه ر چهنده ده توانریت ژن یان کچیکی چوست و چالاکی هاریش سهری ئاژهل بگری بو دوشین، به لام به زوری بیری که دوشه ری ئاژهلانه ژنه و سه ر بیری که سه رو ملی ئاژهل ده گری تا بدوشریت ده بیت پیاو بیت، که هه ردوکیان پیکه وه پیمان دهوتریت: بیری و سه ربیری. یا به دیویکی تر دا که دهوتری: بیری ژن دینه بیر، به وتنی وشه ی سه ربیری پیاو دینه ناوه زری مروقه وه.

وهرزير ، مارهزا

وهرزيرى پيشهيه كى كونه، له دير زهمانه وه خه لك له كوردستاندا وهرزيرى كردوه، كه پيشهيه كه خوى له چاندنى دانه ويلاه و كردنى بيستان و تا به خيو كردنى نازهلش ده گريته وه، نه و كه سهى كه نه م كارانه دهكات به رانبه ربيت يا بيبه رانبه ر، پيى ده لين: وهرزير. رايه كيش ههيه وهرزير نه و كه سهيه كه كار به رده سهيه كاني كشتوكال و نازهلدارى پاشاو سهردارو تا تاغاو كوئخاي گونده كان دهكات. له فهرهنگى خالدا وهرزير به ماناي سهپان ديت، له راستيدا گوخل، وهرزير، سهپان له بازنهى نزيك لهيه كى كومه له كاريكدا دهخولينه وه، گوخل: زورتر سهپانى كاروبارى مهره زهيه، له دانانى گوله كانه وه تا دوورينه وه و هه لگرتنى مهره زه و جيا كردنه وهى به لم و چه لتوك لهيه كتر. سهپان ئيش كه رى ده غل و دان و خه له و خهرمانه. وهرزير كردنى كاري خه له و خهرمان و نازهلشداريش ده گريته وه، ده كريت هه موى پي كه وه يان به جياجياش نه جام بدريت، پهنگيشه به پي ناوچه كان، جوړى كاره كان و ناوه كهش بگوړيت.

مارهزا، پيسى نازهللى تازه له داىك بوى ساوايه، چ به رخ بيت يا كار، زورجار له سه رماو سوله دا بزنيك له دهشت و دهر ده زيت، شوانه كه كاره كهى له باوهش ده گري و ئيواره ده ييات وه بو خاوهن مالى نازهل كه، خاوهن ماليش دياريه ك ده دات به شوانه كه، دياريه كهش به زورى هيلكه، يان بريك پارهى كه مه، يا ههر شتيك كه ببه خشريت. شهوى سارديش خاوهن نازهل كار تازه له داىك بوه كه له ژوورى خه وتنى خويان يا شوئينيكى گهرمى په ناو په سيري خانوه كه دا داده نين، به جاجم و لباد يا ههر كه ره سهيه كى كه گهرمى كاته وه داده پوشن و ده لين: با سه رماى نه بيت، چونكه كار پيچه وانهى به رخه، هه ميشه سه رما برده لهيه، نه گهر داىكه كه نهيه ته وه، يا تا به يانى روژ ده بيت وه

به چکه که ی نه بینیت، کاره که که گهرم بوه وه له برسا ده بارینیت، بارهیه که م دهکات، شیر ددهن به کاره که، دهلین: برسیته تی، زور جار مه که شوشه ی منال بو شیردانه که به کار دیت، تا یه ک دوو پوژ ئه و پیسیه که ئازه له ساوا تازه له دایک بوه که دهیکات، شله و شیوه ی پشقل وهرناگریت، پیی دهلین: مارهزا. مارهزا: به وینه ی پیسی مندال، قیزی لی ناکریته وه، که بیجوی ئازه له دایک بوه که پیسی کرد به ئاسایی شوین پیسیه که پاک دهکریته وه و دهلین: مارهزای کاری ساوایه، هیچ کیتسه ی نیه.

جۆبار، ئاوبارە، ماينى مېرگ خۆر

جۆبار: جۆگەيە، بەلام بە پېيى ناوچەكان مەبەستەكە بەپېيى جۆرى جۆگەكان دەگۆرپېت، مانا گىستىبەكەي جۆبار، جۆگەي گەورەي ئاۋە، لەھەندى ناوچە، جۆبار جۆگەي ئاسايى ليدراۋى ئاۋە، كە ئاۋ دەگەيەنېت بە گۆلە مەرەزەو بېستان و ئاشى ئاۋ. لەھەندى شوينى تر جۆبار، جۆگەلەي بچوكى ئاسايى ئاۋە، كە چەند جۆبارىك يەكدەگرن و پووبار پېكدەھينن، جۆگەي جۆبارىش دوو جۆرە ھەندىكىان زۆرتتر جۆگەلەي تەقىنى كاتى باران بارىن، كە دەتەقن ماۋەيەك ئاۋى پىادا دەپرات، دواتر وشك دەكات. ئەم جۆرەي جۆبار كەمتر پووبارى ھەمىشەيى ئاۋ دروست دەكەن، بەتايبەتى لە وشكە سالىدا، جۆرىكى تر، ژمارەيەك جۆبارن كە ھاوشانى يەك سەرەو خوار پى دەكەن، كە يەكيان گرت پووبار دروست دەكەن، ئەم جۆرەي دوۋەمى جۆبار كەمتر وشك دەكەن و سەرچاۋەي ئاۋى پووبارن، ئىستا لە كوردستاندا بە ھۆي وشكەسالىھەو زۆرەي جۆبارەكان، جگە لە كاتى بارىنى باران وشكن، كەباران بارى ماۋەيەك ئاۋيان پىدا دەپرات و دواتر نامىنن.

ئالى لە دېرە شىعيرىكا كە لە غەربىدا بە تاسەي دوورى شارى سلىمانىھەو وتويەتى، دەلىت:

خاكي ميزاجى عەنبەرۋ دارى رەواجى عوود
بەردى خەراجى گەۋھەرۋ جۆبارى عەينەن نوور
لەم دېرە شىعەرەي نالىشدا، جۆبار بەماناى جۆگە دىت.
ئاوبارە:

لەكوردستاندا گوندىك و گەرەكىكى شارى سلىمانى ناۋى ئاوبارەيە، ماناى وشەي ئاوبارە لەبنەرەتدا گۆيزانەۋەي ئاۋى جۆگەلەيە لە شوينىكەۋە بۇ شوينىكى تر، ھەرۋەك لە زۆر ناوچەي كوردستاندا جۆگەي بچوكى ئاۋ دەگۆيزارايەۋە بەناۋ قەدى ھەلكۆلداۋى تويكى

گهوره و ئهستورى دار، تهنهكهى لهوح، له بهرزیهوه بۆ نزم یا له بهرزیهوه بۆ شوینكى بهرزتر له شوینى یهكهمی بههوى تهنهكه یا كههستهى ترهوه، له فهرههنگى خالدا، ئاوباره بهگويزانهوهى جوگهى ئاو دهوترى، لهبهرزیهوه بۆ بهرزتر، وه مهبهستى دووهم به مانای ههلالهى ههنگ دیت.

ماينى ميڤگ خۆر:

دهلین: دهلیى ماينى ميڤگ خۆره، هينده چوست و چالاکه، ماينى ميڤگ خۆر، ئه و ماينهیه كه له ميڤگدا دهلهوهپى، گياو سهوزى ميڤگيش ههميشه پاك و ووزه دهر و گيا چاره، چونكه ميڤگ ههميشه شيندار و تهپه، سهوزايى به پيته. ميڤگ بهزورى له بههاراندا دهتهقى، ئاوى زور جوگهله دهبهستى، تا دهمه و هاوين و بههاريكى درهنگيش ههرشيى تهپى دهمينيت، ههركهسيك يا ئازهلېك چوست و چالاک و پيست جوان بيت دهلین: دهلیى ماينى ميڤگ خۆره، چونكه ماينى ميڤگ خۆر ههميشه بهزهوق و پيست جوان و به رهونهقه.

جوگه و جوّمالى جوگهى ئاو

گۆخلان، گورگه زى، گه رماو

گۆخلان، سه پانى پيگه ياندى مەرزه يه، ئو كەسه يه كە تاييه ته به پيگه ياندى مەرزه له چه لتوكه وه تا دورينه وهى مەرزه كه و جيا كردنه وهى به لم و وه دهسته يانى چه لتوك كارى تيا دهكات. مەرزه: يه كيكه له و روه كانه ي دهبيت هه ميشه ئاوى له سه ر بيت. چه لتوكه كه ش ده چينريت، له شوينيكي نزيك ئاوو به راودا جوگه له ي بو هه لده به ستريت، شويى چاندى مەرزه كه، گولاو گولاو دهكريت و ئاوى ده خريته سه ر، ئاو خستنه سه ر گولاو پيگه ياندى مەرزه، چاوديريكردى مروقى شارهاو به ئەزومنى له و باره دا پيوسته، تا گوليك ئاوى لى برا ئو بخريته وه سه رى، بزار بكرىت، به م كەسه شارهاو يه پيگه ياندى مەرزه ده لىن: گۆخل.

گورگه زى: به كاتى بارىنى باران له كەشيكي خوره تاودا ده لىن: گورگه زى. زورجار له كەشيكي شيدارى پاش باران يان باران بريندا، نمه بارانيكى كه م له گه ل بونى خوردا ده بارىت، به م كاته ناسكه كه باران نمه دهكات، ده لىن: گورگه زى، گوايه كاتى زاينى گورگه. هه رچه نده ديارده كه له ئەفسانه ده چىت، چونكه كاته كه هينده ناخايه نىت تا گورگى تيا بزىت، به لام وهك ماناى وشه كه به كاتى بارىنى باران ده وترىت له كەشيكي هه تاويدا، پيره ميردى شاعيريش جهخت له م ديارده دهكات وه، له ديپيكا ده لىت:

هه تاو بى و باران، ئه وه گورگه زى

به هارهو گه راي ناوه، ماسى زى

گه رماو:

له وتندا ده وترىت: گه رماو، كورتكراوه ي گه رمه ئاوه، گه رماو يش هه مان ماناى وشه ي (حمام) ي عه ربه يه له ده ربريندا. ئيمه ليده دا به به ستمان گه رماوى خوشوردن نيه، به لكو مه به ست ئه و كاريژو

بیرانه‌یه که له زستاندا ئاوه‌که‌یان گهرمه‌و هه‌لمی لی هه‌لده‌ستیت، به‌م دیارده ده‌لین: گهرمه‌ ئاو، له وتنی سهر زاردا گۆرانی به‌سهردا هاتوه‌و بوه به‌ گهرماو به‌هه‌مان بۆچونی گه‌راو، که ئاوێکی بۆنداره و بۆ هه‌ندئێ نه‌خۆشی پێست وه‌ک: خورین وه‌هسته‌وه‌ری، سوودی هه‌یه‌وخه‌لگی خۆیانی پێ ده‌شۆن، له‌ پرووی زانستیه‌وه‌ ئه‌وکانیاوانه‌ی که له‌ زستاندا ئاوه‌که‌یان گهرمه‌ گهرماون، دیارده‌که‌ش پێده‌چیت په‌یه‌وندی به‌بونی کانه‌زاوه‌ هه‌بیت چ له‌ ئاوه‌که‌دا یان ده‌وروبه‌ی سه‌رچاوه‌ی ئاوه‌که‌ و کاریه‌گری له‌سه‌ر گۆرانی پله‌ی ئاوه‌که‌هه‌بیت. بیرى مالان که له‌ حه‌وشه‌ی گونده‌کانی کوردستاندا لێده‌دریت، هه‌میشه‌ پێچه‌وانه‌ی ئاوو هه‌واى سروشته‌. هاوین که دنیا گهرمه‌، ئاوی بیره‌که‌ سارده‌ به‌پاده‌یه‌ک ئه‌گه‌ر شۆر نه‌بیت ساردیه‌که‌ی تینویتی ده‌شکینیت، بۆ خواردنه‌وه‌ بێ سه‌هۆل ده‌سه‌ده‌ات. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ له‌ زستانیشدا ئاوه‌که‌ گهرمه‌و هه‌لمی لی هه‌لده‌ستیت، ده‌توانی به‌سه‌تل و دۆلکه‌ هه‌لبکیشریت و سه‌ری پێ بشۆریت. به‌ هه‌مان شیوه‌ ئاوی حه‌وزی لادیکان، که ئاوه‌که‌ی هینده‌ گهرم بو، پیاوانی گوند له‌ دهمه‌و به‌یاندا ده‌چونه‌ ناو حه‌وزه‌که‌، غوسلیان ده‌رده‌کردو خۆیان حازر ده‌کرد بۆ نوێژی به‌یانی. له‌ به‌یانانی شه‌وانی ساردی ناوچه‌ کویستانه‌کانیشدا، له‌ زۆرجیه‌گی حه‌وزه‌ سه‌ر داپۆشه‌ژاوه‌کانی ناو گوندا، شوینی تایبه‌ت له‌ په‌سیریکدا دروستدکرا، به‌هه‌مان شیوه‌ی بچووک و ته‌سکی سه‌ر شۆرک، ده‌رگایه‌کی پێوه‌ده‌نرا به‌ سه‌تل یان هه‌ر ده‌فریک ئاوه‌دبرایه‌ ژووره‌وه‌، غوسلی پێ ده‌رده‌کرا. له‌ پۆژانی به‌فر و کپێوه‌شدا ئاوه‌که‌ زیاتر گهرم ده‌بو، که ئه‌وه‌ی خۆی پێ ده‌شۆرد په‌چاوی سه‌رما بونی لینه‌ده‌کرا به‌ هۆی گهرم بونی ئاوه‌که‌وه‌. له‌ ئیستادا وشه‌که‌ ماوه‌، بۆ گهرماوی مالان به‌کار دیت، که به‌ پێگه‌ی جۆراوجۆر ئاوه‌که‌ گهرم ده‌کریت. به‌لام گهرماوی ئاوی گهرمی سروشت که جاران بێ گهرمکردن به‌کار ده‌هات، به‌کاره‌یتانی نه‌ماوه‌ هه‌تا له‌ گونده‌کانیشدا.

کولہ وھیباب، مہترہ لۆز، لات و لیوار

سی وشہن کہ دہدرینہ پال کہسی تاک، دہبنہ سی خہسلہتی جیاواز بۆ رہنگدانہ وہی سیفہ تہکانی کہسہکان. کاتیک لہزار دینہ دہرو دہدرینہ پال مروّقہکان سی خہسلہتی جیاواز بۆ کہسہکان دروست دہکەن.

کولہ وھیباب:

جۆرہ ماریکە، بی دہنگ و پوخسار بی زیانہ لہسەرہتاوہ، تالیی دلنیا بیت، ہەر کہ ہلی بۆ رەخسا پیتہوہ دہدات، بہم مارہ ہہلپہرستہ کہلہ ہہلیکی گونجاو دہگەریت، ئاشوبہیہک بنیتہوہو پیتہوہ بدات، دہلین: کولہ وھیباب.

لہ دہربری نی وشہکہدا کہ بہرانہر کہسہکان دہوتریت، سیفہتی مارہکہ بہ کہسایہتی مروّقہ ہہلپہرستہکانہوہ دہچہسپیت. ئەو مروّقانہی کہلہ پوخساردا خویان وەک کہسایہتی باش نیشان دہدەن کہ فرسەت دینن ئاشوبہ دہننہوہو زیانت پیندہگہیەنن، یان حەزیان بہ ئاشوبہ نانہوہیہ لہنیوان کہسہکاندا. بہم جۆرہ کہسانہی ئەم خہسلہتانہ دہیان گرتہوہو دہلین: دہلیی ماری کولہ وھیباب، یان کہ بہ مندال دہلین کولہ وھیباب، مہبەست ئەوہیہ بی کیشہ دانیشتوہ بہلام لہ دلہوہ زۆر زانہو فرسەت بینی کاری نەشیاو ئەنجام دہدات. یاخود دہوتریت: فلانہکەس کولہ وھیبابیکہ بۆ خۆی، کاتیک مشتو مری لہنیوان دوو تاکدا لہسەر کہسیک دروستدہبیت، یہکیکیان باش نایناسی ئەویترکہ دہیناسی و دہزانی فیلاویہ دہلیت: کورہ تو نایناسی کولہ وھیبابیکہ بۆخۆی.

لاچۆ کاکہ دہلی مہترہ لۆزی، مہترہ لۆزلہ بنہرہتدا جۆرہ چہکیکە تا فیشہکی تیدا بیت دہتہقیت، کہ ہہندی کہس دہلین رەشاش یان شہست تیری کونہ، کہ چہکیکی گہورہو بالابہرزہ، بہلام لیرہدا مہبەستمان

له مه ترهلۆن، مانای تره. که به خه لکی زل و زه به لاج و که م ژیرو که م
 ئەزمون و درێژ ده لێن: مه ترهلۆن، یا ده لێی مه ره لۆزه، که مه به ستیان
 ئەوه یه له زه به لاجیدا له چه که که ده چیت، که به بالاو هه یکه له گه وره یه،
 به لام له کردارو رهفتارو قسه کردندا، به تاله و بچوک خۆی ده نوینیت
 و هه چ نازانیت، به تایبه تی هه ندی میرد مندال به هه یکه له گه وره ن له
 رهفتاردا که م ژیرو پرکیشه ن. که ده لێن: لاچو ده لێی مه ترهلۆزی، کابرا
 وه ستاو له ته نیشه تی قسه که ره که وه، بالایه به رزی هه یه، رهفتاری
 نه شیاو ده نوینی، یان قسه ی بی مانا ده کات، لایه کی لیگرتوه، ئەویش
 ده لێ، ده لاچو ده لێی مه ترهلۆزی. واته زلو زه به لاج و هه چ نه زانیت.
 لات و لیوار: خه لکی هه ژارو بی پول و بی کارو دس به تاله. که
 ده ئالینه خه لکیه وه بیزاریان ده که ن، یان روخساریان هه ژاری و بی
 پارهی پیوه دیاره، جل و به رگیان شیوه ساده یه کی کونه، نه بونی
 و هه ژاری، بی ئەزمونی و نه زانی له قسه کردن و شیوه و رهفتاردا، له
 سیفه ته کانی که سانی لات و لیوارن، خراپی باری ئابوری، هه ژاری و
 نه خوینده واری که سانی زۆری بی پاره دینیته مه دیدان.
 لات: به ته نها به که سانی باریک و بنیسیش دهوتریت، ئەگه ر یه کیک،
 باری گوزهرانی خراپ بیت، ده توانی بلینی که سیکی لات. لیوار به ته نها
 مانای نابه خشییت و که م به کار دیت. به لام لات، جاروبار به ته نه اش
 مانای خۆی ده دات و به کار ده هینریت. که دهوتری فلان که س لات، واته
 بی پاره و هه ژارو بی ئیشه، باری ئابوری کزه. لیوار له دهر بریندا دوا ی
 وشه ی لات دیت و دهر ریته پال وشه که و ده بنه وشه یه کی لیگدراو
 به یه که وه. لیوار ده بیته ته و او که ری هه مان مانای وشه ی لات، سیفه ته
 لکاوه به که سایه تیه کانه وه، دهوتری: لات و لیوارن.

هۆك، سهلك، زهبن

هۆك، خهسله تيكه دهريته پال مروقي خيرخواز و ئيشكه رو خزمه تكاري خهلك. به ديويتردا هه مان ماناي نوكر يان خزمه تكاري خهلك دهگه يه نييت، به پيي ناوچه كان به كار هيتانه كان دهگورپييت. له شاره كانى كوردستاني بندهستي ئيراندا، زور ئاساييه له ماريهت نواندندا به يه كييك بلي نوكره تم، به لام له كوردستاني باشور وانيه، ئه و شيوه به كار هيتانه له چاكو چوندا بوني نيه، كه ده ليني فلان كه س نوكره رهنگه له هه ندئ ناوچه وهك كه سيكي سو كيش سه ير بكر ييت، كه كاري به ردهستي و خزمه تكاري دهكات، وهك كه سيكي كه متر له خه لگي ئاسايي.

هۆك له هه ندئ ناوچه ي كوردستاندا به كار دييت، زورتر بو ئه و كه سانه ي يارمه تي خه لك ده دن و كاريان بو ده كن. سيفه تي وشه ي هۆكليان به سه ردا براوه، چ هۆك له كه له بواري خيرخوازي، كشتوكالي، يان هه ر بواريكي خزمه تي مروف بييت، هه تا به شيوه ي نوكره ي بييت يان خزمه تكار. پيكر او يكي خيرخوازي له كوردستاني باشور له ده قه ري سوران به ناوي هۆك هه يه يارمه تي هه ژاران و ليقه و ماوان ده دات، كاري خير خوازي دهكات ليروه ده رده كه وييت. هۆك: ئه و كارانه ده گريته وه كه خزمه تكر دنه به خه لك، چ به شيوه ي تاك بييت يان كومل، بي به رانه ر بييت، يا سو دي مادي.

سهلك: چاران سهلك له زور بوارد به كار دههات، ئيستا به كار هيتاني دهگمه نه و وشه كه بو هه ندئ ماده خه ريكه ده چيته خانه ي كه له پوره وه. هه روهك دهوترا: سهلكه تور، واته بوني توريك به گه لاو قه ده وه، يان بي گه لاو قه د، به خري پيش پاك كردن و كه رت كردن، چ بچوك بييت يا گه وره، بو زور ماده ي تريش به كار دههات كه له شيوه ي تاكدا مامه له ي پيوه دهكرا، وهك سهلكه پياز، يا خود به مه بهستي ژماره ي جوت به كار

دههینرا. وهک دهوترا: دوو سهلک سابون، دوو سهلک پپان، واته له بواری ژماردندا بۆ تاک و دوو دانه، ههتا کوش بهکار دههات. سهلک دهچپته پال و وشه ی سهگ و پیکه وه وشه ی لیکدراوی سهلکه سهگ بهکار دههات، به مندالیکیان دهوت: سهلکه سهگ، که منداله که چهتون و هارو فیلاوی بوایه، یان کاریکی نه شیاوی ئه نجام ددها، وهک سزایه کی زاره کی دهوترا: دانیشه سهلکه سهگ.

زه بن: زورجار دهچپته پال و وشه ی زور، دوا ی وشه که، ههردوو وشه که بهیه که وه بهکار دههات. دهوترا: زورو زه بنه، واته هینده ژماره ی بونی شته که زوره له ژماره نایهت. بۆ پپوانه یان بونی مادهیه که که زور بیت دهوتریت: زورو زه بنه. زه بن وهک و وشه یه کی تاکیش به کار دیت، وشه که به شوینیکی چری بهیه کداچوی ژاژو گابرو بنچکی سهوز و بالای گژوگیا بهکار دیت ههروهک دهوتریت: زه بنه ندیکه مروڤ ناویری خوی لیتدات، واته: سهوزه لانیکی دارو درهختی چره. به لام زه بن دارستانیکی ریک نیه، که مروڤ دارهکانی چاندبیت، زورتر رووه کی خوړسکه که مروڤ دهستی له سهوزکردنیاندا نیه، زه بن، زورتر شوینی عاسیه و مروڤ کهم کاری پپیده که ویت، دهکه ویته دوورگه ی بچوکی نیوان یان ناوه راستی ئاوی رووبارهکان یان شوینی شیدارو لچه په وه. زه بن دهکه ویته که ناراوه کانیشه وه. به زوری شوینی خوشاردانی به رازه له پوژدا ههروهک دهوتریت: زه بنه نیکی چره، پر به رازه، که به پوژ خوینی تیا حه شار ددهن وشه ویش دهکه ونه ویزه ی بیستان و دهغل و دان زهره ری گوره ددهن.

ھېرك، پېرك، ھەتەر، بەلەتەر

ھېرك:

گاشە بەردە بەردى گەورە يە كەگران ھەلدە گىرى و دەھاو پىزىت، بەر ھەركەسى بگە ویت زىانى پىدە گە يە نیت. ھەرچەندە كورد دەلیت: ھەلگرتنى بەردى گەورە نیشانەى نەھاویشتنیتى، بەلام ئەم بەردە ھىندە گەورە يە كەلە سنورى ھەلگرتن و ھاویشتنایە. وشەكە زورت لە كوردستانی پوژھەلات بە كاردیت، لە فەرھەنگى ھەنبا نەبۆرینەدا بە مانای جۆراو جۆر دیت، وەك: ئەسبابى ناو مال، كەپرى گەورە، ھەرزال چىقلدانوچكەى كەلەشیر، بەردى گەورە، دەشتایى بچوك لە ناو ھەزار بەھەزارى چىكاكاندا.

پېرك:

لەسەر ھەمان وەزن و قافیەى ھېركە، دەریاچەى خۆرسكى بچووكە، لە دامینى تەختایى و چالى سەر شاخەكان دروست دەبیت. ھەندى ناوچە گوران بەسەر وشەكەدا دینن لەوتنى سەر زاردا. پېرك، بە مانای دەشتایى بچووكى سەر شاخەكانیش دیت، كە لەتەنیشت گوماو ھاو دەستبوەكاندا شیاو ھە پشودان، مەرف دەتوانیت پشوى تیدا بدات، دەوترى: پىگەكەى بەردەممان دەگاتە ھېرك و پېرك. واتە بابروین ھەرچەندە ماندوبوین، ئیزە شوینى ھەسانەو ھى نە، بەلام شوینى ھەسانەو ھە پشماندا ھە یەو ئاویشى لىئە كە ھېرك و پېركە، لە پشەو ھە شوینىكى بچوكى بۆپشو ھە یە ئاویشى نزیكىتى. دەتوانین پشوى لىبەدەین. چونكە شوینەكە گوماوى بچوك و دەشتايشى لىئە. لە ھەندى فەرھەنگى كوردیدا پېرك، پووكىكى جوانە، گولیکى سپی دەگریت، گولى پووكەكە داو دەرمانى لى دروست دەكریت.

ههتهر:

تاچاو ههتهر بکات کيئو کهنده لانه. ههتهر ئاسۆی دووری بينینی چاوی مرۆقه. بيگومان توانای دووری بينینی چاوه کان به پيی ته مهن و مه دای دووری دهگورپين. ههتهرکردن بينینی حوکمی چاوه له خالیکی نزیکه وه تا دواخالی بينین، که دهتوانی بیان بينی و بزانی چیه. ئەو شوینانهی له حوکمی ههتهری چاودا نه مان، نابینرین نازانین چیه.

به لهتهر:

له دهست دانی هاوسهنگی و ئەم لاو ئەولا کردنه له رۆيشتندا. که له ئەنجامی لیدان و دارکاریه کی باشه وه هاتبیت، یان نه خووشی، که مرۆف توانای هاوسهنگی رۆيشتنی بۆ له نگه رگرتن نامیتنی و به لارو له نجه ده پروات. جاریش ههیه به لهتهر له ئەنجامی مه شروب خواردنیکی زۆره وه دیته مهیدان، له دهستدانی هاوسهنگی کونترۆلکردنی خوده. مرۆف هیندهی خواردۆته وه، ناتوانی ری بکات و ئەم لاو ئەو لا دهکات، جار جاریش ده که ویت. هه مان شیوهی بیشکهی شکاو له هاوسهنگی ده رچوه، چونکه کونترۆلی رۆيشتن، که ئاماژه دانه کهی له میشکه وه وهرده گریت، تیکچوه و مرۆفه که به لهتهر ده پروات به رپوه.

مه‌لۆتکه ، پێره‌وکه ، داره‌ داره

مه‌لۆتکه: شییوانزیکى پێچانه‌وه‌ی مندالی ساوايه، له‌ رۆژى له‌دايكبونیه‌وه‌ تا گاگۆلكى و پيگرتن. مندال كه‌ له‌ دايك ده‌بیت به‌ په‌رۆيه‌كى چوار گۆشه‌ يان شيوه‌ لاكيشه، كه‌ به‌ زۆرى پارچه‌ خاميكي سپى يا چيته، ده‌پيچریته‌وه‌ و راست و چه‌پ به‌ توندى شه‌ته‌ك ده‌دریت. كه‌ نه‌جولیت، به‌و منداله‌ی به‌و شيوه‌ ده‌پيچریته‌وه‌ ده‌لین: مه‌لۆتکه‌يه. مندالی مه‌لۆتکه‌ كه‌متر ده‌خريته‌ بيشكه‌وه، هه‌رله‌ منداليه‌وه‌ فيرى بيشكه‌ ناکریت، چونكه‌ پێچانه‌وه‌ی بيشكه‌ جياوازه، مندال له‌ناو بيشكه‌كه‌دا به‌ده‌سرازه‌ ده‌پيچریت و توند له‌سه‌رو خواره‌وه‌ شه‌ته‌ك ده‌دریت، مندال كه‌ كه‌وته‌ جولوه‌ كه‌ميك گه‌شه‌ی كرد توندتر ده‌پيچریته‌وه‌ تاده‌سى نه‌جولینى و ده‌وتریت: مندال پيش شه‌ش مانگی هه‌ندى جار له‌ ده‌سى خۆى ده‌ترسیت، كه‌ده‌يجولینیت و رای ده‌وه‌شینی. كه‌گه‌يشته‌ ته‌مه‌نى نزیکى شه‌ش مانگی به‌س له‌كاتيكدان كه‌ ده‌خه‌وى مه‌لۆتکه‌كه‌ ته‌واو ده‌پيچریته‌وه‌، شه‌ته‌ك ده‌دریت كه‌ نه‌جولیت، كه‌به‌ خه‌به‌ر بوه‌وه، لای سه‌ره‌وه‌ی مه‌لۆتکه‌كه‌ شل ده‌كه‌نه‌وه‌وه‌ ده‌سى منداله‌كه‌ ده‌رده‌هيتریته‌ ده‌ره‌وه، ده‌لین: ئیتر كه‌ميك ده‌ورو به‌ر ده‌ناسیته‌وه‌وه‌ له‌ ده‌سى خۆى ناترسیت، یاری به‌ ده‌سى ده‌كات، جار جارپيش ده‌نگيكي لى به‌رز ده‌بیته‌وه، ده‌لین: گروگال ده‌كات.هه‌ندى خيزان تا منداله‌كه‌ پى ده‌گرئ شییوانزى پێچانه‌وه‌ی مه‌لۆتکه‌ به‌كار ده‌هینن، به‌لام له‌ گه‌وره‌ بوندا ده‌سى ده‌خه‌نه‌ ده‌ره‌وه، به‌ تايبه‌تى ئه‌و مندالانه‌ی له‌ سه‌ره‌تاوه‌ فير بيشكه‌ نه‌کراون.

ده‌وتریت: ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی باسى ده‌كه‌ی مندالی بوم پێره‌وکه، پێره‌وکه: واته‌ ئه‌و ته‌مه‌نه‌ی كه‌ ده‌كه‌ويته‌ دواى گاگۆلكى و سه‌ره‌تای هه‌ولدان پيگرتن و هه‌لسان و كه‌وتنه‌وه، كه‌ بۆ ماوه‌ی كورت مه‌دا منداله‌كه‌ هه‌لده‌ستى به‌ پى ده‌روا و ده‌كه‌ويته‌وه، واته‌ ته‌واو پى

نه‌گرتوه، به‌دیوارو شتدا خوی هه‌لده‌واسیٔ ده‌سیکی پیوه ده‌گری و ده‌روات، مندال له‌م ته‌مه‌نه‌دا پیروه‌که‌یه، ماوه‌ی پیروه‌که، ده‌که‌ویته‌ نیوان گاکولکی و پی گرتنی ته‌واوی مندال، که مندال له‌هه‌ولی هه‌لساندایه که‌می‌ک ده‌روا ده‌که‌ویته‌وه، به‌لام که هه‌لسایه سه‌ری، بۆ ماوه‌یه‌کی که‌م ده‌روت ئه‌گه‌ر شتی‌ک یا په‌ناکه‌یه‌ک له‌پیشی بی به‌راکردن به‌روه ئاراسته‌ی شته‌که‌ی پیشی ده‌روا راکردن و ده‌گاته شته‌که‌و ناکه‌ویت.

داره‌ داره:

لای هه‌ندی منال هه‌مان ته‌مه‌نی سه‌ره‌تایی پیروه‌که‌یه، به‌لام داره داره پیگرتنی سه‌ره‌تاییه که مندال ده‌روات و ناکه‌ویت. رۆیشتنی داره داره هه‌ر له‌چوار چیه‌ی ژوورو مالدایه، ده‌توانین بلین داره داره سه‌ره‌تای ده‌ستی‌کردنی رۆیشتنی منداله، له‌نیو‌گه‌وره‌شدا که تازه ده‌ست بده‌یته کاریک شاره‌زا نه‌بیته و سه‌ره‌ته‌قینی له‌گه‌لدا بکه‌یت، ده‌لیت: داره داره‌مه، واته سه‌ره‌تای ده‌سه‌به‌کاربونه له‌و کاره‌دا و هیشتا ئه‌زمونم تیا په‌ید نه‌کردوه. هه‌روه‌ک ره‌وان شاد هیمنی شاعیر ده‌بیژیت:

پیم گرتوه ده‌رچوم له‌داره داره

ریم گرتوه ریگای کوردی ئاواره

نامترسینی گولله‌و په‌ت و سیداره

ده‌رۆم ده‌رۆم به‌ره‌و ئاسۆ،

ئاسۆی روون

ده‌رۆم ده‌رۆم تاروژی رزگار بوون.

هونه‌رمه‌ندی کۆچکردو جه‌لال سه‌عیدیش ئه‌م شیعه‌ری کردوه به‌گۆرانی.

هه‌روه‌ک ده‌شوتریت:

داره داره پییگره به‌هاره،

به‌پیی ئه‌م قسه‌ نه‌سته‌قه‌بیته داره داره پیگرتنی ته‌واو نیه‌و سه‌ره‌تای

پیگرتنه، که له وهرزی به هاردا کهش خوښ ده بیټ، خه لک ده چنه ناو سه وزایی و دهشت و دهر، مندالیښ چالاک ده بیټ و حه زی به که شی دهشت و دهره. به تایبه تی مندالیک به دریژی زیستان له ماله وه بوه، حه زی له کهش گورینه سه ره تای پی گرتنیته ده لین: پی بگره وهرزی به هاره، بچو نیو گول و گولزارو گزویا بو یاریکردن له به هاردا، که جیهانی سه وز پوښ کردوه. به گشتی نه گهر پیړه وکه و داره داره هه مان ته مه نی پیگرتنی مندال نه بیټ. جیاوازیه کی نه وتو له نیوان داره داره و پیړه وکه دا نییه.

شیوه ساده و که له پوریه که ی گوجان.

تیلا، شول، تیلا ترین، قه لاس

تیلا: داریکی گورهو دریژو که میک ئەستوره، زۆرتتر به دهستی شوان و گاوانه وهیه، جار ههیه بو لیدانی ئازله کانیش به کار دهینریت. کاتیک سه ریچیچیک بکه ن به دلی شوانو گاوان نه بیت. ههروهک کورد ده لیت: قور به سه ر ئەو بز نه ی نانی شوان ده خوات، که بیگومان رسته که ئامازه دعات هه ر بزنی نانی شوان بخوات، سزا ده دریت. مه رج نیه تیلا هه ر بو لیدانی ئازله بیت، به لکو بو دوورخستنه وهی هه مو مه ترسیهک به کار دیت، که به روکی شوان و گاوان ده گریت، دوباره مه رج نیه هه ر شوان و گاوان تیلا هه ل بگرن، به لکو زۆر به ی ئەوانه ی ده چونه ده شتو ده ر تیلا یان له گه ل خو یان ده برد، به مه به ستی ره وینه وهی هه ر مه ترسیهک که به اتایه ته رییان. تیلا زۆرتتر داری وشک و ئەستوره، تو یکل ی پیوه نه ماوه. داری باریک و ته ر پنی ده وتری: شول.

شول، زۆر به ی کات تو یکل ی پیوه ماوه و ته رو باریکه، داره که هینده وشک نه بوه تو یکل ه که ی فری بدات. جاریش هه یه شول به شیوه یه کی جوانو ریک ری پی تو یکل ه که ی لیده کریته وه، جی جی به تو یکل ه وهیه، تا داریکی دوو رهنگی جوانی لی ده ر ده چیت، چونکه ئەو به شه ی پاک ده کریت، له گه ل ئەو به شه ی به تو یکل ه وهیه به دوو رهنگی جیاوار به شیوه یه کی جوان ده ر ده که ویت. شول که داریکی ته ره، ده توانریت سه ریکی بخریته سه ر ئاگر یا ناو پشکووه، تا تو زیک گه رم ده بیت، به گه رمی سه ریکی ده چه مینریت ه وه، گوچانی لی دروست ده کریت، به لام داری وشک و رهق نا کریته گوچان و به گه رمیش ناچه میت ه وه. گوچان داری ده سته و زۆر به ی په ککه و ته و به ته مه نه کان له گه ل خو یاندا گوچان هه ل ده گرن، گوچان نیستاش له شار هکاندا له لایه ن که م ئەندامه کانه وه به کار دیت، به لام شیوه ساده که ی جارانی له ده سداوه، به شیوه ی مؤدیرنی جیا جیا جگه له دار له ماده ی تریش دروست ده کریت.

تیلا ترپین: واته له سه ریه ک لیدان و فه لاقه کردنی که سیک یان ئازهلک بی وچان و وهستان، تا ئه و کاته ی به ویستی تیلا وهشین دهست له کاره که راده گیریت. زورجار دوو کهس ده بی به شه ریان یه کیکیان یه کیکیان ته اوو تیلا ترپین دهکات، یان هه ردوکیان یه کتری تیلا ترپین دهکن، جاریش هه یه زار اوه که چوته بواری سیاسی هه ده لین: فلان حیزب خو ی چاک نه کات له لایه ن میلله ته وه تیلا ترپین ده کریت. لیره دا مه به ست لیدانی حزه که نیه، مه به ست سزادانیتی به ده نگنه دان یا هه ر شیوازیکی تر. وهک گالتهش له نیوان تاکه کاندایه کار دیت یه کی به یه کیک ده لیت: عاقل نه بیت تیلا ترپین ده که م. به گشتی تیلا ترپین لیدان و هه سیر مه یدانی هه رکه سیک یان ئازهلک له لایه ن کاسی به رانه ره وه به داری تیلا بی وهستان و له سه ر یه ک.

قه لاس: گیایه کی به هاریه هه مان شیوه ی جو گول دهکات و بالای هه یه، به لام شیوه ی جو دانی تیانیه، زور له رووه کی جو ده چیت، له ناو ده غلودان و زهوی به یاریشدا سهوز ده بیت، جاریش هه یه هه مان شیوه ی رووه کی جو یه و به ئه سانی جیا نا کرینه وه له یه کتری، بالایان وهک یه که، که میک شاره زای دهوی بو جیا کردنه وهی له رووه کی جو کاتیک هه ردوکیان بالاو گولیان کردوه، قه لاس (هه ندیک ناوچه ده لین: قه لاس)، که وشکی کرد، قه دو بالای ده بیت به پوش، هه مان شیوه ی قه دی گه نم و جو ده بیته خواردنی ئازهلان.

پیاوی ورگن، به‌رخى توکن، مندالی لیکن

ئیدیوم یا چند نیمچه رسته‌یه‌کی قسه‌ی نه‌سته‌قی کوردیه. هر یه‌کیک له نیمچه رسته‌کان حکمه‌تیکی تیدایه، له باره‌ی دیارده‌یه‌که‌وه ده‌دویت، که بایه‌خی خوی له خیزان و کومه‌لگادا هه‌یه، لی‌رده‌ا دووباره له‌مانای پیکراوی نیمچه رسته‌کان ده‌کۆلینه‌وه. ده‌وتریت: پیاوی ورگن، مه‌به‌ست لی‌رده‌ا ئه‌وه نیه که پیاویکی قه‌له‌و و قورس و ته‌واو ورگزل و ته‌وه‌زل بیت، دووباره مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه، پیاویک بیت، بی‌ئیش و ته‌مه‌ل و له‌پرو لاواز نه‌بیت له ئه‌نجامی ئیش نه‌کردن. به‌لکو پیاویکی کارکه‌ر بیت، تۆزه ورگه‌که‌ی ئه‌نجامی ئیش‌کردن و خواردنی باش بیت، که ئاماژه‌یه که‌سیکی چالاک بیت و ده‌سه‌پاچه نه‌بیت، به‌شی په‌یدا‌کردنی بژیوی ژیا‌نی کاربکات، هه‌روه‌ک کورد ده‌لیت: ده‌سی ماندوو له‌سه‌رسکی تیره. ورگن له‌م رسته‌دا واته که‌میک ورگی هه‌بیت، تیر بیت له ئه‌نجامی ماندوو بونی ده‌س و مه‌چه‌کی خوی، نه‌ک لاوازو بنیس و برسی بیت له پای ئیش نه‌کردن و برسیتی. واته پیاویک که کارکه‌ره‌و لاوازو بنیس نیه، منه‌تی به‌که‌س نیه‌و ئیشی خوی سه‌ربه‌ستانه‌ ده‌کات و خوی به تیری ده‌ژینیی برسی نیه و ورگی هه‌یه. واته، پۆشته‌و په‌رداخه له پووی جلو‌به‌رگ و خواردنه‌وه که له کۆندا خۆش‌به‌ختی ژیا‌ن به زۆری له خواردنی باش و جلو‌به‌رگدا کۆده‌بوه‌وه.

به‌رخى توکن:

به‌رخى توکن، به‌رخیکه دۆخی ته‌ندروستی باشه، شیر ده‌خواو ده‌له‌وه‌ریت له‌پرو لاوازو په‌یزه‌ن نیه. چونکه به‌رخى نه‌خۆش و له‌رو لاواز توکی که‌م و نمو نیه‌و که‌م گه‌شه‌یه، به‌رخ که توکن نه‌بو واته دۆخی ته‌ندروستی باشه‌و له‌پرو لاواز نیه‌و ئومیدی ئاینده‌یه‌کی باشی لیده‌کریت.

مندالی لیکن:

لیک له پووی تهنروسستیوه سودی زوره، ناهیلی ددانه کان به ئاسانی کلوربن، یارمه تی هه رسکردنی خوراکیش دهدات. نیشانه ی له ش ساخی مندالییشه. بویه که دهوتری: مندالی لیکن، واته مندالییک که له شیکی ساخی پتهوی هه بییت له پرو لاوازو نه خوش نه بییت، مندالییش که له پرو لاواز نه بو، نه خوشی پیوه دیار نه بو، واته باری تهنروستی باشه، زوو گه شه دهکات و پی دهگریت.

دەلەوبا، كەلەگا، بەراوئتە

دەلەوبا:

وشەيەكى لىكدرائى دوو وشەي (دەل) و (با) يە، دەل سەگىكى
رەگەز مېنەيە، با ھەمان ماناى خۇي دەدات بە دەستەوہ. بەلام كە
لىكدرەين، بەيەكەوہ وشەكە بەلىكدرائى مانايەكى تر دەبەخشيت.
دەلەوبا: كۆمەلە سەگىكە، ژمارەيان لە سى و بەرەو ژوورە، دەل
كەسەگى مېنەيە، سەرەتاي كاتى ئاوس بونىتى، دەيەويت گەمالەكان
بەدەوریدا بىن و دەيانخروشىنيت تا جوت بن لەگەلیدا. گەمالەكان كە
نيرەي سەگن لىي نزيك دەبنەوہ لەگەليا جوت دەبن، ھەندى جار بە
نۆرە، ھەر جارەي يەككيان لەگەلیدا جوت دەبن، جاريش ھەيە زۆرە
ملىتتە ئەو سەگەي لەوانى تر دپو بە ھىزترە، زۆرتري كاتى جوتبوني
دەسدەكەويت. ھەمو سەگەكان بەيەكەوہ دواي دەلەكە دەكەون بە كۆلان
و كوچەكاندا دەسورپنەوہ، ئەوہي لىيان نزيك بىتتەوہ پى دەوہپن.
مەرج نيە ھەمو كۆمەلە سەگىك كە دەلەيشيان لەگەل بىت و دواي
يەك دەكەون بە كۆلانەكانا دەگەرپن، دەلەوبابن. چونكە كۆمەلە سەگى
دەلەوبا بە زۆرى گەمالەكان دەورى دەل چۆلناكەن، ھەر لەپەرۆشى
جوتبوندان كە لىشيان نزيك دەبىتتەوہ دەوہپن، پەنگە پەلاماريشت بدەن.
زۆر جار گەمالىك نوساوتەوہ دەلەوہ كە دەل دەروات لەگەل خۇيدا
رايدەكىشيت، جار ھەيە تا ماوہيەكى دوورى رۆيشتن لىك جيانابنەوہ،
لەكۆلانى گوندەكاندا كە دەلەوبا پىكەوہ دەسورپنەوہ، مندالان دوايان
دەكەون، جاريش ھەيە بەرديان تىدەگرن، ئەوانيش دەوہپن و بەرەنگارى
لە خۇيان دەكەن. بەگشتى خەلك خۇيان لى دوور دەخەنەوہ دەلین:
دەلەوبايە. چونكە ھەندىك لەگەمالەكان سەگى دپن، كاتىك نزيكان
دەكەوي پەلامارت دەدەن، بەتايبەتى كاتىك بزائيت دوورى دەخەيتەوہ
لە دەلە سەگەكە.

كەلەگا:

لە شوپىنكى تىرىشدا ئاماژەمان بە ماناۋ پىناسى ھەمان وشەكرد. كورد دەلىت: لاچۆ كاكە دەلىى كەلەگای بەسەر مەو. مەبەست ئەو ھەيە كۆنترۆلى منت كوردە، ئازادىت لىم داگىر كوردە. جا گرتنى بەرى خۆر بى لە پوژىكى خۆرەتاۋى زىستان و سەرەتاۋى ۋەرزى بەھاردا، يا بۆ ھەرشوینىك بچىت بکەۋىتە ژىر چاۋدىرىيەو، يا ھەر قسەيەك دەكەيت، خۆى تى ھەلدەقورتىنى و خۆى دەكاتە خاۋەنى بابەتەكە، يا...زۆر شتى تر. كەسەر بەستى كەسى زەرەرمەند لە كەلەگايەكەى تيا نى، چۆنىتى بەكارھىنانى ئەم رستەيەو وشە بنەرەتتەكە (كەلەگا) لەپوۋداۋى سواربۈنى گای نىرەى ئاژەلى و لاخەو ھاتو، كە زۆرە ملتيانە خۆى دەدات بەسەر مېدا بۆ زاۋو زى كردن و چىژ ۋەرگرتن. گاكە كىشى زۆرە، قورسەو بارە بەسەر ئاژەلە مېكەو. لىرەو ھەر كەسىك قورخى كەسىكى تر بكات لەھەر پوۋيەكەو ھەيەت دەوترىت: كەلەگايە بەسەريەو، تەنانەت لە بواری سياسيشدا، ھەرحزىبىك قورخى زۆر بەى شتەكانى كرد دەوترىت: بوە بەكەلەگا بەسەر مېللەتەو. واتە خۆى بە زۆر داۋە بەسەر ھەمو شتەكانداۋ بوە بە كوئىخاى ھەمو شتىك. دووبارە، كورد دەلىت: ژيان بە كەلەگايى ناچىتە سەر، قسەكە بۆ تاك و كۆش بەكاردىت، تاك ئەوكەسەى خۆى بە كوئىخاى ھەموشت دەزانى، ۋادەزانى دەبى ھەمو شتەكان بە ئارەزوۋى ئەوبى ۋئەوانەى ژىر دەستى گوئىرايەلى ئەم بن، كەدىاردەيەكى كورتى كەم خايەنە، تا سەر بەردەوام نايىت. لە كۆشدا بۆ حزب و حكومەت دەبى كە خۆى بە كەلەگای ھەمو شت بزانىت، ۋا رەفتار بكات ھەمو شتىكى بۆدەچىتە سەر ۋ كەشى سياسى بە پىي وىستى ئەو دەروات، خۆى بە گەورەتر لە ھاۋ ئاۋازانى خۆى دەزانىت. كەلەگايى دياردەيەكى قورخكارى بى ئايىندەيە، پوژىك بەرنامەكەى ھەرەس دىنىت، پىش ھەموكەسىك، خۆى زەرەرمەندى يەكەمى ماۋەى بەسەربردنى كەلەگايەكەى دەبىت.

به راویته:

له بارچونی بیچوی ئاژهلانه، به تاییه تی به ره می زایینی مهرو بزنی، دهوتریت: بزنیکم ههیه، به راویتهیه، واته پیش گه یشتن به ماوهی ئاسایی کاتی زایینی به ههر هۆکاریک بیته وهک: به ربونه وه له کهنده لانیک، یان کهوتن له شوینیکی به رزه وه بیته، یا قاجی به توندی هه لکه وتبیته و خلور بوبیته وه، زاوه و بیچوه که ی له بارچوه، چ به مردویی بیته یان به ناکامی له دایک بوبیته و له دواییدا مردبیته. به گشتی له کاتی کرپن و فرۆشتندا، ئاژهلانیک به بیچوه که یه وه بفرۆشیت نرخ ی زیاتره له وه ئاژهلای که به راویتهیه. به راویته جیا به له قسر، قسر ئاژهل یا ئه وه مه ریه که زاوژی ناکات، ماوهی سالیکی یان چهند سالیکی بیته، به ئه وه ساله سکی نه کردوه، دهوتریت قسره. بیگومان ئه ومهرو بزنانه ی که سالانه ده زین و کاروبه رخ به ره م دینن، ره و اجی کرپن و فرۆشتنیان زیاتره له قسره کان. به لام وهک فرۆشتنی ئاژهل بو سه ربپن، ئاژهلای قسر پاره زیاتر دهکات، چونکه قه له وه گوشتنه، به تاییه تی ئه وه ئاژهلانه ی که چهند سالی به دوای یه کدا قسرن و شیر نادن، له کوی سودمه ندی به رو بومی ئاژهلایکی به راویته و قسردا ره و اجیان چون یه که، چونکه هه ردووکیان دۆخه ی به روو بومی ساله که یان نیه و بیچو ناهیننه ئاراه، تاسه ری ئاژهلکان زیاد بکات و به ره می شیرمه نی به خشن. جاو بار ئاژهلانیک که له دوا مانگی زاوو زینیدا بیچوه که ی له بار چوبیته، شیر ی ده بیته و ده توانریت سود له شیره که ی وه ربگیریت. جاریش هه یه کار یا به رخیکی بی دایک ده بیته بیچوی ئاژهل به راویته که وه هه مان سوژی دایکایه تی ده داتی.

كۆلەكە، كۆتەرە، كەيبانو، كەلەگا

دەوترىت ژن كۆلەكەي مالا، ژن نەبىت شىرازەي مال تىكدەچىت، بىگومان پىچەوانەكەشى راستەو جارجار ئەوئىش لە لايەن ژنانەو دەوترىت بەرانبەر پىاوان چونكە ژن و پىاو تەواوكەرى پاگرتنى تەرازووي ژيانى خىزانن. كۆلەكە: پاگرىكى راستەوخۆي ستونى يا ئاسۆيىيە، ھەمىشە دەكەويتە ژىرپەستانەو دەبىتە مايەي پشتگىرى و خۇپاگر ئەو مادانەي لە ژىر ساىيەي پەستانەكەي سەرياندا لاوازن و تواناي خۇپاگرىيان بۇ ماوەيەكەي درىژ نەي. كۆلەكە دەبىتە مايەي خۇپاگرىيان تا لە بەردەوامى بەرگىركردندا لەنگەربگرن. لەئىستادا بەكارهيتانى كۆلەكە لە شىوازە كەلەپورىەكەي پىشوى دەرچو، كە زۇرتەر دارى ئەستور و درىژ بو. شىوئەي ئەندازەيى كۆلەكە لە لايەن ئەندازيارانەو بەكارديت و ناوەكەشى گۇپاوە بۇ پاىە و شىش و چەمەنتۆي تىبا بەكار دىت. يان بە پىي ناوچەكانىش ناوي جىاواز جىاوازي لىدەنرىت، بەلام مەبەستى ئىمە ھەمان شىوئەو ناوي كۆلەكەي جارائە. كۆلەكەي دىرىنى خۇپاگرى ژىرسەربانى بالەخانەو خانو قەلاو كۆشك و تا پشتىرى ئازەلانىش. كۆلەكە: پىشترە دارىكى ئەستورى دووسەربو كە لە ژىر پەستانى سەربان و فشارى قەلاو خانوى قوردا خۆي رادەگرت. ئەگەر ستونى دابنرىت، سەرىكى دەكەويتە ئەرزو سەرهكەي تر ژىرفشارى پەستانى سەربانى خانوئەكە، زۇرتەر سەرى ژىر سەربانى خانوئەكان دووپەلى شىوئە ژمارە ھەوت بو، سەرى دارە ئەستورەكانى دارەپاى لەسەر كۆتايى دەھات، ئەگەر ئاسۆيش دانرابىت بەدرىژى پاكتشانى كۆلەكەكە پەستانى دەكەويتە سەرو دەبوە سەرىن بۇ وەستانى دارەپاى خانوئەكە بە شىوئەيەكەي مەھكەم. دەكرىت لە خانوئەكەدا زىاترلە كۆلەكەيەك بەكار بىت، زۇر جارلە ناوەراستى دىواري ئەم بەرو ئەوبەرى مالاندا دادەنراو دارەپاى

سەربانى خانوھكانى لەسەر ڤادەگىرا، دەبوھ سەرىنىكى ھەمىشەيى سەرىكى دارەڤاى دارەكان. بىگومان سەرەكەى تىرى دارەڤا كە دىوارى لە خشت دروستكراو بو، ئەگەر دوورى نىوان دىوارەكان بەدارە ڤاكان نەگەيشتايەتەوھ يەك، كۆلەكە بەكار دەھىنرا. دووبارە كۆلەكە لە ناوھپاستى دىوارەكاندا دادەنراو بەھەمان شىوھى پاىھى ئىستا، ڤردى دارى لەسەر دادەنراو فشارى سەر دارەڤاكەى كەم دەكردەوھ، جارىش ھەبو لەچەقى ناوھپاستى ژوورىكا دادەنراو لەنگەرى ھەرچوار لای خۆى ڤادەگرت. ئەمە شىوھ گشتىھە كانى بەكارھىنانى كۆلەكەى جاران بوو.

كۆتەرە:

كۆتەرەدار، دارىكى وشكى گەورەو ئەستورە، دواى بېرىنەوھى دارەكان دروست دەبىت، يان قەدى دارەكەخۆى كورت و ئەستورەو كە بېردرايەوھ، پىنى دەوترىت كۆتەرە. دارى كۆتەرە زۆرتەر خړوكورت و جى جى گرىنە، زۆرجار دارى گەورەو ئەستور كە دەبېردىتەوھ پارچە پارچە دەكرى بۆ سوتان، يا ھەرمەبەستى تر، بەوپارچە دارە ئەستور وگەورەو وشكانەش دەوترى: كۆتەرەدار. كۆتەرەدار، ورد دەكرىت بۆ تەنور گەرم كردن بەكاردىت. كاتىك تەنورەكە قور بىت و بە ئاگر گەرم بكرىت، جارىش ھەيە بە رەگ يا بنە دارىكى بەسالاچوى گەورە و ئەستور دەوترىت كۆتەرە. دارى گەورەو بەتەمەن، كاتىك دەبېرىتەوھ شىوھ پارچە پارچە و ئەستور وخرە، زۆرتەر سەرە بېراوھكانى تەختەو دەبىتە كۆتەرە، جگە لەسوتان، بۆ مەبەستى ترىش بەكار دىت. زۆر جار بەشىوھەكى مەحكەم دەدرا بە پشت دەرگای پشتىرو ژوورى ئاژەلاتەوھ، چونكە لەبەر ئەستورى و قورسىھكەى، دەرگاكە بە فشارى ئاژەل نەدەكرایەوھ لە مەترسى ئاسايشىش لە لایەن ئاژەلى دىندەوھ دەپارىزان. ھەرچەندە لمۆزى لىگىر بكردايە سودى نەبو نەدەكرایەوھ، بەتايبەت كاتىك ژمارەى دارەكان لەكۆتەرەيەك زياتر بوايە. جارىش

ههيه كۆتەرە داركه دەبېرېتەوه و دەتاشرى سەرەكانى تەواو تەختە لە سوچىكى حەوشەدا دادەنرى، شتى پېويستى مالى لەسەر ورد دەكرىت. لە ئىستاشدا كۆتەرە بە شىۆهيهكى گۆراو لە شىۆه كه لە پوريه كهى جارانى لای قەسابەكان هەن، گۆشتى لەسەر ورد دەكرىت. كه بيانو:

دەوترىت كه سى كارەكەرتان لە ماله وه ههيه؟ وه لام دەدرىتەوه قوربان خزمەتكارى جەنابتانمان ههيه، كه بيانوى ماله. كه بيانو، ژنى ئىشكەرى ماله كه كاروبارى رۆژانهى ژنى مال بەرپۆه دەبات. زۆرتركارى ژنى كه بيانو برىتى بو له: چىشت لىنان، جل شورىن، ئاژەلدارى، مەرۇمالات دۆشىن، چون بۆپه چه، پشتىرمالين، ئاو هينانى كانى،... كه رۆژانه ئەنجام دەدرىت. مەرج نيه كه بيانو هەر ژن بىت، جار ههيه كه ژن دەمرىت كچى مال دەچىتە ژىر بارى ئەنجامدانى كارەكانى مال و دەوترىت: كه بيانويان ههيه. كه بيانوى جارن كه متر خویندەوارى و چونه خویندنگايان ههبو، هەر خەرىكى ئاژەلدارى و كارەكشتوكاليه كانى ژنانى مالدار بون. چونكه ئافرهتى جارن له گوندهكان جوړه سەر بەخۆبیه كيان ههبو هاوشانى پياو كارى جوړاوجۆرى ههمه جوړيان ئەنجام دەدا. كه له گا:

دەلاچۆ كاكه ئەلىنى كه له گای بەسەر مه وه. لىرەدا بەكارهينانى كه له گا، وهك هينانى فشارىكى توند ياچاودىرى يه كىك له لايەن يه كىكى ترهوه بەكارديت، كه ئازادى لىدا گىر بكات. ببىبىق وهك گرتنى بەرى خۆروكردى سىبەر بەرانبەر يه كىك له رۆژىكى كزەباى ساردى زستاندا خۆى دابىتە بەرخۆر. وشەى كه له گا زۆرتر له مەدارى ماوهى زاوژى ئاژەلى مانگادا دەسورپىتەوه، كاتىك مانگا نزيكى كاتى زاوژى دەبىتەوه، دەورو خولى هاوړه گەزە نىرەكهى خۆى دەدات. پى دەلىن: بەكه له، دهيهوى نىرەكهى سواری بىت، گاش كه هاوړه گەزى نىرى

مانگایه، سواری دهییت و جوتبون پرووده‌دات. گاش باریکی قورسه به سه‌رمانگا‌که‌وه چونکه هه‌میشه گا له مانگا قورسترو به‌خۆتره له‌کیشدا. دیارده‌که وه‌ک به‌کارهینانی وشه، گواستراوه‌ته‌وه نیوان په‌یوه‌ندی مرۆقه‌کان و له شیوه‌ی په‌ندیکی که‌له‌پوریدا ماوه‌ته‌وه، که‌سیک چاودی‌ری به‌ره‌وامی که‌سیکیتر بکات، یافشار بخاته سه‌ری یا به‌ری خۆری لیبگریت، ده‌لیت: ده‌لیتی گه‌له‌گایه به‌سه‌رمه‌وه، واته باریک یا گرفتنی قورسی داوه به‌سه‌رمداو ئازادی له‌ داگیرکردوم.

ساتیکی ئیوارانی بژوینی کوردستان و ئاوێزانبونی جوانی و بۆن و به‌رامه‌ی سروشت.

شريف ، شارپ ، شاتو ، شه وئائو

له زوربهى كاتدا به دواى وشهى شريفدا وشهى كاديت دوتريت شريفه كا. شريف گونيه كى دريژ كولهى دروست كراوه له گونيهى ئاسايى دريژ كوله تر وگه وره تره، به لام به هه مان پانى يان زياترى گونيهى ئاسايى دروست ده كريت. زورتر بو گويژانه وهى كا به پشتى ولاخى به رزه به كارديت، شريف جگه له كا گواستنه وه بو كارى تريش به كارديت، به لام زورترين به كارهيئانى بو گواستنه وهى كايه هه ر بوئه دوتريت شريفه كا. شيوه سه ره تاييه كهى شريف به كارى دهستى به ده زوو و خرينهى موى ئاژهل، دروست ده كرا كه ئه و شيوه دروست كردنه نه ماوه، له ئيستادا له كارگهش له نايلون دروست ده كريت. شريفه كا زورناگريت و فشه له ئه گه ر نه پيه ستينيه وه، به لام فشار بكهى زورتر له ئه ندازهى خوئى كا ده گريت. زورجار وشه كه به رگيكي ته نزيشى دروست كردوه، يه كئى زور قه له وو كورته بالا بيت پيئى ده لين: برؤ به ولاوه يه ژى شريفه كاى. كه مه به ست ئه وه يه قه له وو پانكه له يه. زورجار دوتريت به و توله پيئه دا برؤ تا ده گه يته شوين خه رمانيك، له وئى كومه لئى توله پيئى ترو شارپيه ك ده بينى، شا ريگه كه بگره ده تگه يه نيته شويني مه به ست. شا بكه ويته پيش هه ر وشه يه كه به ماناى جورى سه ره كى ماناى ئه و وشه يه ديت و به رگيكي گه وره تر ده كات به به رى وشه كه دا لاي بيسه رو گويگرو خوينه ر.

شارپ: پيئه كى سه ره كى پانو پور و ديارى كراوه، وه ك توله پيئى ولاري و كويزه ري، ئاژه له پيئى. شارپ چه ند دانه توله پيئه كى هاوشانى يه ك نيه، به لكو ريگه يه كى سه ره كى پيا پويشتتى ولاخ و پياده بو له كوئدا. شارپ زورتر ريگه ي سه ره كى نيوان گونده كان يان شوينيكي ديارى كراو بو بو كارى گشتى هاوولاتيان، وه ك چون بو شويني ساوه ر كوليني گوند، مه زارگه يه ك، يا ئاشى ئاوى ناوچه يه ك بو، كه ژماره يه كى

زۆرى خەلكى پيادا گوزەرى دەکرد، شوينەوارى شارپيەكە نەدەكىلراو
 مولكى گشتى خەلكى ناوچەكەبو. بە پيچەوانەى تولەرى، جار ھەيە
 دەكىلراو دەكرا بە دەغلو دان و ئاسەوارى نەدەما تا جارى تر لەگەل
 ھەلگرتنى خەلو خەرماندا دروست دەبوو، مەرج نيە لەسەر ھەمان
 شويني پيشو بوايە، بەلام بەھەمان ئاراستەى پيشو بو، شارپى وەك
 خوى دەمايەو بەھوى، ھاتوچونى ولاخ و پيادە بەريگەكەدا، بە شيوہى
 ھەميشەى كويژ نەدەبوو. لەئىستادا شارپيش بەو شيوہىەى جارن
 نەماو ھو رپى ولاخى بەرزە كەم بوتهو و ھەمو ريگەكان بونە بە رپى
 ماشين و تراكتورى كشتوكالى. دەتوانرى وشەى شارپى بو ريگەيەكى
 سەرھەكى ماشين، پيادە رھوى ئىستاش، بەكار بيت. شا پيشگرىكە بچيتە
 سەر ھەر وشەيەك ئەگەر وشەكە ناوبيت يان ھەرمادەيەك، بە ماناى
 جوريكى گەورەو تايبەت و نايابى ئەوناو و ئەو مادەيە ديت. وەك
 شاتو، كە جوريكى گەورەو نايابى تو، دەنكيكى گەورەو بە تامى ھەيە،
 قەبارەى لە قەبارەى دەنكە توى ئاسايى گەورەترە، زورجار سورباوہ
 و پي دەلين شاتوى سورە، بەدەگمەن دەس دەكەويت، برەكەى كەمە
 و بەھای ھەيە لەبازاردا. وەك زۆبەى جۆرەكانى ترى تو لە بەھارندا
 بەرھەم ديت. جاريش ھەيە بو ھەر دەنكە تويەك كە تايبەت وگەورەو
 بەتام بيت، دەوتريت: شای تو، واتە جوريكى دەگمەن و تايبەتى تو
 و تامى خوڤشە. جگە لە تو، وشەى شا بچيتە پيش ھەر جۆرە ناويكى
 خوراك و ئاژەل و مادەى تريش بە ماناى جوريكى تايبەتى ئەو مادەو
 خوراكە ديت و دەوتريت شای ئەو جۆرە مادەيە، وەك شای ئاژەلان.
 لەگەل وتنى وشەى ليكراوى شەوئاودا، وشەكە مەبەستەكە دەدات بە
 دەستەو. مەبەست ئاودانى بيستان و باخە لەشەودا بەتايبەتى لەوهرزى
 ھاویندا. ئەمەش بۆدوو ھۆكار دەگەرپتەو: يەكەم: ئاودانى دار لە
 رۆژدا، بەتايبەتى رۆژگارى گەرمى ھاوين، ئاوەكە دەبیتە ھەلم و دەچى
 بەرپووى دارەكانداو گەلاي دارەكان زەرد دەكات و ھەلياندەوهرينى، بە

تايبەتى ھەتاۋى تاقەت پۈكۈنى نۆۋەپۈ تادەمەو عەسرىكى درەنگى چلەى ھاۋىن، گەرما مۆلەتى ئاۋدانى پۈژ نادات. ھۆكارى دوۋەم: جگە لە نەمانى خراپى دەرەنجامى ھۆكارى يەكەم. شەو بۇخاۋەن بېستان و باخەكانىش فېنكە ھەتاۋ بە دەرەۋە نىۋەكەمتر ھىلاك دەبن و گەرما دەيان سوتىنى، زۇرچار كارى بېستان و ئەو باخانەى شوينى ئاۋدانىان خۇرنايگىرئەۋە لە پۈژىشدا ئاۋ دەرىن. بەلام بەگشتى دار لەفېنكىدا ئاۋ ھەلدەمژئ بەپۈژىش بە كىردارى پۈشەنەپىك ھاتن خواردن بۇ خۇى دروست دەكات. لەھەمو دۇخەكاندا شەۋئاۋدان سودى زۇرتەرە لە پۈژئاۋدان چ بۇ دارو درەختەكان يان خاۋەن باخ و بېستانەكان بېت. ئەگەر ئاۋەكە ئاۋى بېرى مالان بېت، ساردترە و سودى زۇرتەرە بۇ دارەكە.

تار، تاراندىن، تارا، تەرىك

فلانەكەس بالئەدەكەى لە ھىلانەكەى خۇى تاراندى، كەلەسەر شوپىنىكى بلئەدو لاچەپى خانوۋەكەيان دروستى كردبو، ئىترجارى تىربالئەدەكە ناگەرپىتەو ۋە شوپىنە چونكە تاراوہ. نەك تەرەكپوہ، تەرەكپن: زاپىنى گەمالى سەگە، كە دەتەرەكى و چەند توتكە سەگىكى دەبىت. ياخود دەلپن: كۆترەكان مە تەرىپن لە ھىلانەى بن گوپسەبانەكان، بابەيەكجارى نەفپن وبمىپن لە ھىلانەكانياندا، چونكە كە تاران ناگەرپىنەوہ. تارو تاراندىن: كردارىكە زۆرتەر دەدرىتە پال ۋە بالئەدانەى كە لە نىكەوہ بە مروف نامون وكەمتر مالى دەبن، بەجۆرىك دەترسن، ئەگەر بزاندن مروف پروودەكاتە شوپىنى ھەوانەوہو ھىلانەكانيان ئىتر بوى ناگەرپىنەوہ، لەبەر پاراستنى مەترسى لەناوچونى خۇيان وبەچكەكانيان ودرپندەيى مروف لە ئازاردانىان. تار، يا تارىن: ھەربو بالئەدەش بەكار نايەت بەلكو كوى ۋە ئاژەلانەش دەتارىن كە بەشپوہەيەكى گشتى سل لە مروف دەكەنەوہو دوورلە مروف دەژپن،

زور لە مروفەكان شانازى بەكارەكەيانەوہ دەكەن، ئاسودەيى لەئازاردانى ئاژەل و بالئەدەكان وەرەگرن، دەلپن: تاراندىومانن. واتە دوخىكيان ھىناوتە ئاراوہ كە بالئەدو ئاژەلەكان لەشوپىنى ھەوانەيان برون وئىتر نەگەرپىنەوہ سەرشوپىنى پىشوپان. وەك تىكدانى ھىلانەى بالئەدەيەك كە لە شوپىنىكى بەرزى تەلارى مالاندا بنىادى ناوہ، يان دەس لپدان وشوپن گورپنى ھىلكەكانيان لەناو ھىلانەكانياندا لەكاتى زاوژى و زور بوندا. ھەندىك جار بەرپىژەيەكى زورەگمەن وەك دياردەيەكى گالتە ئامىزانە، لەنىو مروفەكانىشدا بەكارديت و دەوترىت: فلانەكەس تارىوہ، يان تەرىوہ، دوورە پەرىزە لپمان.

تاراي بوكىنى: تائىستاش ماوہ، وشەكە وەك بەكارھىنان كەمتر دەچىتە خانەى فولكلورەوہ، بەلام مەبەستى ئىمە زۆرتەر مەراسىمى

بوک گواستنه وه که یه له کۆنداو له پيال به کارهينانی وشه ی تارای بوکیتیدا. که نه جامدانی دیارده که نمایشکی سه رنج راکیشه چه ته خانه ی که له پوره وه، ئیستا هینان و بردنی بوک به و شیوه ی پیشو نه ماوه، مه راسیمه کۆنه که وه ک که لتور ماوه ته وه، به چۆنیتی به کار هینانی شیوه و جۆری تارای بوکینیشه وه، که پارچه یه ک قوماشی ته نک بو دهدرا به سه ربوکدا. بوک سواری و لآخی به رزه ده کرا، به سواری و لآخی به رزه، له گه ل بوکی به رانه ردا له ساتی به یه ک گه یشتندا رووبه رو ده کرانه وه، کاتیک ژن به ژن بوايه، ده رزی سه ریه خه و سنگی یه کیان ده گۆریه وه، تارایان بۆچه ند ساتیک له سه ر ده موچاوی هه ردوو بوک لاده دا، تاتیر یه کیان راده موسست، دوا ی غار غارین و نمایشکی جوانی که م وینه ی غاردانی نه سپسواران به چوار ده وردا نه جام دهدرا. به چه پله ریزانه وه دوا ی گۆرینه وه ی بوکه کان بوک ده گه یه نرایه وه مالی زاوا، له گه ل گه یشتندا نوقلیت و چوکلیت به سه ر بوکدا داده باری، له سه ر سه ربانیکی به رزه وه هه لده درایه خواره وه، له گه ل هه له هه له ی خه لکه که دا، کوپ نه و کوپه بو هه ولبدا چوکلیتیکی ده س بکه ویت به تاییه تی مندالانی به شدار بوی شاییه که. تارای کۆنی سه ربوک به زۆری قوماشی سوری ته نکبو، له ژیرییه وه بوک چاوی به ده روربه ردا ده گتیرا، تابوک ده گه یشت به سه ریه وه ده ما، دواتر زاوا یا که سیکی نزیکي زاوا تارای سه ربوکی لاده دا، بوک به شیوازیکی جوانی که له پوری پۆشاکي کوردیه وه ده رده که وت. تارای بوکینی ئیستا جیاوازه و که متر له تارای بوکینی کۆن ده چیت، رپوره سه مه کۆنه که وه ک که له پور ماوه ته وه و نه جامدانی هه لپه سیردراوه و پیاده نا کریت. شیوازی ئیستا شیوازی هاتن بۆ هۆل و گورانی وتن و شاییه به ئامیری ده ستردی گه وره کردنه ی ده نگه وه، له هۆل یا ده شتاییه که دا، نه جام ده ریت. به لآم وشه که هه ر به کارهينانی ماوه، زۆر ئافره تی کوردیش ناوی تارای لینزاوه.

ده وتیری که سی ته ریکه له خه لکه وه، واته مروقی فه رامۆش کراوو

دوورە پەريزە لەخەلكەو، كەس نایدوینى و گۆشەگیرە. چونكە هەمیشە خۆى لەخەلكان دوور دەگریت، دوور لەتیکەلبونى ئەندامانى كۆمەل دەژى، تەریكىش زۆرجار بەهۆى نەگونجانی سیفەتەكانى مرۆفیک لەگەل كۆى سیفەتەكانى ترى مرۆفكانى تردا دیتە بون، وەك كەسىكى وشك لەگەل كەسىكى چەقاو سودا كەهەردووكیان دوو سیفەتى دژن و بەیەكەو هەلناكەن. چ مرۆف خۆى دەستى لە هینانى ئەو سیفەتەکاندا هەبیت، یاخۆرسك و دوور لە ئیرادەى مرۆفەكە خۆى بن، وەك سیفەتیکى پیکهینانى كەسىتى، كە كار لە مرۆفەكە دەكەن تاتەریكى بنوینیت. دەشیت زۆر تەریك بونى كەسىك دەستى خۆویستەنەى كەسە تەریكەكەى تیا بیت، زۆرتر سیفەتى دوورە پەريزەكەى بۆ بونیادی پیکهاتەى كەسەكە و ئاسودەبون لەخووەكەى بگەریتەو. كەكۆى سیفەتى مرۆفەكانى چوار دەورى نامۆ بیت بەلایەو دوورە پەريز بیت لییان. مرۆفیش هەیه ئارەزوو مەندانە و بۆماوەیانە خۆى گۆشەى تەریكى هەلدەبژیریت، كەمتر تیکەل كۆمەلانى خەلك دەبیت، بەتایبەتى لەناوهندیکى پڕ كیشەدا.

وتراو: تەریك و گۆشەگیرى كەمتر كیشە بۆمرۆف دروستدەكات. بیگومان ئەم رایە تا رادەیهكى كەم راستى پیکاو. بەلام تەریك بونیش بە شیوەیهكى گشتى كیشەى سەریەشەى كۆمەلایەتى بۆ كەسە تەریكەكان دروست دەكات.

حه پولك ، حه پۆله ، حه سیر مهیدان

حه پولك: بوار دانیکه له پړوی کاته وه بۆنه کردنی کاریک یا دیاردهیه ک له لایه ن خاوه ن بپیاره وه ده دریت، دهستی که سه سودمه ند بوه که ی تیدا نیه و ئه و خاوه ن بپیارنیه، که له لایه نی به رانه بر ئاگارد ه کریت ه وه له به رژه وه ندی ئه و کاره که ئه نجام ده دریت، دهوتریت: حه پولکیتک ده ده می، یا حه پولک ده ده م. حه پولکدان زۆر تر له یاری هه لماتیندا په پره و ده کریت، دواتر چۆته بواری گشتیه وه. که چه ند که سیک هه لماتین ده که ن، یاری که ریک ده توانی که لا بگریته هه لماتی که سه کانی ترو بیان کوژیت و ده ریان کات له یاریه که، تا له وخوله ی یاریدا یاری نه که نه وه، به لام یه کیکیان ده بویری و ناکوژریت، دهوتریت: حه پولک داوی، واته بوارت ده ده م به رده وام بی له یاریکردن و ناکوژم. زۆر جار دیارده که ده بیته ده سیاو که یاریکه ریک یاریچه ک حه پولک ده دات دهوتریت: قه رزه له سه رت، تا له یاریبه کی تر دا که باری یاریچه بریار ده ری حه پولکده ره که که وته لیژی به رانه ریش ئه م حه پولک بداته وه وه نه ی کوژیت. دیاده که ده بیته ده سیاو. جاریش هه یه که چه ند یاریچه ک له سه ر یه ک خه تن، که سی یه که می ده سستیکه ری یاریبه که که پی دهوتری: به گ ده توانی که لایان تیگری و بیانکوژیت، که هه لمات تیده گری ده لی فلان که سم حه پولکدا وه، هه لماتی به ریشیکه ویت ناکوژریت. زۆر تر ئه و یاریچه حه پولک ده دریت، که هه لماته که ی له یاریکه ره که وه نزیکه، جاریش هه یه که هه لماته که نزیکه وه بۆ لیدانی هه لماتی خاوه ن حه پولکدرا و قاچ ده دریته به ر پیره و ی تیگرته که تاگوله هه لماته که به ر هه لماته حه پولک درا وه که ی نه که ویت و له شوینی خوی نه جو لیت، پاساوی بۆ ئه م کاره ئه وه یه که حه پولک درا وه. هه رچه نده دیارده که به زوری له یاری هه لماتیندا په پره وه ده کریت، به لام جاروبار له نیوان دوو که سیشدا که شاره زاییان زۆره له یاری هه لماتین، روو ده دات، بۆجیبه جیکردنی

کاریک، داواکار بواریکی که م بۆجیبه جیکردنه که ده داته جیبه جیکه رو دهوتری: چه پولکیکت دهدهمی تا کاره که جی به جی بکهیت له ماوهی دیاریکراودا.

چه پۆله:

دهوتریت فلانه کهس کهسیکی چه پۆلهیه، واته ورت و وریاو چوست وچالاک و ژیر رهفتارنیه. گیژی و پینه گهیشتنیکی رادهی ژیری تیا به دیده کریت، چه پۆله، هر له مندالدا نیه و زورترجار گهنج و تا گهرهش دهگریته وه، زۆربهی کهسانی چه پۆله له مندالیه وه به چه پۆلهیی دهمیننه وه، جاریش ههیه له یه کینک له قوناغه کانی ژياندا به هوی کردنه وه به رووی کۆمه لدا له ریگهیی خویندنه وه، ههلسوکوت، زۆرگهشتکردن بۆ شوینی شیاو پزگاریان ده بیت و بهرگی چه پۆلهیی له بهر داده کهن. جاریش ههیه تا ماوهیه کی زۆری هه لکشانی ته مەنیش هر به چه پۆلهیی دهمیننه وه و ناگریته وه به رووی کۆمه لدا، دنیا له قوژبنیکی تهسکه وه دهبینن، ئهوانهیی چه پۆله ن که مترچوست وچالاکن له راپه راندنی ئیش وکاری پۆژانه دا، زورترخاو خلیچکن دۆخی کارهکان به دهله مهبی و ناریک ده بن به ریوه. چه پۆله له هه مو قوناغه کانی ژياندا ده بینریت، به لام زورتتر ته مهنی میردمندالی و هه رزه کاریی چه پۆلهیی تیا ده رده که ویت.

چه سیرمه یدان:

هینده مان کوتا چه سیر مه یدانمان کرد، چه سیر مه یدان لیدان و کوتانی کهسیکه له شوینیکی قه تیسکراوی داخراودا که توانای بهرگری له خۆکردنی نه بیت. ده کری دوو کهس یان چه ند کهس کهسیک چه سیر مه یدان کهسیکی که پیکه وه بکن، چونکه کهسه کهی که چه سیر مه یدان ده کریت، توانای بهرگری نیه توانای جولانی که مه به هوی شوین که وتهی کاتی لیدانه کهیه وه. که سیش نیه له گه ل کهسیکی هاوته مهنی خویدا نه توانی بهرگری له خوی بکات ئه گه ر شوینی لیدانه کهی چه سیر

مهیدانانہ نہ بیت، به جوړیک که بواری جولہی بهرگری نہ دات. خہ لکی
 زالم و زورداریش هہیہ حہ سیر مهیدانی مندالی خوین دہکن، مندال
 کہ له لایہن گہ ورہ تر له خوئیہ وه لیدراو خرایہ شوینیکی قہ تیسہ وه جگہ
 له هاواروگریان ہیچ توانایہ کی بهرگری نیہ و حہ سیر مهیدان دہ کریت.
 چونکہ مندال کہ متر توانای بهرگری له خوئی هہیہ له بهرانبہرگہ ورہ دا.
 رہنگہ باوک به هوئی بینینی کاریک خراپ له مندالہ کی بدات، لیدانی
 حہ سیر مهیدان دژی منالہ کی به کار بهینیت. دہ کریت چہ ند کہ سیک
 بهیہ کہ وه حہ سیر مهیدان بکریں، له م حالہ ته شدا دہ بیت ئه وانہ شی
 حہ سیر مهیدانہ کہ ئه انجام دہ دن ژمارہ یان له کہ سیک زیاتر بیت، یان
 به پیچہ وانہ شه وه. له هہ مو حالہ ته کاندہ حہ سیر مهیدان لیدان و کوتانی
 کہ سیک یان چہ ند کہ سیکہ له لایہن یه کییک یان زیاتر له یه کییکه وه
 له شوینیکی قہ تیس کرادہ، کاتیک مافیکی داگیر کرادہ ئه انجام دہ ران
 یا کاریکی نہ شی او یان بهرانبہر بکهرانی دیار دہ کہ کرد بیت. جاریش
 هہیہ کہ کہ سه لیدراو هہ کہ توانای بهرگری کردن له خوئی نیہ و زوری
 لیدہ دریت، کردارہ کہ هہر به حہ سیر مهیدان ئه ژمار دہ کریت گہر
 له شوینی داخراو و قہ تیس کرادیشدا نہ بیت.

خولکت گەنمی بېت ، نانت جۆی

گەنم وجۆ دووبەرھەمی دانەوئیلە پیرۆز و پیرۆستی ژیانن لای مروڤایەتی بەگشتی، مروڤی ئاییندار بەتایبەتی. تەنانت لای ھەندی تاکی کورد، پیرۆزی نانی گەنمیان ھاوشانی پیرۆزی کتیبی ئاسمانی داناو، سویندیان لەسەر نان خواردو. لەدێر زەمانەو ھەندی راستی میژوویی ئاماژە دەدەن کوردستان یەکیکە لەکۆنترین سەر زەمینەکانی چاندنی دانەوئیلە، باس لە گوندی چەرموی دەڤەری شارێ چەمچەمال دەکریت. ھەرچەندە مروڤی سەردەم تا ئێستاش خولکی بەخواردنی نانی گەنمەو ھەرگرتو، بەلام ژمارەیکە کەمی تەندروست و بیستان و نەخۆشانی درێژخایەن و

لەسە ساخیش نانی جۆ بەکار دینن، تادیت بەکارھینەرانی نانی جۆش زیاد دەکات، چونکە لە ڤووی زانستیەو ھەرکەوتو، زیانە تەندروستیەکانی کەمترن. لە کۆندا و لەناو کۆمەڵی کوردەواریدا نانی گەنم بە ڤرشتەر بوو بۆ ئارد، مروڤی کورد زۆردەگمەن نەبیت نانی جۆی نەخواردو، بۆیە ھەمیشە نانی گەنم لە جۆ بە بەھاتر بوو لەناوخەلکید. لەم مینبەرەشەو ھەرگەنم لای مروڤ بایەخی زیاتر بوو لەجۆ، چونکە گەنم مایەئە ژەمەکانی خواردن و مانەو ھەمی مروڤەکان بوو، لەبەرانبەردا جۆ مایەئە خواردن و مانەو ھەمی ئازەلان. ھەمیشە مروڤ خۆی لە ئازەلەکانی بەردەستی خۆشتر و بیستو، گەنمی کردۆتە سەرچاوەی سەرەکی نانی. میوانداری و خزمەتکردنی میوانیش یەکیکە لەکارە باشەکانی مروڤایەتی، سۆزو ڤەبوەندی نیوان مروڤەکان زیاد دەکات بە مروڤی کوردیشەو، ڤیزگرتنی میوانە کە خویەکی تاییبەتی کورد بوو. ھەمیشە لەکوردەواریدا جەخت لە گەرمبونی خولک کراو ھەو، گەرخولکراو میوانی شوینی تری بەخولک کەرەکەئە و توە: توڤکی خولک بکە دلنیا بە نایەن، ئیدیومە پستەکەئە سەرھەوش لێردا لەھەمان بازنەئە خولک

و میوانداریدا دهخولیتتهوه. و تراوه که مروّف یه کیکی خولک کرد، ده بیّت خولکه که گهنمی بیّت نهک جوّی. واته خولکه که گهرمو به مکور بیّت نهک ساردوسر، تاخولکه ر مل بو هاتن بدات، دواپی که میوانه که هات، نانی جوّیسی بدریّتی گرنگ نیه، گرنگ خولکه که یه له سه ره تاوه گهنمی بیّت واته به بارتته قای په روّشی بو گهنم بیّت، که پیشتر زور جار له دهعهه تدا نانی گهنم خراوه ته ناو نانی جوّ بو تیکه ی خواردن وهک دانسقه یی و به های زیاتری گهنم وجو که جارن له بهر نه بونی به هایان له ئیستا زیاتر بو. گهنم به کارهینان له وقسه نهسته قه دا، جهخت کردنه وه یه له هاتنی میوانه که، ئه گهر بته ویّت خولکراو بی دوو دلّی مل بو هاتن بدات ده بیّت خولکه که ت تورکی به میوانه که وه بنوسیت. چونکه ناخواردن ده که ویّته دوا ی خولکه که وه میوان کاتیک نانی بو هات، ههر چیهک بیّت مل بو خواردنی ده دات و زور کیشنه نیه، کیشنه له ساردی کاتی خولکه که دایه. دیارده ی نان خواردن گهر به دلّی میوانیش نه بیّت، کاتیک خوانی خواردن دیتته ئاراهه مل بو خواردن دراوه و بواری ملنه دان نه ماهه، نانی ناندهر گهر چه وریش نه بیّت، په نگه هینده بایه خی نه بیّت به لای خولک کراوه وه، گرنگ ئه وه یه خولکی یه که مین جار گهرم بیّت و خولکه ر ناچار بکات مل بو هاتن بدات. ئه م رسته یه له زور بواری کرداری رُوژانه دا به کار دیت، گرنگ ئه وه یه مروّف له سه ره تای ده ست به کار بوندا مکور و دلّسوز بیّت بو ئه نجامدانی کاره کانی تا جیگه ی خوی له دلّی خه لکیدا بکاته وه و راکیشانی سه رنجی به رانبه ری لیکه ویّته وه. دواتر که ئاشنابون به یه ک، به یه که وه هه لیانکرد، که ی بیانه ویّت، ده توانن ئازادانه بیکیشه ده سبهرداری یه کدی ببن.

باراش، به‌راداش

باراش، ئه و باری گهنم و جۆیه‌یه، که‌کراوه‌ته دوو تای خه‌راره‌وه به‌سوژن و خرینه دووراه و‌کراوه به باریکی دووتا، به‌سواری و‌لاخ براوه بۆ ئاشی ئاو به‌مه‌به‌ستی هارپین و کردنی به ئارد، یان ئالف... وشه‌که خۆی کورتکراوه‌ی (باری ئاشه) که باره‌که دانه‌ویله‌ی گهنمو جۆیه، ئاشه‌که‌ش شوینی هارپینی دانه‌ویله‌یه. به‌کۆی ماده راکوینزراوه‌کانی ئاماده‌کراو بۆ ئاش به‌مه‌به‌ستی هارپین ده‌وتریت: باری ئاش، له‌کورتکردنه‌وه‌ی سه‌ر زاردا بوته‌ته: باراش. باراش بۆ هه‌ردوو باری گهنمو جۆو هه‌مو دانه‌ویله‌یه‌کی تر به‌کار دیت که ده‌بریت بۆ ئاش. به‌لام له‌کورده‌واریدا جۆ که‌متر ده‌کریته ئارد، ده‌وتریت: بی رایه و ناکریته نان، زۆرتر ده‌کریته ئالف و خواردنی ئازده‌لان، هه‌ر بۆیه زۆربه‌ی باراشه‌کان باری گهنم بۆ ئارد. ئالف: هارپینی دانه‌ویله‌ی جۆیه، به‌لام هه‌راشو زبرتر ورد ده‌کریت، به‌به‌راوردی له‌گه‌ل ئارد. تا راده‌یه‌ک ده‌نکه دانه‌ویله‌که دووتاسی که‌رته، ده‌نکی ئالف له‌ئارد زۆر هه‌راشته‌ه، خۆراکی ئازده‌له له‌گه‌ل تیکه‌لبونی کادا ده‌کریته ئاخوپی پشتیر یا توره‌که‌وه، ده‌دریته ئازده‌لان بۆ خواردن، له زستانی سالانی بیباران و بی له‌وه‌ردا. ئالف ته‌واو وینه‌ی گهنم بۆ ئارد وردو خاش ناکریت.

باراش ده‌کریته خه‌رار، جه‌وال، گونیه، له‌موو، خوری دروستکراوه‌وه، به‌ده‌فر، یا قزناغ یاربه ده‌کیشریت، دوا‌ی کردنی دانه‌ویله‌که بۆ ناو خه‌رارو گونیه‌کان، باره‌که ده‌کریته دوو به‌شی یه‌کسانی وه‌ک یه‌که‌وه، به‌سوژن و خرینه ده‌می به‌شی سه‌ره‌وه‌ی جه‌واله‌که ده‌دوریت. ده‌بیت ماوه‌یه‌ک بۆشایی له‌سه‌ر ده‌می باراشه‌که‌و درییژی خه‌راره‌که‌دا هه‌بیت، تا له‌بارکردندا بکه‌ویته ئه‌م دیوو ئه‌ودییوی پشتی و‌لاخه‌که‌وه، له‌کاتی بردنی باره‌که‌دا هیچ لایه‌کی له‌وی تر قورستر نه‌بیت له‌نگه‌ر

وهربگريټ و به هيچ ديويکدا لاره‌سنگ نه‌بيټ. دواى ئه‌وهى لاي زياتر له سئ به‌شى سه‌رووى دهمى خه‌رار و جه‌والله‌کان پيکه‌وه ده‌دوريت، ده‌کريته بارو و ده‌خريته سه‌ر پشتى ولاخه‌که، جارهيه به‌گوريس ته‌نگ ده‌درټ و ده‌برئ بؤ‌ئاش.

ئاشه‌وان دواى ئه‌وهى به‌شى خوى لئ جيا ده‌کاته‌وه، ده‌يهارټ بؤ‌ئارد، پوژهيه ئاشه‌وان دلئ زور خوشه، چونکه ئه‌و پوژه ژماره‌يه‌ک باراشى زورى بؤ‌چوه، به‌که‌پسوله‌که‌ى به‌پيئ ريکه‌وتنى له‌گه‌ل خاوه‌ن باردا، مزه‌ى خوى ده‌سه‌نيټ، به‌شى ئاشه‌وانيه‌که‌ى زورتر ده‌بيټ ده‌وترټ: ئه‌مپوؤ مزه‌ى باشى گرتوه.

به‌رداش: کوتکراوه‌ى به‌ردى ئاشه، که له هاتنه سه‌ر زاردا يه‌ک تا دوو پيټى ليقرتاوه کورتر و سوکتر هاتوته سه‌ر زمان وبوته به‌رداش. به‌رداش: به‌ردىکى گه‌وره و زورتر بازنه‌يى هارپنى دانه‌ويله‌ى ئاشى ئاوه، که دوو به‌رديان زياتر ده‌خريته سه‌ريه‌کترى، ناوه‌راستى به‌رده‌کان کونه، به‌داريکى پته‌و يان لوله‌يه‌ک، به‌رده‌کان له‌سه‌ر يه‌ک جوت ده‌بن، پارچه داره‌که له‌کونى نيوان به‌رده‌کانه‌وه به‌رداشه‌کان له‌سه‌ر يه‌ک ريزده‌کات و ده‌که‌ويته ناوه‌راستيانه‌وه، تابه‌ردى ژيره‌وه بجولټ به‌ردى سه‌ره‌وه‌ش له‌گه‌ل خوى ده‌جولټيټ. به‌هوى پارچه داره‌که‌وه که له ژيره‌وه په‌روانه‌يه ده‌که‌ويته به‌ر شه‌پولى تيژ ره‌وى ئاشه‌که‌وه ده‌خولټيه‌وه. له‌پووى ده‌ره‌وه‌ى به‌ردى سه‌ره‌وه‌ش له‌کونیکه‌وه دانه‌ويله‌که‌که‌م که‌م ده‌که‌ويته نيوان هه‌ردوو به‌رده‌کانه‌وه بؤ‌هارپن، په‌روانه‌ى ژير به‌ردى يه‌که‌م په‌روانه‌يه‌کى بالبالئ له‌دار دروستکراوى لييه‌ستراوه، ئاو له‌به‌رزیه‌که‌وه له‌جوگه‌ى ئاوى ئاشه‌که‌وه به‌تيژ ره‌وى به‌رده‌درټيه‌وه تابه‌ربالئ په‌روانه‌که‌که‌ويټ و په‌روانه‌ى ژير به‌ردى يه‌که‌م به‌خيرايى بسورپينيټ، کاتيک هه‌لکيشى به‌رده‌کانه له‌ناوه‌راسته‌وه. به‌م کاره‌ش پيکه‌وه هه‌ردوو به‌رده‌که‌ده‌جولټ و ده‌خولټيه‌وه، به‌رده‌کان جياوازن له‌سوپانه‌وه‌دا به‌پيئ کاريه‌گرى په‌روانه‌ى ئاوه‌که،

پارچه داریک دهخړیته سهر بهردی سهرهوهی بهرداشهکان تا خیرایی سورانهوه کهم بکاتهوه به پیی ویستی ئاشهوان که باراشهکه ورد یان زبرتر بهارپیت. بهم کردارهش دانهویلهکهی که دهکهویتته نیوان هردوو بهردهکانهوه دههارپیت و دهبیتته ئارد یا ئالف، چونکه که پهروانهکه سوراپهوه، داری سهرپهروانهی نیوان بهردهکان لهگهل خوی دهسورپینیتتهوه، ئه‌مه‌ش هردوو بهردهکه دهسورپینیت، جارهیبه سی بهرداش دهخړیته سهر یه‌ک. ئه‌و دانهویله‌یهی دهکهویتته نیوان هردوو بهردهکهوه دههارپیت، به‌پیی خیرایی سورانهوهی بهردهکان و جوړی دانهویله‌که. خیرای و هیواشی بهردهکانیش به‌پیی کردنهوهی خیرایی بری ئاوی ئاشگیزه‌که‌یه، به‌هؤ ئه‌و له‌مپه‌ره‌ی که خیرایی ئاوه‌که بؤ سورانهوهی پهروانهی بهردهکان که‌مده‌کاته‌وه، یا ریگریک خیرایی بری ته‌وژمی خیرای ئاوی سورانهوهی بهردهکان کهم بکاته‌وه، ناوه‌راستی بهرداشهکان پارچه‌یه‌کی لوله‌یی تیا‌یه که زورتر ئه‌لماس یا ماده‌ی تری گران به‌هایه، ماوه‌یه‌ک پارهی باشی ده‌کرد له‌فروشتنداو ده‌وترا: ئه‌لماسه‌و دروستکراوی پووسیا‌یه. به‌رداش گوره و بچوکی هیه به پیی قه‌باره‌ی ئاشه‌که، هر ئاشیکی هارپین که ئاوده‌چیت بؤ پهروانه‌کان پیویستی به‌دوو به‌رداش هه‌یه، ئه‌و کاتانه‌شی که ئیش به ئاشه‌که ناکریت له‌شه‌له‌که‌ی سه‌رووی ئاشه‌که‌وه، ریږه‌وی ئاوی ئاشه‌که ده‌گورپیت، تا ئاوه‌که پؤ نه‌چیتته ناو جوگه‌ی کارپیکردنی ئاشه‌که و پهروانه‌کان بسورپینیت. هه‌رچه‌نده هه‌ر بریکی که‌می ئاوده‌چیت بؤ ریږه‌وی ئاشه‌که، به‌لام هینده که‌مه، به‌ر پهروانه‌که ناکه‌ویت یان به‌ریشی که‌ویت ناتوانی بیسورپینیت ده‌وتریت: بری ئاوه‌که، بری ئاوی ئاشگیز نیه، مه‌ترسی نیه. به‌گشتی ئاشی و ئاوو پیکه‌ینه‌ره‌کانی و کارپیکردنی له‌کاره هونه‌ریه ساده‌و سه‌رنج راکیشه‌کان میژووی کورد بوون، که‌ئیتتا به‌کاره‌ینانیا ننه‌ماوه‌و وه‌ک ناوی که‌ره‌سه‌ی که‌له‌پوری ماونه‌ته‌وه.

دهستار: دوو بهرداشی بچوکی دهستی ده توانریت بگویریتته وه، ساوه رو قهره خرمانی پیده هاردریت. بهرده کانی زورتر له سهر شیوهی بهرداش سهریه ک دهنرین، به لام قه باره یان بچو کتره، بهردی دهستار له جیی ئاوه که، به سورانه وهی پارچه داریک که دهچه قیته بهردی سهره وهی دهستاره که دهسوریت و پیی دهوتریت: دهسکی دهستار، کاتییک به دهست بهردی سهره وهی دهستاره که به هوی دهسکه وه دهسوریت دانه ویله که ده هارپیت، چونکه بهرده کان سواریه کتر بونه تا دانه ویله که ی ده کریتته نیوان بهردی سهره وه خواره وه بهارپیت، چ بو ساوه ر بیت یا قهره خرمان.

بهرداشیکی ئاشی ئاو

بهروانکه ، بهر بی ، بهر هه یوان ، بهربووک

بهر: وشهیهکی سهربه خۆیه بهمانای پیش یان بهشی پیشهوهی مادهیهک یا شوینیک دیت، ههر وشهکه خوی زورجار دهبیته پیشگرو دهچیته پیشهوهی پیتهکانی زور وشهی ترهوه پیکهوه دهبنه وشهیهکی لیکدراوی پیکهاتو له دوو وشهی ساده. ههر دوو وشهکه پیکهوه به لیکدراوی مانایه جیاواز ده بهخشن، ههروهک ئه م چه ند نمونهی خوارهوه که لیره دا ئامازهی پندههین. ئیستا شیوهی دروستکردن و بهکارهینانی شیوه ساده و سه ره تاییهکانی ئه م وشانه که م بوته وه یان نه ماوه، شیوازی دروستکردن یان زورتر دهچنه خانهی وشه که له پوریه کانه وه.

بهروانکه: پارچه قوماشیکی دوراوه، دهکریته ملی مندال یا به ملیدا هه لدهواسریت، به بهرسنگیدا شوپ دهبیته وه تا له کاتی خواردن و خواردنه وه دا جل و بهرگی ژیره وهی منداله که پیس و چه ور نه بیت، سه رسنگی ته ربکات و توشی خویندنه وه بیت. جار هه یه به شیوهیهکی جوان ده دوریت، ته نانه ت نه خشه و گیرفانیشی به شیوهیهکی سه رنج راکیش بو ده کریت تا سه رنجی منداله که رابکیشیت و به ئاسانی له ملی بکات. زوربهی کاتیش پارچه قوماشه که هه ره به شیوه ساده که ی کراوه به سه رسنگی منداله که دا. بهروانکه جگه له شریتیکی دووراو به م سه زو ئه و سه ری رووبه ری پانی قوماشه که وه که له ملی منداله که ده کریت، به م به رو به و به ری بهروانکه که دا، له ناوه راس ت و خواره وهی پارچه قوماشه که دا کشته کیک دروست ده کریت. هه ردوو سه ری کشته که که به یه که وه گری ده دریت له رووکاری پشته وهی منداله که، تا ته واو به سنگ و ورگی منداله که وه چه سپ بیت. بهروانکه جگه له پاکراگرتنی جلو بهرگی منداله که گه رمیشه و ناهیلی جلی پیشه وهی مناله که به ئاوو لیک ته ربیت و کیشه بو سنگ و قورگی منداله که بنیته وه، له کاتی خواردن و خواردنه ودا.

به‌رپی: له زمانی کوردیدا بۆ زۆر مه‌به‌ست به‌کار دیت، یه‌کی له مه‌به‌سته‌کانی ناوه‌ینانی به‌رپی، پارچه‌ راخه‌ری ناو ده‌روازه و دالانی پیش راخه‌ری سه‌ره‌کی چونه ژووره‌وی ده‌روازه‌ی ماله‌ به‌تایبه‌تی ژووری میوان که‌پی ده‌وترا هه‌یوان. ده‌وتاریت پیل‌اویش بخریته‌ سه‌ر پارچه‌ راخه‌ری به‌رپی‌که‌و نه‌بریته‌ ژووره‌وه، به‌ پی‌ په‌زومه‌ندی ماله‌که‌، به‌م پارچه‌ راخه‌ره سه‌ره‌تایبه‌ ده‌وتاریت: به‌رپی.

وه‌ک پارچه‌ راخه‌ری به‌رپی ده‌روازه‌ی ژووری دانیشتن یان میوانی مالان. که‌ جاران زۆرت‌ر به‌ژووری میوان ده‌وترا: دیوه‌خان، له‌ هه‌مانکاتدا رپه‌ه‌وی شوینک که‌ هاتوچۆی زۆر به‌سه‌ره‌وه‌ بیت، پی‌ ده‌وتاریت: به‌رپی، وه‌ک که‌سیک له‌ راره‌وی دالانیکدا دانیشتی‌ت خه‌لک زۆر به‌ راره‌وه‌که‌دا هاتوچۆ بکه‌ن ده‌وتاریت: لاچۆ له‌و به‌رپی‌ه‌دا دامه‌نیشه، ئەوه سه‌ره‌ رپیه، هه‌موکه‌س پیا‌یادایت و ده‌روات. له‌ هه‌ندی شوین به‌ری پیشه‌وه‌ی قاچی مرو‌فیش پی‌ ده‌وتاریت: به‌رپی، وه‌ک پیل‌اویکی ته‌سک که‌نوکی پی‌ بگریت، ده‌وتاریت: پیل‌اوه‌که‌ هینده‌ ته‌نگه‌ به‌ری پیم ده‌گریت.

هه‌یوان: ژووریک‌ی تایبه‌ته، له‌ هه‌مان شوینی پیشوی ژووری دیوه‌خانی جاران و میوانی ئیستادا دروست ده‌کرا، به‌ره‌ه‌یوان دالانی پیش ژووری هه‌یوانه، به‌ره‌ه‌یوان واته‌ پارچه‌ زه‌وی سه‌رگیراوی پیش په‌نجه‌ره‌و ده‌رگا‌و چونه‌ ژووره‌وه‌ی ژووری هه‌یوان، بچوکی وگه‌وره‌یی به‌ره‌ه‌یوان به‌ پی‌ ی گه‌وره‌ی و بچوکی ژووری هه‌یوانه، یاخود ته‌نها سه‌رده‌روازه‌ی چونه‌ ژووره‌وه‌ی ژووری میوان ده‌گریته‌وه. به‌ره‌ه‌یوان سو‌دی زۆره‌ بۆ ژووری میوان، وه‌ک: گه‌رانه‌وه‌ی سه‌رما‌و گه‌رما‌ی وه‌رزه‌کان، دانانی په‌نجه‌ره‌ی ژووری میوان له‌ دالانی به‌ره‌ه‌یواندا که‌ که‌متر سه‌رما‌و گه‌رما‌ دینیته‌ ژووره‌وه، له‌رووی ئاسایشه‌وه سه‌لامه‌تی زیاتره‌و پاریزگاری له‌ دانیشتوانی ناو ژووری میوان ده‌کات، داکه‌ندنی پیل‌ا‌و نه‌بردنه‌ ژووره‌وه‌ی بۆ ژووره‌وه، ژووری میوان پی‌س ناکات

و پاک و ته میزی ژووری هه یوان راده گریت. جار جار دانیشتن و هاتنه دهره وهی دانیشتوانی ناو ژووری میوان بو دالانی بهر هه یوان له سه ره تای هاتنی وهرزه کانی سه رماو گهر مادا. وهک: پاییزو به هار که زورتر کاته کانی به کارهینانی به ره هه یوانه بو دانیشتن و تا نوستنیش.

به ربووک: ئه ورته یه که له گه ل بوکدا دهنیرایه مالی زاوا به مه بهستی جیاجیا. وهک: پالپشتی مانه وهی بووک، هه ست نه کردن به غه ریبا یه تی له مالی زاوادا، بردنه وهی هه والی شهوی بوکینی بو ماله بوک، که کچه که یان پاکیزه بوه و خووی به ده سه وه داوه، کوپی ماله که ش زاواش بوه.

به ربووک زورتر به ولاخی به رزه له گه ل به ربووکدا ده گو یزرایه وه بو مالی زاوا. به ربووک رهنگه زورتر که سی نزیک مالی بووک وهک: پور یا دراوسییه کی نزیک بوک یا که سیکی متمانه پی کراوی مالی بووک بیت، له دیر زه ماندا حیکایه تی زوری جوړاو جوړ له سه به ربووک ده گیزد رایه وه، وهک سه یرکردنی ژووری بوک و زاوا له کاتی جوتبونی بووک و زاوا له شهوی یه که می په رده دا، تا بزانی زاوا بوه، پاشان بردنه وهی په پوی سوری شهوی زاوا بون، تا هه والی له ده ستدانی په رده کی کچینی بوک به ریته وه بو که س وکاری بووک. شاهیدی له ده سنه دانی په رده کی کچینی بووکیش بیت پیش هاوسه رگیری.

به ربووک دواي پوژنی دوان یان هه فته ی یه که می گه رانه وهی بووک بو ماله باوانی له گه ل بووکدا ده گه رایه وه به پی ریکه وتنی هه ردوولا، ئیتر نه ده هاته وه بو ماله بووک. رهنگیشه دواي شهوی یه که می زاوا بون بگه ریته وه، به پی دوور نزیک مالی بووک له مالی زاوا دیاری کردنی ماوهی مانه وهی به ربووک له سه ر داواي مالی بووک و ریکه وتنی که سوکاری هه ردوولا.

پلوسکه، پنه، پیکوله

پلوسکه: پیره ویکی دروستکراوه بو دابه زینی ئاوی سهر سهر بانی خانوی گل و چه مه نتو. له کاتی باران و به فر توانه ودا له سه رگويسه بانه ی خانوه کانه وه، ئاوه که ده رژیته خواره وه. زورتر له ته نه که یا له وحه شکاو له شیوه ی بوړی یا نیوه بوړی سهرکراوه دا دروست ده کریت. له سه رگويسه بانه ی خانوه کانه وه دریژکراوه ته وه بو دووری پووبه ری دیواری خانوه کان تا باراناوی پیا تیه ریت. باراناوه که نه رژیته سه رگويسه بانه و دیواری خانوه کان و مه ترسی تلیسانه وه ی دیواری خانوه کان نه یه ته کایه وه، کاتیک خانوه کان له گل دروستکرا بن. پلوسکه سه ریکی له سه ر سهر بانه کانه یه ده مه که ی چه قیوه به خو لی سهر بانه که دا، سه ره که ی تری دریژ بو ته وه بو کو لان، دوور خراوه ته وه له رووبه ری گويسه بانه کان. پلوسکه، به زوری له شوینی لیژو پیره وی پوچونی ئاوی باراناودا داده نریت به پیی به رزی ونزی پووبه ری سهر بانی خانوه کان. هه سه ر بانی خانویه ک دووان، سیان یا زیاتر پلوسکه ی بو دروستکراوه به پیی گه ره و بچوکی رووبه ری سهر بانه کان. ناوه ی نانی لیره دا مه به ستمان شیوه سه ره تاییه که ی پلوسکه ی خانوی گلی جارانه، که ئیستا به کاره ی نانیان نه ماوه و بونه ته بوړی.

پنه: ده رخونه یه، ده رخونه له هه ندی شوین پیی ده لین: پنه. ده رخونه بو نانکردن به کار دیت. به زوری له دارو ته خته یا گه چ دروستده کریت، روویه کی پانی، شیوه خری بیگری هه یه، نانه که ی له سه ر پانده کریته وه به داریکی تاییه ته که پیی ده لین: تیروک. ده رخونه به زوری سیان چوار قاچی هه یه، زورتر به شیوه سیگوشه یی قاچه کان داده نرین نه گه ر سی قاچ بو، له ده رخونه ی چوار قاچیشدا چوار گوشه یه ک له ژیر ده رخونه که وه به قاچه کان دروست ده کریت.

پیکوله: وشه یه کی لیکدراوی دوو وشه ی ساده یه، پی به ته نها مانای

خوی دہدات بہ دہستہ وہ، جہند مانایہک دہبہ خشیت وہک قاچ، یان یہ کہی پیوانہی دریژی. کولیش بہ ہمان شیوہ، مانای کہم بالا، یان نزم وکورتہ بنہ دہبہ خشیت، جگہ لہ کولدانی چیشت کہ دہوتریت ہاتوتہ کول. ہر دوو وشہ سادہ کہ دوا لیکدانیان پیتی بزوینی (ہ) نوسا وہ بہ کوتایی دو پیتہ لیکدراوہ کہ وہ. مانایہ کی تازہ دہبہ خشیت. پیکولہ بہرہ می پوہ کیگی گیایی، لہ دہشتو دہر دروستدہ بیت، پاشان کہ گیاکہ وشک بو بہرہ مہ کہ دہ کہ ویتہ سہر زہوی، پوہ کہ کہ بہ زوری لہ پوخی پیادہ ری و کہ ناری شوین پنیہ کانی پویشتن سہوز دہ بیت، کہ گیاکہ وشک بو دہ توانی پوہ کی پیکولہ کوبکہ یتہ وہ، بہرہ مہ وشک بوہ کہ پی دہوتریت: پیکولہ.

پیکولہ: دہنکیگی پوہ کی ناریکو درکاویہ، جار ہہیہ دہچیت بہ شوینہ جیاوازہ کانی پیستی مروقد او برینداریان دہکات، بہ لام لہ ہہ مانکاتدا جوہرہ چہرہ ساتیکی تاییہ تہ ناوہ کہی تامیکی خوشی ہہیہ کاتیک دہبرژینریت، چونکہ کہ دہبرژیت درکہ کانی بہ زوری دہسوتیت و زمان نابریت لہ قرتاندندا، بہ لام بہ کالی کہ متر دہقرتیت، چونکہ نیوہ لای تیژ تیژی ہہیہ و زمان بریندار دہکات، ہہرچہ ندہ پیکولہ بہ پیتہ کی زورکہم لہ بازاردا بہ برژاوی دہبیریت، بہ لام یہ کیکہ لہ بہرہ مہ می پوہ کہ خوش و بہ تامہ کان، ہہمان جوہری گولہ بہرژوہ و ناوہ کولہ کہ و ناوہ شوتیہ، بہ تامیکی جیاوازتری خوی.

گلەبەكرە، گلگەچ

گل، خۆل و خاکی زەویە چ بە شیۆه ی خۆلیکی پەتی وردبیت، یان شیۆه ی پیکهوه نوساوه لگه ل پیکهاته کانی تری گل. گل بەتەنها بیبونی مادە ی تر لە پیکهاتنیدا بەئاو دەگیریتەوه بە مەبەستی ئەجامدانی کاره جوراوجۆره کانی قورکاری و دروستکردنی خانو خشت و سواغدان. بەلام ئەگەر گل لەپیکهاتنیدا مادە ی تری تیکه ل بو، ئەوا ناویتر لەخۆدەگریت. یه کیک له وانه گلەبەكره یه. گلەبەكره: یان جاروبار گلەتیکه له شی پیدهوتریت، تیکه له ی ماده کانی چینه کانی زەویە له گه ل خۆلدا. گلە بەكره بەتەنهاخۆلنیه و چه وو لمی تیکه لاوه بەکه لکی قور گرتنه وه نایهت، چونکه ریژه ی خۆل له پیکهاته کهیدا له ریژه ی ماده کانیتر زۆر که متره، جار هیه راده ی خۆله که نزیک ده بیته وه له نه بون، گلەبەكره قور ی لیدروست ناکریت، مه گەر بیژریته وه، چه وو لم و پیکهاته کانی تری لی جیا بکریته وه، بەتەنها خۆله که بمییته وه. گلەبەكره زۆربه ی جار پیش هه لکه ندن و به کارهینانی چین چینه، چینی خۆل، چینی چه وو لم چ بەتیکه لبونی یه کتر بیت یان جیا جیا، گلەبەكره، بەزۆری بۆ پرکردنه وه ی چالوچۆل و ریگای کاروان و تا ماشینیش به کار دیت له گونده کاندا. به وه ی که باران ده باریت که متر ده بیته قور و ماشینی تیا ناچه قیت. ئیستا له دروستکردنی ریگای زۆربه ی گونده کاندا به کار دیت، دوا ی ئەوه ی گلە به کره ی به کارهات و کوترایه وه ده بیته تیکه له ی ریگه و دهوتریت: ریگاکه تیکه له ریژه و مه ترسی چه قینی نیه له پوژانی باران و ته پوتوشدا. مه رج نیه گلە به کره، هه ر تیکه له ی خۆل و چه وو لم بیت، جار هیه گلی نیمچه سووو تیکه له ی به ردو ورده تاویری شی له گه له، له هه ندی شوین ناوی تریش له خو ده گریت. تیکه له ش سی جوری نمره، یه ک، دوو، سی هیه، نمره ی یه ک به ردو زیخ و چه وه که ی وردتره، خۆلی له گه له به لام کاتیک بۆ تیکه له ی ریگاگان به کار دیت، گلەکه

زۆرتر له گهل باراناودا ده پروات. دواى ماوه يهك رېنگاكه ده بېته هه له ت وهه ردهو بۆ ماشين تاسه دروستدهكات. جوړى دوو، له جوړى يهك بهرد و زيخه كانى گه وره تره، خوځى كه متره. جوړى سى كه متر بهردى بچوك و زيخى تېدايه، قه باره ي پېك هاته كانى ناوخو له كه گه وره ترن، هه مو جوړه كانى تېكه له له پر كردنه وهى تاسه و چالوچوليدا به كار ديت. نه و كه ندوكوسپ و به رزى و كيوانه ي كه گله به كره ن، چين چين، ماده ي، خوځ، زيخ، لم تا چه و يشى تېدايه، ده بردين، به ناميرى تايهت ورد ده كرين، پاشان خوځ و پاشماوه كانى لى جيا ده كرېته وه. جوړه كانى لم و چه وى ليدروستده بېت، به شيوازى جيا جيا.

گلکه چ: کويړه له مه: جى جى داپوشيني ديوارى مالانه كه له خشت دروستكراوه، پيش دوا سواغى يه كجارى، گل گه چ پيش گه چ كردنه و كويړه له مه پيش سواغدانى ديواره كان به قور، بۆ شار دهنه ي كه ليني نيوان خشته كانى پيش دوا سواغه. دواسواغيش ساف كردنى ديواره كانه به قور، يا گه ج. ديواره كه نه گه ر به بلوك يا خشتى قور يا خشتى سوره وه كراو دروستكراييت، ده بېت ته و اوساف بېت و ئاو نه دزيت، به ته و اوى بيگرى و گوځ بېت له نه نجامدانى دوا سواغه دا. نه گه ر ديواره كه پيش دوا سواغه جى جى چالى و چوځى، به رزى و نزمى تېكه و يت، پاشان گلکه چ بكريت، ساتى كه فمال و دوا سواغ، مه سته رى گه چ دانه كه جوانتر قوره كه يان گه چه گيراوه كه ده گريت، كه فماله كه جوان و ساف و بى گريو گوځله ده بېت له ساف كردندا، چالى و چوځله بچوكه كانى پيش سواغدانه كه واده كات ماده گيراوه كه به ديوارو بانه كانه وه بنوسيت و به ته و اوى خوځى بكريت. مه ترسى شه ق بون يا كه وتنى لينه كرېت، كه فماله كه قور بېت يا گه چ جياوازى نيه، هه ميشه كه فمالى قور بۆ ديوارى له خشت دروستكراوى قور يا بهرد به كار ديت، كه فمالى گه چيش زۆرتر بۆ ديوارى له بلوك دروستكراو، بهردى رېك و خشتى سوره وه كراو به كار ديت. ديوارى ژوورى خشتى

له قور دړوستکراو گهرمه له زستانداو فینکه له هاویندا. به پیچه وانه وه
ژووری له بلوک دړوست کراو که فمال کراو به گهچ له زستاندا سارده و
له هاویندا گهرم، له ناچاریدا ناپوشی ته خته ی بو ده کریت بوگلدانه وه ی
گهرمی و ساردی وهرزه کان.

ژنه کوردیک دهستار به کار دهینیت.

کابان ، باوان

نەمالی فرەکابان، نەژنی نزیک باوان

دیریکی فۆلکلۆری باوه، تا پادەیهکی زۆر وتنی پرستەکه کاکلەهی مانای پیکاره له دەربریندا به نهرینی کردنی هەردوو دیاردەکه یه که له دیرهکه دا هاتوه. به ورد بونهوه له دیرهکه، به سانایی ماناکه دەدات به دهستهوه، پیویستی به وردبونهوه و به دواداچون نیه. کابان: ژنی هەلسورپاوی ماله، چ ژنی خیزانی ماله که بیته یان خزمه تگوزار و کاره کهر، به گشتی هەمو ماله کابانیکی تیا یه و به پر سه له به ریوه بردنی کاروباری ناوخوی ماله که، زۆر تر ئه و کارانه ئه انجامه دات، که له کورده واریدا به ئیشی ژنان ناسراوه. له وینه ی قاپ و قاچاغ و جل شوتن، نانکردن، چیشته لیتهان و زۆر کاریتیر. ئه گەر ماله یکه یه ک کابانی تیدابیت به پینی ویست و ئیراده ی خوی کاره کان ده کاو که س پینمایی و فرمایشته کهری نیه بو چونیتی ئه انجامدانی کاره کان، که له گه له خواسته کانیدا نه گونجیت، به زۆر کاره کانی پینکات به دەر له خواستی ئه و. یه ک کابان رهنگه تاراده یه کی زۆر سه رکه و توبیت له به ریوه بردنی کاره کانیدا، چونکه به پینی پلانی داریژراوی دهروونی خوی کاره کان ئه انجام دات، به گوئی که سیتر ناکات. به لام که کابان بوه دووان و سیان، رهنگه هه ریه که به رنامه یه کی نه خشه داریژراوی بو راپه راندنی کاره کانی هه بیت، جیاواز بیت له به رنامه ی ئه ویتیر. له کیرکی یه کتردا هیچیان به جوانی کاره کان ئه انجام نادهن، که سیان به قسه ی ئه و ی تر ناکات، هه ریه که ئه و به رنامه جیه جیکات که خوی دایر شتوه و مه به ستیتی، ئه مه ش ناجۆری دروست ده کات، رهنگه به مه ش باری ئاسایشی ماله که تیک بچیت. هه ندیک جار ئازاوه و دهنگه دهنگیش بیته ئاراوه، به تابه تی کاتیک کابانه کان وه ک یه ک کاره کان ئه انجام نادهن، بۆیه ئیدیومه که له ناریکی بونی کیشه کانی فره کابانیه وه له ماله کدا هاتوته وتن، به وه ی

مالی فرە کابان که متر ئاسایشی به رقه راره، تارادهیه کی زور پرسته که راستی پیکاره. ههروهک له بواری تریشدا به جیاوازی دهربرینی ترهوه به کار دیت. ته نانهت له بواری سیاسیشدا زاراهوی فره کوپخایی دهوتریت، حزبی فره کوپخا به رنامه کانی که متر مه سیسه رده بیت، چونکه هه رکوپخایه و به پپی ویست و به رژه وهندی خوی دهیه ویت به رنامه ی کاره کان برهوا به رپوه، که دژی خواست و ویستی نهوی تره، تیروانینیان جیاوازه، هه میشه یه کبون و ئارامی له یهک کابانی و یهک کوپخاییدا رهنگه داتهوه. مالی فره کابان و فره کوپخا که متر هیمنی تیا به رقه راره و به نایه کسانی به رنامه کانیان جیبه جی ده بیت.

باوان: ماله باوکی ژن ومیرده دواي به یهک گه یشتنیان له پرۆسه ی هاوسه رگیری، ژن دهگه رپته وه ماله باوان. باوان زورتر بو مالی باوکی ژن به کار دیت، که یه که م جار دهگه رپته وه مالی باوکی دواي به سه ربردی ماوه یهک دواي شهوی بوکینی. هه فته ی یه که می به یه که وه بونی مانه وه له مالی زاوا دهوتریت: به رهو باوان دهکرپته وه. باوان واته گه رانه وه و سهردانی ژن بو مال باوکی دواي پرۆسه ی هاوسه رگیری. به لام یه که م جاری گه رانه وه ژن بو مالی باوکی دیارده یه که دهوتری: به رهو ماله باوان کراوته وه، نهو ژنانه ی که ماله باوانیان له دهقه رو شاریکیتره ناتوانن هه مو رۆژی بچنه وه ماله باوان و درهنگ درهنگ ده رۆنه وه مالی باوکیان، به لام نه گه ر ماله باوان له هه مان شاردا بیت نه وه ژنان به لایه نی که مه وه له هه فته یه کدا یهک تا دوو جار ده چنه وه ماله باوکیان. خراپترین دیارده نه وه یه ماله باوان نزیک مالی زاوا بیت، نه وکاته دیارده که ده بیته رۆژانه و له رۆژیکدا رهنگه چه نده ها جار دوو باره بیته وه، ژن خوی بکات به مالی باوکیدا. جاریش هه بوه پیاو میوانی ناوهخت و درهنگی نزیک به ژمه کانی خواردنی هاتوه، به لام ژن له ماله باوان بوهو درهنگ گه راره وه، شتیک بو میوانه کان ئاماده بکات. نه مه ش کیشه ی له نیوان ژنو میردا ناوهته وه، به تایبه تی

له پيشتردا موبایل و ډاکاله کانی گه یانندن نه بون تا په یوه نډی بکریټ به ژنه که وه، بویه ئیدیومه که له دووباره کردنه وهی دیارده که له ژیاندا هاتوه. و تراوه: ئه و ژنانه ی ماله باوانیان نزیکه زورتر مال چول ده که ن و ده چنه وه مال کهس و کاریان، که زورتر ماله باوکه، یاهو ماله یه ژنه که ی لئ گوره بوه، کاتیک باوکی نه بوبیت پیش شو کردن. خراپترین حاله تی دیارده که ش ئه وه یه ماله باوان (کهس و کاری ژن) نزیک مالی هاوسه ران بیت، هه میسه ژن به ریگه ی ماله باوک و کهس کاریه وه یه تی، ئه م دیارده ش تا ډاده یه ک زاوا قه لس ده کات.

ماش و برنج

دوو وشه‌ی پیکهاته جياوازی پیتن له‌دەربریندا، به‌هۆی پیتی (و) لکیندراون به‌یه‌که‌وه، له‌راستیدا ناوی دوو‌جۆر دانه‌ویله‌ی دوو ره‌نگی ره‌شو سپی، دووشیوه جیای خواردنی سه‌ره‌کی رۆژانه‌ی مروّفن، جیا به‌جیا له‌ وده‌سته‌پینانی مه‌به‌ستدا ناویان دیت. کاتی‌ک جیا‌جیا ناوی وشه‌کان ده‌بیستیت بیلکاندنیا به‌یه‌کتریه‌وه، هه‌ر یه‌که‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ ماده‌یه‌کی سه‌ره‌به‌خۆ، کاتی‌ک پیکه‌وه ده‌لکین، مانایه‌کی ته‌واو جیاواز له‌مانای شیوه‌ ساده‌یه‌که‌ی پیشوی هه‌ر یه‌که‌یان ده‌به‌خشن. به‌لام که به‌یه‌که‌وه ده‌بنه‌ وشه‌یه‌کی لیکدراو مانایه‌کی جیاوازتر ده‌به‌خشن له‌ هزری بیسه‌ر و خوینه‌ردا، ماناکه‌ له‌بازنه‌ی بواری تیکه‌له‌ی دوو‌جۆر ره‌نگدا خۆی ده‌نوینیت، که مانای تیکه‌لبون و گریدانی هه‌ردوو ره‌نگی سه‌ره‌کی ره‌ش و سپیه‌ پیکه‌وه. ره‌نگی برنج سپیه، ره‌نگی ماشیش ره‌شه. که‌تیکه‌لیشیان ده‌که‌یت، به‌یه‌که‌وه تیکه‌له‌ی ره‌نگیکی جی جی ره‌شو جی جی سپی ده‌نه‌خشین. به‌لام وه‌ک لیکدراوی هه‌ردوو وشه‌که‌ بۆ دیارده‌یه‌کی دوو ره‌نگی تیکه‌له‌ی ره‌شوسپی به‌کار دیت. وه‌ک یه‌کی‌ک که ده‌چیته‌ ته‌مه‌نه‌وه و ریشی په‌له‌ په‌له‌ سپی تیده‌که‌ویت، په‌له‌په‌له‌ش ره‌شه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی ریشه‌که‌ ته‌لی سپی تیده‌که‌ویت، به‌تیکه‌له‌ی جی جی ره‌شو جی جی سپی ریشه‌که‌ ده‌وتریت: ریشته‌ ماش و برنجی بو، واته‌: تیکه‌له‌ ره‌نگی ره‌ش و سپیه، ره‌نگی سپیتی که‌وتوته‌ ناو ریشته‌وه که له‌ بنه‌ره‌تا ره‌شه، ده‌رکه‌وتنی ئه‌م دیارده‌یه‌ش ئاماژه‌یه‌ بۆه‌لکشانی ته‌مه‌ن، هه‌رچه‌نده‌ ته‌مه‌نی‌کی دیاریکراو بۆ سپیتی ریش و موی له‌ش به‌شیوه‌یه‌کی چه‌سپاو نیه، به‌لکو له‌پیکه‌اته‌ی بونی که‌سیکه‌وه بۆپیکه‌اته‌ی بونی که‌سیکیتر ده‌گۆریت. ده‌رهاویشته‌ی هۆرمۆنات رۆل‌ده‌بینیت له‌ ده‌رکه‌وتنی موی سپیدا. جاره‌یه‌ گه‌نج له‌ ته‌مه‌نی زۆر لاوتیدا ره‌نگی سپی ده‌که‌وینته‌ ریش و سمیله‌یه‌وه له‌کاتی‌کدا له‌سه‌ره‌تای

تەمەنىدايە، بېگومان پېچەوانەكەشى ھەيە. خەلكى ھەلكشاوى بەتەمەن ھەيە، تاللى سىپى نەكەوتۆتە رېش و سىمىلەيەو ھە كاتىكدا بەشى خوى چوۋەتە سالەو ھە.

چەورە ، چەكل

دو و شەي نەشياوى بەكارھىنانى رۆژانەي ناوخەلكن، دەدرينە پال ھەندى رەوشتى نابەجىي چەندەھا كەسايەتى لە كۆمەلدا، كە ھەلگىرى سىفەتەكانن و لە رەنگدانەو ھەي رۆژانەي جولەياندا بەرجەستەبو ھە. كەسايەتتەكان بەرئەنجامى نواندى كارەكانيان ئەم سىفەتە خراپانەيان پيۋە دەلكيت. خەسلەتەكان ھەك نواندى رەوشتى خراپى مرۇقەكان ناسراون بە تىپەپىنى كات دەردەكەون و لە ھەلس و كەوتدا رەنگ دەدەنەو ھە ھەندى كەسىتى زۆرتەر مېرمنالدا پيادە دەكرين. ئەم سىفەتەنا نەشيريپن و كەسايەتى مرۇق دەروشىپن. بەگشتى مرۇق دەخەنە خانەي مرۇقە رەوشت خراپەكانى كۆمەلەو ھە، خەلك لىيان دوور دەكەويتەو كاتىك مرۇقەكان سىفەتەكان دەنوینن.

چەورە: ھاوشانى پياوى سەرجادەي زمانى عەرەبى (اولاد شارع) يان پياوى بەرسىنەماكان ديت، كەزۆرتەر لە دەوروبەرى شارى كەركوك و گەرميان ئەم دوو زاراو ھەرەببە لەناو كوردا پيادە دەكران، كەسانى چەورە، بەگشتى خەلكى رەوشت سوک و كاسە لىس و بىبەرنامەن، ئەملاو ئەولادەكەن، بەفەرمى كارىكيان نىە رۆژانە ئەنجامى بەدن، بەھەرچوار لادا دەخولینەو ھەي خويان بە ھەموكون وقوژبنىكدا دەكەن، بۆ پارە پەيداكردن. ئەو مرۇقانەي ھەلگىرى ئەم رەوشتانەن بەشيوازى نياسايى ژيانىكى بىبەرنامە دەژين. لەئىستادا چەورە لە شيوازى نويدا

به گۆرانکاریه وه هه رماوه. زۆرتر ئه وکه سانه ده گریته وه که به ده وری لیپرسراواندا ده خولینه وه و کلکه له قی ده کهن، زانیاری نادرستیان ده ده نی، تادوو فلسیان ده سکه ویته.

مرۆفه کان زۆرن که هه مان سیفاتی رهوشتی چه وره ده نوینن، به هوی خراپی باری ئابوری و گرانی ژیان ی پۆژگار ه وه، مرۆفه چه وره کان به نواندنی کاره خراپه کان یان ژیان یان ده پروا و کیشه یان نیه له په یدا کردنی بزۆیی ژیاندا، به لام که سانی درۆزن و زۆربلین، له م سه رده مه دا ریگه ی نواندنیان زۆره وه له شاشه ی موبایله کانیشیانه وه چالاکی ده نوینن.

چه کل: سیفه تیکه له هه مان بازنه ی سیفه ته خراپه کانی مرۆفدا ده سو ریته وه، زۆرتر که سانی بی موبالات و بی هه لویست و شرشیت و سه رلیشوای کۆمه لن، که له ژیان بیزار بون و بی به رنامه ن، ته نانه ت هینده بیگۆی و بی موبالاتن، زۆرجار پیلاره کان یان به چه ک له پی ده کهن، له رۆیشتندا هه لویستی نه شیوا ده نوینن، گۆی به به های ژیان ناده ن، جل و به رگیشیان شل وشا و ناریکه. زۆرجار وشه ی مه کلیش ده چه پته پال چه کل و به یه که وه ده لین: چه کل و مه کل. چه کل و مه کل: زۆرتر بۆ زیاتر له که سه ی یان کۆمه له که سیک به کار دیت. که ره فتاری نه شیوا ده نوینن، خه لکانی چه کل و مه کل که متر له ته مه نی که سانی به سالا چواندا ده بینریت، چونکه به خویاندا ده چه نه وه به هوی ته مه نه وه کاری نه شیوا نانوینن. ئه و لاوو گه نه تازه ته مه ن هه لچوانه ن، که که متر ژن و مندالیان هه یه وگۆی به ژیان ناده ن، له سه ر پیوانی که سانی ترو ئه ندامانی خیزانه کان یان ده ژین، کارناکه ن. ئیستا مرۆقی چه وره وه چه کل و مه کل زۆرن به پیودانگی ره نگدانه وه ی سیفه ته کان یان پۆلین ده کریین، به لام که متر ئه م دوو ناوه یان پیوه ده لکی له م رۆژگار ه دا. نازناوه کانیتیری وه ک: ماستا وچی، ئه لقه، له گۆی هاتونه ته مه یدان، زۆربونی لیپرسراوی ده وه له مه ندو ده سو رۆیشتو کینه رکیی ژیان، کۆمه لی دابه شکر دوه به سه رخه لکی هه ژارو ده وه له مه ندا. له م ناوه نه ده دا که سانیک ی

ژماره کهم دروست بون، به دهوری دهوله مهندهکاندا دهسورپینه وه و له بازنه‌ی داواکانیان دهرناچن، بژیوی ژیانیان له و پروانگه وه مه‌یسهر ده‌بیت، به کرده وه نه‌شیاوه‌کانیان نازناوی جورا و جور له خویمان ده‌نین. به کاره‌ینانی وشه‌کانی چه‌وره و چه‌کل و مه‌کل، هه‌رچی و په‌رچی، شرپشیت، هه‌له‌شه و په‌له‌شه، هه‌مویان له خانه‌ی سیفه‌ته خراپه‌کانی دانه پال مروّقا ده‌خولینه‌وه. به لام وشه‌کانی چه‌وره، چه‌کل و مه‌کل، به کاره‌ینانیه‌که متر بون، خه‌ریکه ده‌چنه خانه‌ی وشه فولکلوریه‌کانه‌وه. ئیمه لی‌ره‌دا وه‌ک نه‌فه‌وتان ئاماژیه‌یان پیده‌ده‌ین، تا له‌ئه‌رشیفی میژوودا تو‌مار بکریت و له‌ناونه‌چن. پیویسته ئاماژه به‌وه‌ش بده‌ین له پال ئه‌م سیفه‌ته نه‌شیاوانه‌دا سیفه‌تی باشیش هه‌ن ده‌درینه پال مروّقه‌کان.

خانویه‌کی که‌لاوه‌ی کون

کهیل، کهلاوه، کهل

ئەو گوندە پروخواوە، ئیستا خانووەکان کهیلن، یان دەوترا: فلانە شتم فری دایە ناو کهیلەکهو. لیڤرەو دەردەکهوئیت، کهیل: پاشماوەی شورای تەواو تەخت نەکراوی خانو، بالەخانە، تەلارە، که خانووەکه پروخواوە، یان کۆنەو تەپیووە و ھەرەسی ھیناوە ژیانی تیا نیە، بەلام لادیوار و بن تەمەلەکانی ماون، ھەندیکیان بە پیوون. بەم پاشماوەی خانوو تەلارانە دەوترا: کهیل. که زۆرتەر بۆ خانویەک یا پاشماوەی بینایەک بەکاردەھات که سەربانی پروخواوە تەخت و تاراجی بلأوہ پیکراوہ، دەوترا: کهیلەکهی ماوہ. کهیل، لەناو گوندیکدا یان کۆلانیکێ شارۆچکە یەکدا بە پروخواوی دەمایەوہ، تا ئەو ماوەی نۆژەن دەکرایەوہ سەر لەنۆی دروست دەکرایەوہ، پییدەوترا: کهیل، که زۆرتەر پاشماوەی تاکە خانویەک یا شوینەواریک بوو. کاتیک نزیک مالیک بوایە دەبوہ مەیدانی فری دانی پاشماوەی نان و خواردنی مالەکه بۆئاژەلان و مریشک و بالندەکانی ئەو گوزەرە تا بیخۆن. ھەندی جاریش دەوتریٹ پەر دلم کهیلە، یا دلم کهیلە، لیڤرەدا کهیل بە مانای خەمو خەفەت دیت، که بەرەنگاری مەرۆف دەبیتهوہ و دلێ کهیل دەکات.

کهلاوہ: یان (کهلاوہکان = کۆیە)، بۆ داروبەردی پروخواوی دووخانوی گوندی، یان لەدوو خانو زیاتر یان تەواوی گوندی بەکاردەھات. ھەرۆک بەکۆی خانوہ پروخواوو تیکدراوہکانی دواي کارەساتی ئەنفال، دەوترا: کهلاوہی گوندەکان، مەرچ نیە کهلاوہ ھەر بۆ کۆبەکاربیٹ، بەلگو جار ھەیە بەپاشماوەی پروخواوی خانویەکیش دەوتری: کهلاوہ، یا بەپاشماوەی پروخواوی کۆنی ھەمو خانو بیناو قەلاو کہ پریک دەوتریٹ: کهلاوہ کۆن. ھەرۆک شاعیری ناسراوی کورد، عەبدولاپەشیو لە ھۆنراوہ یەکدا که ھونەر مەند سابیر کوردستانی کردویە بە گۆرانی، کهلاوہ بۆ خانوی تاک بەکار دینی دەنوسی:

تەلاری من کهلاوہیە

جىي پەرتوك وھۆنراوھىيە مەبەست لىي خانوى شاعىرە كە كۆن و پەرشو بلاوو جى جى پووخواو، بەلام كەلاوھىيە. كەلاوھ بۇ زىاتر لە خانوھىكى پاشماوھ كۆنىش بەكار دىت، دەوترىت: فلانە گەرەك و كۆلان كەلاوھىيە، زۆرجارىش ھەمان واتاى كەيل دەبەخشىت. لە زۆرناوچەدا، ھەردوو كىيان بۇ يەك مەبەست بەكار دىن، جارىش ھىيە جىاوازى ھىيە، بەكۆى خانوھ پووخواوھ كانى گوندىك دەوترى كەلاوھ كانى گوندى پووخواوھ كە. زەردەى خۆر ئاوابونە لە دەم كەلەوھ، لىرەوھ كەل ماناى خۆى دەدا بە دەستەوھ، كەل: بەرزايى سەرشاخ و كىو و ھەردەكان و تاكۆتايى ئاسو دەگرىتەوھ، كە خۆر بەسەرىدا ئاوادەبىت، رەنگىكى سورى كالى جوان دەنەخشىنئىت، دەوترىت: زەردەى دەم كەل، يان كە خۆر لە ئاسو ھەلدەت، دەوترىت: خۆر لە دەم كەلەوھ دەركەوت، بۇ ئەستىرەكشان و ئەستىرە ھەلھاتنىش بەكار دىت، دەوترى: ئەو ئەستىرەھى كشا خۆيدا لە دەم كەل، خۇ ئەگەر چەقۇ، داس ھەر ئامىرى نوك تىز لە شوئىنىكى پانتايى دەمەكەى چالى يا لەتى بچوكى لى بوبىتەوھ دەوترىت: دەمەكەى كەل بوھ. دەم كەل، پال و سەر بەرزايش دەگرىتەوھ، دەوترىت: ئازەلەكان بەرە ئەو دەم كەلە يان ئەو پال كەلە با بلەوھەرىن. جارىش ھىيە، پاشگر دەچىتە سەر وشەى كەل و ماناى تر دەبەخشىت وەك، دەم كەل، سەر كەل، پىشت كەل، كە ھەر يەكەيان مانايە تايبەتى خۆى دەبەخشىت. رەنگىشە كەل وەماناى شاخ و گردۆلكەو بەرزى بىت، ھەروەك لەم دىرە ھۆنراوھدا دەردەكەوئىت،

خوايە ھەلم دەى لەم كەلە وەبان

بمخەيتە نىوان خاوى و كەسنەزان.

خاوى و كەسنەزان، دوو گوندى دلگىرى ھاوسنورى ناوچەى قەرەداخن. بە بنارى دىوى قەراخى چىاي سەگرمەوھن، ئەگەر دىرەكە ھەلقولاوى دىوى گەرميان بىت، مەبەست شاخى سەگرمەھى، كە سنورى نىوان ھەردوو دىوھ، رىگر بوھ لە بىنىنى دوو عاشق، وەك ئاوانىك لە دىوى گەرميانەوھ ھەسرەتى بۇ گەشىتن بەدىوى قەراغ خواستوھ.

میگهل، هاویر

میگهله مه پره که هاته وه به راییه که ی له که له وه ده رکه وت، لیروهه تیده گهین، میگهله مه پ رانه، رانی مه پ یا بز و مه پ، زور تر به رانی مه پ دهوتریت: میگهله مه پ. به لام میگهله بز نایه ته سه ر زار، هر چه نده رانی میگهله مه پ ژماره ی مه پره کانی زیاد بیت له ژماره دا هر چه ند سه بز نیکی له گه لدا یه بو پیشر په ویکردنی رانه که، چونکه هه میشه بز له مه پ چوستو چالاکتر و هارو هاجتره، هه روه ها گور جتره له پیکردندا، که متر باکی به سه ر ماو گه رمای زستان و هاوین هه یه. هه روه ک په ند نیکی کوردی ناوچه یی هه یه، بو که سیک که توشی خوشیه ک ده بیت دهوتریت: خوابه توو بزنی دلیژیه ی داوه، دلیژیه گوندیکی دلگیری قه زای قه راخه، به لاپالی چیا ی سه گرمه وه یه، به رزیو نزمی وله وه ری زوره له سالانی ته پوه اتدا. زور به ی شوینی له وه په کان، به به رزیه وه ن، شوینی عاسین، ته نها بز ن ده توانیت سه ر بکیشیت بو ئه و شوینه عاسیانه ی له وه پ، مه پومانگای پیناگات، بو یه بز نه کان به خوا پینداو ئه ژماره دکریت، چونکه له وه ری شوینه عاسیه کانی مسوگه ره وه هه میشه له وه پ دارن. ئاژه لانی تر پی ناگه ن بیخون. ئه و رانانه ی که تیکه لی مه پ بز ن دهوتریت میگهل، به لام میگهله مه پ به ته نها رانی مه پ دهگریته وه، هر چه نده ران به گشتی تیکه له ی مه پ بز نه، به لام هه میشه ژماره ی مه پره کان له بز ن زور ترن له میگهله مه پ دا. گایه لیش و لاخی به رزه ی گا، مانگا، پارینه، نیونه، میگهل بو هه ردوو جو ری ئاژه لی مه پو برن به کار دیت، به لام میگهله مه پ به ربلاوتره له میگهله ران له به ر زوری راکرتنی رانی مه پ له کوردستاندا. رانیش هه یه چه ند سه ریکی بز نه، ژماره ی مه پره کانی چه ند باره ی بز نه کانه. چونکه مه پ زور تر بیکیشیه وه سه ر دانه وینی زهویه بو له وه پ خواردن، شوینی عاسی و به رز ناچی و له هاوه له کانی که متر دوورده که یته وه و که متر شوان هیلاک دهکات، به ئاژه لی گیژ ناسراوه.

ھەرۈك يەككە بە يەككە دەلئەت، دەلئەت: مەرە گىژە. مەرەبە گەرمای ھاوینیش قەلسە، كە گەرما ھات سەردەكەن بە يەكداو كۆر دەبەستن، تا خۆر بەر دەموچاویان نەكەوئەت، پېئى قەلس بن. ماستى مەرپیش توندوتۆل و تامىكى تايبەتى ھەيە و چەورى باشى ھەيە، زۆرجار بە تايبەتى لە بەھاراندە كە ماستى مەرپ زۆرتەر بە بەراوردى ۋەرزەكانىتر، ماستەكە بۆنىكى تايبەتى لئەتت، بەم بۆنە تايبەتە دەوتريت: بۆنكز. ھەرۈك و تراۋە: ماست بۆنكزى لئەتتەت ھەيەت بېكپريت.

بزن چونكە بە پېچە ۋەنە ھەي مەرپ زۆرتەر چوست و پرجولەيە لە بەرزايى و شوئەنە عاسيە كاندا دەلە ۋە پئەت، سل لە ھەردە ۋە بەرزايە كان ناكاتە ۋە. زۆرجار لە پانەكەش دوور دەكە ۋە تەنەت دەم بەرزەكاتە ۋە بۆ خواردنى گەلەي دارو درەختە كانىش، دەچئەت سەردارو بەردو تا ديوارى مالانىش بۆ خواردنى گەلەي ۋە ۋەكە كان.

ھاوئەر يا ئاۋئەر: جياكردنە ۋە ھەي كاروبەرخە لە داكە و باوكيان، دواى ئە ۋە ھەي بۆ ماۋە ھەك كاروبەرخە كان لە گەل داكو باوكيان تىكەلدە كرىن بۆ مژىنى گوانى داكيان و سۆز گۆرىنە ۋە ھەي نئوانيان. دوايى لە ھەك جيا دەكرىنە ۋە دەوتريت: ھاوئەر دەكرىن. ئئستە كە مەر ھاوئەر كرىن ھەيە ۋە زۆربەي كات كاروبەرخ لە گەل پاندا تىكەل دەكرىت، چونكە ھەمو خاۋەن ئاژەلەك، ئاژەلە كان نادۆشئەت، كابانى ئاژەل دۆشئەن كەمە. شوان بە تىكەلەي پان و كاروبەرخ دەبات بۆ دەشت و دەر بۆ ھەردە پاندىن، بەرخەلە ۋە ھەي كاروبەرخ لە ۋە پاندىن ھەرنە، ئئستە كە مەر بەرخەلە ۋە ھەي دەكرىت، پئشتر ئاژەلە پان مەرپ، بزن، مانگا، تىكرا پۆژانە دەدۆشئەن بېرىكى كەم شىريان لە گوانى داكە كاندا دەھئشئەت ۋە بۆكارو بەرخە كان، تا گوانى داكيان چۆر بېرىكەن لە شىر. بەمەش پەيوەندى سۆزدارى نئوان كاروبەرخە كان و داكيان پتەوتر دەبو، ھەركە پانە كان دەھاتتە ۋە، كارو بەرخ لە ژوورە ۋە بون، ھەردوولا دەستيان دەكرد بە باعە باع بۆ بئىنى يەكتر، كاتىك دەرگاي كاروبەرخە كان دەكرايە ۋە

دەبۈە ھەلمەتى تېكپۇرژانى دۆزىنەۋەى كاروبەرخ و دايكيان، دواى ماۋەيەك كاروبەرخەكان لە دايكيان جىادەكرانەۋە، ھەريەكە بۇ شوپىنى ھەوانەۋەى خۆى، كارو بەرخەكان بەزۇر ھاۋىر دەكران، ھەندى ناۋچەش دەلەين: ئاۋىر كىردن، پىتى يەكەم دەگۇرئ بە پىتى (ھە) لەۋتنى سەرزارد، ئەگەر ئاۋىر كىردنىش بىت ھاۋىر كىردن خۇشتر دىتە سەر زمان، ۋەك ھەندى كەس بەعومەر دەلى: ھۆمەر، بەرگ و سىمايەكى كوردى دەداتە ناۋەكە. بە دەگمەنىش ھەندىك جار كارو بەرخ كە دايكيان نەدەما، ھەست بەنەمانى سۆزى بەرخ و كارەكە دەكر، دەيانباران بۇدۆزىنەۋەى دايكيان. بەرخ يان كارى بى دايكىش ھەبو فىزى مژىنى گوانى مانگا يا نىون دەكر، بەتايىبەتى ئەۋانەى كە گۈيلكەكانيان لە دەستدابو، دواى راھاتن ھەمان شىۋەى دايكى خۆى گوانى مانگاگەى دەمژى. بەم كارەش ھەردوكيان سۆزىيان بۇيەكتەر دەجولاً بەتايىبەتى ئەۋمانگايانەى كە گۈيلكەكانيان نەمابو، ھەشبو گۈيلكىشى مابو رېى بەمژىنى بەرخەكە دەدا، سۆزى بۇ بەرخەكە دەجولاً، بىچۈە ئاژەلەكە كار بوايە يا، بەرخ تاگەۋرە دەبو شىرى گوانى مانگاگەى دەمژى، ئەۋىش بەزمانى بەرخ يا كارەكەى دەلىسايەۋە، ۋەك پىدانى سۆزى دايكايەتى. ئەۋ بەرخوكرانەى كەشىرى دايكيان دەخوارد، بە پۇژىش لەلايەن بەرخەلەۋانەۋە دەبران بۇ دەشتودەر بۇ لەۋەراندن، توكى جوانيان دەردەكر لەگەلبونى لەشىكى گۇشتنى بەھىز، بەتايىبەتى بەرخى سىپى، ھاتنى توكى جوانى بەرخەكە ئاماژەيە بۇقەلەۋى بون و تەندروستىەكى باشى لەشى، ھەربۇيە لەكوردەۋاريدا وتراۋە:

بەرخى توكن، مندالى لىكن، دەستى چلكن.

بەرخ كەتوكن بو ئاماژەيەكە بەرخەكە بارىك و بنىس نىە تەندروستى باشەوشىرو لەۋەرى ۋەك پىۋىست بوە، كەھەراش بو بۇسەربىن دەشىت، بەتايىبەتى بەرخى نىرىنە، ھەروەك دىسان كورد دەبىژى: بەرخى نىر بۇ سەربىرېنە. ۋەك ئاماژەدانىك بۇھەر

که سیک که شایانی شوینی شیایوی خویه تی له به کارهیناندا، به رخی نیریش که قه له و و توکن بو هه مو مه رجه کانی سه برپینی تیا ده بیت، گوشته که شی به تامو بی کیشیه. بویه به رخی توکنی قه له و مامه له ی کرین و فروشتنی باشتره له به رخی له پولاوازو بی توک، مندالی لیکنیش هاوتای به رخی توکن هاتوته ناو په نده که وه، له پرووی زانستییه وه لیک، په کیکه له و دهرهاویشتهانی که سودی زوره ناهیلی ددان زووکلوربیت، یارمه تی جوین و وردو خاشکردنی خواردن ددهات له دهمدا، هه میسه لیک دوی خواردن و شیرینی خواردن ددانه کان ده شوواو پاکیان ده کاته وه ئەمه ش ئاماژیه بۆله ش ساخی مندال، په نده که تا رادهیک ئەو راستیه زانستییه پیکاو، که لیک سودی زوره له نیو دهمو داندان. دهستی چلکن ئاماژیه بۆ دهستی ماندو هیلاک که مرووف به بازوی خوی، بژیوی ژیان په ییاده کات دهستی چلکن بو هه میسه له کاردایه و ژیانیه ده گوزهری ژیان دریژه پندهات، پیچه وانه که شی ئاماژیه بۆکارنه کردن و پشودان، ههروهک کورد دهلی: دهستی ماندو له سه رسکی تیره، دهستی چلکنیش هه مان مه به ست ده پیکه به لام بۆ قافیه ی په نده که چلکن له سه ره مان وه زنی لیکن و توکن هاتوه. چونکه ساتی له دایک بونی هه ردوو په نده که، کارکردنی هیزو بازوو تاکه سه رچاوه ی بژیوی ژیان بو، کارکردن زوربه ی کات به ری ره نجی شانوبازوو بو، دوور له کارکردن به ئامیره کانی سه رده مه کانی ئیستا، کارکردن له شیوه ی: کریکاری جوتیاری، سه پان، گوخل، کاری جوارجوری وهرزی کشتوکالی جوتکردن، هه لگرتنی خه له وخه رمان، له به ره مه کانی هیزو بازوون، چونکه هینده ی ئیستا که ره سه و ئامیری پیشکه و تونه بو. هه میسه ده سه ماندوه کان له سه رسکی تیر بون، سکی تیریش بونی بژیوی ژیان و ژیانیکی ساده ی دوورله کتبه رکی نایاسایی و ئاسوده یی بۆ مرووف دابینده کرد.

موشه موش ، موشین

ئەوسەگە بەرەرلاو حەرەلایانە لەناو حەوشەکەدا بە دوای خواردندا موشه موشیانە. بەوردبونەو لەم دێرە دەردەکەوێت، کە سەگەکان سەگی خاوەن مالمو خانەخوویی شوینی موشه موشەکە نین. بەلکو سەگانی برسی و دەخەل و بیخاوەن و بەدوای خواردندا دەگەرین تاشتیکیان دەسکەوێت! چونکە برسیانە منە ی خواردن دەکەن، بن دەوێن و بن دالان و هەمو شوینیکی قوژبن و شوینە چەپەکان دەگەرین، بەدوای پارویەکدا، هەرچەکیان دەسکەوێت دەیخۆن.

موشه موش: دیاردەیهکە زۆرتر دەدریتە پال ئاژەل و ئەو سەگانە ی که بەرەرلان و خاوەن مال و خانە خوێیان نیە و برسی و عەودالی خواردن. خواردنیکی دیاریکراویان لێو دیارنیە و سەر بە هەمو کە لە بەریکدا دەکەن، بەدوای خواردندا دەگەرین، زۆر جار سیفەتەکە دەریتە پال مروفیش دەوتری فلان کەس بەدوای فلان شتدا لەو ناویدا موشه دەکات، یان موشه موشیتی، بەلام زۆرتر لە روانگە ی بە سوک سەیرکردنی کارەکی مروفەکەو ئەم دەربەرینە دیت، چونکە بۆگەرەن بەدوای کاری ئاساییدا موشه موش بەکار نایەت. موشه دەکات واتە منە منی رەچاگردنی دۆزینەوێ خواردن یا شتیک یا کاریکە. ئەگەر کارەکی بەدواییدا دەگەریت کاریکی گشتی ئاسایی بیت، یان گەرەنەکە بەدوای شتیکی شیاونەبی یا شتیکی نەویستی نا ئاکاری بیت، لە لایەن زۆر بەی مروفەکانەو، هەلویست نواندەنە موشه ی دەدریتە پال و بە گەرەنەکە دەوتریت موشه دەکات نەک دەگەریت. کە وتراش موشه دەکات کەواتە گەرەن بۆکاریکی زۆر ئاسایی نیە لای خەلکانی بەرانبەر، موش بە مانایەکی تر، بەمانای هەلماتی یاری کردنی هەلماتین دیت کە لە زۆر شوین بە هەلماتەکە دەوتریت: موش، بەیاری هەلماتینەکەش دەوتری موشین.

چله بر ، وەرد دانەو، گياگەنان

چله بر: کردارێکی کشتوکالی، هاوشان و بەرانبەر وەرد دانەو، یا وەردبەری دیتە مەیدان و ھەردووکیان دوو کارن لەبەری وەردا، لەدوو کاتی جیاوازا ئەنجام دەدرێن. لێرەدا مەبەستیکی ترمان لە چله بر، بەسەربردنی چل رۆژی تەمەنی مندالیکی ساوای تازە لە دایکبە، کە مەترسی نەمانی ژيانی لەسەر بە ھۆی نەخۆشیەکانی مندالان، کە لە بیکوتانەو توشیان دەبیت. نەخۆشیەکانی چل رۆژی تەمەنی ساوا، ناوی ئەفسانەیی جیاواز جیاوازی دروستکراوی کۆمەڵی لێنراو، کە جاران زۆرتر توشی منالی کۆرپە دەبوون بەھۆی نەبونی پیکوتەو، بە تايبەتی بەپێی ئەفسانەکان شەوی چلەمینی تەمەنی مندالدا کە ترسناکترین شەوی بەرێکردنی تەمەنی بو، بەھۆی رەچا کردنی ھێرشێ ئەفسانەیی نەخۆشی شەو بۆ شەوی چل و یەكەمین و کۆژانەو تەمەنی ژيانی مندالە کە بەھۆی نەخۆشی دەردەکوپان (الکزان) ، کە ناو ئەفسانەییە کە (شەو) یە. بۆ رزگار بون و مەترسی دوورخستەو تەمەنی شەو، دەچونە لای شیخیک یا عاریفیک ئایینی، تا نوشتە یەکیان بۆ بکات، مندالە کە لە مەترسی مردنی چل رۆژو چلەمین شەوی ژيانی دووربخریتەو، بەم نوشتە دەوتریت: چله بر. ھەر وە ک نوشتە ی تا بریش ھە یە بۆ مندالیک تايەکی قورسی لێھاتبیت، دەلین: فلانی بچۆ تابرێکی بۆ بکە لای فلان شیخ کە دەس و پلی زۆر موبارە کە. چله بریش ھە مان حالەتی شفا ی برینی چلەمین شەو و رۆژی تەمەنی مندالە کە یە، بە تايبەتی شەوی چلەمین کە زۆرتر مەترسیدارە بۆ نەمانی تەمەنی مندالە کە، بە نەخۆشی شەو کە مندالە کە دەخکینیت بە پێی بیروکە ئەفسانەییە کە. چله بر تا تەمەنی چل شەوی مندالە کە کار دەکات و ناھێلی ھیچ مەترسیە ک توخنی مندالە کە بکە ویت، بە پێی بروای چله بران.

حاله‌ته‌کانی برینی زهوی کیلان، چله‌بر، وهرد دانه‌وه، وهرد برین بۆزهوی کشتوکالی له‌رووی به‌پیتی و هیتانی به‌رهمی باشه‌وه ساز ده‌دریت، پرۆسه‌یه‌که بۆزهوی کشتوکالی ته‌رخانکراو بۆخه‌له‌ئه‌نجام ده‌دریت، به‌تایبه‌تی بۆ گهنم و جۆ، ده‌بیت زهوی کشتوکالی سال نا سالیکی تۆو بکریت، تۆو کردنی هه‌مو سالیکی زهوی کشتوکالی به‌رهمی به‌برشت و به‌هیزی هاتو ناهینی. که گهنمه‌که ده‌بیته ئارد، برشتی که‌مه‌و رای نیه، ده‌وتریت: ئاردیکی که‌م رایه. ئه‌و زهویانه‌ی که سال نا سالیکی ده‌کیلرین، به‌رهمیان باشتره‌و به‌برشته‌وه. ئه‌و سالی که زهویه‌که ناکیلریت. ده‌بیته زهویه‌کی نه‌کیلراوی به‌یار، له‌سالی ته‌رۆ توش و زۆرباراندا گیاو و گول و سه‌وزه‌لانیه‌کی زۆرله سه‌ر پووی زهویه‌که سه‌وز ده‌بیت، زۆربه‌ی زهویه به‌یاره‌کان بۆ ئه‌وه‌ی بۆ سالی پاشتر به‌رهمی به‌هیزو به‌پیز به‌هینیت دووجار ده‌کیلریت. دوا‌ی هاتنی سه‌وزه‌لانیسه‌ ده‌بیته‌وه به‌وهرد، له وهرزه‌کانی پاییزو زستان و به‌هاردا جگه له‌کیلانی دوا‌ی تۆوکردن بۆ شارده‌وه‌ی دهنکی تۆوه‌کان تا باراناو رایان نه‌مالیت، له هه‌ردوو کیلانی وهرده‌که‌دا چی زینده‌وه‌رو کرم و کیشه‌کانی ژیر زهوی کیلانه‌که هه‌یه ده‌که‌ونه سه‌ر زهوی. هینده‌ی تر زهویه‌که به‌پیت و فەر ده‌بیت، ئاماده ده‌بی بۆ سالیتری ئایینده‌ی تۆو کردن. به‌یه‌که‌مین کیلانی وهردبرینی سال که‌زۆر جار ده‌که‌وته‌و زستانه‌وه ده‌لین: چله‌بر. وهرد دانه‌وه‌ش له‌دوا‌ی وهرزی به‌هارو گیاهه‌نان له‌سالی ته‌رۆ باراناوی وگژوگیادا ئه‌نجامده‌دریت، که‌زه‌ویه‌که چله‌برکراوه جاریتر وهرده‌که هه‌لده‌ده‌یته‌وه به‌دانه‌وه‌ی وهرده‌که، تا سه‌وزه‌لانی وگژوگیاکان بکه‌ونه ژیر هه‌لدانه‌وه‌ی خاکه‌که‌وه به‌م کرداری زهوی کیلانه، ئه‌گه‌ر زهویه‌که وهرد بی پیشترکیلرابی، ده‌وتری: وهردبرین، یاوهرد دانه‌وه. وهردبرین، سودی زۆره بۆ به‌پیتی زهویه‌که‌و برشت و رای ئه‌و گهنمه‌ی که‌له‌سه‌ری تۆو ده‌کریت له‌ئایینده‌دا. به‌پچه‌وانه‌وه ئه‌و زهویانه‌ی هه‌مو سالیکی ده‌کیلرین توانای به‌رهم هیتانی

به‌رهمی باشیان نیه و ده‌غلودانیان کهم هیزو لاواز ده‌بیت. به‌کیلانی دووهمی وهرد ده‌وتریت وهرد دانه‌وه که وهرده‌که کیلراوه‌و جارئ تر دهی ده‌بته‌وه، زورتر ده‌که‌ویته دوا‌ی وشکبونی گژوگیاو ئاماده‌کردنی زه‌ویه‌که بو تووکردن چونکه که وهردت دایه‌وه پیویست ناکات پیش توو کردن بیکیلئ و زورجار تووی ده‌کن و دوا‌ی تووکردن ده‌یکیلنه‌وه. گیاه‌نانش وشک بون نه‌مانی سه‌وزه‌لانی و گیایه، که ئیتر ته‌م‌نی به‌سه‌ر ده‌چیت و وشک ده‌بیت. به‌تایبه‌تی ئه‌و گژو گیایانه‌ی وهرزی ته‌مه‌نیان له‌گه‌ل به‌هاری سالیئکدایه، زورگیاو سه‌وزه‌لانی شوینی شتیدارو ئاودار، بیشمینی به‌جوتکردن ده‌که‌ونه ژیرگله‌وه، گیاه‌نان ده‌که‌ویته کو‌تایی وهرزی به‌هارو سه‌ره‌تای وهرزی هاوین، ماوه‌یه‌کی تیکه‌له‌ی وهرزی به‌هارو هاوینی نه‌مانی گژوگیاو سه‌وزه‌لانی ده‌شتو دهره، زورجار گیاه‌نان و وهرد دانه‌وه وه‌ک دوو کردار ئاو‌یزانی یه‌کده‌بن، که‌زه‌ویه‌که کیلرایه‌وه گیاکان نامینن و ده‌که‌ونه ژیرخوله‌وه، ره‌نگه له‌هه‌ندی شوینی ئاودارو سیبهر له‌هاوینیشدا سه‌وزی جو‌ری گیا هه‌رمینیت، به‌لام ته‌م‌نی گه‌شاوه‌یی به‌سه‌ر ده‌چیت، چونکه گژوگیاو زورتر له‌ وهرزی به‌هاراندا نه‌شونما ده‌کات، له‌گه‌ل کیلاندا هیچ سه‌ه‌وزاییه‌کی سه‌ر وهرده‌که نامینیت و ده‌که‌ویته ژیر گله‌وه، به‌هه‌لدانه‌وی زه‌ویه‌که به‌ کیلان پرۆسه‌ی گیاه‌نانش کو‌تایی دیت.

كاساوسى

كورتكراوهى وشهى كاسهى هاوسىيە، كه له بنه پرتدا پىكانى مه به ستى ههردوو وشهى كاسهى دراوسىيە. دواى لىكدانى ههردوو وشه كه ده بىته (كاسهى هاوسى). به تىپه پىنى كات وتنى له سه زار چهند پىتىكى قرتاوه، كورت كراوه ته وه و خوشتى هاوتته سه زارو بووه به كاساوسى. كه مه به ست كاسهى ماله دراوسىيە.

كاسه: ده فر يان قاپ يا هه شتىكه، كه خواردن و شتو مهكى تيا بگويزر يته وه، يان خواردنى بو ماله دراوسى پى ببرد يت، هاوسى كورتكراوى وشهى هاوسىيە دواى لىكدان و لكاندنى پىشگرى پىتى (ها) گوراوه بو ئه لف و وشه كه به يه كه وه له دايك بوه بوته كاساوسى. كه وشه بنه پرتيه كه، كاسهى هاوسىيە، به ماناى ده فرى پرچىشتى ماله دراوسى دىت. جاران له كۆمه لى كورده واريدا، وهك نه رىتىكى باو بو چاندنى ريزو خوشه ويستى، ماله دراوسىكان له كاسه دا خواردنىان ده برد بويه كترو تامى خواردنى يه كتريان ده كرد، زور جار ده بوه ده سىاو ئه و مالهى ده ببرد له گه ل ده ستيا كاسه يه له خواردنى ماله دراوسىكه شى ده هىنايه وه، به تايبه تى له ژهمى ئىواراندا، به م ديارده ش جگه له چاندنى خوشه ويستى نىوان دراوسىكان، سفره ش خوشتى ده رازايه وه به تىكه له لى خواردنى دوومال يان زياتر، چونكه سفره كه تىكه ل فره جوړى خواردن ده بو، ئه م نه رىته پىشتر زور په پیره و ده كرا، چونكه خواردنى خو ش كه م بو يان وهك ئىستا به ر بلاو نه بو، به تايبه تى خواردنه گران به هاو ده گمه نه كان، هه مو خواردنى كىش نه ده برا بو ماله دراوسى، ئه وانه نه بوايه كه ده گمه ن و به تام و درهنگ درهنگ لىدنه ران و له بۆنه كاندا ده هاتنه سه ر سفره. زورتر له نىوان ئه و دراوسىيانه دا كه هاموشو له نىوانياندا گه رموگوپ بوو، به دەم يه كتروه وه ده چون، ئىستاش ئه م نه رىته به ده گمه ن له هه ندى مالان و و گوندن شىناندا ماوه،

به تايبه تي ئه و خواردانانەي دهگمەن و بۆ بۆنه يهك ليدەنرین هەمو
 كەس لیبان نانیت و دانسقهیه، وەك ترخینه، گەنمە کوتا، قەرەخەرمان
 و خواردنه كه له پوریه كانی كورده واری. ئیستا زۆرتر له نیوان دوومالی
 خانویه کی دوونهو میدا كه ماله كان سفره یان جیاواز بیت له یه كتر،
 په یه و ده كریت، ئه وهی كاساوسیکه ی بردوه، ئه گەر هه مان كاساوسی
 له ماله كه شه وه نه هینا بیته وه، چیژی له خواردنی ماله كه وەرگرتوه،
 تام و بهر کولی کردوه، ههروهك له ئه نجامی چهند باره بونه وهی ئه م
 رهفتاردا، ئه م په نده له دایک بوه:

كاساوسی بر دم له عه زه تا مردم

له بهر ئه وهی خواردن بهر، بهر کولی له كاساوسی پیش خوارنی
 هه ردوو ماله كه کردوه چیژو تامی خو شی هه ست پیکردوه، له کاتیکدا
 رهنگه ئه و ئیواره خواردنی مالی خو یانی به دل نه بو بیت، له خواردنی
 ماله دراوسیکه ی نانی خواردوه، جاریش بوه ژه میکی ته واو له ماله
 دراوسی تیری خواردوه، پاشان گه راوه ته وه مالی خو یان، خواردنه که ی
 ماله دراوسیکه ی به دل بوه، چهنده ها جار ئه م دیارده دووباره
 بۆته وه، تا په نده که به زاردا هاتوه. په نده که له ئه نجامی رازی بونی
 خواردنی ماله دراوسیکه وه هاتوه، که بۆته جیگره وهی ژه میک خواردن،
 کاتیک خوارنی مالی خو یانی به لاوه گرنه نه بوه، هینده خواردنی
 ماله دراوسیکه ی به دل بوه له هه سره تی خو شی خواردنه که دا ئه و
 رسته یه ی درکاندوه. هه مو شتیکیش که هینده به تام و خو شبیت مرؤف
 هه سره تی بۆ بخوازی، دهوتری: به هه سره تم بۆی، یان وتراوه بۆی
 مردم له هه سره تا، مه به ست له مردن لیره دا هه سره تی تامه زرؤ بون
 بۆ خواردنه که یه، مه رجیش نیه هه مو ئیواره یه ک کاسه ی چیشتی ماله
 دراوسی هاتبیته سه ر سفره، بۆیه نا کرئ هه مو ئیواره یه ک چاوه روانی
 کاسه ی دراوسی بیت، جار بوه چاوه روانی هیچی لینه که وتوته وه،
 کاساوسی نه هاتوه، چاوه روانکه ر به بی شیوان سه ری ناوه ته وه هه

بۆیە و تراوہ:

ئەوہی بە نیازی کاسەى دراوسى بىت، بى شىوان سەردەنیتەوہ.
کاسەى دراوسى، زۆرتەر لە ژەمى ئىواراندا پەپرە و کراوہ جارىيش
هەبوہ، زياتر لە کاسەى مالیک هاتۆتە سەر مېزى خوان، سفرە
بە خواردنى جۆراوجۆرى مالان رازینراوہتەوہ، هەمان شىوہى نانى
فەقىى جارەن، کە لە مالانى گوندا خواردنەیان کۆدە کردەوہو لە کاتى
سەردانى مالاندا دەوترا: خواردنى فەقى، پەحمەتى خواتان لىبى.
ئىوارەش هەبوہ، مالى چاوە پروان کەرى کاساوسى، نانى بۆ نەچوہ،
چونکە کاساوسى هەمو ئىوارەى کە نىو زۆرتەر بۆ هیتاننى خواردنى
دەگمەن و کە لە پوریه، يان هەمو مال و هەمو کاتیک پەپرە و نە کراوہ.
خواردنە کە لە پوریه کوردیە کانیش هەمو مالیک لى نانىت، بۆیە لە
ئىستادا دیاردەى کاساوسى کە م بۆتەوہ.

چهک و پینه

چهک: ئامییری کوشتنی مرؤف و هه مو جوړه بونه وه ریکه، به شیوازی جیا جیا دروسته کریت، رۆلی له سه ر کوشتنی تاک و کومه ل هه یه له به کارهیناندا. دیارده ی به کارهینانی ئه و رینگایانه ی به کومه ل مرؤف ده کوژن و مه ترسی له ناو بردنی کوی ژیانی مرؤفایه تیان هه یه، هه رچه کن! پینان دهوتری: چهکی کومه لکوژ.

پینه ش: چاککردنه وه ی پارچه ی دپاوی جلو بهرگ یا ماده یه ک یاکیشه یه ک یا شتیکه. که بو شاییه که یا که لینه که پر ده بیته وه، به لام ناگه رپته وه دؤخی ئاسایی خوی، ده که وپته نیوان شیوازی که متر له شیوه ی جارن و با شتر له پیش پر کردنه وه ی که لینه که، وه ک پینه کردنی جلیکی له بهرکراو که دپاوه و کونی گه وره ی تی بوه، پینه ده کری و ده دورپته وه، که پینه کرا له شی لپوه دیار نابیت، به لام شوین و پهنگی جیاوای پینه که هه رده مینتی به جله که وه، ئه مه وه ک به کارهینان تاکی وشه کان بی لکاندنیا ن به یه که وه. که وشه کان لیکدران پینکه وه به ئامرازی په یوه ندی (و) وشه یه کی لیکدراو له دایک ده بیت مانا که ی تا راده یه ک داتاشراوه و نزیکه له مانای پینه کردنه وه، به لام به هپچ کلؤجیک پوو ناکه ته وشه ی چهک و مه دای ماناو به کارهینانه کانی.

چه کوپینه: به یه که وه که وشه یه کی لیکدراوه به مانای چاره سه ری کاتی دیارده یه ک، کیشه یه ک، دورپنه وه ی جلیک دیت که له لایه کی تره وه مه ترسی دراندن یا رزاندنی یه کجاری لیکریت. چاکردنه وه ی خانویه ک که مه ترسی رووخاندنی هه یه، به شیوه یه کی کاتی چهک و پینه ده کریت ماوه یه کی که م مه ترسیه که ده ره وپته وه. چاره سه ری بارودؤخی داته پیوی ئابوری یا سیاسیش ولاتیش ده گریته وه. که بو ماوه یه کی کاتی باره داراییه که باش که یت یا سه قامگیری سیاسی بینپته ئاراه، دهوتری: دؤخه که چهک و پینه کراوه، هه رماوه یه ک درپژه ده کیشیت، بی

چاره‌سەری بنه‌په‌تی کیشه‌که. له‌چه‌کو پینه‌دا مه‌ترسیه‌که بۆ ماوه‌یه‌ک دوورده‌که‌وینته‌وه بنه‌بەر ناكریت به‌یه‌كجاری. وه‌ك مه‌ترسی دارووخانی بینایه‌ك بی تیکدانی ته‌واوی بینا‌که، چه‌ك و پینه‌یه‌کی کاتی بۆ ده‌کرئ بۆ ماوه‌یه‌ک، تا بینا‌که نه‌پوخیت، بی ئه‌وه‌ی بینا‌که سه‌ر له‌نوئ دروست بکریته‌وه، تا له‌ئایینه‌یه‌کی نزیکا له‌مه‌ترسی پوو‌خان بۆ یه‌كجاری دووری خه‌يته‌وه، به‌لكو کاره‌که مه‌یسەر ده‌که‌یت تا ئه‌و کاته‌ی به‌ته‌واوی ده‌چیته‌ ژیر باری سه‌ر له‌نوئ دروست کردنه‌وه‌ی بینا‌که‌وه. ئه‌م دیارده‌ بۆ چاره‌سەری کیشه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تیش ده‌بیت، که مه‌ترسی ته‌نینه‌وه‌ی زیاتری پوو‌دای ناخۆشی لیده‌که‌وینته‌وه، چه‌ك و پینه‌ی بارودۆخه‌که ده‌کریت، بۆ ئه‌وه‌ی زیاتر روداوه‌که نه‌ته‌نیته‌وه‌و کاره‌ساتی جه‌رگبەر نه‌یه‌ته‌کایه‌وه، تا ئه‌وکاته‌ی چاره‌سەری بنه‌بەری کاره‌ساته‌که ده‌کریت. دریزه‌ کیشانی بارودۆخی سیاسی نه‌شه‌رو نه‌ئاشتی‌ش چه‌ك و پینه‌ی سیاسی، چاره‌سەری بنه‌په‌تی ئه‌وه‌یه مه‌ترسی دووباره‌بو‌نه‌وه‌ی شه‌ر نه‌مینیت و ئاشتی هه‌میشه‌یی بیته مه‌یدان. به‌لام له‌جه‌کو پینه‌دا به‌پیکه‌وتنی کاتی دریزه‌ به‌ بارودۆخه‌که ده‌دریت، تا دۆخه‌که له‌ده‌س ده‌رنه‌چیت. کیشه‌کانیش جو‌ری بنه‌بەرکراوه‌ تاخه‌ک نه‌خروشی و دۆخه‌که زیاتر نه‌ته‌قیته‌وه. له‌ چاره‌سەری هه‌مو بواره‌کانی ژياندا، چه‌کو پینه‌ به‌کار دیت، هه‌رکه و ترا: چه‌ك و پینه‌یه، به‌رامبه‌ره‌که‌ت تیده‌گات چاره‌سەری بنه‌په‌تی دیارده‌که نه‌کراوه، به‌لكو چاره‌سەری کاتی و دیارده‌که سه‌ر هه‌لده‌داته‌وه، ئه‌گه‌ر چاره‌سەری بنه‌په‌تی بۆ نه‌کریت، جار هه‌یه چه‌کو پینه‌ چاره‌سەری بنه‌په‌تی به‌دوادا دیت، جاریش هه‌یه دوا‌ی ماوه‌یه‌ک له‌به‌سه‌رچونی چه‌کو پینه‌که ماوه‌یه‌کی دیاری نه‌کراوه، کاسه‌که پڕ ده‌بیت و لێی ده‌پژیت و دۆخه‌که تیک ده‌چیت، وه‌ك چه‌ك و پینه‌ی چاره‌سەری دۆخی سیاسی، ئه‌گه‌ر دریزه‌ بکیشیت چه‌کو پینه‌که هه‌رس دینی و دۆخه‌که ده‌ته‌قیته‌وه، ئه‌گه‌ر له‌په‌گ و ریشه‌وه کیشه‌که چاره‌سەر نه‌کرایت، جاریش هه‌یه چه‌کو پینه‌ ماوه‌یه‌کی دریزه‌ بڕ ده‌کات.

هه‌ندی کاتیش دۆخه‌که پئویستی به تازەکردنه‌وه‌و دووباره کردنه‌وه‌ی چه‌کو پینه‌که‌یه بی چاره‌سه‌ری بنه‌بری کیشه‌که. چونکه پئویستی‌ه‌کانی چاره‌سه‌ری بنه‌په‌تی دابین نه‌بون، بی بونی که ره‌سه‌کانی چاره‌سه‌ری هه‌میشه‌یی دابینی چاره‌سه‌ری بنه‌په‌تی کیشه‌ناکریت، له چه‌ک و پینه‌دا هه‌میشه‌باره‌که به‌لای گه‌رانه‌وه‌ی دۆخی پیش چه‌ک و پینه‌که له ئارادایه، چونکه ئه‌گه‌ر مه‌ترسیه‌که به‌یه‌کجاری نه‌ما چاره‌سه‌ره‌که چه‌ک و پینه‌نیه و چاره‌سه‌ری هه‌میشه‌یه. هه‌رچه‌نده‌ماوه‌ی چه‌کو پینه‌دریژ ببیته‌وه چاره‌سه‌ریکی کاتیه و ده‌بیت بکریته چاره‌سه‌ری هه‌میشه‌یی و نغو‌بونی یه‌کجاری سه‌ره‌لنه‌دانه‌وه‌ی دیارده‌که. هه‌رکیشه‌یه‌ک یا پئویستی‌ه‌کی رۆژگار تا چاره‌سه‌ری هه‌میشه‌یی کیشه‌که، چاره‌سه‌ری چه‌ک و پینه‌ی کاتی پئویسته.

بژوین ، بیسه ، بیسه لان

(سالیکی نه هاتی بی بژوینه، ئە مسال دهشتی شاره زورور بژوینیکه له وینهی نیه) ، له م دهسته واژهو پستانه ی سه ره وهدا، دهگه ی نه نه جامیک که بژوین چیه؟...چی مه به ستيک ده پيکی؟ کاتيک وشه که له زار ديته دهه. بژوین: به یه کداچونی گژوگیاو سه وزی ودرکودال وتیکه لی و ئاويزانبونی بونی درخت وگوله، له باوشگرتنی به ره مه کانی جوانی سروشته له سالی هاتی ته پری زور بارانی به هاریدا. به راده یه ک جوانی سروشت تیکه ل بون و به رامه و تاخویندنی بالدارو پاساری ده بیت، دیمه نیکی سه رنج راکیش و هه ست بزوینی دروست ده کات. به تاییه تی له عه سرانیکی درهنگی پیش مه غریباندا کاتيک له به رزایی یا دهشت و ده ریکی ئاويزگهی پر سه وزایی به هاراندا داده نیشیت، گوی بۆ جریوه ی بالنده راده گریت، لوتت به بون و به رامه ی تیکه لاوبونی گول و سه وزی سروشت پر ده بیت. چاو ده روايته دیمه نه دلرفینه کانی ده وروو بهر، هه موی چری سه وزایی و جی جی درهختی نیمچه وشکه، مه ستت ده کات!.. لیره دا مانای وشه ی بژوین خوی ده نوینی له هزردا. که ده وتریت بژوینیکه له وینه ی نیه، یا سالانیکه بژوینی وا پرووی نه داوه. که خلوبونه وهی ته مه نی به هاریکی ته رسالی پر باران بوو، به لام که سالیکی وشکه سالی نه بونی باران، پرووی کرده هه رناوچه یه ک وگژوگیاو پرووه ک، وهک پیویست بالای نه کرد، بژوین پروو نادات، یان بژوینیش پرووبات، بژوینیکه کزوکم به هایه، جوانیه سه رسوپهینه ره کانی پوژانی به سه ر بردنی ته مه نی بژوین ناپیکیت. بژوینی ناوچه ی گه رمیان له سالی هاتدا زورتر ده که ویته دوا ی نه ورۆزمو مانگی چواره وه، تا مانگی پینج وهه لگرتن و دوورینه وهی خه له و خه رمان دریزه ده کیشیت. ناوچه تا ناوچه پوژگاری بژوینی جیاوازه، رهنگه بژوینی ناوچه کوستانیه کان درهنگتر پرووبات. به گشتی هه رناوچه یه ک ماوه ی بژوینی تاییه تی به

خوی ههیه، به لām بژوینی هه مو ناوچه کان ده که ونه به هارو کۆتایی وهرزی به هاره وه به پیی درهنگ و زووی و کاتی گهر میان و کوستانی ناوچه کانیان، ئه و زستانانه ی که ساردن و دوی نه ورۆز به فر دهباریت، ته زووی ساردی ناوچه کان ده گریته وه و کار له چه که ره کردنی گولی داره به ره هم داره کان ده کات، کاریگری له سه ر بژوین هه یه. چونکه بژوین به ته نها بالا کردنی گژوگیا نیه، به لکو به یه کداچونی سه وزه لانی و بۆن و به رامه ی گولی هه مو دارو پوهک و به ره مه به هارییه کانی سروشته. رهنگه له ناوچه ی تر دا وشه ی بژوین بۆ مه به سستی تر به کار بیت به لām مه به سستی ئیمه له بژوین، دیمه نی به یه کداچونی جوانی سروشتی به هاریکی سالی هاتی باراناویه، که بۆنیکی سه رنج راکیشی سه وزیو سه ره تای وسک بونی گژوگیا تیکه ل ده بیت.

بیشه: شوینی حه وانه وه ی شیره، شیریش به یه کیک له درنده ترین گیانه وهره کانی جیهان داده نریت، ته نانه ت سیفه تی پاشای دارستان وهرده گریت، وهک به توانا ترین گیانه وه ری ناو دارستان ئه و سیفه ته ی دهر دیرته پال. جگه له پلنگ هیچ گیانه وه ریکی درنده نازایه تیه که ی ناگاته سنوری نازایی شیر. بیشه به ربلاوتر دهر دیرته پال شوینی شیر کاتیک ده لاین: باشیر له بیشه بیته دهر، یا له وه سفی هاتی که سیکی نازادا بۆ شوینیک ده وتریت: شیر له بیشه هاته دهر. واته که سه که نازایه و هات به ره و شوینی پوه داوه که و مه به سه که ئه نجام ده دات که کاری له سه ر ده کریت. نازایه تیش یه کیکه له سیفه ته کانی شیر، که که سه که هات ده شو به نریت به دهر چونی شیر له بیشه دا، له بهر بونی سیفه تی چه له نگی و نازایی که سه که. به گشتی شوینی حه وانه وه ی نازه لی تریش هه یه ناوی تایبه تی به خوی هه یه، به لām بیشه زۆر تر دهر دیرته پال شوینی حه وانه وه ی شیر.

بېشەلان:

جياوازتره له بېشە به يه كداچونى پووهكى خورسك و زهل و ژاژو داروو دهوهنى هزار به هزارى تىك ئالاوه له شوينه چهپ و دوور دهستهكانى شوينى نيشته جييونى مرؤفدا. شوينىكى تارادهيك عاسى و نزيك له ئاوهويه، مرؤف كاتيك كه دهچيته ناو بېشە لانه وه ههست به مهترسى دهكات له بونى مارو ئازهلې په لامار دهر، بويه دهوتريت بېشە لان شوينىكى چرو مهترسيداوه، له ئىستادا گيانه وهره درندهكان له ترسى مرؤفى تفهنگ به دهست و راوكه ره چاوچنو كه كان له لوتكه ي شاخه كان و شوينه عاسى و دوورهكانى دوور له دهستى مرؤفدا دهژين. به راز زورتر به پوژ دهچيته بېشە لانه وه و خوى دهشاريته وه، چونكه شوينى دووره دهسته و مرؤفه كه متر رووده كاته بېشە لان، به راز به پوژ له ترسى مرؤف خوى دهشاريته وه و به شه و يش دهكه ويته خواردن و شيلاى خواردى به ره مه ي بىستان و به روبومه كشتوكاليه كان. بېشە لانه كانى كه به راز خوى تيا دا هه شار ده دات، دهكه ونه شيو و دول و شوينه كه ناريه كانى نزيك ئاو. كه له بهر به يه كداچونى پووهك هيچ نابىريت، يان دوورگه پردارو و دهوهنه كانى نيوان دوو ئاوانىكى رووباريك، كه بېشە لانى تيا دروست دهبيت.

نەورۆز و بەھار لە دوو دێری فۆلکلۆردا

نەورۆز، یەکەم پوژی سالی کوردییە و جەژنیکی نەتەوویی کوردە. جەژنی دەست پێکردنی یەکەم پوژی بەھار و گۆرانکاری جوانی سروشت و گەرم بونی ئاووھە و واشە لە کوردستاندا. جگە لە ژیانەووی دارو و درەخت و چەکەرەکردنی وەرچەرخانی یەکالابونەووی بەرھەمی داھاتی دانەوێڵە سالیشە لە کوردستاندا بەھات و نەھات. ئەگەر تانەورۆز دەغل شین نەبو بیت سالی نەھات و کەم بارانە و بی دەغل و دانە. نەورۆز بە پێودانگی سالی ھات و نەھات قوناغە کە جیا دەکاتەو، کە سالیکی تەر و توشە یا کەم بارانە، چونکە تانەورۆز بارانی پێویست نەباری پێ مەترسی و شکە سالی دەکریت، ئەگەر سالە کە بارانی زۆر دوای نەورۆز نەگیرتەو. نەورۆز تارادەییەکی زۆر مژدە وەرچەرخانی وەرزی زستان و تەر و توشیە بۆ قوناغی تری گەرم بونی ئاو و ھەوا و وەرزی لەباری کەش و ھەوا و سەرھتای سەوز پۆشینی خاکی کوردستان. بەھەمو پێودانگی نەورۆز پوژی پیرۆزی میژووی دیرینی کوردە، بایەخی نەورۆز لە وەدایە پوژی ۲۱ ی ئازار، کە سەرھتای سالی کوردی و وەرزی بەھارە. یەکەم پوژی خاکە لیوھە کە ناوھەکی تری مانگی نەورۆز، گۆرانکاری جەوھەری لە دارو و درەختدا پوودەدات، زۆر بەیان دوای یەکەم پوژی نەورۆز دەکەوێت چەکەرەکردن. کە ئاگری نەورۆز کرایەو وە راستە و خۆ لە دوای یەکەم پوژی مانگی نەورۆزەو ھەست بە گۆرانکاری دەکە لە سیمای سروشتی کوردستاندا و جوانی سروشت بە بەرگیکی تازەو لەدایک دەبیت و دەخەمڵیت. بەچەکەرەکردنی دارو و درەختی کوردستان و سەر دەرھینانی گۆل و گژو گیا، ھەر وەک کورد تویەتی:

ھەژدە ئازار مەیکەن بە بەھار

وہی لە بیست و چوار.

ئامازھىيە تا ھاتنى سەرى سالى كوردى بەھار نايەت، تەنانەت پۇژو دوو پۇژىش پىش وادەى نەورۇز ئاوو ھەواش خۇش بىت ھاتنى وەرزى بەھار ناکەوئىتە پىش بەروارى كوردنەوھى ئاگرى نەورۇز، بەلکو بەھار بەچرۇكردنى دارو درەختى سەرەتای نەورۇز دىتە مەيدان، كە لە دوای يەكەم پۇژى مانگى نەورۇزەوھە دەستپىدەكات و سالى تازەى كوردى دەس بە پىكردنى پۇژەكانى دەكات، ناکرى پىش بەروارى بىست و يەكى مانگى ئازار جارى ھاتنى وەرزى بەھار بدرى ئەگەر گزو گياش بوژابىتەوھە و سروشتىش بەرگى جوانى پۇشپىت، چونكە نەورۇز دوای ھەژدەى ئازار دىت كە بەروارىكى پىش ھاتنى جەژنى نەورۇزە، بەلام بىست و چواری ئازار كە دوو پۇژ دوای سەرەتای دەست پىكردنى سەرى سالى كوردى و نەورۇزە، دوو دلى ناوى و وەرزى بەھارە. پەندەكە جەخت كوردنەوھىيە كە وەرزەكە بەھارە لە بىستو چواری ئازاردا، ئەگەر بەھوى سالىكى وشكە سالىشەوھە سروشت بەرگى سەوزى نەپۇشپىت. لەھەمان كاتدا دەرکەوتنى ھەر گول و بەرھەمىكى گيايى پىش چەژنى نەورۇز مژدەى ھاتنى بەھارى راستى كوردستان نىو بەھار لە كوردستاندا لە جەژنى نەورۇزەوھە دەست پىدەكات، رەنگە لە سالى كەم باران و گۇرپىنى كەش و ھەواى وەرزى بارانى بەھاردا ھەندى گول پىش نەورۇز سەر دەر بىنى و دەشتو دەر برازىنپتەوھە، بەلام بەھار بەجەژنى نەورۇز دەست پىدەكات. دووبارە كورد دەلىت:

گولە كەقرو، بەھارى ھىنا بەدرۆ.

گولە كەقرو: گولپكە زور جار پىش ھاتنى نەوروز سەردەردىنى و دىمەنى جوانىشى ھەيە، بەلام كە دەرکەوت نىشانەى ھاتنى وەرزى بەھار نىە، چونكە زور جار لە كۆتايى مانگى دوو دوای مانگى دووشدا دەبىنرپت، نوقلانەى مژدەى ھاتنى بەھار دەدات، بە تايبەتى لەو سالانەدا كە بەفربارىن كەمەو ئاوو ھەوا خۇشە، بەلام بەھار نايەت. دووانەى

به هارو جه ژنی نه ورۆز پیکه وه ئالون له یه ک به روارداو لیک جیا
ناکرینه وه، مه رج نیه زوو گهرم بونی که شو هه وا هانتی به هار بیټ،
باروو دۆخه که به پیی ساله کان ده گۆرپیت. سال هه یه ودای نه ورۆزیش
به فر ده بارپیت و که شو هه وا ساردی ده نوینی به لام وهرزه که به هاره.
سالیش هه یه پیش نه ورۆز ئاو وه هه وا ته واو گۆراوه و پوو له گهرمیه
به لام به هار نیه و یه که م رۆژی به هارو یه که م رۆژی سالی کوردی
و جه ژنی نه ورۆز پیکه وه ده ست پیده که ن. له دابه ش کردنی دوانزه
مانگی سالیک بو چوار وهرزه ی سال به پیودانگی هه ر وهرزی سی
مانگ ده خایه نیټ.

چله، چله بر

چله، به گشتی چل پوژه، چی چلهی وهرزی هاوین و زستان بیئت، یان یه کهم یادکردنه وهی دواي چل پوژي به پي کردنی ته مه نی مردنی شه هیدیک، که سیکی ناودار، نازیزیک، له دایک بونی مندالیک، یا به پي کردنی چل پوژي پووداویک. له کومه لی کوردیدا چل پوژهی دواي به پي کردنی پووداوه خو شوناخوشه کان پانتاییه کی زوری داگیر کردوه و پیوانه ی له سه ر ده کن، زوربه ی جار له چله ی پووداوه که دا ناههنگی خو شوی یا یاد ده گیزن. هه مو پووداوه کان به تاییه تی پووداوه ناخوشه کان، چله ی به سه رچونی هه یه، دووچله ی سالانه مان هه یه که زور ویردی سه ر زمانی خه لکین. ئه وانیش چله ی زستان و چله ی هاوین، چله ی زستان چل پوژي زور ساردی زستانه زورتر ده که ویتته ناوه راستی مانگی یه ک تا (۲۵) مانگی دوو، به لام به پي شوینه کان و کاتی ساردی و گه رمی ناوچه کان ده گوریت. به لام به گشتی چله له مانگی یه ک و دووی زستانی سالدایه، چه ند جوړی چله مان هه یه، به ناوبانگترینیان چله ی که لیخان وچله ی گلّه زهرده و چله ی سی مانگ سی مانگی ساله. که لیخان شاخیکه له نیوان شاره کانی بانه و سه قزدا، سه ری شاخه که له پوژانی ته پوتوشدا هه میشه ته مو سارده، زورجار دیوی سه قز هه ورو بارانه، تابه فریش له پوژه سارده کاندایوی بانه خو ره تاویکی که مو هه وریکی پچر پچره، چونکه هه میشه دیوی سه قز کویتستان و ساردره. شاخی که لیخان به پویاویزش به ناوبانگه هه ووه ک حه سه ن زیره ک له گورانیه کدا ئامازه به پویاویزی که لیخان ده دات. چله ی که لیخان ده که ویتته مانگی به فرانبارو ری به ندانی کوردیه وه، زورترله ۲۵ مانگی به فرانباره وه ده ست پیده کات، که به فر ده باریت تاته واو بونی مانگی رینه ندان، که مانگیکه هینده به فری تیادا ده باریت ریگه ی گوندو ده شتوده ر ده گریت و هاتوچو نامینیت، بویه ده وتریت ری به ندان.

به مانای گرتنی پئی هاتوچۆی ههموان له بهر پڕیژهی زۆری بارینی به فر. چلهی که لیخان له کاتدا په رنگه جیاوازی هه بیته له گه له چلهی گله زهرده. چونکه گهرم و ساردی ناوچهکان وهک یهک نیه، به لام پوژانی جیاوازیه کانیش هینده له یه که وه دوورنن، به گشی کوی جووری چلهکانی زستان له کوردستاندا ده که ویتته مانگی یهک و دووه وه. چلهی گله زهرده زورتر بوشاری سلیمانی و دهووبه ری بوه، له دهست پیکردن و کوتاییدا جیاوازه له چلهی که لیخان. شیخ هه سه نی گله زهرده زاتیکی ئاینی و فه لهک ناس و ژمیریاری کاتی خوئی بوه له پوژو سالد، له گوندی گله زهرده ژیاوه، که (۱۳۴۵) م به رزه له ئاستی پووی ده ریاوه، په یامهکانی سه رده مانیک سه رچاوهی ده ستنیشانکردنی مانگی په مه زان و جه ژن بوه، وهک سه رچاوه یهک به کار هاتوه، تا ئیستاش شوین و گونده کهی شیخ هه سه ن به کار دیت له بینینی مانگ و ده ست نیشان کردنی په مه زان و جه ژنی په مه زاندا. جووریکی تری چلهی زستان. چلهی سی مانگ سی مانگه، که له له دیاری کردنی وهرزه کانه وه هاتوه به ژماردنی پوژ، له یه که م پوژنی نه ورۆز که ۲۱ مانگی سییه و سه ره تایی سالی کوردیه ده ست پیده کات. یه که م پوژنی به هار ده کریته سه ری سالی کوردی پیوانه ده کریت بو به پیکرنی سی مانگی به هار، سی مانگ ده ژمیرن که به هاره، دوا ی سی مانگ، یه که م پوژنی هاوین دیت که (۲۱) مانگی شه شی حوزه هیرانه، چلهی هاوین ده که ویتته نیو مانگی شه ش تا ۲۱ ی نو، چلهی هاوین زورتر ده که ویتته مانگهکانی، ههوت و هه شته وه. سی مانگی زستان له (۲۱) مانگی دوانزه وه ده س پیده کات، ته مه نی وهرزه کان سی مانگ سی مانگه، له ناوه راستی مانگی دوانزه وه تا کوتایی مانگی دوو، چلهی زستانی سی مانگ سی مانگه، په ندو دیر زورن له سه ر چله، ههروهک دهوتری:

ئهم سه ری چله ئه سه ری چله

تیایا دهباری به فریکی زله.

له به پریکردنی زۆر بهی سالاندا ئه زمونی وهرگیراوه، که له م سه رو ئه و سه ری چله دا به فریکی زۆر ده باریت، له دووباره بونه وهی ئه م دیارده دا ئه و دیره فولکلوریه له دایک بوه، یا قسه ی سارد محبه تی گهرم ناهیلیت، دووباره ئاماژه یه بۆ ساردی که له چله ی زستاندا ده گاته ترۆپیک که جیگه به گهرمی له ق ده کات و ناهیلی مرۆف چیژ له گهرمی تیشکی رۆژیش وهر بگریت. سۆزو محبه تی مرۆفیش به هه مان شیوه وینا کردنی چله ی ساردی زستانی به بالادا برپاوه، گهرمی و ساردی له به ری کردنی سالی ژيانداو پیچه وانه ی یه کترین و ساردی رۆلی گهرمی ناهیلیت، چ قسه ی ساردی مرۆف بیت له سۆزدا یا ساردی گهر دوون له سروشتدا. جاریش هه یه له دوا رۆژه کانی چله دا شالاو یکی ساردی دیته ئاراوه و به فر ده باریت، دهوتری په له قاره ی کۆتای ساردی چله یه و خوا حافیزیه، جاری ده گمه نیش هه بوه دوا ی چله تا له به هاریشدا به فریکی زۆر بارپوه. به گشتی ئیستا گۆرانکاری ئاوو هه واکاریگی له سه رکاتی به ریکردنی وهرزه کان هه یه، زۆر به ی هاوسه نگیه کان گۆراوه. ئیدیومیکی کوردی ده لی: به پیکه نینی دوژمن و هه وری زستان برپا مه که، یا به خۆشی زستانو زه رده خه نه ی نه یار (یا حاکم) هه ل مه خه له تی، زۆر شتیتیش.

چله بر: به سه رچونی ته مه نی چل رۆژ به سه ر پووداویکدا، وه ک ته مه نی مندال که تا چل رۆژ ترسی مردنی له سه ر بوه، که شه وه بیباته وه، شه وه ش به رگی ئه فسانه یی نه خۆشی ده رده کۆپانه، (کزان) لای مه لا نوشته یه کیان بۆ کردوه، ناویان ناوه چله بر. به و ئومیده ی تا ته و او بونی ته مه نی چله، که رۆژگایکی نه گریسی ته مه نی تی له مه ترسی مردن بیپاریزیت، به تابه تی له نه خۆشی ده رده کۆپان، که له شیوه ئه فسانه که یدا و تراوه تا شه وه نه بیاته وه. له و روانگه وه ته مه نی مناله که تا چل رۆژ مه ترسی داره بۆ مردن و نه خۆشی شه وه برده وه. بۆیه زۆر جار تا چل شه و ئیشکیان گرتوه، یا قورئان و چه قوی تیژیان له ژیر

سہری منالہ کہ داناوہ تا شہوہ بترسی و بگہ پیتہ وہ۔ کہ تہ مہنی منالہ کہ
گہیشٹہ چلو یہ کہ مہ ترسیہ کانی ناو چل پوژی تہ مہنی بہ سہردہ چیت،
ہہ روہک ئیستاش چل پوژ بوہ تہ نہ ریتتیکی باوی یادی چلہی شہ ہیدو
کہ سہ ناوادارہ کان کہ لہ دنیا دہردہ چن دواي چل پوژ کوپیکی گہ ورہی
یاد کردنہ وہی بو ساز دہدن۔ ہاوپری و کہس و ہاوسہ نگہ رانی وتارو
بیروہری تیا دہ گیزنہ وہ دہوتریت چلہی فلان کہ سہ۔

کونجی باران ، لینکه په له ، گه نه په له

په له دان: کردار یکه له وهرزی پاییز داودای یه کم باران بارین
پوو ددات، په له دانی ته واو، بارانی وردی له سه رخوی هه وری یه ک
پارچه یی ئاسمانی ده ویت، که نم نم بارانه که بیاری تا باراناوه که
رؤچیته ژیر زهوی و که مترین مه ترسی لافاوو ئاو ریکردن بینیته
ئاراه، بهم بارانه نم نم باریوه ورده له سه رخویه که په له ی ته واو ددات،
دهوتریت: کونجی باران بمه بهست له کونجی باران وردی دنکی نهمی
بارانه که یه که له دنکه کونجی ده چیت له بهر وردی دلویه که ی. په له دانی
گشتگیری کوی ناوچه کانی لینده که ویته وه، به رده وامی کونجی باران
بویه له ی ته واو ماوه ی له رورژئی زیاتری ده ویت، که به لایه نی که مه وه
له شه وو رورژیک که متر نه بیت، ده توانین بلین کونجی باران په له ی
ته واوی گشتگیری گشت ناوچه کان ده خاته وه، ئه گهر له رورژئی زیاتر
به رده وام بیت، چونکه کونجی باران له هه وری یه ک سه ره نه ک په له
په له هه وری پچر پچری ئاسمان ده باریت وزورترین پووبه ری زهوی
ده گریته وه. ئه مه به و مانایه نایه که لیزمه بارانی به خورپی تاوتاو بارین
په له ی لینا که ویته وه، به لکو په له ده خاته وه له و ناوچه یه ی که زورترین
بارانی به رده که ویت، بارانی لیزمه باران، که گشتگیر نیه و له شویننی
ده بارئی و له شویننی ناباری، به هه مان شیوه له شویننی په له دداو له
شویننی په له نادات، به پینی شویننی بارینی بارانه که، چونکه لیزمه باران
تاو تاوه و هه مو شویننه کان وهک یه ک ناگریته وه، گشتگیری ناباریت،
به لکو جی هه یه بارانه و جی هه یه؟ ئاسمان سافه، بارانی به لیزمه زورتر
لافاویش دروست ده کات. لافاو ریره وی تیژ ره و و رده گری بؤ ناو
چه مو دؤل و شیوه کان، که مترین ریژه ی ئاوی باران بارین ده چیته
ژیر زهوی وه، به لکو لافاوه که روده چیته چه م و پووباره گه وره کان و
ده ریواو زه ریاکانه وه، زورجار زه ره ری گیانی و مادیشی لینده که ویته وه.

کونجی باران له شهو رڼوژیک زیاتر ب له سهره تاي وهرزی باران باریندا، په لهی ته وای سالی هاتی دهغلو دانی لیده که ویته وه، نه گهر ساله که باران وای بیت. لیکه په له: سهره تاي سهره ره هینانی سه وزبونی دهغل و دانه، که هیشتا په لهی ته وای نه داوه، نه گهر کونجی بارانیش باریبی ماوه که ی که م بوه و په لهی ته وای نه داوه، دهغل له هندی شویندا سه ریکی دهر هیناوه، لیکه په له، سه وز بونی دهغلو دانه و به ناته وای و په لهی ته وای نیه، نه و وهر دانه ی کیلراوه توو دهری پاشان به خهر ماشه نه ک سی گاسنه ده کیلریت چونکه خهر ماشه که متر رڼو دهچیته قولایی زهوی، زهوی وشک که متر دهر ده که ویت. سی گاسنه جوتی قولو زهوی به وشکی دهر ده که ویت له لیکه په له دا، چونکه په لهی ته وای نیه و ئاو رڼو نه چوته قولایی چینی زهوی، زورتر له شیو دولو شوینه نسرمه کاندای لیکه په لهی داوه، دوی لیزمه بارانیکی پچر پچر، یا کونجی باران که م، که هندی شوینی گرتوته وه، زهوی به ته وای پارا و نه بوه په لهی ته وای نه داوه. نه گهر ماوه یه کی که می دوی لیکه په له، تاوی بارانی تری به دوا دای بیت ده بیته؟ په لهی ته وای، بویه جوتیاران له نیوان لیکه په له و پیش بارانی په لهی ته وای وهر ده کان توو ده که ن و جار تر جوت ده که نه وه تا باران دهری و ده بی به په لهی ته وای که م جار هیه لیکه په له نه بیته په لهی ته وای، مه گهر هیچ باران دوی سه رده ره هینانی لیکه په لهی دهغلو ودان نه باریت، جاریش هیه لیزمه باران و هوره تریشقه ی هوری به خور جار جار نیمچه په له یه کی که م له هندی شویندا دوات، به م دیارده ده لین گه نه په له. گه نه په له ش جی جی په لهی ناته وای که شوینیک ده گریته وه به سه رده ره هینانی سه وزبونی که می دهغل و دان، شوینیک تر ناگریته وه له نه جامی بارانی به لیزمه و نه بونی کونجی بارانی زیاتر له شهو و رڼوژیکدا، په له که شی که داویته په لهی ته وای نیه هر نه ویه دهغل سه ری سه وزی دهر هیناوه، نیمچه په له یه کی داوه له هندی شویندا، چونکه

باران بارینه که بایی په‌له‌ی ته‌واو نه‌بوه، ته‌نها له هه‌ندئ شوین ده‌غل و دان سه‌ری ده‌ره‌یناوه بویه ده‌وترئ گه‌نه یان گه‌نده په‌له. دووباره به بونی بارانی ته‌واوی گشتگیر گه‌نه په‌له‌ش ده‌بیته په‌له‌ی ته‌واو به‌لام ئە‌گەر هاتو دوا‌ی گه‌نه په‌له، هیچ بارانی نه‌باریت په‌له نادات و سالی وشکه‌سالی و بی بارانی دیته ئاراه، به‌لام نه‌بونی باران بارینی دوا‌ی گه‌نه په‌له دیارده‌یه‌کی زۆرده‌گه‌نه، له زۆربه‌ی حاله‌ته‌کاندا، دوا‌ی گه‌نه په‌له، به بارینی بارانی که زه‌وی ته‌واو پاراو بیته، گه‌نه په‌له ده‌بیته په‌له‌ی ته‌واو، ته‌مه‌نی گه‌نه په‌له ته‌مه‌نیکی که‌مه، پیتش قوناخی دانی په‌له‌ی ته‌واوه. په‌ندیش ناویکه بو زۆرشت به کاردیت، به‌لام له هه‌ندئ ناوچه‌ی کوردستاندا په‌نده کردن یا په‌ندکردن به بالای دره‌وی خه‌وتوی ده‌غلی گه‌نم و جۆدا براوه، که له‌سالانی هاتو بارانی زۆری به‌هاردا ده‌غلو دان بالای ته‌واو کردوه چرو پره. که باران به بایه‌کی تونده‌وه ده‌باریت، ده‌یدا له‌بالای ده‌غلو دانه‌که، ده‌غله‌که ده‌خه‌وینی و جارئ تر سه‌ر به‌رز ناکاته‌وه، به داسیکی دریز کۆله‌ی دریز ده‌غله‌که په‌نده ده‌که‌یت و به‌دیارده‌که ده‌لین په‌نده‌کردن، چونکه ده‌غلی په‌نده کراو به ده‌راسه و دره‌وی ئاسایی نادوریته‌وه، به داسیش قه‌فی مه‌لۆ نادات به ده‌سته‌وه، ده‌بیته به داسیکی دم دریز له زه‌ویه‌که‌دا ده‌غلو دانه‌که په‌ند دره‌و بکه‌ی دوا‌یی به کۆکردنه‌وه‌ی ده‌غلو دانه دوراوه‌که، مه‌لۆ دروستده‌کریت، نه‌ک مه‌لۆی ده‌ستی ئە‌نجامی دره‌و کردنی به‌کره‌یی یا تاک تاکی دره‌و که‌ر. ژنان و کچان له دواوه مه‌لۆکان ده‌چنه‌وه‌و ده‌یبه‌نه سه‌ر شاراو خه‌رمانه‌کان. ئە‌گەر بالای ده‌غل و دان له زۆر شویندا زه‌رده سیری و دپک و دالی زۆربو نه توانرا له‌به‌ر زوی دپک و دال به قیناعی دره‌ویشه‌وه مه‌لۆی ده‌غلو دان بگریته ده‌س، به ده‌سه‌که‌ی تبونی داسیشه‌وه ده‌غله‌که ده‌خه‌یته لاوه‌که تا بکه‌ویت، هه‌مو ده‌غلو دانو دپک داله‌که ده‌پرن به‌یه‌که‌وه، بیگرتنی مه‌لۆ به‌ده‌س له‌گه‌ل دره‌ودا، به‌م کاره‌ده‌وترئ: پاکو دان. پاکو دان دره‌وکردنی کۆی

دەغل و دان و دپرکو دالی هەراشە، کە لە بەرچە قینی دپرک و دالو دپرکی زەر دە سیری و دپرکو دالی جوړاوجوړ چە قینی بە دەستدا، ناتوانری مه‌لوی دەسی لە دەغله‌کە دروست کریت، بە لکو بە داسە کە دەغل و دان و دپرکو داله‌کان دەدویته‌وه‌و دەخریته سەر زه‌ویه‌کە بە یه‌که‌وه، دواپی مه‌لوی لیدروست دە کریت. جارو پەریزی دواپی پاکو دان بە جیدە مینیت دەبیته لە وه‌رگای ئازە لان.

لافای قهره تو

که هه وری پاییز خوړی
فەلاح یه خەمی خوړی دادری

دوو دپیری قافیە داری که له پوریه. ئەوهی به ژیری له دپره کان ورد بیتەوه دهگاته ئەو ئەنجامەمی هەلوێستەو تپرامان بکات بۆمانای و دەسه وەدانی دپره کان. هه ور بخوړی! مژده دەری تاوه بارانی به لیزمه یه، مژده یه کی خوښ هینه ره، به لام جوتیار و تووکه رانی دهغل و دان، بۆ یه خەمی خوړی دادری، له کاتیکیدا هه ور بخوړی و بارانی به لیزمه بباریت سودی بۆدهغل و دان هه بیت و رهچاوی په له دان بکریت. دواتر به شەن و که وکردنی مانای رسته که و خوړینی هه وری پاییز نه ک وهرزیتەر، که وهرزی په له دانه، خوړینی هه ور له پاییزداو پیش دانی په له و دهرکه و ته کانی، دهگه یه ئەو راستیهی که دارپیزه رانی دپره کان پیکاو یانه، ئەم رسته له خووه نه هاتۆته سه ر زار، بگره له ئەنجامی دووباره بونه وهی دیارده که و ئەزمونی چەند سالیی ژياندا هاتۆته مهیدان. رسته که هاتۆته سه رزارو بوته و ویردی سه ر زمانی خەلک، ئیستا سالی (۲۰۲۱) سالیکی وشکه سالیه، دیارده که چەند سالیکه زۆر پوو دەدات، جوتیاریش یه خە داده ری له ئەنجامی گوړینی که ش و هه و او کاریگه ری له سه ر خوړینی هه وری بارانی پاییز. که هه ور خوړی مژده ی تاوه بارانه، تاوه بارانیش که متر بارانیکي په له هینه له وهرزی په له دانا، چونکه شوینیک دهگریته وه و شوینیک ناگریته وه، که بارانی به خوړیش باری، لافاو هه لدهستی، لافاو که پچکه ی رویشتن به ره و خوار دهگریت، بری ئاوی پیوست پۆ ناچیته ژیر زهوی تا په له بدات. په له بارانی لیزمه و به خوړ له گه ل هه وره تریشقی ترسناکدا دیارده یه که زۆرتله به هاراندای پوو دەدات، نه ک سه ره تایی وهرزی پاییز، که خەلکی چاوه رپی په له دانه. په له دان زۆرتەر هه وری یه ک

پارچەیی بئى خورپىن، بارانى وردى يەك تايمى لە سەرخۆى دەويت، كە ئاوى بارانەكە كەمتر پىرەوى رۆيشتن وەر بگرئ، ئاوەكەرۆ بچىتە ژىر زەوى و لافاوى گەرە رۆو نەدات. بەلكو چىنەكانى زەوى ئاوەكە ھەلبمژئ و پەلەدان رۆو بدات، پەلەدان: كىردارىكە زۆرتەر لە ناوەراستى مانگى پايىز تاسەرەتاي وەرزی زستان رۆودەدات، پەلەدان پىرۆسەيەكە بارانىكى وردى ھەورى كەم چەخماخەى پىويستە كە چەند رۆژئى باران بەردەوام بىت، باران، نم، نم ببارئ ئاوى رۆچو بۆ ژىر زەوى بەدەنكە دانەويىلەكە بگات، تاقولئ چەند سانتىمەترىك زەوى تەر بىت. بارانى پەلەكەمتر لافاوى دروست دەكات. لە سەردەمى نەبونى كىشەى گۆرپانى كەش و ھەواى جىھاندا، كە ئىستا بوەتە كىشەيەكى سەرانسەرى گىتى، ھەورى پەلە پەلەو تاوہ بارانى بە لىزمە، زۆرتەر بەھاراندا رۆوى دەدا، بەسود بو كە دەغلو دان بوبوہ قەرسىل و كىشەى سەوزبونى نەبو، دەغل كە قەفى كرد لە ھەمو بارانىك سود دەبىنيت، تەنانەت بە بونى سىيەرى ھەورىش، دەغلو دان كەشەكەى پى خۆشە.خورپىنى ھەورى چر پىش بارىنى باران مژدەيە بۆ بارانى پچر پچرى كەم خايەنى تاوتاو كەگشتگىر نىە و شوين شوين دەگرئ و ھەمو ناوچەكان ناگرىتەوہ وەك يەك، زۆرتەر لافاوى دروست دەكات، ئاوەكە پىرەوى رۆيشتن بەرە خوار بۆ چەم و رۆوبارەكان دەگرىت، كەمتر رۆ دەچىتە ژىر زەوى تا پەلە بدات، خۆرپىنى ھەورە تىشقەى ترسناكى ھەورى پەشى نەگرىسىش زۆرتەر لە بەھارو كۆتايى بەھاردا رۆوى دەدا، دەوترا چەمو كانى و كارىزەكان دەتەقن. زۆر جار زىانى گىانى و مالئشى دەبو.

لافاوى قەرەتو: زاراوہيەكە دەر ھاويشەى ئەو راستىيەكە لافاوى ھەلسان زۆرتەر ديارەى وەرزی بەھارە، زۆر جار لە بەھارىكى درەنگ وەختەدا رۆو دەدات، كە تو پىدەگات، بړىكى زۆرى بەرى توكە دەكەويتە ژىر سىيەرو چوار دەورى دارەكە، لەبەر گەيىنى بەرى توكەو قورسى دەنكە توكە ئاودارەكان، ژىر دارە توكە پىردەبىت

له دهنکه توی نیوه وشک و نیوه تهر، کاتیش هه یه کۆده کریتته وه بۆ خواردن ئەگەر ژێر دارتوه که، چه مهنتۆ کرایتت، یا پاک بیت، خه لکیش هه یه پاخه ری بۆ راده خات تا دهنکه توه کان بکه ویتته سه ری، ته نانهت زۆر جار هینده ده که ویتت، سییه ری ژێر دار توه که به که لکی دانیشتن نایهت. له دوارپۆژه کانی رۆژی خۆره تاوی به هاردا، که تیشکی هه تاوه که گهرمه و مروّف هه ز به دانیشتنی سییه ر ده کات له ژێر دارتوه کاند، لیژمه بارانیکی هه ور خوری به هاری که تاوی باش ده باریتت، لافاو هه لده سینیتت، توی که وتوی ژێر داره توه کان راده مالی و ژێر داره کان پاک ده کاته وه ده لاین: لافاوی قه ره توه. لافاوی ئیستای وهرزی پاییزو زستان لافاوی قه ره تو نیه، چونکه لافاوی قه ره تو له کۆتاییه کانی وهرزی به هاردا روو ده دات، که به ری تووی پیگه بیوی که وتوی ژێر دارتوه کان راده مالیت و پاکی ده کاته وه، بۆیه ده وتریتت لافاوی قه ره تو.

که پهک

چ گیای جوان هه یه بزن دهیخوا مه ری دامویش که په کی ده سناکه ویت. له م پسته که له پوریه وه ده گه یه نه و راستیه ی که گیاو که پهک دوو جوړ خواردنی نازهلانن به تایبه تی مه پو بزن. یه کیکیان سه وزو ته په، نه وی تر وشک و تیکه له ی هه مه په نگ، بیگومان هه همیشه سه وزو ته په که، تازه و ناسکه، بایه خی زورتره. هه رچه نده مه به ست له دهر برینی پسته که بونی ناداپه روه ری له دوو شتی نا جوړ بو دوو که س، یان دوو نازهللی چون یه ک له پووی مافه وه، کورد زور جار نه م ئیدیومه به کیژیکی جوان ده لیت، که به ختیکی باشی توش نه بوه. هه رچه نده هه مو که س شایانی وه ده ست هینانی نه و مافه یه که هه ولی بو ددات، به لام یه کیکیان وه ده سی ده هیننی و نه وی تر ماده یه کی تر وه ده ست دینی که به های ماده ی هاو جوړه که ی نه وی تری نیه، له کاتیکدا هه ردوو وه ده ست هینه ره که شایانی وه ده س هینانی یه ک ماده یا دوو ماده ی هاو جوړو هاو به های وه ک یه کن. یا یه کیکیان شایانی ماده یه کی باشتره به پیی جولاندن وهه ناوه کانی بو دابین کردنی مافه که. نه وه ی که په که که ی وه ده ست هیناوه شایانی گیایه که بوه، به لام ناداپه ره روه ری گیایه که ی به رنه که وتوه، له کاتیکدا نه وه ی گیایه که ی به رکه وتوه په لامار دهر و به ده سه لات بوه، بو یه گیایه که ی له نه نجامی فشارو هه ولی نه پساوه ی خو ی ده سکه وتوه، به دیویکی تر دا هه همیشه بزن له مه پ چوست و چالاک و بزویو هارتره. مه پ هه ژارو که م جولیه، بو یه بزن گیایه کی ده ست ده که ویت، له و پوانگه وه نه وه ی هه ول زور بدا و بزویو تر بیت شتی نایابتری ده س ده که ویت، نه ک نه و گیاندرانه ی که م جولیه وهه ژارن. هه مو ده زانین، گیایه یه؟، پیویست ناکات رونکردنه وه ی له سه ر بده ین. مه به سته که ی ئیمه، وشه ی که له پوری که په که، که په ک، یا هه ندی ناوچه ده لیت: که په نک، پاشه پروو به رگی دانه و نیله یه، دوا ی

بيژن وکەوو بژارو دەرھينانی ناوی دانەوئێڵەکە، وەک کەپەنکی باراشی گەنم دوای ھارپینی گەنمەکە لە ئاشو بونی بە ئارد، کە دوایی ئارداکە بەھیلەک دەبیژیتەو کەپەکە لە ئارداکە جیادەبییتەو دەدریتە ئازەلان بە تايبەتی مەرۆ بزن، جاری واش ھەيە کەپەک ھەمان شیوھێ ئارد دەکریتە ھەویر، ھەویرە کە دەدریتە سەگ بۆ خواردن، دەشتوانریت کەپەنک بکریتە کولیرەو بدریتە سەگ ھەمان شیوھێ کولیرە ئارداکە، بەس تۆزێ زبەرتەر، زبەریەکەش بۆ بونی بەرگ و تویژالی دەنکە گەنم و جۆ ورد کراوەکان دەگەریتەو.

فەرھنجی دريژ

دیمه کار، ئاشگپړئ ئاو

زهوی ئیره، خوی دیمه کاره، هرچه نده ئاوی داره کان ددهوی سودی نیه و هر ژیرداره کان وشکه، چونکه زهویه کی رهقی دیمه کاره. ئه مه رازی دلی جوتیاریکی کوردستان بو له سالیکی که م بارانیدا. لپړه وه دهگینه ئه و ئه نجامه ی زهوی دیمه کار، زهوی وشک و که م ئاوه. واته: که متر نسپی شیو ته پری هیه زور بو سه وزایی و کشتوکال دس نادات، زهوی قه دپال و لیژیاییه کان دیمه کارترن وه که له زهوی میړگ و چه مه کان. دهیمیش: زهوی وشک و بی ئاوو کشتوکال لینه کراوه، زور جاردهوتری: ئه م سال زهویه که م دیم یا دهیمه، یان تووی کاله کی دهیمیت کردوه، کاله کی دهیمی بهری ئه و کاله که یه که یه کجار له سه رهتای توو کردندا ئاویکی بارانی دهوی تاچه که ره دهکات، ئیتر ئاوی بارانی ناوی، بهریش دهگری بهری به تامیشی هیه، له زهوی شی و شیداردا بی باران شین ده بی، و کاله کی دهیمی دینیت به ره م. جاریش هیه بهری تووی کاله که که، شهوو روژی دهخریته ئاوه وه، تاپاراوی ئاو بی، تووی بکه و زهویه که بکیله، بارانیش نه باری! ئاوی نه بینیت سهوز ده بیت و کاله که دینیت به ره م. کاله کی زهوی دهیمی له دوا واده وهرزی به هاردا توو ده کری، تا بارانی یان دوو باران زیاتری په له بارانی به هاری نه گریته وه، چونکه ئاوی زوری ناوی، بویه پی ده لین: کاله کی دهیمی. دوا ی سهوز بونی له زهوی دهیمی بی ئاودا بهر دهگریت، که وتراش زهویه که دهیمه، واته هیچی نه چاندوه و زهویه که وشکه، سالانی زور بارانی زهوی دهیم و دیمه کار دهگه نن، جگه له هه ندی شوینی گه رمیان و شوینی تایبه تدا نه بی که جوگرافیای شوینه که وایه و زورتر زهویه کانیا و شکن و دهنه دهیم. به لام له سالانی وشکه سالی و که م بارانیدا زوربه ی زهویه کان دهنه دیمه کار، زهوی بوه دیمه کار به روبومه کانی وشک دهکات به که لکی کشتوکالیش

نايهت. ئەگەر كشتوكالېشت لېكرد، دەبېت زوو زوونو بديت. له ئىستاي ئەم وشكە ساليەي كه زۆر بەي ناوچه كاني كوردستاني گرتۆته وه زهوى ديمه كار زۆرن. ئەوزە ويانه شى كه پيشتر شييدارو تەپو ميړغوزار بون ئىستا بونه ته زهوى ديمه كارو كه متر به كه لگي سه وزايي ودارو بېستان دین.

ئاشگير، يان ئاشگير ئاو: برى ئەو ئاوه يه كه بەردى ئاشى ئاوى پى ھەلدە سورپت له ئەنجامى ھېرشى شاقولى بەردانە وهى ئاوه كه بۆ سەر پەروانە كاني سورانە وهى بەرداشە كه له ژير بەردى يە كه مە وه، بۆ ھارپىنى باراشى بردراو بۆ ئاش و كردنى به ئارد. كورد دەلېت: ئاوى ئاشگيرت پيويستە. ئاوى ئاش گير ليرەدا برى ديارى كراوى پيوانەى ئاوى سوراندنى يەك بەردە ئاشە، ئاشە وان وئەوانەى سەردانى ئاشيان كردو دەلېن: ئاشگير ئاو، چونكه به وتنى دەزانن برى ديارى كراوى ئاوى ئاشگير چەندە؟ لەگەل وتنى وشە كه دا برى ئاوى ئامازە پندراو له مېشكى شارەزايانى جۆگە و جۆباردا خۆى دەنوينيت. ئاشگير ئاو برى ئاوى نەو سەتاوى يەك جۆگەى سورانى بەرداشە، ئەگەر وترا دوو ئاشگير ئاو، بەمانەى ئاوه كه بەشى ھەلسوراندنى دوو بەردە ئاشى جياواز دەكات، ئاوى دوو ئاشگير له دوو شوپىنى بەرزەوه بەر دەدریتە وه تا بەردو پەروانەى جياوازی ژيرە وهى بەردى ئاشە كان بکەون، بەرداشە كان بکە ویتە سورانە وه بۆ ھارپىنى باراشى گەنم و جۆ براو بۆ ئاشە كه. ھارپىنى گەنم بۆ ئارد، ساوەرە، ھارپىنى جۆش جگە له ئاردى جۆ بۆ ئالىكى ئازە لان، بەرھەمى ھارپىنى ئاشى ئاوه. يەكى له پيوانە كه لە پور يە كاني جارانى پيوانەى برى ئاوى چەمو رووبارە كان، ئاشگير بوو، دەوترا چەند ئاشگير ئاوه؟

و ھەلام دەدرايە وه ئەو ھەنە ئاشگير ئاوه، برى ئاوه كه له مېشكى پرسيار كەردا خۆى دەنواند.

کونجی، کولہنجہ، فہرہنجی، کوشک، کہپہنک

خو خوتہ زانی نیمہ سہرمایہ

کونجی فہقیریم لہ خزمہتدایہ

ئہمہ دیریکی ناو گورانیہ کی گورانی بیژی شوپشگیرو دہنگخوش
حمہجہزایہ (یادی بہخیر). لیڑہوہ دہردہکہویت مہبہست لہ کونجی،
ئہو دانہوئلہ دہنک وردہ خووش و بہتامہنیہکہ دہکریتہ سہر زور
خواردن وکیک و تانانیش، جگہ لہوہی گیراوی شلی کونجی (راشی)
لیدروسندہکریت، زورتر بہیانیان دہخورئ و تامو لہزہتیکی تاییہتی
ہیہ. سودی زورہ لہدروسست کردنی زور جورئ زہلاتہو ژہمی سوکی
پیش خواردن (مقبات) دا بہکاردیت. بہلکو کونجی لیڑہدا کولبہ یا مالی
سادہی بانیزہدارہ، یاہواریکی شوینی نیشتہجیبونی ہہژارانہ، شوینی
نیشتہجی بونیکی سادہیہ کہ لہ قورو گل و چہپہرہ شر پیکہاتوہ،
ہیندہ ساکارانہ دروستکراوہ سیماکہی ئاماژہیہ بو کولبہیہکی ہہژاری
داللدہدراو بو تاک یا خیزانیکی کومہل، کہدہوتریت: کونجیک بو ژیان،
واتہ مالیکی ہہژاری سادہ بو ژیان، نہک کوشک وتہلاری گہورہی
خوشگوزہرانی پر لہکہیف وسہفا، کہ لہہندئ شوینی نیشتہجیبوندا
بہدیدہکریت. کونجی: مالی تہواو سادہی ئاسایی کہسیکی بی دہرامہتی
کومہلہ، کہلہ بوٹہکہیدا ہہژارو خہلکی سادہ نیشتہجی دہبون، نہک
دہولہمہندو دہست رویشتوان، دہتوانری بہ کہپری ہہژاری، تاکہ
ژووری، بہرہیوانی، وشکہ کہلیکی سہ رداپوشراو بہ لہوح و چہپہرہ
شرو پوشو پلہلاش بوتریت: کونجی، ہہر شوینی نیشتہجیبونی
ہہژاری، کہ پشوی تیابیت کونجی پی دہوتریت. کونجی قہناعہت، واتہ
شوینی سنورداری باوہر پیکردنی کہ درہنگ مروٹ بگاتہ باوہربون،
کہ گہیشتہ باوہربون واتہ کونجی قہناعہتی دوزیوہتہوہو باوہری
ہیناو بہوہی پیویست بو باوہری پیبہنیت. کہ دہشوترئ لہکونجی

ژووری ژوورهوه واته شوینی پیچو په نای درهنگ دوزراوه که زورتر
 بۆ چهشاردانی ئه وهی مرؤف مه به سستی به کار دیت. شتیکی تیا
 چه شار دراوه که درهنگ په ی پی ببریټ، کونج بۆ زیاتر له مه به سستی
 به کار دیت، به پیی دهر پربینی رسته کان، مه به سسته که خوی دهنوینی که
 کونج یا کونجی مانای چیه.

کوله نجه: چاکه تی ئه ستوری زستانه، ژن و پیاو له بهریان ده کرد
 کوله نجه ی ژنان جیاوازه له کوله نجه ی پیاوان، کوله نجه ی ژنان زورتر
 پرلۆکه یه. جی جی دروومان کراوه، به شیوه ی توله ری ری باریک
 باریک دهر ده که ویت. ههروهک چه سه ن زیرهک له گورانیه کاندایه لیت:
 کوله نجه ری رییه رییه، ده سمال قاقانی،

کاری من و تودنیا پیی زانی، له شوینه ساردهکانی کوردستاندا،
 ژنان له سه ر کراسی کوردیه وه به هه مان شیوه ی سوغمه، کوله نجه یان
 له به رده کرد، له سه ر سوغمه وه یان بی سوغمه ش. کوله نجه ی پیاوان
 زورتر شیوه لبا ده له موی ئازهلان دروست ده کریټ، شیوه ی کورتی
 وهک چاکه ت و شیوه درییژی وهک قاپوتی درییژ بوه وه تا به رپان و
 خوار پانی هه یه، له زور ناوچه به شیوه درییژه که ی کوله نجه ی پیاوان
 دهوتریت فهره نجی. فهره نجی: هه ر کوله نجه ی له لبا ده دروست کراوی
 پیاوانه، به لام درییژ تره، زورتر بۆ ده شتو ده ر له به ر ده کرا که پیاوان
 کاری دهره وی مالیان ده کرد، به کاریان ده هینا، که له هه ندی ناوچه
 ناوه کانیان وهک یه که وه جیاوازییه کی ئه وتۆ له نیوان کوله نجه و
 فهره نجیدا نیه. فهره نجی پیاوان تا سه ر ئه ژنو دیت، له شیوه ی قاپوتیکی
 درییژ کۆله له سه ر شانه وه تائاسستی پییه کان دروست ده کرا، شوان و
 خه لکی تریش له زستاندا له بهریان ده کرد. فهره نجی ساده یه، زورتر بی
 قۆله، بالۆ قۆل ده که ویته ژییژ فهره نجیه وه، له کاتی دانه سه ر شاندا، وهک
 عه بایه کی ئه ستور دهر ده که وت. فهره نجیش هه یه نیوه قۆله بالی تی
 هه لده کیشریټ. فهره نجی رۆژانی وشکه سه رمای سارد له به ر ده کرا،

چونکه لباده، له موی ئاژهل دروست دهکراو سه‌رما ده‌گیریته‌وه، ئه‌و فهره‌نجیان‌ه‌ی که هه‌مو له‌شدا ده‌پوشیت به سه‌ریشه‌وه زۆرتر وه‌ک که‌په‌نک بۆ ته‌رپه‌بون له بارانی که‌م به‌کار ده‌هات. شیوه‌کانی کوله‌نجه، فهره‌نجی، که‌په‌نک، نزیکن له‌یه‌که‌وه، به پیی ناوچه‌کان گۆرانیان به‌سه‌ردا دیت، به‌لام هه‌مویان بۆ خۆپاراستن له سه‌رما به‌کار دین. که‌په‌نک جلی خۆپاراستنه له‌باران وته‌ربون. چ به‌شیوه‌ی فهره‌نجی بیت یا ههر شیوازی تر، که‌په‌نک به زۆری کلاویشی هه‌یه تا سه‌ریش ته‌ر نه‌بیت، به‌س کلاوه‌که سوچیکی قوچه‌کیه سه‌ر ده‌که‌وینته ژیری له‌کاتی دانه سه‌ر شانداو ده‌بیته به‌ربه‌ستیکي بچوک له ئاست دهم و چاودا، تا باران کاتیک به‌رووی دهمو چاودا ده‌باریت، به‌رده‌م و چاو نه‌که‌وینت. کورد ده‌لی دواي باران (که‌په‌نکم بۆ چیه)، که‌واته که‌په‌نک پيش ره‌چاوکردنی تاوه باران ئاماده ده‌کری تا بچیته ژیری و خۆ له باران بپاریزی، ئیدیومه‌که که وشه‌ی که‌په‌نکی تیا هاتوه، مه‌به‌ست خۆپاراستنه له‌دیاردی باران بارین و ته‌ربون. ههر شتی به‌وینه‌ی چه‌تری ئیستا له ته‌ربون به‌باران، پیشینانی دامه‌زریته‌ری په‌نده‌که‌یان پاراستبیت پیی وتراوه که‌په‌نک. پيش روودانی دیاردی باران بارینه‌که شوان، گاوان، به‌رخه‌له‌وان، ره‌نجدهرانی باسکو قول له‌ده‌شت و دهردا خویان له ته‌ربون به‌باران پی پاراستوه. ئه‌گه‌ر که‌په‌نک له لباد یا قوماش دروست کرابی زۆرتر له کاتی تاوه باران یا لیزمه بارانی که‌می به‌هاردا به‌کارهاتوه، چونکه ورده‌بارانی به‌رده‌وامی زستان که درێژه‌ی کیشا، که په‌نکه‌که ته‌واو ته‌ر ده‌کات، #که‌ ناوی هه‌لمژی سودی نابی و هینده قورس ده‌بیت هه‌لناگیرئ له شاندا، به پیی ناوچه‌کان که‌په‌نک و چۆنیتی دروست بونی جیاوازی هه‌یه. به‌رگه بارانی ئیستای له نایلون دروست کراو زۆرتر جیگه‌ی که‌په‌نک ده‌گریته‌وه، چونکه ناهیلئ هیج به‌شیکی له‌شت ته‌ر بیت، به‌لام به‌رگه باران کیشه‌ی کردنه‌وه‌ی ئاره‌قی زۆری هه‌یه ل؟!ه پویشتندا، چونکه نایلونه و بواری کيسانی هه‌وا نادات،

له پړوی تهنډروستيشه وه، شپږه ساده که ی دروست کړنی که په نکی باران سودی زورتره له بهرگه بارانی له نایلون دروست کړاوی ئیستا، چونکه که متر کیشی تهنډروست وئاره ق کړدنه وه دهنیته وه. له کاتیکدا بهرگه بارانی له نایلون دروست کړاو مړوق له ئاره ق هله دهنیته له پویشتندا. که ئیستا دهوتریت کوشک واته خانو یان ته لاری فراوان و گهره ی چهنده نهمی دهست پویشتون، دهوله مهنان لپرسراوان. بگره بهرگیکی ناشیرینیش چوه به بهری وشه که دا چونکه کوشک توانج ئامیزانه، واته ئه و ته لارو باله خانه بهرزانه ی که پاره ی تی چونه که ی به ریکاره یاساییه کان وه دهست نه هاتون. به لام مه بهستی ئیمه له کوشک لیره دا هه مان وشه که له پوریه کونه که یه، ئیستاش چهنده ها گوند له کوردستاندا ناوی کوشکه، وهک کوشکه کانی گهرمیان، کوشکی سهروو، کوشکی خواروو، کوشکی ناوه راست، که سی گوندی نزیک له یه کترن، جگه له گوندی کوشک که له قهراخ وگهرمیان و زورناوچه ی تری کوردستاندا هه یه. کوشک لیره دا خانویه کی ئاسایی له گل دروست کړاوه، به لام کلاورپوژنه یه کی قوچه کی، له سه ربانی خانوه که دروست دهکرا بو پړوناکي، به خانوه که دهوترا کوشک، کوشک هه ر بوسه ردار و دهوله مهنانی گوند دروست نه دهکرا، جار هه بو کوشک تاکه ژووری یان خانویه کی گهره ی فراوان بو، گوند هه بو چهنده کوشکی بونی هه بو، گونديش هه بو ته نها کوشکیکی تیا دروست دهکرا، کوشکی ئیستا که به ته لارو خانی گهره و گران به های دهوله مهنان دهوتری له هه مان وته ی کوشکی کونه وه هاتوه. مه بهستی ئیمه کوشکی کون و چونه خانه ی که له پوری وشه که یه، چونکه کوشکی کونیش خانویه کی جیاواز بو له خانوی باوی ئاسایی، هه موکه س دروستی نه دهکرد، ئیستا دروست ناکریت، به لام هه ر له گل و دار دروست دهکرا. جار هه بو کوشک دیوه خانی گهره ی له گه ل ده بو جاریش هه بو بی دیوه خان، کورتیه که ی کوشک پپچه وانه ی کونجی هه ژاران بوو. کوشک دهکرا بو

دهوله‌مه‌ندان و سه‌رداران و سه‌رۆك هۆزو تيره‌كانيش دروست بکرايه، به‌لام کونجی فه‌قیری، زۆرتەر مالیکی که‌م دالده‌ی هه‌ژارانه، بۆیه‌ زۆرتەر ده‌وترا کونجی هه‌ژاری، ده‌که‌وته سه‌ر بارودۆخی دارایی مالله‌که، به‌ تاییه‌تی دوا‌ی ژن هه‌ینان مال هه‌بو، کۆشکی دروست ده‌کرد، پرووی له‌ که‌سو کاری ژنه‌که ده‌کردو هه‌یدی هه‌یدی په‌یوه‌ندیه‌کانی له‌گه‌ل که‌سو کاری ژندا گه‌رمتر ده‌بو. بۆیه‌ و‌تراوه:

قه‌ومی پیاوان ده‌ره‌ ده‌ره
قه‌ومی ژنان به‌ره‌ به‌ره

واته، که‌ مروّف ژنی هه‌ینا ورده‌ ورده‌ به‌ هۆی کاریگه‌ری ژن له‌ سه‌ر پیاو، هه‌یدی هه‌یدی ده‌سه‌به‌رداری خزم‌خویشی باوانی باوکی ده‌بیت و پرووده‌کاته خزم و خویشی ژنه‌که‌ی. تا دیت ژماره‌ی هاتوچۆی خزمی پیاوان که‌م ده‌بیته‌وه له‌ سه‌ر پیاوانه‌ی ژماره‌ی زیادکردنی خزمی ژنان، مه‌رجیش نیه‌ هه‌مو ژنی ئەم کاره‌ بکات و پیاوه‌که‌ی ملی بۆ بدات، جاریش هه‌یه‌ پێچه‌وانه‌که‌ی راسته، به‌لام له‌ پۆلی کرنی ژن هه‌یناندا به‌ گشتی، راستی رسته‌ په‌نده‌که‌ خۆی ده‌نوینیت، بۆیه‌ له‌ ئاکامی ره‌چاوکردن و دووباره‌ کردنه‌وه‌ی دیارده‌که‌ له‌ کۆمه‌لدا په‌نده‌که‌ سه‌ری هه‌لداوه، بۆته‌ ویردی سه‌ر زمانی خه‌لک له‌گه‌ل چه‌نده‌ها په‌ندی تردا، له‌ به‌رژه‌وه‌ندی مالله‌ باوانی بوکی. وه‌ک و‌تراوه‌ زاوا که‌ری خه‌سوه، واته‌ خه‌سو چی بلی زاوا جی به‌ جیی ده‌کات، هه‌ندی کات مالی زاوا ده‌به‌نه‌ مالی خه‌زور و‌خه‌سوو، به‌ زاواکه‌ش ده‌لین: زاوا پێوی، زاوا پێوی: ئەو زاوايه‌یه‌ که‌ دوا‌ی ژن هه‌ینان ده‌چیته‌ سه‌ر مال و مولکی که‌سو کاری ژنه‌که‌ی به‌ یه‌کجاری ده‌سه‌به‌ردای مالی باوکی ده‌بیت، جگه‌ له‌ سه‌ردان، په‌یوه‌ندی ئەوتوی به‌ مالی باوکیه‌وه‌ نامینیت، که‌ زاواش چوه‌ پال مالی خه‌سوی و له‌و‌ی ژیا ده‌بیت مل که‌چی داواکانی مالله‌ خه‌زورانی بیت، مل که‌چ بونی زاوا بۆ مالله‌ باوانی ژنه‌که‌ی هه‌وینی هه‌ل هه‌ینجانی ئیدیومه‌ کوردیه‌که‌یه‌.

کهنده لآن، کهندر، بن کهنده لآن، ره بن

له سه رووی گوندی هه شه زینیه وه، گومیکی ئاوه بو، هه رچهنده زور قولنه بو، به لام بۆ مه له کردن دهسی دها به تایبه تی له به هاریکی درهنگ و سه ره تای وهرزی هاویندا، له په نای که نه لانیکی خۆلینی به رزدا بو، ده توانرا له سه ر کهنده لانه که وه خۆت فریده دهیته ناو ئاوه که وه، بۆ مه له کردن، به گومه که ده و ترا: گومی سه ر که نه لآن. که واته، کهنده لآن یان کورتر که دیتته سه رزار که نه لآن لیواری گلی چه م وکانیاو میرگو میرگوزارو شیوودۆلی به رزه، سه ر که نه لانه که زورتر به رزیه کی ته خته، پووی سه ره وهی که نه لانه که یه، سه ر که نه لآن ریک و ته خته یا به رزو نزم و هه له ته، دیویکی ستونه له سه ر گومه ئاوه که ی پیش که نه لآن یا زهوی پیش که نه لانه که ده شی پووی که نه لآن زور به رز بیت، ده شی مه تریک و دوان و زیاتر بیت، به پیی شوینه کان و چو نیتی هه لکه وتنی سه روشتی ناوچه که و به رزو نزمی هه لکه وتی جوگرافی ناوچه که ده گوریت. خوار که نه لانیس، دیوی خواره وهی پیش که نه لانه چ ته ختایی یاشیوو دۆل بیت، پرنائو وگومی ئاو بیت یابی ئاوو وشک، سه ر که نه لآن به رزی یا ته ختی سه ر به رزایی که نه لانه که یه که زور جار خا که که ی گله، یا گلی تیکه ل به تاویر وخره به ردی بچوک وگه وره یه، گله که زورتر به بنچک، گاب، پووه کی بییه ر یا به ردار داپوشراوه، پووه که کان ده که ونه به شی سه ره وهی به رزیه که، جاریش هه یه ره گ داده کوتن به پووی که نه لانه که دا، زهوی سه ر که نه لآن نه گه ر ته خت بو، ده کیلریت. نه و سه ر که نه لانه ی پووه کیان تیا پوواوه پته وو یه کگرتون به هوی ره گی پووه که کانه وه که متر مه ترسی داته پینیان هه یه به پووی به ر که نه لاند. پووی که نه لآن پووی ریکی به رزی که نه لانه، ده که ویتته نیوان سه ر که نه لآن و خوار که نه لآن، پیش که نه لانیس زور جار چه م وکانیاوی پرنائوه بۆ مه له ده ست ده دات له وه رزه کانی به هارو هاویندا،

گوماوی بچوکی لی پەیدا بوە لەسەرکەنەلانەوہ مەلەوان خۆی دەخاتە گومە ئاوی پێش کەنەلانەکەوہ. گۆمی بەر کەنەلان، گۆمی تەنک، یا گۆمی زۆر قولن و ئاویکی مەنگی جولە کەمە، بەتیشکی رۆژ تەزوی ساردی ئاوەکە نامینیت، بەتایبەتی رووی سەرەوہی ئاوەکە ئەگەر گۆمی تەنک بیت. گۆمی بەرکەنەلان لەرۆژی ھەتاوی بەھاراندا بۆ مەلەکردن دەسەدات، بەتایبەتی رووی سەرەوہی ئاوەکە کە تینی ساردی نامینیت.

کەندەر: شوینی دپین و کونبون وجی خۆ کردنەوہی ئاوە، بۆ دەرچون لەشوینی بەرزو تەسک و گیرخواردنی شەپۆلی تیژ ڕەوی ئاوەکەوہ. بەتایبەتی ئاوی خور لە پەلە ھەوری بەلیزمە بارانی بەھاراندا کاتیک لەشوینیکی چالدا کۆدەبیتەوہ و گیر دەخوات. دەرەوایەکی چوئە دەر بۆخۆی دەکاتەوہ، بەشوینی دەرەوای بونی ئاوەکە کە کەنەکە ی بریوہ دەوتریت: کەندەر. لەو ڕوانگەوہ کە ئاوەکە کەنەکە ی دەرپوہ، ناوەکە ی بەسەردا بڕاوە، جار ھەیە ئاوی تیژ ڕەو یامەنگی جۆگە ی ئاوی ئاشیش لە ژیر بارستە ی جۆگەکەوہ بۆشایەک دروست دەکات، ئاوەکە لە بۆشایەکەوہ دەکەوێتە دزە کردن، وردە وردە خاکەکە دەتلیسیتەوہ، کونەکە گەرە دەبیت ئاوەکە کەندەر لەژیر بارستایی جۆگەکەوہ دروست دەکات. دروست بونی کەندەر جۆگە لە سەرەتاوہ لە ئاوی دزینیکی کەمەوہ دەست پێدەکات، ھیدی ھیدی ئەگەر خاوەن جۆگەو ئاش چارەسەری ئاوی دزینەکە نەکەن، دەبیتە کەندەر، چەشنی شەلەکە یەکی دروست کراو ئاوی لەجۆگەکەوہ دەرژیتە زەوی بەراوی پێش گەیشتنی جۆگەکە بە ئاشەکە، چ زەویەکە بیستان و دەغل بیت یا زەویەکی بیئەرھەم. دزەکردنی بەردەوامی ئاوی کەندەر مەترسی کەم بونی ئاوی ئاشەکەو سست سوڕانی بەردە ئاشەکان دروست دەکات، ئەگەر ڕیڤرەوی ئاوەکە بەردەوام بیت و کەندەرەکە نەگیریت یا پڕ نەکریتەوہ. بئکەنەلان: پێچەوانە ی سەرکەنەلانە، دیوی ناو ئاوەکە

یان ژیره‌وه‌ی که نه‌لانه، دیوی سه‌رکه نه‌لان بۆ به‌رکه‌نه‌لان و بنکه‌نه‌لان زۆرتر شاقولیه، بنکه‌نه‌لان زۆر جار ئاو دایپۆشیوه بوه به‌ژیر ئاوه‌وه، ئاو که ده‌چیته بن که نه‌کانه‌وه گه‌وره ده‌بیته‌وه، ده‌وتری فلان گۆم بن که نه‌لانی قوڵی هه‌یه، زۆری ئه‌و بن که نه‌لانه‌ی که زۆرتر تاویرن و پر بون له ئاوی گۆماوه‌کان پینان ده‌وتریت: ره‌بن، ره‌بن که له ژیر بن که نه‌لانی تاویره‌کاندا دروست ده‌بیت قوڵ و مه‌ترسیداره، ئه‌گه‌ر له گۆمی گه‌وره‌دا بیت، چونکه ره‌نگه مه‌له‌وان بچنه قولایی ره‌بن و گیر بخۆن و نه‌توانن بگه‌رینه‌وه شوینی پینشویان، یان گیر بن له په‌ناو په‌سیریکی گۆماوه‌که‌دا، بۆیه ده‌بیت مه‌له‌وان شاره‌زا بیت له‌و گۆم و بن که نه‌لانه‌ی که ره‌به‌نی گه‌وره قولیان هه‌یه، مه‌رج نیه ره‌بن هه‌ر له ئه‌و گۆمانه‌دا هه‌بیت که سه‌رکه‌نه‌لان و بن که نه‌لانی هه‌یه، به‌لکو زۆر له ره‌به‌نه‌کان ده‌که‌ونه گۆمی بی که نه‌لانه‌وه. لیره‌وه ده‌توانین تا راده‌یه‌ک بن که نه‌لان و ره‌بن له یه‌ک جیا بکه‌ینه‌وه. بن که نه‌لان ده‌که‌ونه ئه‌و گۆم و شوینانه‌ی که که نه‌لانیان هه‌یه، مه‌رج نیه بنکه‌نه‌لان هه‌رله گۆماوه‌کاندا هه‌بی، ئه‌شی بن که نه‌لان له‌دوڵ و می‌رگیکی شیداریشدا بونی هه‌بی، به‌لام ره‌بن به‌زۆری ده‌که‌ونه بن گۆم و ناو تاویری ژیر ئاوه‌وه، ده‌شبی بن که‌ن و ره‌بن به‌یه‌که‌وه له گۆماوی‌کدا دروست بن، هه‌رچه‌نده شوینه عاسی و مه‌ترسیداره‌کان زۆرتر له ره‌به‌نی گۆمه قوله‌کاندا دروست ده‌بیت، به‌تایبه‌تی ژیرکه‌لبه‌زو بنکه‌لبه‌زی تاویری بنگۆمه‌کان که ئاو دای پۆشیوه.

تەگە ، كەل ، بەراویتیە ، قس

چار وشەى نۆدنىى ئەمپۆى ئاژەلدارى كوردىن، پىشتر زۆر بەكار دەهاتن، ھەرچەندە تا ئىستاش لەناو خاوەن ئاژەلدارو گوندىشىن و ناوچە شوانكارەى و ئاژەلەكانى كوردستاندا بەكارھىنانىان ھەرماوھ. بە ھۆى پىشكەوتنى ژيان وگۆرانى گەورە لە ژيانى خاوەن ئاژەلدارانى كوردستاندا، وشەكان لە نۆچىنىكى كەمى خەلكدا بەكار دىن و ھىدى ھىدى دەچنەخانەى وشە فۆلكۆرىە كوردەكانەوھ لە ئايىندەدا، ئەوانەى كارى ئاژەلدارى ناكەن كەمتر ئەم وشانە بەكار دىن و نازانن ماناى، وشەكان چىە، بەتايبەتى گەنج و لاوى ئەم سەردەمەى ئىستا، بەلام لە نۆ بەسالچواندا ھەر ناوھىنانىان ماوھ. ھەرچەندە تا دىت پوو لەكزى دەكات. دەوترىت: ئەم دۆيە ھىندە ترشە بزن دىنن تەگە، دۆ، جىايە لەماستاو لە تام و ھەبونى چەورىدا، دۆ چەورىەكەى گىراوھ، كەرى لىدروست كراوھ، دۆ تابمىنن تەوھ ترشتر دەبىت، زۆر جار لە كاتى خواردنەوھى دۆى ترشدا تەزوو بەگىانى مرقۇدا دىت لەبەركارىگەرى تر شىەكەى، لەگەل خواردنەوھى دۆى ترشدا رستەكە بەزارى دۆخوارندا ھاتوھ و بوو تە رستەيەكى بە بەھى پىشىنان. ئىستاش لەگەل خواردنەوھى دۆى ترشدا ھەمان رستە دىتەوھ سەر زارو دەوترىتەوھ. تەگە: سەرەتاي دەست پىكردى ماوھى ھەزلىكردى بزنە بۆ جوت بون تا ئاوس بىت لەنرەكەى كە سابرىنە. ھاتەتەگە، واتە بزنەكە ھاتە سەر ماوھى ھەزكردى بە جووتبون و سەرەتاي دەستپىكردى سىكس و قۇناغەكانى دوايى كە سك وزاو ھىنانى كارىكى تازەيە. تەگە بەنواندى جۆلەى نرەكەوھى مئىە بۆ وروژاندى نرەكەى بۆ جووت بون دەست پىدەكات. بىگومان بزن كە ھاتە تەگە، خۆى سەرنجى نرە رادەكىشى بۆ نرەكەوھى جوت بون، بزن تا نەيەتە تەگە ناچى بە لای نرەكەيدا كە ھاتە تەگە بەنرەكە بون و خۆتى ھەلسوین نرەكەى

تی دهگه یه نیت که مهیلی جوتبونی هه یه، تا کاری جوت بون ئه نجام
 دهدن و پاشان ئاوس بونی بزنه که روو دهدات. رانیک سابری نیک یان
 دوان و زیاتری تیا یه، هه میشه ژمارهی ئازله له میه کان زور زیاترن
 له ئازله ی نیر. نیره یه که ده توانی له گه له چهنده ها میه دا جوت بیته،
 چونکه هه مو بزنه کان به یه که وه نایه نه ته گه. هه مو جو ره ئازله لانه کانی
 تریش دینه ته گه، به هه مان شیوه ی بز، به لام په نده کوردیه که له گه له
 بزندا هاتوته سه رزارو به بالای بزندا براوه، بویه ته نها ئاماژهمان
 به بزندا. کاری دوا ی ته گه که لدانه، که له یان به که له بوون: ماوه ی
 سیکس کردنی ئه و ئازله لانه یه که حزی به جوت بونه له گه له نیره که یدا
 بو ئاوس بون و وه چه خستنه وه. ماوه ی که لدان، ماوه ی تیکه له بون
 وه یانی نیره ی ئازله لانه بو ناو ئه و پان و گایه لانه ی نیره ی تیا دا نیه،
 تا جووت ببن، ماوه ی که لدانیش چهنده پوژیکه، پوژه کانی که لدانی
 ئازله لانیس بو جووت بون و ئاوس بون و نه وه خستنه وه، وه که یه که
 نیه و جیاوازه، مه رج نیه ماوه ی به که له بونی هه مو جو ره ئازله له کان
 وه که یه که بیت، هه یه چهنده پوژو هه شه له هه فته یه که زیاتره، به لام
 به گشتی وهرزی که لدانی ئازله لان دیاره، جار هه یه، میه ی ئازله له کان
 ژماره یه کی زور نیره له خوی کوده کاته وه بو جووت بون، نیره کان به
 گشتی به شوین ئازله له به که له که وه ن. هه میشه به ده وریدا ده سورینه وه و
 تاهلی سواربونی میه که وهرگرن، چ به نوره و ره خسانی بواری بیت یا
 زوره ملی نیره یه کی زوردار. که له به مانا گشتیه که ی هه ردوو ماوه ی
 جوت بوون وحه ز به سیکس کردنی ئازله ی مینه و نیرینه یه. که ماوه ی
 که لدان ته واو بو نیرو میه ی ئازله لان که متر له یه که نزیک ده بنه وه بو
 جوت بون. مانگای نیره ی به ته مه ن پیی دهوتری گا. گا له مانگا که له گه ت
 ترو زلتره، زورتر پارینه ی نیرجووت ده بن له گه له مانگادا که پینان
 ده لین: جوانه گا، چونکه گا قورسه و هه ندیکیان خه سینراوه و به هه و جار
 جوتی پیده کرا. جوانه گا دوا ی چهنده سالیک ده بیت به گا. گا که متر

بۆجوت بون بەکار دیت و زۆرتر جوتی پیدەکریت. بە نیرەى مەپیش دەوترى بەران، ھەرەك نیرى پشیلە گوربە و نیرەى سەگ، گەمالە. ھەرکام لە مینەى ئەم ئازەلانە ھەزى بە جوت بون بو لەگەل نیرەكەى بو، دەوتریت بە کەلە. یا ماوەى کەلدانیتى، زۆر جار ئەم وشانە ھاتۆتە نیو پەيوەندى مرقەکانیشەو، یەكی خۆى ھەزى بە قەرەبالەخى بیت بیەوى باسى بکاتەو ھە ئەرادا نەبیت، یان بیەوى دیاردەیک بوروژینى کە پیویست نەبیت، یان شوینی کردنەو ھى باسە کە نەبیت و سەر زەنشت بکریت لە لایەن کەسانى ترەو، دەوتریت: خۆى بە کەلە، کاتیک کە کەسانى ترەچنە باسە کە و، شوینە کە شیاوى باسکردنە کە نیو سەر زەنشتى ئەو کەسانە دەکریت کە وەلامى کەسە باس ھینەرە کە دەدەنەو و بەرۆكى دەگرن، کە باسە کەى ھیناوەتە گۆرى. لە کاتى بەرگرى کردن لە خۆى دەوترى: خۆى سەرى دەخورى، خەتای من نیو خۆى باسە کەى ھیناوەتە گۆرى، یان دەوتریت: خۆى بە کەلە، زۆرتر لە رووى گالتهو دەوترى خۆى بە کەلە. واتا خۆى ھەزى بەو کارەى. بە کۆبونەو ھى سەگە نیرەکانیش کە بۆجوت بون بە دەورى سەگى مینەدا دەسورینەو دەوتریت دەلەوبا، دەل سەگى مینەى. دەلەوبا گردبونەو ھى سەگەکانە، کینەرکى شەر فرۆشتنى سەگە نیرەکانە، بۆجوت بون لەگەل مینەکان، سەگە نیرەکان کە پینان دەوترى گەمال، دواى سەگە مینەکان دەکەون بۆجوت بون. لە گردبونەو کەدا کە نیرەو مى یەکیان گرت ھەمویان پیکەو پۆشستن دەوترى دەلەوبا. نیرەکان بە زۆرەلمى و بەنۆرە پشتاو پشست دەنوسینە مینەکانەو بۆجوت بون، دەل سەگى بە کەل ھەمیشە ژمارەیک گەمالە سەگى بە دواو ھى، جار ھەیکە جوتدەبن بە ئاسانى لە یە کدانابرىن و ماو ھى کى زۆرى پیدەچیت تا لە یەیک دەبنەو ھەرکامىکیان بە ئاراستە یە کدا برون ئەوى تر پادە کیشیت. بە پەچکە سەگى تازە چاوپشکوتوش دەوتریت توتکە، تا گەورە دەبیت ھەر توتکە سەگە بەرھەمى جوت بونى ئازەلى

مەروپزنىش كاروبەرخە، ھەمىشە كار بزيو ھارترە لە كاتى لە دايك بوندا يەكسەر گوانى دايكى دەگریت، پيشينان دەلین كار دەلئى: گوشم كە، جل پوشم كە.

لەبەرانبەردا بەرخ دەلئى:

گوشم كە لە بەفردا دريژم كە.

مەبەست جياوازی كارو بەرخە لە ھەست كردن بە سەرمادا، ھەردووکیان كە لە دايك دەبن دەبى يەكسەر گوشيان كەى، دەمیان بخەیتە سەر گوانى دايکیان بۆ گرتن و مژینی گوانى دايکیان، كار كاتى گوش كردن و شیر خواردنى دايكى سەرمای دەبى بە تايبەتى لە زستاناندا دەبیت جلی تیوہ ئالینى، زۆر جار شەوئ تا دوان كارە تازە لە دايك بوەكە دەبەنە ژوورى نوستى شوان یان خاوەن مال و لە نزیک خویاندا تەواو جل پوشى دەكەن، ھەر سەرى بە دەروەھىە تا سەرمای نەبیت. بەلام بەرخ پینچەوانەى كارە گوئى لەسەرمانیە، ھناوبەفردا دريژی كە، لە ھاوینانیشدا ھەمىشە مە، لە بزى زۆرتەر گەرمای دەبیت، سەر دەخەنە ناویەك تا خۆر لە سەریان نەداو دەلین مەرەكان كۆریان بەستوہ، لەھەمان كاتدا بزى كەمتر باكى لە گەرمایەو تاك تاك بى گویدانە تیشكى خۆر لە شوینى بەرزو چەپدا لئى پال دەكەوئیت، مەر زۆر جار توکەكانیان دەبرنەوہ تافینکیان بیتەوہ، پارچەيەكى سەر تەختى پشتیان دەھیلنەوہ تاتیشكى خۆر نەى سوتینیت.بەم كارە دەلین مەربرینەوہ، ھەمان برین بۆ بزنىش دەكریت. بەرخ بە قوناخەكانى كاوپ، شەك، مەر یان بەراندا تیدەپەپیت بە گویرەى سالى ناوى دەگورپیت. بەبەرخى دوو سالى دەلین: كاوپ، سى سالى: شەك، دواتر بەران یان مەر، بەپىي رەگەزى نئرو مى، بەران رەگەزى نئره، كاریش دواى سالى دەبیتە گیسك، سالى دواتر چتر سالى دواتر بزى یا سابرىن، بەپىي رەگەز، سابرىن نئرهكەيە. قوناخەكانى گەورەبونى گوئلكیش، پارینە و پاشان نئونە، نئون ئەو مانگایەيە كە سالى يەكەمى سك و زایەتى،

كەزۇر جار سەر شىتەو ناھىلى بىدۇشى دەبىت بەھەيران و گۇرانى بىلاوئىتەو تا دەوەستى بۇ دۇشىن.

بەراوئتە، بەو ئاژەلە دەوترىت، كەبەچكەكەى لەبار چوہ، چ بەمردوىى بەچكەكەى لەدايك بوئىت، يان بەچكەكەى ماوہى ئاساىى ئاوسانى ناو سكى داىكى تەواو نەكردبىت و لەبارى چوبىت، بەھوى نەخۇشىەو بەبوئىت، يان مردنى كۇرپەكە لە لەشى داىكىدا، ئاژەل كە كۇرپەى لە بارچو تا ساتى ئاساىى ئاوس بونى، كۇرپەىە ترناھىئىتەو بەرھەم. دەوترىت: ئەم سال ئاژەلەكە بەراوئتەىە، زۇر جار ئاژەلى بەراوئتە بەرو بومى شىرەمەنىشى نىە، تاسودى لى ببىنرىت. ئاژەلەكە دەھىلرئتەو بە سالى تراتاسك و زابكاتەوہ. ئاژەلى بەراوئتە لە كاتى بەراوئتەدا نرخى فرۇشتنى كەمترە چونكە بەرھەمى شىرەمەنى نىە، مەگەر بۇ سە ربرىن بفرۇشرى تا جارئ تر ئاوس دەبىتەوہ نرخى ھەئناسىتەوہ. ھەردوو جۇرى ئاژەلى مالى شىردارى گەورەى وەك مانگاو بچوك وەك مەرو بزن، توشى پووداوى بەراوئتە دەبن، پەنگە بەراوئتەش جگە لە نەخۇش كەوتنى ئاژەلەكە بە ھوى كەوتن يا پووداوى سروسىتەوہ بىت، كەببىتە ھوى ھەلكەندى كۇرپەكە لە لەشى داىكىداو كۇرپەكە بە ناكامى لەدايك بىت. بەلام كۇرپەى ناكامى ئاژەلان بە زۇرى دەمرن، وەك چۇن ھەمان پووداو لە مرۇقىشدا روو دەدات، بەلام مندالى ناكامى مرۇف لە ئامىرى تايبەتى وەك سكى داىكىدا ھەلدەگىرئت تا ماوہى ئاساىى ھاتنە دەرەوى لەسكى داىكىدا تەواو دەكات. لەو پوانگەوہ ئاژەل و مرۇف لە خانەى شىر دەرەكاندا يەكەدەگرنەوہ، ھەمان حالەتى چەشنى بەراوئتە لە ژنانىشدا ھەىە پىى دەلئىن لەبار چون. ئەگەر گالئە ئامىزانە و ترا ئەوژنە بەراوئتەىە، واتە منالى لەبارچوہ. لە زۇر بەى حالەتەكانى بەراوئتەى ئاژەلاندا كۇرپەكە مردوہو بە مردوىى لە داىك دەبىت.

قسر، بەو ئاژەلانە دەوترى كەسك و زاناكەن، چ بۇسالىك

بېت سځ نه کات يا قسرى هه ميشه يي بېت، بې سکوزا، ئاژهل هه يه به هه ميشه يي قسره و ئاوس نابېت، ئاژهلېش هه يه سالى يان دوان قسره بېت، به زورى قسرى ئاژهلان هوکى دهگه پېته وه بۆ ميينه، چونکه هيچ ئاژهلې ميينه نيه به ته نها له گهل نيره يه کدا جوت بې و بېلى قسره بونه که دهگه پېته وه بۆ ناته واوى تووى نيره ي ئاژهلله کان. زوربه ي نيره کان له گهل زورترين ژماره ي ميډا جوت ده بن. قسره هر بۆ ئاژهلې ميينه به کار دېت، ئاژهلې نيره نه قسره ناکه ويټ، هه مو ئه م ناوو نازناوانه که له بواى ئاژهلداريدا به کادېن، جاروبار وهک به ريگى هه زه لى دېته ناو ئاخاوتنى مروقيشه وه، ده وترېت: فلان ژن قسره، واته مندالى نابېت، به لام به شيوه يه کى گشتى نيه، زورتر له تهنز ناميزى يان به که م سه ير کردنى ئه و ژنانه وه هاتوه که منالېان نابېت، چونکه پېشتر زورتر مندال خستنه وه ي ژنان بۆ کارى کشتوکال و ئاژهلدارى له گونده کانى کوردستاندا پېويست بو، که زانستى پزېشکى هه مو شتىکى دهرنه خستبو واده زانرا هه مو منال نه بونىکى ژنان هه ر دهگه پېته وه بۆ که مو کوپى ئه ندامى زاووزى ژنه کان. ئېستا زانست دهرىخستوه زور جار سځ و سزا نه کردنى ژنه کان دهگه پېته وه بۆ که مو کوپى له ئه ندامى زاووزى پياواندا، يان هه ردووکیان به يه که وه، زوربه ي حاله ته کانېش چاره سه رى هه يه، هه مو ئه م وشانه زورجار له نيو لادى نشيناندا وهک گالته له بواى په يوه نديه کانى مروڤدا به کار ده هاتن، ئه گينا بۆ به کار هيتانى ئه م دياردانه له ژيانى مروڤدا وشه ي شياوى جيا له وشه کانى نيو بواى ئاژهلانمان بۆ بواى په يوه نديه کانى مروڤ هه يه.

پهله و جوره کانی

وشه لیكدراوه کانی، پهله دان، پهله هور، پهله دهغل ودان، پهله ی باران، پهله ی دهمو چاو، ههمو له جوره کانی دوو وشه ی لیكدراوی پهله و وشه یه تره وه هاتون. مه بهستی ئیمه لیږده دا زیاتر پهله دانه، که دیارده یه کی بواری کشتوکالیه، زور بلاوو ناشنایه به ههمو که سیک، تاراده یه ک وشه که له فه وتانیش پاریزراوه، به هو ی زوری به کارهینانیه وه، چونکه هر که دهغلو دان توو دهک ی، وشه ی پهله ش دیته ئاراه و چاوه پروانی جوتیاران بو پهله دان دیته مهیدان. پهله: زورتر له یهک تا پانزه ی مانگی یانزه رووده دات ودهلین: پهله ی داوه، که سهوز بونی دهغلو دانی دوا ی بارینی یه که م بارانی له سهرخوی سالة. به جوریک چهند ملیمیک باران دهباری و دهچیته قولایی زهویه وه تا دهغلو دان سهوز ده بیت و سهر دینیته دهر له زهوی توو کراوه وه، دهوتری پهله ی داوه. له ئیستادا به هو ی گورانی کهش و ههوا ی جیهانه وه پهله دان پاش و پیش دهکه ویت، مهرج نیه له مانگی یانزه دا پهله بدات، له کاتیکدا گونجاوترین کاتی پهله ی سال له کوردستاند سهره تاو ناوه راست و تا کوتایی مانگی یانزه یه، جاریش هه یه باران دهباری لافاویش هه ل دهسیت له ناوچه یه کدا به لام پهله نادات. چونکه لیزمه و تاوه بارانی خیرا که متر رو دهچیت به قولایی زهویداو زورتر تیژ رهوانه یه و ئاو دهپرژیته روبرو میزگه کانه وه. بارانی پهله زورتر وردو له سهر خو یه، روژی تا دوان بهرده وامه، وهک تاوه بارانی خیراو کورت کورت نیه، که شوینیک دهگری و شوینیک ناگریته وه. بهلکو بارانی وردی له سهرخوو گشتگیره. دوا ی یه که م بارانی پهله، ته ر بونی پوش و په لاشی دهشت و دهر دیته ئاراه، بو نیکی خوش له دهشت و دهر سهر دینیته دهر و مهسنت دهکات. پی ی دهلین: بهرامه. بهرامه: بونی پوشو په لاشی دوا ی یه که م بارانی پاییزه، که ته رده بیت، ههروهک خالید رهشید له

دېره گورانیه کدا ده لیت:

به رامه ی پاش بارانی که م

له لاملی زهر دت ددهم. سالیس هه یه په له له ناوچه یه که دهر ده که وی
ناوچه یه کی تر، هر وشکانیه، به زوری بارانی په له، جگه له وردی
بارینی و له سهر خوئی له هه وریکی یه که پارچه یی ئاسمان ده باریت،
که تا مه دای بینینی چا و برکات هه وره که ده بینیت، یه که پارچه یه
به ئاسمانه وه. نه که په له هه وری چری بارانی به خوړ. یه که م بارانی
هه وری په له زور شوین ده گریته وه، نه که ته نیا ناوچه یه کی ژیر په له
هه وری جی جی، که زور تر تیژ ره وه تی ده په پیت و به رده وای که مه.
دووباره وشه ی په له په یوه ندیه کی پته وی له گه ل جوتیارو کشتوکالدا
دروست کرده، هر و ترا: په له ی داوه، واته ده غل و دان سه وز بوه.
په له هه ور: هه مان مانای گه و الله هه وره، زور جار له دووره و په له یه
هه وری ره شی نه گریسی تاریک یا سپی له دووره وه ده بینری و ده و تریت:
ئو په له هه وره باراناویه، یا بارانی پنیه، ده شی ئو په له هه ورانه ی
ره شو نه گریس و تاریک دیته بینین. تاوه بارانی باشی به لیزمه ی له گه لدا
بیت، به لام که ئاسمان یه که پارچه هه وره و بارانی ورد ده برای که متر
په له هه ور دهر ده که ویت، په له هه وری چر به زوری بارانی به لیزمه ی
تاوتاو و تیژ ره و و به خوړی به دوا دایت و لافاو هه لده سینیت،
ده و تریت شه سته بارانه. دووباره به پارچه ده غلی سه وز بو له دووره وه
ده و تری په له ی ده غل و دان، په له ی ده غلو دان پارچه زهویه شین بوی
داپوشراوه به گهنم و جوی سه وزی قهرسیل، له په له دانه وه تا زهر
بون و دره و کردن. وشه ی په له بو ناوهیتانی پارچه ده غلیش به کار دیت.
پیتوانیک نیه بو په له ی ده غلو دان، که پووبه ره که ی چند بیت، گه وره
یا بچوک، به لام به زوری په له ی ده غل و دان له دووره وه سنوری
دیاری کراوه. رهنگه هه ندی جار پارچه ده غل بکه ویتته نیوان زهوی
به یاره وه، یان په له یه جو بکه ویتته نیوان دوو په له ده غلی گهنمه وه به

پيچھوانه شهو، له م ساتانه دا به په له دهغله که که له دوروه دياره دهليڼ: فلان په له دهغل دهليڼ. ده توارنځ له دوروه ئاماژه بؤ پارچه دهغله که بکريټ. په له بارانيش، تاوه باراني که مه که ماوه يه که دبارنځ و دواتر خوښ دهکات. نهک باراني وردی بهردهوام، په له باران زورتر له وهرزی به هاردا دباريت و دهليڼ: په له يه باراني باش باريوه له گهل هوره تريشقه دا، کاريزو کانياوه کاني ته قاندوه، به لام تنها فلان ناوچه يا فلان پارچه دهغل و داني گرتوه، واته تاوځ باراني باش باري. ئه وانه ي که له دهره وي گوندن، شوان، گوان، کريکاران، ...، دهليڼ: ئه په له هوره په له باراني باشي پيټيه، زوکه خوټ ئاماده که بچينه ژير که لبه زو تاويريک تا ته ر نه بين. زور جار له به هاراندا به رخه لوان که کارو بهرخی له وه پاندوه له دوروه په له هوروی په له باراني به خوړی ديوه، کارو بهرخی کاني گه پاندوته وه ناو دي، تا تاوه بارانه توندو به ليزمه که نه ي گريته وه و پاش ته و او بوني باريني په له که، کارو بهرخی که ي گه پاندوته وه بؤ له وه پاندن، زور په له باراني به خوړی په له هور لافاوی له ميترگ و روبره بچوکه کاني دهوروی گوندا هه لساندوه، خه ساره تي ليکه و توتوه ج خانو پوخان بيت يان نازهل بردن يا جار هه بوه شوان و خاوه ن نازهل. له ساتي په پينه وه له لافاوی په له باراني په له هوروی به ليزمه دا، له لافاوی هاتوی ميترگه کاندا خنکاون. کورد دهليټ: که هوروی په له ده خوړی بهرگی دهوله مه ند ده دري.

که هوروی به هار ده خوړی
فه قير بهرگ داده ري

مه به ست ئه وه يه که هوروی په له خوړاندي واته ساليکی ته رو بارانواي دياره، هه ژارو جوتيار دليان به ساله که خوښه که به رو بوميان له سه ر بارانه، به لام دهوله مه ند په ننگه کاری تری هه بيت و گوځي له باران نيه و پيټي قه لسه که بارانيکی په له ي به خوړ بيت، له هه مان کاتد باراني به هار مژده ي نه ماني سه ر ماو سو له يه له گهل ساليکی داهاتي

باشدا که دهغل زور بيته بهرهم و هه ژار بهرگی فه قیری دده دپری، چاوه پری بهرهمی ساله که له کونجی هه ژاری پزگاری ده بی و بهرگی هه ژاری دده پری به هاتی بهروبومی سالی باراناوی، به تایبه تی بارانی به هار مژدهی هاتی سالی پر داهاتی گهنم و جوی له گه له.

جوریتری به کارهینانی ناوی په له. په لهی دهمو چاو یا سه ر پیسته، که به شیوهی خالی بچوک یا گه وره دهرده که وی! چ په لهی نه خوشی بیته یا کاریگه ری داوو دهرمان یا په لهی گورینی رهنگی پیستی ژنی دوو گیان، په له له سه ر دهمو چاوو هه مو گیانی مروف دهرده که وی په لهی سه ر پیست زورتر شین یا ره شه، جاریش هه یه په لهی که گوره ی یه ک پارچه یه، جاریش هه یه زیاتر له په لهی که، زورتر له دم و چاودا سه رنج راده کیشتی و شه رمه زاری بو خاوه ن په له دروست ده کات.

په لهی شوینه کانی تری له ش که متر دهرده که ون و خه لک نایبیت، خاوه ن په له ش، گوی به بونی نادات، چونکه دهر ناکه ون تا بینه مایه ی تی رامانی خه لک. که دهوتری فلان شوینت په له په له یه، واته جی جی رهنگه، جا رهنگی پیستی دهس و دهمو چاو بیت یا ههر شوینتی تر، چ خال بیت یا نه خوشی پیست، جی جی دهر بکه ویت یا به گشتی، ههر شوینتی له شی مروف، جی جی گورانکاری له پیستدا کردیت دهوتری په له په له یه. هه ندی جوری په له ش هه یه جی جییه، پی دهوتریت به له ک، به تایبه تی له ناژه لاند، که و ترا مانگایه پیست به له که، واته مانگاکه رهنگی پیستی په له په له یه، چ په لهی ره شو سپی بیت یا ره شو سورباوو بو. به له ک زورتر مه به ست له په لهی ره شو سپیه که جییه ک رهش و جییه ک سپیه، یا ته ختی پیستی ناژه له که سپیه و جی جی په لهی ره شی تیایه. دهوتریت: به له کاویه. که پیستی دهس و قاچی مروفیش توشی نه خوشیه کی پیستی په له په له ده بیت دهوتری به له ک به له که، یا پیستی مروف دوا ی سوتاوی که دوورهنگ دهرده که وی دهوتری به له ک به له ک بوه.

گلمتک ، کهسته گل ، خاکی کاکی به کاکی

سی زاراهوی بهربلاوی جیهانی فولکلورو کهله پوری کوردین، زورتر په یوهستن به شیوازو پیک هاتهی خوّل و خاکه وه له بواری جوتکردن و روخانی خانوی گل و قورکاری و جوّمال و خهسله تی پیاهله دانی خاکدا دروست دهبن و به کار دین. دهوتریت: گلمتکیکت تیگرم بتکوژم، کهواته لیروهه گلمتک مادهیه کی رهقه دههاویژریت، بهلام همموکات بکوژ نیه، مهگه ر بهرشوینی ههستیاری لهشی مروّف بکهویت له تیگرتندا. گلمتک: پارچه گلی پتهوی پیکه وه نوساوه، لهچهشنی لهتهخستی خانوی کون دوی رووخان، یا رووخانی لاپالو دیواری ههوشه ی تیکدراو که سالانیکی زور بهرکهوتنی باران و بهفر تلیساندبیتیه وه و باریک بویت له پانی دیواره که دا. خستهکانی دیواره که چون بهیه کدا وه که مادهی تیک هه لکیش بهلام نه روخواوه. کاتیک دیواره که دهرووخینیت، گلمتک دروست ده بیت. گلمتک، هینده پتهوه جار ههیه دوی رووخانی دیواره که ش به ئسانی وردنابیت، پیویستی به پیاکیشانی پشته بیل یابیلچهیه، بؤ وردوخاش کردن. ئه و قورهی که له وردکردنی گلمتک وخوله کونی خانوه روخواوه کاندای دروستده کرئ و دهشیلری زیاتر پتهو وخوراکره له دروست کردنی دیوارو سواغی تازه دا به کار دیت، بههای زوره و دهوتری خوله کونهیه لینی مهترسه. دهکریت گلمتکه کونی بند دیواره روخواوه کان جارئ ترکوکرینه وه، بکریته وه قور، خستی لیدروست کریته وه، بؤ بههیزی و قایمی دیواره له خشت دروست کراوهکان، که بهرهنگاریه کی باشی باران و ئاو دهکات. جاریش ههیه گلمتهکان دهخه نه سه ریه ک و ئاوی پیاده کهن شهویک یا دوو شهو دهیهلنه وه، تا تهواو بخوسیت پاشان دهیکه نه بهقور، بهقوریش شهوی یا زیاتر دهیهلنه وه تا تهواوشیته ل دهبی بی گری گری، قوره که بونیکی ترشاوی لی دیت، دهلین: قور تا بمینیته وه پتهوتر ده بیت له خشت

دروست کردندا، بۆ دیواری له خشت دروستکراو ته مهنی دريژ دهبيت. زاراوهی گلمتک له هه مو ناوچه کانی کوردستان به کارنايهت، له هه ندى ناوچه هه ر به کهسته گل ناوده بريت له کاتيکدا له و ناوچه ناوهی هه ردو و زاراوه که به کاردينن، بۆ دوو بواری جيا جيا مه به ست ده پيکييت. کهسته گل، زورتر خولی يه کگرتوی شيډاره که له خولی جو مال کاتيک ده کريته سه ر بارستهی جوگه يا جوت کردن يا هه لکه ندى زهوی شيډاردا دروست ده بييت، کهسته گل له جوت کردن به سى گاسنه زورتر دروست ده بييت، کاتيک خاکه که شيډاره، کيش و قه باره ی کهسته گله کان گه وره تره، زوربه ی کات قه باره که ی له گلمتک گه وره تره، به لام کهسته گل هه مان پتهوی گلمتکی نيه، زورتر خاکی پيکه وه نوساوی شيډاره که له هه لکه ندى و کييلندا ديته گوزه رو به ئاسانی ورد ده بييت. له هه ندى ناوچه به هه مو شيوه کانی گلمتک دهوتری کهسته گل. جيا و زايه کی ئه وتو له نيوانياندا نيه له رووی شيوه و پيک هاته و چونييتی دروست بونيانه وه، هه ردو و کيان خولی پيکه وه نوساون، لي ره د ناو برديان به دوو زاراوهی جياواز، مه به ستمان دهوله مهندى بواری وشه ی که له پوری کوردیه. کهسته گل به ربلاوتره له زوربه ی ناوچه کانی کوردستان به کار دييت، به لام ئه وشوينا نه ی که دوو ناوی جياوازيان بۆ به کار دينن، هه ردو و وشه که باوه، ته نها جياوازيه که ی نيوانيان پتهوی گله که يه، بۆله يه ک جياکردنه وه يان به کار دييت گلی گلمتک قايتمتره و زورتر له پاشماوهی ديوارو خانوی روخوا وه وه دروست ده بييت، نه ک جوت و زهوی هه لکه ندى، که کهسته گل ديته بوون.

کاکي به کاکيش سيفه تيکه ده دريته پال خاک، زورتر بۆ هه رده ی گه رميان به کار دييت، که ده شتی گه رميان به وه ناسراوه، زورتر هه رده و شيوو دۆلو دابه زو به رزی و دواتر پر ته ختاييه. جيگه ی ژيانی مامز و ئاسکه، هه روه ک دي ره فۆلكۆريه کوردیه که ده لييت:

دهشته کە ی گەرمیان کاکى بە کاکى
چونکە تۆى لىى ئاوا بىت خاکى
کەواتە کاکى بە کاکى سىفەتیکە دەدریتە پال دەشتى گەرمیان کە
زۆرتەر هەردەو هەلەت و شىوو دول و بەرزو نزمیە. گەرمیان هەندى
ناوچەى لە دۆلى گەورەو چالایى قولى هەزار بە هەزار پیک دیت.
هەندى شوینی تریشى هەیه تەختاییە، بەلام بەگشتى کە لە بەرزاییە کەو
بۆ قولایى دەشتى گەرمیان دەروانى دیمەنى سەرنج پراکیتشت لادروست
دەکات، بەوہى هەلبەزو دابەزى زۆرە، جى جى تەختو جى جى شىوو
ودۆلە. کاکى بەکاکیش، سىفەتیکە دەدریتە پال ئەو زەویانەى کە
ناوبەناو و پچر پچر لەیەک دەچن و نیوان پارچە لەیەک چوہکان
جیاوازە لە پارچە لەیەک نە چوہکان و دابراون لە یەکتى. زۆرتى
رووبەرى تەختایی بى داروو دەوہنى بالا کردوہ.

شۆو وەرد برین

میشە

پراکردنی و لاخە، بەتایبەتی مانگا لە شوینی حەوانەووە و حەوشەو پەچەیی مانەووە شوینی دۆشینەووە بەرەو دوور کەوتنەووە لەو شوینانە. زۆرتەر لەوەرزەیی بەهاروھاویندا پروو دەدات کە میشو مەگەز زۆرن، ئەو میشانە دەنوسین بە لەشی و لاخی بەرزەووە گەرەو لەمۆز درێژترن لەمیشی ئاسایی، بۆیە و لاخەکان لە پیناوی پزگاربون لەمیشەکان رادەکاوی دوور دەکەوێتەووە بە ئومیدی پزگاربون لەمیشەکان و دەلین: ئەو و لاخە میشەیی کردووە. زۆرتەر پارینەو نیون و جوانەگا میشە دەگرن، ھەرچەندە بەم کردارە ھیچ بەسەر میشەکاندا نایەت بەلام لە ئەنجامی پراکردنی و لاخە کە میشەکان دەشلەژین و لە شوینی نیشتنەووەیان دەفڕن و لە لەشی و لاخە کە دوور دەکەونەووە، و لاخ کە میشەیی کرد ناهیلێت بیدۆشیت یا لیتی نزیک کەوێتەووە جولاندنیککی سەرشیتانەیی ھەیە. دەبی چاوەروان بەکی تا ھیور دەبیتەووە، لەگەڵ نزیک کەوتنەووە لیتی قوچ دەھاوێژی. زاراوە کە وەک ناوھینان بو نواندنی کرداریکی شیتانە دەگوێزریتەووە ناو مرقۆقەکان و ئەو مرقۆقەکانی کە سەرکیش و بەلەسەن لە دیاردەییە ک رادەکەن. گالته ئامیزانە پینان دەلین: بو وامیشەت کردووە، زۆرتەر لە بەرامبەر مرقۆقیکدا بەکار دیت کە جموجۆل ئاسایی نیە، لە لایەن کە سیککی بالاتر لە خۆیەووە پینی دەوتریت. یان مندال کە رادەکاوی بانگی دەکەن نایەتەووە، گالته ئامیزانە دەلین: میشەیی کردووە. زۆرتەر لە بەرگیکی ھەزەلیانەو بو خۆشی وای بە مندال دەوتریت. زۆر جار مندال کە لەگەڵ یاری کردندا رادەکات و کە لەدایک و باوک دوور دەکەوێتەووە بو خۆشی، دووبارە دەلین میشەیی کردووە. ئەگینا میشە دیاردەییە کە لە نیو ئاژەلاندا پروو دەدات و پەییوھندی بە مرقۆقەکانەووە نیە.

سەرەماكاو، سەرەبزوئەك، سەرەخپە، سەرى ھاروما

سەر:

وشەيە كى سادەيە، بەشى سەرەوەى لەشى مرۆف و بونەوهران دەگریتەوہ كە ئەندامەكانى بىنين، بىستن، تامکردن بۆنکردن.... زۆر پىويستى ترلە پىكھاتەى كۆئەندامەكانى لەشى مرۆف لە پىك ھاتەى سەردا ھەيە و لە بەشىكى سەرەوہ دەست پىدەكات. جگە لە ھزرو بىرو پىكھاتەكانى مېشك كەلەسەردان. وشەى سەر دەبىتە پىشگرى زۆربەى ناوى مادەو ھەتا نامادەكانىش پىكەوہ وشەيەكى لىكدراو پىكدىت. وشەى سەردەلكىت بە زۆر ناويشەوہ، لەگەل پاشگر يان پىشگر، وشەيەكى نووى تازە دىتە گۆرپى، كەئامازەيە بۆ ناوى كەسىك يا مادەيەك دەكات، وەك: سەردار، سەرلوق، سەرسال، سەرەتا، بىسەر.... و زۆر وشەى تر، ئىمە لىرەدا ئامازە بەچەند وشەيەك دەكەين كە پاشگر چوہتە سەرى، وشەيەكى لىكدراوى لىدروستبوە، زۆرترى وشەكان، لە بوارى كارکردندا بون و چونەتە خانەى فولكلورىەوہ. ئىستا بەكار ھىنانيان كەم بوہ.

ماكاو: ماكاو كەلەھەندى شوين پى دەلین: شەلەكە، شەلەكە: شوينى شكانەوہى ئاوہ لە جۆگەى سەرەكەوہ بۆ جۆگەيە بچوكتەر لەجۆگە سەرەكەكە، يادىراوى جىابوہوہ لە شەلەكە، ماكاوى دەويت، بەوہى بەربەست لەبەردەم بەشىكى ئاوہكە يا ھەموى دادەنرىت، تا ھەيلرى ئاو بەراستە جۆگەكەدا بروات، يا بەشىكى كەم بروات بەشى زۆرى ئاوہكە برواتە ناو دىراوہكانەوہ يا جۆگەى بچوكتەر لەجۆگە سەرەكەكەوہ، يا برى ئاوہكە ھەموى برژىتە شەلەكەوہ بە دەروازەى شەلەكەدا تىپەرىبىت و رىرەوہ رۆيشتنى ئاوہكە بتەواوى بگۆرپىت بۆسەر دىراوہكان. كاتىك سەرى دىراوہكانى جۆگە بچوكةكان دەگىریتەوہ، بەجۆرپىتر ماكاو دەبىتە شوينى شكانەوہى رىرەوہى ئاو لە جۆگە بچوكةكاندا، بەشكانەوہى ھەمو برى ئاوہكە يا بەشىكى ئاوہكە

بۇ جۇڭگە سەرەككە، لە زۆرشوئندا ماكاو بەقورۇ بەردۇ پارچە داروتا لەوح و تەنەكە شكاوئش دروست دەكرئت. بەپئى گەورەبى و بچوكى جۇڭگە. ياهەرشتىك كە ئاوكە بگئپئتەو، بئىل يا بئىلچە بۇ گوزانەوہى مادەكان بەكاردئت. سەرەماكاو شوئنى سەرەكى شكانەوہى رپرەوى ئاوى جۇڭگە سەرەككە، سەرەماكاو واتە يەكەم شوئنى شكانەوہى ئاوى جۇڭگە كە دەكرئت چەند ماكاوئكى لئبكە وئتەو. بە زۆرى دئراو ياجۇڭگە بچوك شەلەكەكى بەقورۇ دەشكئتەو، شەلەكەكى جۇڭگە گەورەش بەقورۇ لەگەل دارو بەردۇ تەنەكە شكاو ھەر كەرەسەيەك كە يارمەتى گلدانەوہى ئاوكە بدات و رپرەوى ئاوكە بشكئتەو بۇ شوئنى مەبەست.

سەرە بزوتك: سەرى پارچە دارى سوتاوہكە بۇتە خەلۇن، بەزۆرى دارى بەروو خەلۇزى باشى لئ دروست دەبئت، دارەكان دواى سوتان كە وردو تەلاش تەلاشئدەبن ھەندئكىان لەسوتاندا سەرەدارى خرى رەشبووى دوكلەلوى لئ دروست دەبئت پئى دەلئن: سەربزوتك. سەرە بزوتك پئش بونى سوتانى تەواوى دارەكەيە بۇ خەلۇز چ بە دور كەوتنەوہى دارەكە بئت لە سوتان، يا نەسوتانى دارەكە. كەدارەكە بوە پشكو دووكەلئ نامئنى بەگر گەشە، بەلام سەرە بزوتك ھەردووكەلئ لئ ھەلدەستئ. زۆر جار دواى تەواو بونى كارەكەش سەر بزوتك ناكوئتەو، ئاوى بەسەردا دەكرئ تا بكوئتەو. سەرە بزوتك زۆرتەر لەو دارانەدا دروست دەبئت كە تەرن وتەواو وشك نەبون بۇيە دوكلەليان ھەيەو باش ناسوتئن. دارى وشك كەمتر دووكەل دەر دەكات لە سەرەتاي گرگرتئەو، لەگەل گرگرتندا گرى لئ بەرز دەبئتەوہو دوايى دەبئتە پشكو، بەلام دارى تەر كەمتر گر دەكرئت و بەردەوام دووكەلئ ھەيەو دەبئتە سەرە بزوتك.

سەرە خرە: وشەيەكە، بەرگى ھەزەليانەى پۆشيو، زۆر جار بەمندالئ كورت و قەلەوى ورگن و سەر زل دەوترئت سەرەخرە. ياكەسئك كەسەرى گەورەتر بئت لەلەشى دەوترئ سەرە خرە، يا

سهرهگا. سهری گا گهوره و زه به لاهه، سهری زل و؟ خرو قه له ویش پیی دهوتری سهرهگا، به و مانایه ی له سهری گا دهچیت. مهرج نیه هه مو مندالی یا میرمندالیکه قه له و و ورگنیش که سهری گهوره بو پیی بلین: سهرهخره. هه ندی مندال خوی پیکهاته ی له شی وایه سهری گهوره و له شی بچوکه، کورته بالاو ورگ دهر په پیوه، نه گهر نه م دیاردانه ی تیا بو، به لام بیرکردنه وه ی زیره کانه نه بو پیی دهلین: حوله. واته گیژو بی ئاگایه، مندالیش هه یه به بوماوه یی سهر زل و حوله، پیویستی به ژینگه ی وشیارو به ئاگا هه یه تا له گه ل گهوره بوندا بیته وه که سیکی ئاسایی.

سهری هارو ماریش، دهر برینی تری مانا جیاوازه له وشه کانی پیشوتر، دهوتری مال که مان کونه، چهنده ها ساله مالین سهری هارو مارمان هه یه. واته مالیکه هه مو پیویستی هه کانی ژیانی تیدایه و پیویستت به هیچ نابیتت به که ره سه ی کون و تازه وه، ته نانه ت نه و که ره سه و ئامیرانه ی که ئیستا که متر به کار دین و بونه ته که ره سه ی که له پور، وهک شه کر شکین، ده سکو ئاوان، خویدان، دهس شور، کلدان، کاکل،.....، زور پیویستتیر، ههر شوینی قه ره باله غ و چر بیت له ئامیرو که ره سه دا دهوتریت، سهری هارو ماری تیا یه. مهرج نیه نه و شوینه هه رمال بیت، جار هه یه به دارستانیکی چریش دهوتریت: هه زار به هه زاریکه، سهری هارو ماری تیا یه، مه به ست له سهری هارو مار له دارستاندا هه مان که ره سه کانی مال نین، به لکو نه و که ره سه انهن که له کون و نویدا له دارستاندا بون و ههن، هه تا بالنده و گیاندار ی ده گمه نیش. جار هه یه به کوگایه کیش که شتو مه کی دانسقه ی که له پوری تیا یه، دهوتریت: نه وه ی نه ت دیوه بیبینه، سهری هارو ماری تیا یه، مه به ست نه و ئامیرو که ره سه فولکوریه انهن که ئیستا به کارهینانیه نه ماوه، یان گوراون بو ئامیری نئی. زور جار هه ردوو ئامیره که به کون و نویوه، له کوگا کانداهن، بویه رسته ی سهری هارو مار دهریته پال کوگا کان، وهک سیفه تیکی ده گمه ن له کوگادا که کون و نوی پیکه وه تیا ده سده که ویت.

سندوقی بوراق

سندوق، جیاوازه له باول، باول زورترله تهنه‌که‌و له‌وح دروست ده‌کریت، به‌لام سندوقی بوراق له ته‌خته و تهنه‌که دروست ده‌کریت و ئاوینه‌شی له‌گه‌له، قاچی داری بو ده‌کریت، له‌گه‌ل ده‌رگایه‌کی چوارگوشه‌یی. ده‌رگا و روی سندوقه‌که وینه‌ی بوراقی تیا ده‌کیشریت، بوراق، ئه‌و گیانه‌وهره‌یه که پیغه‌مبهری موسلمانانی (د، خ) هه‌لگرتوه له‌مه‌که‌وه بو مزگه‌وتی الاقصی له (بیت المقدس) له شه‌وی (الاسری والمعراج) دا. سندوقی بوراق، بو‌زور مه‌به‌ست به‌کارده‌هات، هه‌ندی‌ک بو بوک دروست ده‌کراو ده‌برایه مالی زاوا، جیازی و جلی بوکی تیا هه‌لده‌گیراو پیی ده‌وترا: سندوقی بووک، له مال بووک ده‌مایه‌وه، جاریش هه‌بو ناوی سندوق بابته‌ی جو‌راو جو‌ری که‌لوپه‌لی بووک، حه‌ت‌ه‌توکه، سمل و زاخ تا کولیچه‌شی تیا هه‌لده‌گیرا، که ده‌رگا‌که‌ی سندوقه‌که ده‌کرایه‌وه، بو‌نیکی خو‌شی تایبه‌تی لیده‌هات، سه‌ری سندوق جیگه‌ی هه‌لگرتنی پیخه‌ف و جلی نوستنی بوک و زاوا بو، جار هه‌بو پشتی سندوقیش شتی تیا‌ده‌شارایه‌وه بو هه‌لگرتن به‌تایبه‌تی ئه‌وشتانه‌ی که‌دره‌نگ دره‌نگ، پیویست بو بینه‌به‌رده‌ست. سندوقی بوراق زورتر لاکیشه‌یانه دروست ده‌کرا ده‌رگا‌که‌ی شوینی کلیل و قفلی بو ده‌کرا، کلیله‌که ده‌درا به‌خاوه‌ن سندوقه‌که، که‌بوکه‌که‌بوو. ئه‌گه‌ر سنووقی بوراقی کونتر له‌ماله‌که‌دا هه‌بوایه، زورتر له‌پال یه‌کدا داده‌نران. کاتیک که‌دوو سندوقی بوراق له‌پال یه‌کدا داده‌نران جوانترین دیمه‌ن ده‌نوینن به‌یه‌که‌وه، به‌تایبه‌تی کاتیک سه‌ری بوراقه‌کان له‌نزیکه‌وه بو یه‌ک ده‌یان روانی. سندوقی بوراق له‌لایه‌ن دارتاشی تایبه‌ته‌وه دروست ده‌کرا، هه‌مو دارتاشی توانای دروست کردنی سندوقی بوراقی نیه، ئیستا سندوقی بوراق به‌کاره‌یتنانی که‌م بو‌ته‌وه و دروست ناکریت، ته‌نها له‌موزه‌خانه و شوینه‌که‌له‌پوریه‌کاندا وه‌ک که‌ره‌سه‌ی که‌له‌پوری

هه‌لده‌گیریت، هه‌نوکه ژوری تایبه‌تی نوستن که جیگه‌ی هه‌موکه‌لو په‌لیکی تیا ده‌بیته‌وه، شوینی سندوقی بۆراقی گرتۆته‌وه، سندوقی بوراق ته‌نھا وه‌ک که‌ره‌سه‌یه‌کی که‌له‌پوری هه‌لده‌گیریت. هه‌ندی مالیش وه‌ک که‌لتور و دیارده‌یه‌کی به‌های که‌له‌پوری تا ئیستا له‌ ماله‌کاناندا سندوقی بوراقیان هه‌یه.

وینه‌ی بوراق

شۆ

شۆ هه مان مانای وشه‌ی وهرده، که له هه‌ندی شوین له‌جیاتی وهرده ده‌لین: شۆ که زه‌وی کیلراوه. وهردیش ئه‌وپارچه زه‌ویه کشتوکالیه‌یه که به‌یاره‌و له کاتی کیلاندا ده‌غل و دان نیه و ده‌کیلری بۆ کشتوکال، پیش‌توو کردن بیت یا کاتی تووکردن یا دوا‌ی توو کردن، زه‌وی هه‌یه سالانه ده‌کیلری و ده‌کریته ده‌غلودان، زه‌ویش هه‌یه سالنا سالیکی ده‌کیلری. به‌گشتی ئه‌وزه‌ویانه‌ی دووسال جاریک توو ده‌کریت به‌ره‌مه‌کانیان به‌برشته‌ر ده‌بیت له‌و زه‌ویانه‌ی که هه‌مو سالی توو ده‌کرین. زه‌وی شو‌هه‌یه ماوه‌یه‌کی زۆری پیش‌تووکردن ده‌کیلری ئیتر که توو‌کرا پیش‌توو کردن کیلانی ناوی دوا‌ی توو کردن ده‌کیلریته‌وه بۆ شار‌دنه‌وه‌و چاندنی ده‌نکی ده‌غل و دانه‌که، زه‌وی شو‌ش هه‌یه پیش‌توو کردن نه‌کیلراوه، بۆ تووکردن ده‌کیلری که توو‌ه‌که‌ی پیوه‌کرا دووباره ده‌کیلریته‌وه بۆ شار‌دنه‌وه‌و چه‌که‌ره‌کردنی ده‌نکی توو‌ه‌که. وشه‌که بۆته هه‌وینی له‌ دایک بونی په‌ندیکی کوردی که ده‌لایت: شه‌ر له شو‌ی نه‌ک له‌توی. مه‌به‌ستی تاییه‌ت لی‌رده‌ا ئه‌و مرۆفانه ده‌گریته‌وه که نیازی به‌شداری یا سو‌دمه‌ندبونیان له‌ پارچه‌یه زه‌وی کشتوکالی هه‌یه به‌ مافی خو‌یانی ده‌زانن به‌شدار بن تیایدا له‌ کاتیکدا خاوه‌ن به‌ره‌مه‌ کشتوکالیه‌که ئه‌و مافه‌ی پی‌ ره‌وا نابینیت، بۆیه داوا‌کار شه‌ر به‌ خاوه‌ن کشتوکال ده‌گی‌ری، گه‌ر شه‌ر فرۆشته‌ه‌که له‌ سه‌ره‌تای کاتی ده‌ستپیکردنی کاری کشتوکالیه‌که‌وه بیت که بۆ توو کردنه، ره‌نگه‌ تا راده‌یه‌ک ئاسایی بیت، تا هه‌ر دوولا ری‌یکه‌ون له‌سه‌ر خه‌رجی سالیکی به‌ره‌مه‌که، به‌لام که کاره‌کان له‌سه‌ره‌تاوه نه‌بون و خاوه‌ن کاری کشتوکالی خه‌رجی کاری سالانه‌ی خو‌ی له‌ سه‌ر ئایینه‌ی کاره کشتوکالیه‌که‌ی دانا له‌ ناکاو به‌شداریکی لی‌ په‌یدا ده‌بیت به‌لایه‌وه ئاسایی نیه، هه‌رله‌و مینه‌ره‌وه‌ه پسته‌که هاتوته بون، شه‌ر له سه‌ره‌تای ده‌ست پیکردنی هه‌نگاوی یه‌که‌می کاری به‌ره‌مه‌ کشتوکالیه‌

كه‌وه بکریټ، نه‌ک توو کردن، که هه‌نگاوی دووه‌می کاره‌که‌یه. چونکه له‌یه‌که‌م هه‌نگاودا ده‌توانریټ ریټ که‌وتن بکریټ به‌کردن یا نه‌کردنی کاره‌که و به‌شداری هه‌ردوولا له‌سودو زیان. شیوه‌گشتیه‌که‌شی بو هه‌مو کاریکی تر مامه‌له‌ی شه‌ریکی و تا شه‌ر فرۆشتنیش بو به‌شداری له‌سه‌ره‌تای ده‌ست پی کردنی کاره‌کانه‌وه ده‌کریټ نه‌ک کاته‌کانی دواي هه‌نگاونان و ده‌ست‌پیکردن. هه‌روه‌ک کورد ده‌لیټ: شه‌ر له‌ده‌س به‌تالی باشتره، واته‌کاتیټ مروف بئیش بو زهره‌ر به‌خوی ده‌گه‌یه‌نیټ و کاتی لی‌ناروات بو‌یه کاریټ بکات باشتره، هه‌رچه‌نده په‌نده‌که، وشه‌ی شه‌ری به‌کار هیناوه، به‌لام شیوه‌گشتیه‌که‌ی شه‌ر مه‌به‌ست دۆزینه‌وه‌ی کارو هه‌لی کاره‌که مروف ده‌س به‌تال نه‌بیټ، ئە‌گینا شه‌ر هه‌چ باشیه‌کی تیا‌نیه‌و هه‌رگیز جی‌گه‌ی کارناگریته‌وه. به‌لکوده‌ست به‌تالی له‌هه‌مو روویه‌که‌وه ده‌گریته‌وه که‌مروف کاری نه‌بیټ، زه‌مه‌نی په‌یدا بونی ئیدیومه‌کان، جیاوازه. له‌ئیس‌تادا که‌نال‌ه‌کانی سو‌شیا‌ل میدیاو ئە‌نته‌رنیټ، هینده‌زۆرن، مروف ده‌توانی ده‌س به‌تال نه‌بی و بو‌شاییه‌کانی کاتی به‌نوسین و خوینده‌وه پرکاته‌وه. هه‌رچه‌نده مه‌به‌ست له‌کار له‌په‌نده‌که‌دا ئە‌و کارانه‌یه که په‌یداکردنی بژیوی ژیا‌نی به‌دواوه‌یه، به‌لام دیوی تری په‌نده‌که له‌و سه‌رده‌مه‌دا که وتراوه، ئە‌و ده‌س به‌تالیه ده‌گریته‌وه که مروف هینده‌بیکاره‌کاتی لیناروات و هه‌چ نیه‌خوی پیوه‌سه‌رقال بکات، نه‌ک هه‌رکاری دابین کردنی بژیوی ژیا‌ن. ئیس‌تا که‌متر ئە‌و بیکاریه‌دیه‌ ئاراو که مروف نه‌توانی بو‌شاییه‌کانی کاتی پرکاته‌وه، بگره‌کات هینده‌کورت به‌شی هه‌لسوراندنی کاره‌کانی ژیا‌ن ناکات، گه‌ر مروف ژیرانه‌و وه‌ک پیویست کار بو هه‌مو پیویستیه‌کانی ژیا‌ن دابنریټ به‌خوینده‌وه‌و نوسینیشه‌وه. ره‌نگه‌مروف هینده‌سه‌رقال بیټ، کات به‌ش نه‌کات. هه‌مو ئە‌و ئیدیوم و په‌نده‌کوردیا‌نه‌ش له‌ئە‌زمو‌نکردنی چه‌ندین پوژی ژیا‌نه‌وه هاتوه، پیویستی سه‌رده‌مه‌که زاده‌ی له‌دایک بونی ئیدیوم و په‌نده‌کا‌نه.

دهسته‌وایی

دهسته‌وایی وشه‌یه‌کی لیکدراوه، له وشه‌ی ساده‌ی دهست و چه‌ند پیتیکی پاشگر پیکدیت. جار هه‌یه سوکتر دیته سهر زمان و ده‌لین: دهسه‌وایی پیتی (ت) له وتندا دهرنابردریت، دهسته‌وایی: به مانای هاوتا نواندنی کرده‌وی دوو کهس یا دوو خیزان یا دوو دراوسی، تا دوو تیره‌شه، وهک یه‌ک، له‌به‌هانه‌وه چونی ئه‌و دیاردانه‌ی که له خو‌شیو ناخو‌شیه‌کانی یه‌کتردا به‌رامبه‌ر یه‌ک پیو‌یستن، وهک یه‌کتر به‌سه‌ر کردنه‌وه و هاو خه‌میو هاو دهردیو هاو خو‌شی دهربرین بو یه‌کتری له هه‌مو بو‌نه‌کاندا، تاهه‌ردوو لا له هه‌مان خو‌شی و ناخو‌شیدا به‌شداربن، وهک دانه‌وه‌ی قهرزیک به‌رامبه‌ر یه‌کتر په‌یره‌وی بکه‌ن. مامه‌له‌ی به‌هیز کردنی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل یه‌کتر بکه‌ن. دهسته‌وایی له ناو کوردا بو‌ته نه‌ریت و به‌ئاسانی نافه‌وتیت، کورد ده‌قی پیوه‌گرتوه، هه‌رچه‌نده ئیستا تاراده‌یه‌ک دیارده‌ی نواندنی کرداره‌کانی ناو دهسته‌وایی کزبوه، به‌لام بونی هه‌رماوه به‌ئاسانی لا ناچیت چونکه به‌ پیویست بونی به‌ ژیانه‌وه گری دراوه. مرو‌ف که بونه‌وه‌ریکی کومه‌لایه‌تی بیت هه‌میشه پیویستی به‌ تیکه‌ل بون و هاوکاری یه‌کتره له خو‌شی و ناخو‌شیه‌کاندا، ئیستا له هه‌ندی ولاتی ئه‌وروپیدا سه‌رقالی ژیان، وای لیکردون، به‌هاناوه چونی یه‌کتریان که‌م کردو‌ته‌وه، په‌یوه‌ندیه کومه‌لایه‌تیه‌کان کزبون، به‌لام له ئاکامی هه‌لکشانان ته‌مه‌ندا مرو‌فه‌کان توشی باری دهررونی سه‌خت ده‌بن له ئه‌نجامی ته‌نیایی و نه‌بونی په‌یوه‌ندیه کومه‌لایه‌تیه‌کان له‌گه‌ل یه‌کتردا. هه‌ر بو‌یه زور جار خو‌زگه به‌ولاتی پوژ هه‌لات ده‌خوازن، که هیشتا به‌ هاناوه چونی مرو‌فه‌کان له خو‌شی و ناخو‌شیدا ماوه‌و به‌ ته‌نگ یه‌که‌وه ده‌چن، ئاسوده‌یی دهررونی به‌یه‌ک ده‌خشن و دهسته‌وایی به‌رده‌وامه. له ناو کوردا ماوه‌یه‌ک هینده دیارده‌که به‌ هیز بوه، بو‌ته هو‌کاری سهر هه‌لدانی ئیدیومی کوردی که ده‌لیت: شین وشایی،

دهسته‌وایی. مه‌به‌ست له شین، لیره‌دا هه‌مو کاره‌ساته ناخۆشه‌کانه، که به‌سه‌ر مروڤدا دیت، وه‌ک خه‌لک لی مردن یا لیکه‌ومان، زهره‌کردن، ته‌نانه‌ت نه‌خۆشیییش ده‌گریته‌وه، هه‌رچه‌نده وشه‌که وه‌ک بواری تاییه‌ت ئه‌وگریان و فرمیسک رشتنه ده‌گریته‌وه که زۆرت‌ر له پرسه‌دا مروڤ ده‌ری ده‌بریت، به‌لام مانا گشته‌که‌ی (شین) له‌م ئیدیومه‌دا کۆی هه‌مو ئه‌و ناخۆشیانه ده‌گریته‌وه که مروڤ توشی ده‌بیت و پیویستی به‌ سهردان و هاوکاری و دل‌دانه‌وه‌ی مروڤی تره. له‌به‌رامبه‌ریشدا (شایی) وه‌ک مانا تاییه‌تیه‌که‌ی ئاهه‌نگی گواستنه‌وه‌ی بوک و ژن هینانه، به‌لام له‌م پرسته‌دا و وه‌ک مانا گشته‌که‌ی هه‌موخۆشیه‌کی تاک‌ی کورد ده‌گریته‌وه که پیویستی به‌ سهردان و پیروژ بایی لیکردن هه‌یه، کاتیک داواکرا بی بچی وه‌ک: شیرین خوارده‌وه‌و ئاهه‌نگی شایی یا بی داوا کردنیش پیویستی به‌ به‌سه‌رکردنه‌وه‌یه. وه‌ک چون بۆ لای حاجیه‌ک دوای گه‌رانه‌وه‌ی له‌ حه‌ج، یادوای کرینی خانویه‌ک سهردانی مالیک بکه‌یت و دیاریه‌کی بۆ به‌ریت، یا که‌سیک له‌ سه‌فه‌ری دوور هاتبیته‌وه، بچیته‌ سه‌ردانی و داوه‌تی نان خواردنی بکه‌یت، زۆر شتی تر، که له‌ بازنه‌ی رووداوه‌ خۆشیه‌کانی مروڤدا ده‌خولینه‌وه، جارن ئه‌نجامدانی ئه‌م دیاردانه له‌ ناو کوردا باو بوو، ئیستاش به‌ شیوازی جیا جیا هه‌رماوه و باوه. کاتیک په‌نده‌که هاتۆته وتن، دیارده‌کان له‌ ئیستا زۆرت‌ر ئه‌نجام ده‌دران. له‌ئه‌نجامی پیویستی و خولانه‌وه‌ی ئه‌نجامدانی به‌رده‌وامی دیارده‌کان له‌ ناو کۆمه‌لدا ئیدیومه‌که هاتۆته بون، ده‌سته‌وایی، وه‌ک کردار، واته‌ نواندنه‌وه‌ی هه‌مان کار به‌رانبه‌ر کرداره‌که‌ی که به‌رامبه‌رت بۆتی ئه‌نجام داوه له‌کاتی پیویستدا، هه‌رچه‌نده مه‌رج نیه له‌ یه‌ک کاتدا هه‌ردوو لا کرداره‌که بنوینن، یان جار هه‌یه لایه‌ک خۆشی و ناخۆشیه‌کانی له‌ لایه‌کی تر زیاتره، به‌لام که به‌رامبه‌رت، کاریکی بۆ ئه‌نجام دایت، پاشان توشی هه‌مان هه‌لوستی پیشوی تو بو، ده‌بی هه‌مان کردار بکه‌یته‌وه به‌رانبه‌ر کرداره‌که‌ی ئه‌و، ئه‌م دیارده‌ ده‌سیاوه،

که هه مان مه به سستی دهسته واییه له نیوان خیزانه کاندا دهکری و دهلین: به سهر یه کمانه وه هه یه و ئه گهر قهرزیش نه بیته، نه ریته، له کاته پیویسته کاندا ده بیته بیده یته وه، واته کاتیکی یه کیکی هات بو پرسه یه کت و دلی دایته وه و به شداری خه مه کانی کردی، ده بی توش هه مان کار بکه یته وه له پرسه که ی ئه و داو به شداری که مکردنوه ی خه مه کانی ئه و بکه یته وه به دلدانه وه و سهر دان و هاوکاری و به شداری پرسه که ی، که رهنگه ماوه یه کی زوریش له نیوانیان دوو پرودا وه که دا تیپه ر بو بیته. یان وازوو لایه کیان بونه ی پرسه و ناخوشیشی نه بیته. هه مان کار بو بونی کاره سات یا ههر ناخوشیه کی تریش ده کریته چونکه چوار چیوه ی شین، هه مو ئه و ناخوشیانه ده گریته وه که به روکی مروف ده گریته، دیارده کان ده بنه دهسته وایی کاتیکی له ناخوشیدا هاتنه لات ده بی له ناخوشیدا بچیته وه لایان. هه مان بواری بو خوشیش پیویسته ره چاو بگریته، چونکه دیارده که هه مو خوشیه ک ده گریته وه. ئه گهر دهسته وایی نه بیته، ئه و لایه نی یه که میش ناتوانی بو هه میشه به رده وام بیته و له ئه نجامدا کوتایی به دیارده که دیت، به پیچه وانه وه ئه گهر یه کیکی له ناخوشیه کاندا هاته لات، که ئه و توشی ناخوشیه ک بو، تو نه چویته وه به لایه وه، مانای وایه به ناراسته و خو تو به و ده لینی ئیتر به هانامه وه مه یه. ئه ویش دوا یه ک دوو جار هاتن و نه چونی تو له خوشی و ناخوشیه کانی ئه و هاتن ده وه ستینی و زیان به هه ردوولا ده گه یه نیته و مروف بی که س ده مینیته وه، چونکه به ده مه وه نه هاتن وه لام نه دانه وه ی خوشی و ناخوشی به رانه ر به مانای کوتایی هاتنی دهسته وایی نیوان دوو ئه نجامده ره که یه، به ته نگه وه نه چونی لایه ک، به رانه ریش ناتوانی له به سهر کردنه وه ی لاکه ی تر به رده وام بیته، له جاری تادوو جار زیاتر، چ نه چونی تو گلویی سوری هه لکردنه بو کوتایی هاتنی هامو شو ی نیوانتان. دهسته وایی به پله ی یه که م له نیوان دراسیو مالله کانی گه ره ک و هاو شاری و ناسیاراندا زور پیویسته. به

تایبەتی ئەو کەسانەى که تەنھا مالن و هیچ خزموخویشو ناسیاوێکیان له گەرەکه که دا نیه، بگره هەر دراوسى و ناسیارانه له تەنگانه دا فریای تاقه ماله کان ده که ون. بۆیه دهسته وایى بو ماله غه واره و بى کهس و تاقانه کان زور پێویسته، بهرده وایى به دهمه چونى دیارده ناخۆش و خۆشه کانی دهسته وایى به رامبه ر یه کتر له ناو کوردا بونه ته هه وینى سه ر هه لدانى خۆشه وىستى و نه ریتى جوان و پیکه وه ژيان و پته وکردنى په یوه ندىیه کان. دهسته وایى له سیاسه تیشدا له نیوان حزب و گه لانو ولاتانیشتا په یره و ده کریت، به مۆرکینى جیاتر له مۆرکى کرده وى نیوان دوو کهس یا دوو مال، وه ک ئه وهى دوگه ل یادوو ولات به رژه وه ندىه کانیان وا ده خوازى له کاره ساته خۆشیو ناخۆشیه کاندایه ته نگ یه که وه بچن. جار هه یه ریکه و تیشیان له و باره وه له گه ل یه کتر کردوه، بو دیارده ناخۆشه کانی وه ک شه ر یا داگیر کردنى یه کینیان له لایهن ولاتى بیگانه وه، ئه وى تر به هانایه وه ده چیت، کاره ساته خۆشه کانیشت که دهسته وایى بو ده کریت وه ک پۆژى پزگارى ولاتیک له چنگى بیگانه، یا پۆژى ئاشکرا کردنى وه رگرتنى سه ره به خویى، یا چه ژنى سوپای ولاتان، که ولاته کان به هانای یه که وه ده چن. ده توانریت دهسته وایى به کۆمه لیش له نیوان گروپى یاکۆمه لى ولاتا بکریت که به رژه وه ندى سیاسى ده یان به ستیت به یه که وه، چ تاک تاک ئه نجامى بدن یا به هه ره وه زى و گروپ گروپ. هه مان دیارده له نیوان حزبو بزوتته وه کانیشتا ده کریت پيش قوناغى پزگارى میله ته کانیان.

پاشه‌بهر، پاشه‌بهره

وشه‌یه‌کی لیكدراوه، له دوو وشه‌ی پاش و بهر، له‌گه‌ل یه‌ک تادوو پاشگری بزویندا پیک دیت و دهوتریت: پاشه به ریپاشه‌بهره، پاشه‌بهره بۆ دوو مه‌به‌ست به‌کار دیت، مه‌به‌ستی یه‌که‌م: مه‌به‌ست له بهری داره، به‌تایبه‌ت داری به‌ری بۆ خواردن، که به‌ری دووهم ده‌گریت، قو‌ناعی دووهمی به‌رگرتنه که ماوه‌یه‌ک دوا‌ی به‌ری یه‌که‌مه ده‌وتریت پاشه‌بهره، یا کوتایی دوا‌به‌ری سالی هه‌ندئ دارو دره‌خته، که زیاترله به‌ری یان دووان ده‌گریت، یا که به‌ریکی ته‌واو کامل و به‌کارهات و نه‌ما. دووباره به‌ری دووهمی داره‌که به‌بچوکی ده‌س پین ده‌کاته‌وه، که دوا به‌ره، وه‌ک پاشه‌به‌ری قه‌زوان، که به‌ری دووهمی گرتنی قه‌زوانه، شان به‌شانی گه‌وره‌بونی به‌ری یه‌که‌م دوا‌ی پینگه‌یادنی به‌ته‌واوی، به‌ری دووهمیش دیته به‌ر، هه‌رچه‌نده نیوان هه‌ردوو به‌ر هینده ماوه دوور نیه له یه‌که‌وه، جار هه‌یه هیشتا به‌ری یه‌که‌م به‌داره‌که‌وه ماوه، به‌ری دووهم، سه‌ر ده‌ر دینی، هه‌ندئ میوه‌و سه‌وزه‌ش هه‌یه زیاتر له دوو به‌ر له سالی‌کدا ده‌گرن، به‌دوا به‌شی به‌ره‌می سالی‌که‌که ده‌وتری پاشه‌بهره، یا دوا به‌ر.

مه‌به‌ستی دووهمی پاشه‌بهره ته‌واو جیاوازه له مه‌به‌ستی یه‌که‌می پاشه‌بهره، پاشه‌بهره، تویشه‌بهره نیه، تویشه‌بهره پارچه‌یه په‌رۆی چوارگوشه‌یه که دوو چمکی لول دهرئ، دوو چمکه‌که‌ی تری راست و چه‌پ له پشت ده‌به‌ستری بۆ هه‌لگرتنی نان ته‌پرکراوو خواردنی شوان، گاوان، سه‌پان.....، که زۆر تر نانی ته‌نوری یا ده‌ستکرد بوو، به‌لام پاشه‌بهره، ئه‌وپارچه په‌رۆ یا توره‌که‌یه یا له‌ته‌گونیه‌یه‌که له دیوی پشتی مرۆف له‌ناو شان ده‌به‌ستریت، ئه‌گه‌ر پاشه‌بهره توره‌که‌بو، به‌په‌تیکی قولف ده‌رله‌مل ده‌به‌ستری تا توره‌که‌که بکه‌ویته ناو شان و ری له رویشتن نه‌گریت، ئه‌گه‌ر توره‌که‌که بۆ کوکردنه‌وه‌ی شتو مه‌ک بیت

سهریکی کلافه‌یی هه‌یه کلافه‌که تونده‌کری و دهمه‌که‌ی داده‌خری تا به‌ره‌می ناو پاشه به‌ره‌که نه‌که‌ویته خواره‌وه له‌مل خوار کردنه‌وه یا که‌وتنی پاشه به‌ره هه‌لگردا، وه‌ک پاشه به‌ره‌ی کۆکردنه‌وی گوژی، کاتیکی مرۆف بۆ ریننی به‌ره‌می گوژی دهشت و دهر ده‌چیت، تا، گوژه‌که له داره‌که بکه‌یته‌وه به‌ده‌ست هه‌لینه‌گری له گه‌ل لی‌کردنه‌وه‌ی له داره‌که‌دا بخزیته ناو توره‌که‌که‌وه، پاشه به‌ره‌یش هه‌یه بۆ هه‌لگرتنی به‌رخ و کاری کۆرپه، کاتیکی له رۆژیکی ساردو توشدا له دایک ده‌بیته، کاره‌که یان به‌رخه کۆرپه‌که ناتوانی بروات، شوانه‌که ده‌یخاته پارچه گونیه‌یه که‌وه به‌پشتیه‌وه‌ی ده‌به‌ستی به‌جۆریک سهری کار یا به‌رخه‌که هاوشانی ملی شوانه‌که سهر‌ده‌ر بینن، تاله‌ده‌می گونیه‌که‌وه سهری دهر‌چی و نه‌خنکیت و هه‌ناسه‌بدات، تا به‌رخو کاره‌که ده‌گه‌یه‌نیته مالی خاوه‌نی و پاداشتی خۆی وهر‌ده‌گریته، پاداشتی‌ش جار‌ان هیلکه یا بریکی که‌می پاره‌بو، مالیش هه‌بوجگه له سوپاسی هه‌چ پاداشتیکی شوانه‌که‌ی نه‌ده‌کرد، زۆر جار ژنی منال‌داری گوند نشین، چارۆکه یا پارچه قوماشینی راستو چه‌پی له پشتی ده‌به‌ست و مناله‌که‌ی تیا هه‌لده‌گرت، کاتیکی بۆ کارکردن رۆوی له دهشت و دهر‌ده‌کرد، سودی پاشه به‌ره ئه‌وه‌یه ری له‌جولاندنی ده‌سو قاچ ناگری له رۆیشتندا و قورسای ده‌خاته سهر ناوشانی پشتی پاشه‌به‌ر هه‌لگره‌که. هه‌میشه رۆوی پشتی مرۆفیش به‌ شیوه‌ی رۆوی پیشه‌وه قورسی پیوه دیارنیه‌و له‌رۆوی ته‌ندروس‌تیشه‌وه رۆوی پشت جیاوازه له رۆوی پیشه‌وه‌ی سک، رۆوی پیشه‌وه فشار ده‌خاته سهر په‌راسو یا ناوسک که ئه‌ندامی زۆرتری تیندایه، ره‌نگه زووتر کیشه‌ی ته‌ندروس‌تی بنیته‌وه، به‌لام دیوی پشته‌وه‌ی مرۆف به‌رگری زیاتره، هه‌مو ئه‌مانه له کاتیکی باری پاشه به‌ره‌که سوک بیت و فشاری ئه‌وتو دروست نه‌کات. پاشه به‌ره فشار دروست ده‌کات ئه‌گه‌ر کیشی پاشه به‌ره‌که قورس بیت، بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر هه‌لبگیریت، به‌گشتی به‌ستنی پاشه به‌ره له به‌ستنی پیشه به‌ره که‌م کیشه تره.

پینجھی تار، تار

پینجھی تار، جو بپرہ وک خیار، نیمچہ دیرہ شیعریکی ئیدیومی کہلہ پوری کوردیہ، لیروہ تی دهگهین، کاتی پینجی تارکھیہ؟ پینجھی تار دهکھوئیتہ دوی دانی پہلہ و بونی دهغلو دان بهقهرسیل و قلف گرتن. دهغلو دانیش به گشتی له کوردستاندا هتا نهوروز کهم بالایه، پیش نهوروز دهغلودان له قوناعی پہلہ دان و سهوز بون و بالایه کی کهمی یهک بست بهرزبودایه، که دهغل سهری دهرهیناو کهمیک بالای بهرزبوده بهدهست گیرا، بهری سهوز بوی سهروهوی بو بهدوو پهل، دهلین: دهغل قلفی داوه، واته دهتوانی به دهست بالای دهغل و دانهکه بگری و سوپی بدییت که زیاتر له پهلیکه، دهغلیش که قلف بو نابی ئاژهلئ تییکریت. دهغلیش ههیه ههر بو له وهپاندنی ئاژهل تهرخان دهکریت، قلفهکهشی بخوریت کیشه نیه. بهلام نهو دهغلو دانهی بو بهرههه، بو خواردنی ئاژهلان نیه، نابیت دوی قلف کردن ئاژهلئ تییکریت، چونکه ئاژهل قلفهکهی خوارد ئیتر جاریتر گول ناکاتهوه و بهرهههی سالی نابیت، نهوروزیش یهکهم رۆژی بههاره، کهواته پینجھی تار دهکھوئیتہ دوی دهست پیکردنی یهکهم رۆژی وهرزی بههارهوه، له یهکهم رۆژی نهوروزهوه که (۲۱/۳ تا ۲۶/۳) ماوهی پینجھی تاره، بهم پینج رۆژه دهوتری: پینجھی تار یا پینج و تار. زاراوهکهش که دوو وشهی لیکدراوه، وشهی یهکهم 'ژماره پینج مه بهست پینج رۆژهی دوی نهوروزه، که نهوروز جگه لهوهی سههری سالی کوردیہ، رۆژی تهواو بونی سالی تهمنی ئیش کردنی جوتیارو سهپان و شوان و گاوانه، یا رۆژی تهواو بونی ریکهوتنی بهر به نیوهیی ئاژهل به خیکردنه که بهزوری ماوهکهی تا نهوروزه، که پهیمانیان داوه تا نهوروز پیکهوه ئیش بکن. چونکه دوی نهوروز وهرزی تازهی کارو له وهپاندنی ئاژهلان و تهواو بونی دانی رۆژانهی ئالیکی ئاژهلان و توانهوهی بهفری

رېبه‌ندانى كويستانه‌كانه، شيوازى كاره‌كان ده‌گورپيت، هه‌رچه‌نده
 ديارده‌كه زورتر له‌گه‌رمياندا وتراوه، چونكه به‌زورى كوتا ماوهى گري
 به‌ستى زاره‌كى كارى كشتوكال و نازده‌لدارى نه‌وروز بوه، هه‌ربويه كه
 نه‌وروز ته‌واو بوه سه‌پان و كريكارو شوانى مه‌رومات دواى يه‌كه‌م
 پوژى نه‌وروز پينج پوژ بى به‌رانبه‌ر كاربان بو خاوه‌ن كاركرده،
 ياگرى به‌سته‌كه‌يان دواى پينج پوژ دريژ كرده‌وه، به‌م ديارده‌ش
 وتراوه: پينجه‌ى تار. ماوهى پينجه‌ى تار بو هيچ لايه‌كى نه‌ خاوه‌ن
 كارو نه‌كاركه‌ر پيوانه‌ناكرپت، ئەگه‌ر دريژكرده‌وى گري به‌ستى ته‌واو
 بونى كاره‌كه له‌نه‌وروزدا نه‌بيت هه‌رچه‌نده دريژ بكرپته‌وه پينجه‌ى تار
 نيه، پينجه‌ى تار له‌ زوربه‌ى ناوچه‌كانى كوردستاندا كاته‌كه‌ى چه‌سپاوه،
 پينج پوژى دواى يه‌كه‌م پوژى نه‌وروزو سه‌رى سالى كورديه. مه‌رج
 نيه هه‌مو خاوه‌ن كارىك پينجه‌ى تارى بو ئەنجام درابيت به‌ زورى بو
 ئەو خاوه‌ن كارانه ئەنجام دراوه كه له‌گه‌ل سه‌پان و شوان و گاوآن
 و گوغل و ئەنجامده‌رانى كاردا باش و ده‌ست كراوه‌و خه‌مخوربو.ب.
 هه‌مو كاتيكيش پينجه‌ى تار ئەنجام نه‌دراوه، كه‌وتوته سه‌ر ويستى
 خاوه‌ن كارو ئەنجامده‌رى كار، ئەگه‌ر كاركرده‌كه گري به‌ستى زاره‌كى
 ريكه‌وتتى تازه‌كرده‌وه‌ى كارپش بيت و جارى تر تازه‌ كرابيته‌وه.
 جاريش هه‌بوه له‌ دواى پينجه‌ى تاره‌وه يه‌كسه‌ر تازه‌ كراوه‌ته‌وه يا
 بى پينجه‌ى تاريش تازه‌ كراوه‌ته‌وه به‌ په‌زامه‌ندى هه‌ردوو لا. پينجه‌ى
 تار پينج پوژى كاركرده له‌ ده‌ره‌وه‌ى ريكه‌وتته‌كه، ئەگه‌ر ژماره‌ى
 پوژه‌كانى كاركرنى بى به‌رانبه‌ر له‌ پينج پوژ زياتر بيت پينجه‌ى تارنیه،
 به‌لكو دلسوزى نواندى كاركه‌ره بو خاوه‌ن كاره‌كه‌ى. هه‌ندى كاتيش
 خاوه‌ن كاره‌كان، به‌تايبه‌تى ئەوانه‌ى له‌ كاركه‌رى زياتريان هه‌بوايه،
 دوا پوژى سال و له‌گه‌ل ده‌ست پيكردى پينجه‌ى تاردا، ده‌يان كرد
 به‌ ئاهه‌نگ گيرانى خوشى و نازده‌ليان سه‌ر ده‌بى وه‌ك جه‌ژنيك و
 سازدانى به‌زى خوشى وشادى، به‌ بونه‌ى ته‌واو بونى ريكه‌وتتى بى

كيشه‌ی هه‌ردو لاوله، ئە‌گه‌ر سالی کارکردنیش تازه نه‌کرایه‌ته‌وه، ئە‌وه ئامیرانه‌ی لای کریکار یا سه‌پانه‌که بون له: کوله‌بال، فه‌ره‌نجی، که‌په‌نک، هه‌گبه، خرینه، داس، بیژنگ، که‌وه، ئامیره‌کانی تری کشتوکالی ته‌سلیم به‌خاوه‌ن مال ده‌کرایه‌وه، دوا‌ی پینجه‌ی تار به‌خو‌شی کارکه‌ران مالی خاوه‌ن کاره‌کانیان چی ده‌هیشت. ئە‌گه‌ر خاوه‌ن مال‌که‌ش خراب و گیر بوایه نه‌پینجه‌ی تارو نه‌ناهه‌نگی خو‌شی ده‌گیردرا، کارکه‌ر ده‌سی له‌خاوه‌ن کارده‌بوه‌وه، ده‌چو له‌مالیکیت‌کاری تازهی ده‌دۆزیه‌وه. جگه له‌و کارانه‌ی به‌گری به‌ستی ریکه‌وتن بون وه‌ک ئاژهل به‌خو‌کردن به‌ربه‌نیوه‌یی یا سی به‌یه‌ک به‌پیی ریکه‌وتنه‌که، کاره‌کانی تری جوتیارو سه‌پان وه‌ک جوت کردن به‌قاتر وگا یا ئاودیری یا گو‌خلی مه‌ره‌زه که پیوستی ده‌کرد کارکه‌ر له‌مالی خانه‌خو‌بی کاری بمینیته‌وه، زۆربه‌ی سه‌پان سی ژمه‌ خواردنی له‌سه‌ر خاوه‌ن مال بوو، مه‌رجیش نیه‌خه‌لکی هه‌مان گوندبو بیت جاری واهه‌ بوه‌خه‌لکی گونده‌کانی ده‌ورو به‌ر، یا گوندیکی دووریش بو، ئە‌گه‌ر ژن و منالی هه‌بوایه، منداله‌کانیشی ده‌هینایه‌هه‌مان گوندو هه‌مان مال، به‌پیی ریکه‌وتنی هه‌ردوو لا، جاروبار سه‌ردانی مالیک یا گوندی تری بگردایه‌وه پاشان بگه‌رایه‌ته‌وه ده‌وترا: چوه‌ بو دینی و ده‌گه‌رپته‌وه، ئە‌گه‌ر سه‌لتیش بوایه‌ دره‌نگ دره‌نگ ده‌چوه‌وه گونده‌که‌ی خو‌ی، جوتیار و سه‌پان که‌ کاره‌یه‌ک به‌دوا‌ی یه‌که‌کانی ده‌وه، پاگیره، خه‌رمان کوتان، سور کردنی خه‌رمان، شه‌ن کردن، کاکیشان به‌ره‌شکه، گویزانه‌وی به‌روبووم ته‌واو ده‌بو، ده‌بوه‌ هاوین و کاره‌کانی دانانی شه‌له‌که‌ی جوگه‌و جو‌مال و بیستان و بیستان رنین و بژار ده‌هاته‌ ئاراوه، پاشان پاییزو کاری مه‌ره‌زه ده‌هاته‌ مه‌یدان، سه‌پان هه‌بو هه‌ر چوار وه‌زه‌که‌ کاری جو‌راو‌جو‌ری ده‌کرد تا به‌هاری تازهو پینجه‌ی تار ده‌هاته‌وه گو‌رئ. کریی جووتیارو سه‌پانیش له‌دوا‌ی پینجه‌ی تار ده‌درا ئە‌گه‌ر سه‌پان یا کارکه‌ره‌که‌ بو سالی گیرایی واده‌ی کوتایی کاره‌که‌ تا نه‌ورۆز بو بیت. کریکه‌ش یان

پاره، یا به شیکی به ره می به رو بومی ساله که بوو، به پیی ریکه وتن، به زوری پینج یهک تا حهوت یهک بوو، وهک گهنم جو له حهوت قزناخی به ره مه که، قزناخی بو سه پان بوه، هه ندی جار نیوانی کارکه رانی پینجی تارو خاوهن مال هینده خوشبوه چهنده ها جارو بوچه نده ها سال ریکه وتن هکان تازه دهکرایه وه، سالانه ش له پینجی تاردا نه نجام دهدرا. وشه ی دووهم تاره، تاربه به دوی وشه ی پینجدا نازانری له چیه وه هاتوه، بوچونیک هیه له وشه ی (ترک) عه ره بیه وه یا ته ریکه وه هاتبی که وشه که کورت کراوه ته وه بو تار، یا مه به ست تاری وری پینج پوژه که بیت که وه رناگیریت، له گهل پینج پوژه که دا واته پینج پوژی ته رکی بی به رانه ری کار، به لام تار یا تارانن، به تنها زورتر بو مه به سستی هه لفرینی مه ل و بالنده ی کیویه که له سه هیلانه که ی پشو دهدات یا کرده که ویت، دهچنه سه هیلانه که ی، بالنده که ده فری و هیلانه که به جی ده هیلیت، ده لین تارتدومانه، یان دهی ته رین، چهنده جاریک دیارده که دووباره بیته وه، تا بالنده که ناگه ریته وه بو هیلانه که، له ترسی بونی مه ترسی و ده لین: تار بوه، یان تاران دویانه. راوکه ریش له دهشت و دهدرا بو راوی که و یا سوینس خوی مه لاس دها دهوتری: دهنگه دهنگه مه کهن با کهوی راوکه ر بخوینی و که وه کانی دهشت و دهر بین بو لای که وه خومالیه که و نه تارین، به تایبه تی له شه ودا که به تیشک شه واره یان ده کهن. تا نیچیره کان تارنه بن و بگیرین. ئەم وشانه (تار، پینج وتار) به پیی ناوچه و شوینه کان دهگورین ئەوهی ئیمه باسی ده که یین زورتر له ناوچه کانی گهرمیاندا به کار دیت، رهنگه له ناوچه کوردنشینه کانی تردا دیارده کان به وشه یتر دهر ببردین، بو هه مان مه به ست.

شىنى چلە

چلە: چل پۆژە لە ھەردوو وەرزی ھاوین و زستاندا ھەيە، چلەى ھاوین گەرمترین پۆژەکانى ھاوینە، بىگومان چلەى زستانىش بە ھەمان شىوہى پىچەوانەى چلەى ھاوین ساردترین پۆژەکانى وەرزی زستانە. چلە بە زۆرى دەکەوێتە ناوہپاستى وەرزەکەوہ، ھەردووکیان جگە لە دانەوہى گەرمى و ساردى کارىگەرى زۆریان لە سروشندا ھەيە لەسەر ژيانى مرۆف، ئازەلان، پووەک. چلەى ھاوین ھەويى ھىناى گەرمای پىگەياندى زۆر جۆر ميوہى ھاوینانە، ، زستانىش بە ھەمان شىوہ، جگە لە بارىنى بەفرى زۆر لە کويستانەکاندا مايەى پربونى کۆگای ئاو و مانەوہى ئاوہ لە عەماراوو تەقىنى سە رچاوہکانى ئاو. مەبەستى ئيمە لە ناوھىتانی شىنى چلە، زۆر تر دوا بارىنى بەفرو بارانى بەخوپى چلەى زستانە، نەک ھاوین، چلە شىنى تەواو بونى خۆى دەگىریت و باران و بەفر بە لىزمە دەباریت و دەوتریت: شىنى چلەيە.زۆرلە زستانانى وەرزی سال کە باران و بە فرکەمە، لە کۆتايیەکانى پۆژانى چلەى زستاندا کە زۆرتر دەکەوێتە کۆتا پۆژەکانى مانگى دووہوہ، شەپۆلىكى باشى باران و وەيشومە وکړيوہى بەفر دیت و دەوتریت شىنى چلە، بە مانای کۆتا پۆژەکانى چلەيە کە خوا حافىزى دەکات شىن بۆ نەمانى خۆى دەگىریت، بەم کړيوہى بەفرو بارانە شىنى خۆى دەگىریت. وەک ئەوہى کە ئەم بارىنى بەفرو باران و سەرمايە دوا شەپۆلە لە چلەى سالدا. ھەرچەندە زۆر سالگەرماى دواى تەواو بونى چلە باران و تا بەفرىش دەباریت، بەلام ھەمان ساردى چلەى زستانى نيەو کەشو ھەواى وەرز کەمىک دەگۆریت، لەگەل تەواو بونى چلەى زستاندا. شىنى چلە ھىتانی باو بارانى سەخت و کړيوہى بەفر ھىتە کە زۆر تر شاخ و کويستانەکان دەگریتەوہ. زۆر جارچاوہپوانى ئەو شەپۆلە ساردو سەرماو باوہپورانە نەکراوہ، دواى کەمى بەرزبونەوہى

پلەى گەرما، جارئ تر پلەكانى گەرما دادەبەزئ ساردىەك دىتە مەيدان كە رەچاۋ ناكرىت، دواى بەرزبونەۋەدى پلەى گەرماكەى چەند رۆژئ پىش شىنەكە. بۆيە دەوترئ شىنى چلەيە، واتا كۆتا شەپۆلى بەفرو بارانى چلەيە. مەرج نىە ھەمو سالى چلە شىن بگىرئت، سالى ھەيە لە كۆتايى چلەدا ھەرباران و بەفرى ئاسايى دەبارئ شەپۆلى نائاسايى سەرما نامىنى و پىي ناوترئ شىنى چلە، سالىش ھەيە چلە بئ شىن و بە بئ باران و بەفرو كرارى بەفر مالىنى سەربانى خانوى گل مال ئاوايى دەكات، بە گشتى دواى شىنى چلە، پلەكانى گەرما جارئتر بەرز دەبىتەۋە، تەۋاۋ بونى شىنى چلە خالى گۆرانى كەش و ھەۋايە بەگورئ تازەۋەبۇ گەرمتەر. مەرج نىە شىنى چلە بەفرى لەگەلدا بىت بە تايبەتى لە ناۋچە گەرمەكاندا. بەلام ھەرشەپۆلى توندى باران و بەفرىش نەبارئ شىنى چلەيە. شىنى چلە زورجار باى توندى باراناۋى تورپەى لەگەلدايە، كارەسات دەخولقنىنى، دار دەشكىنى، يان لافاۋ ھەلدەسىنى، دەوترئ شىنى بەھىزە يا تورپەيە، مەرج نىە شىنى چلە ھەمو شونىنىك بگىرئتەۋە جار ھەيە بە توندى لە ناۋچەيەك دەدات و كارەسات دەخولقنىنىت، ھەندئ ناۋچەى ترىش. ۋەرزى ھاۋىنىش شەپۆلى ھاتنى گەرمايە، كەشى خنكىنەرى بئ جولەى ھەۋاي ھەيە، بەلام ناوترئ شىنى چلەى ھاۋىنە، بەلكو دەوترئ: گەرمايەكى تاقتە پروكىنە. گەرماى چلەى ھاۋىنىش شەپۆلە، جار ھەيە شەپۆلىكى كپى تاقتە پروكىن دىت و ماۋەيەك بەردەۋام دەبىت، جارنىش ھەيە چلەى ھاۋىن شەپۆلى بەرزو نزمى پلەكانى گەرما بەخۆيەۋە دەبىنىت. بەلام بە گشتى شەۋانى چلەى ھاۋىن فىنىك ترە لە رۆژنى چلەى ھاۋىن، چلەى زستانىش، شەۋانى ساردترە لە رۆژ. جار جارنىش باى شەمال تەزوۋيەكى فىنىكى دىنىت و ئارامىەك بە دل و دەروون دەبەخشىت، دەوترئت كزە بايەكى فىنىكى پشۋەينە.

شەوچەرە ، شەوبەسەرە ، شەوپاتە

سىن وشەى لىكدرەوى فۆلكورى كوردىن، لەھەرسىن وشەكەدا وشەى ترلكىنراوھ بە وشەى شەو لەگەل پاشگردا.

شەوچەرە: مانەوھو كۆبونەوھى كۆمەلى شەوانە بە قەرەبالەغى، چ بۆخۆشى بىت، يا ناخۆشى يا روداويك ئاگادار بونەوھى بویت و پىويست بى ئىشكى بۆ بگىریت لە شەودا تا بەيانى، بەوھى كۆمەلىك كەس لە مالىكدا يان ديوەخانكدا كۆدەبنەوھ، چەرەسات، كىك، چكىت، چای.... ئامادە دەكەن، بەزم و قسەى خوش دەگىرن، شەو تابەيانى ناخەون. گۆرانى جۆراو جۆرىش دەلینەوھ كاتى كە دەنگ خۆشان لە كۆرى خۆشەكەدا ئامادەبن، يارى جۆراو جۆردەكەن. جارەھە تا بەيانى يا درەنگانى شەو دەمىننەوھ، بە تايبەت ئەگەر بۆ ئىشك گرتنى ھەوالى خوش بىت، ئەگىنا ئىشكگرتن بۆ رووداوى ناخۆش يا بۆ پاراستن لە رووداويكى ترسى رەچاوكراو شەوچەرەى بۆ ناكريت، تەنھا ئىشك گرتتە بە وريايىيەوھ. تەنانەت ئىشكگرتن بۆ پاراستنى منالى تازە لەدايك بو لە توشبون بە شەوھى مندالانىش جياوازە، لە شەوچەرەى بەزم و شادى. جار ھەيە شەوچەرە بى ھۆيك ئەنجام دەدریت، زۆرتەر كۆبونەوھى كۆمەلى خەلكە بۆ بەسەبردنى كات بە خوشى. دەمىكە يەكيان بە قەرەبالەخى نەبىنيوھ، رەنگە لەشەوچەرەدا يارى ھەك كلاوين، گۆرەوى بازىشى تيا بكریت، بەگشتى شەوچەرە كاتىك لە گوندەكانى كوردستاندا سازدەدرا كە كارەبا نەبو لەبەر دەم لۆكزا يا چرايەكى گەشدا ئەنجام دەدرا. شەوچەرە بە زۆرى لە شەوانى ساردى زستاندا كە شەوگار دريژ بوو، كاتى بۆ تەرخان دەكرا، دەتوانىن بەگىرانى ئاھەنگى شەوانى لە دايك بونى ئىستا بلين:

شەوچەرەى خۆشى لە دايك بونە، لە رووى كۆكردنەوھى خەلك و خواردن و خواردنەوھ و ئاھەنگ گىرانەوھ تا بەيانى، كاتىك لە

شەواندا ئەنجام بىرىت. بەلام شەوچەرە بە گىشتى بۇ ئاھەنگى لەدايك بون نەھاتتوتە گۆرئ، بەلكو بۇ خۆشى و شادى و بەسەربردنى كاتە بەخۆشى. شەوبە سەرە: ناوہكەى بە خۆيەوہيەتى واتە ھاتنى شەو بەسەرىدا تىپەريوہ، جارن كارەبا نەبو لە ھاوين وگەرمادا چىشت يا خواردنى زيادە دەمايەوہو بۇ رۆژى دواتر ھەلدەگىراو دەوترا: شەوى بەسەردا ھاتوہ، ھەندىك كەس نەى دەخواردو دەيوت: خوارنى شەو بەسەرە ناخۆم، كە ھەندى شوين پىي دەلین: شەو پاتە. شەو پاتەش ھەمان ماناى شەو بەسەرەيە. ئىستاكە كارەباو بەفرگر ھەيە، خواردن بەجوانى ھەلدەگىرئ مەترسى لە شەوبەسەرە نەماوہ، كە خواردنەكە تىك بچىت، بەلام ھەر ھەندىك كەس خواردنى شەو بەرسەرە ناخۆن. بەگىشتى خواردنى شەوبەسەرەى شەوانى ساردى زستان كىشەى ئەوتوى نەبو، مەترسى تىك چوئىشى كەمترلىدەكرا. بەلام ھەر ھەندى كەس نەى دەخواردو دەى وت: چىشتى شەو بەسەرەيە. بۇھاوين كە وەرزگەرم دەبو ھەلگرتنى خواردن مەترسى تىك چونى زياتر لئ دەكرا، دياردەكە بئ چارەسەر بو، بۇيە زۇرجار دەبراىە بن كونەلان يا شوينى شىدار تا كزەبايەك لىيداو فىنكى بكاتەوہو مەترسى تىك چونى كەم بىتەوہ. گۆشتى ئازەلىش كە سەردەبرا بەكالى لەبەرنىگر ھەل دەچزا و گۆشتەكە نيوہ برژاو دەكرا تا بەكالى نەمىنیتەوہو مەترسى تىك چونى تا يەك دوو رۆژ نەمىنیت. دەتوانرا بە ئاسانى ھەلبىگىرايە، پاشان لە ترسى خواردنى لە لايەن پشيلە يا سەگەوہ لە ژوورى دانىشتندا، بە سنگىكەوہ ھەلدەواسرا بە ھوى تالى خرىنەوہ، تا بمىنیتەوہ و تىك نەچىت. گۆشتەكە تا يەك دوو رۆژى دواى سەربرىنى ئازەلەكە دەس بدات بۇ خواردن.

كۆلبەر، مەلۆبەر

دوو وشەو دوو كارى دىرۆكى پوژانى جوتيارو كرىكارو تاكى ژن و پياوى كوردن. كۆلبەر ئەوكەسەيە كۆلەكە لەكۆلدەنيت و دەيگويژيتەو، جاكۆلەكەى دارى وشك، ئاومالکە، بان پەگ و قەدى دار بى بۆسوتان، يا ھەر مادەيەتر كە بەكۆل بگويژيتەو. مەلۆ كۆكردنەو ەى بەرھەمى دوراوى خەل و خەرمانە، كەبەداس دەدوريتەو چ جۆبیت يا گەنم تا بەلمى مەرەزەش. مەلۆبەر مەلۆكان دەگوازيتەو بۆ ناوشارا، يان بۆ شوين خەرمان، يا ھەرشوئىنىكى ديارىكارا. لەكۆمەلى كوردەواريدا زۆرتىر كۆلبەر و مەلۆبەرى دەغل و دان ژنان و كچان بون، وپراى ھاوشانى پياوان كە كاريان ئەنجام دەدا، لەھەمان كاتدا ئازادى سنوردارى جارانى ژنى لەكۆمەلى كوردەواريدا بۆ بوئىرى و ئازابى دەردەخست لەكۆمەلدا، كە بەجەستە

كارەكانيان ئەنجام دەدا، لەئىستادا مەلۆ بەردەگمەن بو، كۆلبەريش گۆراني بەسەردا ھاتو، زۆرتىر ئەو كەسانەى كە لەسنورە ئاستەنگەكانى نيوان ولاتاندا بەناياسايى بەكۆل شت دەگويژ نەو، پىيان دەوتريت كۆلبەر. زۆر بارى كۆلبەرەكان مادەى قاچاخى نيوان دوو ولاتن، كە بە ئاشكرا لە نيوان ئەو دوو ولاتەدا رینگە پىدراو نين. شىوھ سەرەتاييەكەى ئەنجامدانى ئەم دوو كارەنەماون، چۆنيتى بەكارھىنانيان چوئەتە خانەى فۆلكۆرەو.

دىمەنىكى پرىئىشو ئازارى قورسى بارو سەختى كەشو ھەواى كۆلبەرىكى سەر سنورى كورد.

دې، سهگي دې، بۆنى دې

دې: وشه يه كي ساده ي دوو پيټه، به لام ماناي جوراوجور له دهر بېندا دهدات به دهسته وه، به پېي مه به ستي قسه كه رو شويني وشه كه له رسته دا، له وتندا بوماناي جياواز جياواز به كار ديټ. زور جاريش دهر يټه پال مروځ و نازل و تارووه كيش، وهك خه سله تي تاييه ت. دهوتريت: مروځي دې، واتا مروځي بزويو قسه له پروبي شهرم و بي باكه، وهلامى خوي له كاتي خويدا دهداته وه، منه تي به هيچ نيه و قسه له كهس ناخواته وه، يان ناهيلى قسه ي كه سي بيټه سهر، جاريش هه يه وهك خه سله تي باش له مروځدا خوي دهنوينيت، وهك مروځي دې ناهيلى مافي بخوريت. جاريش هه يه دهچيټه خانه ي خه سله ته خراپه كانه وه، وهك جويندان و هه ره شه ي له بهرانبه ريك كه نه و هه لويسته پيويست نه كات. نه مه شيوه گشتيه كه ي سيفه تي دريه بو مروځ. به لام له شيوه ي تاييه تدا به پني شيوه ي دهر بېن و جي وشه كه له رسته ي سهر زاردا مانا دهدات به دهسته وه. سيفه تي دې دهر يټه پال مروځ و به ههرسي ديوي زور باش و زور خراپ و مام ناوهند، له وهسفي مروځدا به كار ديټ، دې وهك سيفه تي زور باشي مروځ له بهرانبه ر ودهسته هيناني مافه كاني مروځدا لاي نه يار به كار ديټ، كه مافه كه ي كه وتوته لاي نه يار يكيه وه، حاشاي ليده كات و فشار نه كات بوي ناگه پيټه وه، له كاتيكا مافيكي ياساييه، دهوترى مروځي دې تا مافه كه ي وهرنه گريته وه واز ناهينيت، كه دې بو ناهيلى مافي بخورى هه ميشه شوين كه وته ي مافه كاني تي له گه ل نه يارانيدا، نهك هاوه لاني. له بهر درييه كه ي چاو له مافه كاني نانوقينيت، مافي خوي به سهر كه سه وه ناهيلى ت. دهوتريت مروځي دې، له گه ل بهرانبه ردا چاونانوقينيت، خه مت نه بيت. دې وهك سيفه تي ناوهندى نه باش و نه خراپ كاتيک خوي دهنويني كه به ماناي مروځي هارو هاج ديټ، هه رچه نده كاتيک هارو هاجي دهر يټه پال مروځ، بو نه هيشتنى

بهش خورادن. سیفه تی خرابی مروّف نیه، به لام که متریش ده که ویتته خانه ی سیفه ته باشه کانه وه که به بالای مروّفدا ده بریت، رهنگه هارو هاجی هه ندی کات بو مروّف پیویست بیت و هه ندی کاتیش مایه ی هینانی شهرم بیت و سه ریه شه بنیتته وه له ژینگه یه کدا که هارو هاجی پیویست نه بیت. ئەو کاته شی در وهک سیفه تی زورخراپ خوی ده نوینیت، ئەو کاتیه که مروّف ده مه وهرو دریژ دادرو دم دریژه له کاتی ئاخاوتن له گه ل دوست و ئەندامه نزیکه کانی پوژانه ی ژیانیدا، قسه ی زبر ده کات، بی ریژی ده نوینیت، بچو کترین شت قبول ناکات. به تایبه تی له گه ل کهسانی گه وره تر له خوی، شهرم و سنوری ئاخافتن جیده هیلی و زور دره له وه لام دانه و هدا، کوی ئەم سیفه تانه له ژیر پهرده ی مروّفی دردا خوی ده نوینیت، ئەو کاته ی که دری وهک سیفه تی دهریته پال مروّف. به پیی جوړی که سایه تیه کان، پله ی جی به جیکردنی نواندنی کاره کان و وه لام دانه وه، جوړی دری له مروّفدا خوی ده نوینیت، مروّف هه یه دری ته نها وهک سیفه ته باشه که ی ده نوینیت، هه رگیز بو نواندنی سیفه تی خراب، دری نانوینیت له کرداردا، مروّفیش هه یه دری وهک سیفه تی خراب له دهر بریندا به کار دینیت، جاریش هه یه وهک ناوه ندی له نیوان هه ردوو حاله ته که دا، جاریش هه یه هه رسی سیفه ته که له یهک مروّفدا خوی ده نوینیت، به پیی کاردانه وه ی به رامبه رو پیویستی وه لامی مروّفی در بو به رامبه ره که ی.

در: وهک سیفه ت دهریته پال سهگ و ئاژه لانی تریش، له سهگدا که و ترا: سهگی دره. واته سهگی هه لمهت به رو زیان گه یه نه ره به خه لکی نه ناس، رهنگه هه ندی جار سیفه تی دری بو سهگ پیویست بیت، به لام به شی خوی سه رنیش شه و کیش شه بو خاوه نه که ی ده نیتته وه، جگه له سهگ زور ئاژه لی تریش دری ده نوینیت به تایبه تی که ئاژه له که دایکه و بیچوه کانی له ژیر چاودیریدان، دری وهک دهره اویشته یه ک بو پاراستنی بیچوه کانی به کار دینی. وهک پشیله و مریشک، کاتیک

مرؤف دەیەوئیت زیان بەبیچووەکانیان بگەیهنیت، تەنانەت جار ھەیە کار دەگاتە سنوری ھەلمەت بردن یا دەم و چاو بریندار کردن، کاتیک دایکە ۶لەل ھەستی کرد ھەرپەشەکە مەترسیدارە بۆ جگەر گۆشەکانی. وەک ھەلمەتی مریشک کاتیک ئازاری جوجەلەکانی دەدەیت، یا پشیلە کاتیک ھەست دەکات مرؤف زەرەر بە بیچووەکانی دەگەینیت و بەو نیازە مرؤف لییان نزیک دەکەوئیتەو. لە دوورەو ھەم ئاماژە دەدات کە نزیکیان نەکەوئیت بە نەپاندن یا خویندنی رەقی ھەرپەشەکەر، ھەر وازت نەھینا ھەلمەتی پەلامار بەرەو پروت ئەنجامدەدات. دپ، پیتی (ی) پیو ھەنوسیت، وەک سیفەتی تر بەکار دیت دەوتریت: بۆنی دپی لیدیت، جلوبەرگ کە بۆنی ناخۆشی لیدیت و لە دوورەو ھەستی پپ دەکریت، بەتایبەتی ج لە ھاویندا کە ماوہیەکی زۆر لەبەر کراو ھو بۆنی ئارەقی زۆری گرتو، بۆنیکی ناخۆشە. دپی ئەو سیفەتە یە بە بالای ئەو بۆنە ناخۆشە ی جلوبەرگە کە دا براو، مرؤفی کە لە ھاویندا درەنگ درەنگ خوی دەشوات بۆنی عارەقی لی بیت دەوتریت: بۆنی دپی لیدیت، لیردا دپی سیفەتیکە بۆ بۆنی ناخۆش، بەلام نادریتە پال ھەمو بۆنیکی ناخۆش، بەلکو زۆر تر بۆنی بیزاراوی عارەق کردنەو ھە چ مرؤفە کە خوی بیت یا جلو بەرگە کە ی پی دەوتریت دپی. زۆر جاریش دەدریتە پال ئاژەل کاتیک بۆنی ناخۆشی جی گەورو ریخی لیدیت یا بۆنی بیزاراوی پەچە، دەوتریت بۆنی دپی لیدیت کە بۆنیکی بیزاراوە. کاتیک کە ئاژەلە کە میزی بە شوینە کە دا کردبی و پاشان لەناویدا گەوزابیت و پشوی دابیت. دوا سیفەتی دپ دەدریتە پال پووھەش ھەندئ پووش و پەلاش یا قنلاشکە لیوارئ تیژی لی دروست دەبیت کە دەستی بەر دەکەوئیت بریندارت دەکات و دەوترئ: نەکە ی دەسی لیدە ی پووھەکی دپ، یا بەرگی گەلای وشکی دپ، ھەمو پووھەکی دپ نیە بەلکو ئەو پووھەکانە ی کە دپک یا نوکی تیژی دپان ھە یە، بەرت کەوئیت بریندارت دەکات، مەرج نیە ھەر بە وشکی جار ھە یە قەدی دارە کە بە

ته پيش دره، وهك پووهكي توترك، يا قهدي پووهكي زمانه خهسو، كه دركيكي ههيه كاتيک دهست بهري دهكه ويٽ بريندارت دهكات. هه ربويهش به زمانه خهسو ناوزهد كراوه، زمانه خهسو، مه بهست ليٽي وهك زماني خهسو دره. ههروهك زماني ههنديك خهسو له بهرانبهر زاوادا درو دريژه. يا پووهكه كاني بهكار هينهرى پهرژين، كه بو ديارى كردنى سنورى پهرژين و چيمهن به كار ديٽ. جاريش ههيه پووهكه درهكان بو پاراستن سنور يا شورهى ناو گژوگيا بهكار ديٽ، وهك ديوارى پاريزراو به دهورى شورهكه دا سهوز بو، جار هه بوه مروٽ به ئاسانى له درى پووهكه كه دربازى نه بوه و بريندارى كردوه، كاتيک بيه ويٽ سنورى پهرژينه كه بپرٽ. بويه ئه م پووهكه درانه بو پاراستن بهكار ديٽ. ماوه ته وه بلين درى سيفه تيکه ده دريٽه پال مروٽ، ئازهل، پووهك، بو ههريه كه يان وهك سيفه تي جيا و ماناي جياواز بهكار ديٽ، به ههردوو ديوى باش و خراپ له بهرانبهر مروٽدا.

دهسه چيله ، قوتيله

دهسه چيله: پيکهوه بهستن و گريدانی قه‌دی قاميش يا زهل يا قالورهو پوشو په لاشی قه‌د نه‌ستوره، که پيکهوه دهسک ده‌کړئ، جار هه‌يه به تالې بهن ده‌به‌ستړئ، سه‌ريکی ده‌گيريت به ده‌سته‌وه و سه‌ره‌که‌ی تری گړی تې به‌رده‌دریت بؤ دانه‌وه‌ی پرووناکی. دهسه‌چيله، ده‌بريته کايه‌ن، پشتيري ئاژه‌لان، شويني نوتک و تاريک تا له و نه‌نگوسته چاوه‌دا شوينه‌که رۆشن بکاته‌وه به‌هوی گړی ئاگره‌که‌وه، کاری ئالیک دان و تیکه‌ل کردنی ئالف و کاو جوی پشتيرو کاره‌کانی تری ئاژه‌لانی تيا نه‌نجام بدریت. له بهر نه‌وه‌ی شوينه‌که داخراوه، با نايگريته‌وه و تاريی به ئاگره‌که بکات و بيکوژينته‌وه، تا ئوکسجين ه‌بيت، دهسه‌چيله‌که هیدی هیدی ده‌سوتيت تا ده‌کاته کوتايی قه‌دی گرتنه‌که و له‌گه‌ل سوتانه‌که‌يدا پرووناکی ده‌داته شوينه تاريکه‌که، بؤ راپه‌راندنی کاره‌کان. جار هه‌يه سه‌ری يه‌که‌می دهسه‌چيله، که سه‌ری گړ تيبه‌ردانه بؤ سوتاندن، گه‌لاو ته‌لاشه دارو پوشی په لاشی پيويه يا قه‌ده‌کانی باريکترين و زووتر گړبگرن، به‌به‌راوردی به سه‌ری دواوه‌ی دهسه‌چيله که نه‌ستورتره، سه‌ری دواوه‌ی دهسکيکی بؤ ده‌کړئ و ده‌گيريت بؤ سوتان، سوتاندنه‌که تا شويني گرتنی دهسکه‌که ديت و دهسکی گرتنه‌که ناگريته‌وه. سنوری سوتانی دهسه‌چيله ديارى کراوه، دهسه‌چيله زورتر بؤ کاری که م وئاسان به‌کار ديت که نه‌نجامدانی کاره‌که هينده ناخايه‌نيت، ناتوانري بؤ کاتی زورخايه‌ن و گه‌رمکردنه‌وه به‌رده‌وام بيت، به زوری بؤ کاری سوکه‌و له شويني داخراودا به‌کار ديت. ناييت شوينه‌که‌ش زور هه‌وا بيگريته‌وه که ئاگره‌که بکوژينته‌وه، وهک شوينه داخراوه‌که تاقی گه‌وره يان کون و که‌له‌به‌ری به‌رزی تيا بيت، با به‌ته‌وژم بيته ژووره‌وه، تا کادان يا ئاخوړی ئالیک دانه‌که گړ نه‌يگريت، له‌ساتی گړ تې به‌ربونی سه‌ری گړدراوی دهسه‌چيله‌دا. جار هه‌يه له

سهره تاوه سهری دسه چيله که له نهوت هه لده کيشري تا به ئاسانی ئاگره که بگريت و نه کوژيته وه، له هه مو باره کانددا دسه چيله مه ترسی هه، چ له ساتی گرگر تنيديا بيت يا گر ليبونه وه، بويه گورانى به سهردا هاتوه و بوه به قوتيله.

قوتيله: يا قوتيله چرا: دروست کراويکه له ته نه که و فتيله، کلکيکي نيو که وانه يی هه يه بو گرتنی قوتيله که، له گه ل لوله يه کورت که فتيله که ی ليوه دهرده هينريت بو سوتان و دانه وه ی پرووناکی. سهریکي فتيله که له نه و تدايه له ناو قوتوه که دا، سهره که ی تری گری تيبهر دهرديت. ده توانين بلين فتيله شيويه سهره تاي به کارهينانی ته باخی ئيستايه، به لام بو گهرم کردن به کار نه ده هات به لکو پرووناکی دهر بو له شويینی تاريخدا. که ئاگر له فتيله که ی بهر دهرري يه کسه ر ده يگرئ چونکه فتيله که ته رو شيداره به نهوت. فتيله هه مان شيويه ته باخ ده سوتئ گرو پرووناکی هه يه، هه رچه نده پرووناکی فتيله هه مان ئه اندازه ی لايتی ده سستی نيه، به لام له کادان و پشتيرو شويینی تاريخدا پرووناکی هه يه. کيشه ی فتيله ئه وه يه دوو که لي رهشی چری هه يه، دواي ماوه يه ک سوتان دوو که لي رهشی قوتيله شويینی داگير سانی قوتيله که پر ده کات له بومی رهشی، بويه ئه وانه ی ماوه يه ک له شويینی تاريخدا قوتيله به کار دينن، هه ميشه دهمو چاو کونه لوتيانپر ده بی له بومی رهشی، که له شويينه که دينه دهر وه ناو کونه لوتيان ره شه. بيگومان فتيله له رووی ته ندروسيه وه زیان به سيه کانش ده گه يه نيت، چونکه دوو که ليکی زور ده چيت به بوړی هه ناسه دا، به لام کاتی خو ی لايتی ده سی بونی نه بوه به ناچاری به کار هينراوه. له ئيستادا به کار هينانی قوتيله نه ماوه، ته نها وه ک وشه و که ره سه يه کی که له پور ئاماژه ی پيده ده ين.

شیتەو ژیره

له کۆتایی وەرزی زستانی ساڵی ۲۰۲۰دا، دواى چاوه‌پوانیه‌کى زۆرى نه‌بارینی باران له پر لیزمه بارانیکى به‌خوڕ هات و ته‌رى کردین. به‌په‌له‌پروزی خۆمان کرد به‌چاخه‌نه‌یه‌کدا له شه‌قامی ئیسکانی شاری هه‌ولێر، هینده‌ی به‌دومه‌ ته‌قیی خوارده‌وه‌ی چایه‌که‌وه‌ کاتمان گوزهراند، دواى بارینی شه‌سته‌ بارانیکى زۆر، خوۆشى کرده‌وه‌و بوو به‌خۆره‌تاو، له‌کاتی‌کدا په‌له‌ش هه‌ور به‌ئاسمانه‌وه‌ بوو. له‌پر زاراوه‌ که‌له‌پوریه‌که‌ هاته‌وه‌ یادم و وتم: ئەم دیارده‌یه‌ پێی ده‌لێن: شیتەو ژیره. دهربرینی وشه‌که‌ ناو‌نیشانیکی سه‌رنج راکێشه، جگه‌ له‌ راکێشانی سه‌رنجیش بۆ دهربرینی وشه‌که‌. شیت و ژیر دوو دۆخی به‌رجه‌سته‌ن بۆ دوو که‌سایه‌تی ته‌واو جیاواز و به‌یه‌که‌وه‌ نه‌گونجاو، هه‌رگیز ئەم دوو سیفه‌ته‌ له‌ که‌سی‌کدا به‌رجه‌سته‌ نابیت له‌ هه‌مان کاتدا. به‌لام له‌ که‌ش و هه‌واى وەرزی به‌هاردا جار جار دوا‌به‌دواى یه‌ک به‌رجه‌سته‌ ده‌بیت و پوو ده‌دات له‌ هه‌مان ناوچه‌دا. شیتەو ژیره، دۆخیکى بارینی باران و پاشان خوۆش کردنی که‌ش و هه‌واو په‌نگه‌ جارێتر ده‌سپێکردنه‌وه‌ی باران بیت، زۆرتر له‌ وەرزی به‌هاراندا پوو‌ده‌دات. ئەو دوو دۆخه‌ی که‌ش و هه‌وا پێچه‌وانه‌ی یه‌کن، بۆیه‌ ئەو ناو‌نیشانه‌ی پێوه‌ لکاوه‌ له‌ به‌هاراندا که‌ زۆرتر بارانی تاوتاوو به‌ لیزمه‌و چر ده‌باریت، هه‌وره‌ تریشقه‌و هه‌ورى تاریک و چلکنی له‌گه‌له‌، به‌ زۆرى هه‌وره‌کان چرو تیژ ره‌ون تاویکی که‌م بارانی لی ده‌باری و ده‌پوات، په‌نگه‌ جارى تر په‌له‌ هه‌ور بیه‌وه‌ جاریش هه‌یه‌ سامال به‌ ته‌واوی بال ده‌کێشیت به‌ ئاسماندا. زۆربه‌ی جار پێش باران بارینه‌که‌ ئاسمان ساف و بیه‌گرده‌، شوان و به‌رخه‌له‌وان و گاوان، بی که‌په‌نک و فه‌ره‌نجی و باران گیر چونه‌ته‌ ده‌شت و دهر به‌ مه‌به‌ستی له‌وه‌راندنی ئاژه‌لان و دهرچونی ته‌زووی سه‌رى قاچ و قولی ئاژه‌له‌کانیان، ئەگه‌ر له‌وه‌ریش نه‌بو‌بیت، په‌چاوی

بارینی بارانی به لیژمه‌یان نه‌کردوه. له‌ناکاو پارچه هه‌وری ره‌شی تاریک هاتوته گورپی له‌گه‌ل هه‌وره چه‌خماخه‌ی توندا تاوی بارانی باش باریوه، لافاو هه‌لساوه به‌م دیاره ده‌وتری: شیتته، له‌و پروانگه‌وه ئاسمان پیشتتر هه‌وری به‌راناوی پیوه نه‌بوه رووداویکی چاوه‌پوان نه‌کراو بوه، هه‌ر دوا‌ی تاوه باران بارینه‌کش که‌ش و هه‌وا گه‌پاوه‌ته‌وه دۆخی سایه‌قه، جار هه‌یه هه‌وریش به‌ ئاسمانه‌وه نه‌ماوه، دۆخه‌که گه‌پاوه‌ته‌وه دۆخیکی خۆره‌تاوی خۆشی کش و مات، هه‌ندئ جاریش په‌لکه زی‌رینه که پرچی ئایشه‌و فاته‌مه‌شی پی ده‌وتریت، ده‌رکه‌وتوه، به‌م دیارده‌یه‌ش و تراوه: ژیره. پی ده‌چیت شیتته‌و ژیره، له‌ لیک چونی گریان و ژیر بونه‌وه‌وه هاتبیت، ساتی بارینی باران به‌ گریان وینا کراوه، بی گومان نه‌مانی گریان و ئاسایی بونه‌وه‌ش به‌ ژیر بونه‌وه‌ی دوا‌ی گریان‌که‌ وینا ده‌کریت. هه‌رچه‌نده ژیربونه‌وه زۆرتتر به‌دۆخی ئاسایی بونه‌وه‌ی دوا‌ی گریانی مندا‌ل دیت، به‌لام هه‌مو ئاسایی بونه‌وه‌یه‌کی دوا‌ی گریان ژیربونه‌وه‌یه. گورانی که‌ش و هه‌وا‌ی باراناوی به‌ بارینی باران و پاشان گورینی که‌ش و هه‌وا بو‌ ئاسمانی بی هه‌ورو ره‌وینه‌وه‌ی هه‌وری تیژ ره‌و له‌ ئاسمانی تاوه بارانه‌که‌دا دیارده‌ی شیتته‌و ژیره‌یه. به‌ زۆری هه‌وری شیتته‌و ژیره له‌ دووره‌وه به‌تاریکی ده‌رده‌که‌ویت، ده‌وتری: پارچه؟ هه‌وریم نه‌گریسن، تیژ ره‌وانه‌دین و له‌ ئاسمانی ناوچه‌ی باران بارینه‌که‌دا چر ده‌بنه‌وه‌و تاوی بارانی باش ده‌بارینن. زۆربه‌ی کات چه‌ند هه‌نگاو‌یک رویشتن بو‌دووری شوینی باران بارینه‌که‌ نه‌ک باران نه‌باریوه، ره‌نگه هه‌تاویش بیت. هه‌روه‌ک چه‌نده‌ها جار له‌ برینی تونیلی شاخی که‌لیخانی نیوان شاره‌کانی بانه‌و سه‌قز ده‌بیزیت، دیوی بانه خۆره‌تاو بوه، که تونیله که‌مه‌که‌ت بریوه دیوی سه‌قز به‌فرو باران بوه و سه‌ری که‌لیخانی هه‌لم و هه‌وری چروپر. به‌ پیچه‌وانه‌شه‌وه گه‌ر له‌ سه‌قزه‌وه بچیته بانه. به‌زۆری هه‌وری به‌هاری شیتته‌و ژیره، ناله‌و بروسکه‌و چه‌خماخه‌ی زۆری له‌ گه‌له ده‌وتریت: به‌هاره‌و ئاوته‌قانه،

له گه‌ل بلیسه‌ی چه‌خماخه‌دا کانیاوو کاریز به‌ته‌واوی ده‌ته‌قیّت. به‌لام ئیستا به‌هوی پیس بونی ژینگه‌ی هه‌ساره‌که‌مانه‌وه‌که‌ش و هه‌وا‌ی جیهان زۆرگۆراوه. په‌نگه‌ شیتته و ژیره له‌وه‌رزى پاییزو سه‌ره‌تای بارانی په‌له‌شدا روو بدات، نه‌ک هه‌ر به‌هاران، هه‌وری بارانی په‌له‌ جیاوازه له‌هه‌وری که‌ش و هه‌وا‌ی شیتته و ژیره، زۆرتر هه‌وریکه‌هه‌مو ئاسمان ده‌ته‌نی و بارانی ورد بئ هه‌وره‌ تریشقه‌ ده‌باریت، هه‌روه‌ک کورد وتویه‌تی: هه‌وره‌ چه‌خماخه‌ی به‌ره‌ په‌له، په‌سه‌ند نییه، مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ بارانی په‌له‌ که‌متر هه‌وره‌ چه‌خماخه‌ی هه‌یه‌و به‌ زۆری یه‌ک تایم له‌ سه‌رخۆو ورد ده‌باریت، باراناو ده‌چیتته‌ قولایی رۆچۆن به‌ زه‌ویدا که‌متر لافاو هه‌له‌سه‌یت، په‌له‌ ده‌دات. به‌لام که‌هه‌ورو چه‌خماخه‌ زۆر بو باران بارین تاو تاو به‌ لیزمه‌ بوو زۆر تر شیتته‌و ژیره‌یه‌ و له‌ بارانی په‌له‌ ناچیت، که‌متر هه‌مو ناوچه‌کان ده‌گریتته‌وه، هه‌ر بویه‌ جار هه‌یه، که‌ش و هه‌وا‌ی شیتته‌و ژیره‌ جئ جئ په‌له‌ ده‌دات، شوین هه‌یه‌ ده‌غل بوته‌ نیوه‌ قه‌رسیل ناوچه‌ش هه‌یه‌ بارانی سالی نه‌بینیوه، چونکه‌ له‌ هه‌ندی شوین باران باریوه‌و له‌شوینی تر نه‌باریوه، یان هه‌مو شوینه‌کان چون یه‌ک نه‌باریون. له‌هه‌ندی شوین ریژه‌ی باران بارینه‌که‌ مایه‌ی دانی په‌له‌ نه‌بوه، بارانی په‌له‌ که‌متر لافاو له‌ میترگ و شیوو دۆله‌کاندا دروست ده‌کات، لافاوی کریوه‌ی به‌فرو باران دروست نابیت، مه‌ر له‌ که‌نده‌لان و کۆیانی شیوه‌کاندا خۆیان مه‌لاس ناده‌ن، یا گیر بخۆن تا لافاوه‌که‌ سه‌ر ده‌نیتته‌وه. بارانی په‌له‌ هه‌نده‌ وردو دریژ خایه‌نه‌ جار هه‌یه‌ چه‌ند رۆژی تا هه‌فته‌یه‌ک ده‌خایه‌نیت. هه‌مو ناوچه‌کان پیکه‌وه‌ په‌له‌ ده‌دات و دوا‌ی په‌له‌ دان ماوه‌یه‌ک که‌ش و هه‌وا‌ خۆش و خۆره‌تاو ده‌بیت، پئی ده‌لین: هاوینه‌ بچکۆله. ورد بارینی بارانی په‌له‌ وا ده‌کات، باراناوه‌که‌ هه‌موی بچیتته‌ ژیر زه‌وی و هه‌وزی ئاو له‌ سالانی هات و باراناویدا له‌ ژیر زه‌ویدا دروست ده‌بیت. ده‌لین: سالیکی باراناویه‌و عه‌ماراو دروست بوه‌ له‌ ژیر زه‌ویدا. به‌لام که‌ش و هه‌وا‌ی شیتته‌و ژیره‌ زۆر جار لافاو

له ميڙگ و چه مو كانياوه كاندا هه لده سيئيٽ، ده غلو دان كه متر سود له په له باراني شيته و ژيره ده بينيٽ، به زوري لافاوه كان روده چنه روبرو و ده ريكانه وه، جاريش هه به كاره سات ده خو لقيئيٽ. ساليش هه به زيان له زهويه توو كراوه كانيش ده دات، چونكه لافاو كي لگه كشتوكاليه كان ده دري و كهنده لان و جوگه ي قول له زهويه كشتوكاليه كاندا دروست ده كات.

داهول

داھۆل یا داۆل

دروستکراویکه له دارو پەرۆکۆنه، یا یاجل و بەرگی بەکار هینراوی مرۆف. لەشیوہی مرۆف دروست دەکریت بۆ پاسەوانی و پاراستنی دەغل و دانی وەک: گەنم و جۆ، مەرەزە، لە چۆلەکەو پاساری بەکار دیت. بەوہی داھۆلەکە لەشیوینی جیاچیدا لە ناو دەغل و دانەکە بەشیوہی مرۆفی بە پیوہ وەستاو یا پشتینە بە سەرەوہی لەشی مرۆف دروست دەکریت. دوودار یا زیاتر بە پیوہ لەشیوہی مرۆفی وەستاو دەچەقینریت، پاشان دوو قۆلی بۆ دروست دەکریت، لە پارچە زەویەکەدا دەچەقینریت. جلوبەرگی ی رەنگاو رەنگ یا قوماشی تیوہ دەپیچریت تا بەلندەکان ببین، وابزانن مرۆفەو لئی بترسن و لەدەغلو دانەکە دوور کەونەوہ و بتەرین. داھۆل، بەزۆری دواي گۆل کردنی دەغلو دان لە کۆتایی بەھار یا (پاییز بۆ پاراستنی مەرەزە) دروست دەکریت، دەکرێ داھۆلەکان بە ریزو ھاوشانی یەک لە ناو پارچە یەکی پری دەغلهکاندا بنیژرێ یا ناو بە ناو دوور لە یەک بچەقینرین. بەزۆری داھۆلەکان لە شیوہی سەری مرۆف، بەدوو بالی درێژی راکیشراوی ئاراستە جیاواز لە شیوہی بەپیوہ وەستاو دروست دەکریت. بە تەنھا داھۆل بەس نیە بۆ پاراستنی دەغلو دان لە بەلندە، بەلکو قوچە قانی بە کار دیت، پاسەوانی یان دوان و زیاتر بەدەوری پارچە دەغلهکەدا دەسورپینەوہو بە تەقانی قوچە قانی لەسەر یەک، بەرد بۆ چوار دەوری دەغل و دانەکە تیدەگرن، تا چۆلەکەو بەلدارەکان ھەلڤن و دوورکەونەوہ لەخەلەکە بە دوومەبەست قوچە قانی بەکار دیت، یەکەم: دەنگی تەقانی قوچە قانیەکەو ھەلانی بەردەکە بە ئاسمانی خەلەکەدا، کەدەنگیکی کاریگەرەو بەلندەکان لە دەغلهکە ھەلدەفرین و دەتەرین. دووہم: کەوتنی بەردەکەو دەنگی کەوتنی بەردەکە، لە ھەردوو ساتەکەدا چۆلەکەو بەلندەکان دوور دەخاتەوہو ھەلدەفرن. سالانی ھات و بارانی

زۆرئەگەر داھۆل نەبوايە دەغّل و دان رېژەيەكى زۆرى بەرھەمەكەى دەبۈە ژەمى بەردەوامى رۆژانەى خواردنى بالئندە و پاسارى. بەرھەمى دەغّلەكە كاتىك دەبىتە قەلداس و گول دەكات و خواردن دەزىتە ناو دەنكى دانەويىلەكەو دەبىتە خواردنى چۆلەكەو بالئندە. قەلداسەكە دەقرتتە لە لايەن بالئندەى جۆراوجۆرەو، گولەكان مايەپوچ دەبىت و ھەر قەدى بالاي خەلەكە دەمىنئەو. داھۆل لە شەو و رۆژيشدا دادەنراو دەچەقىنرا، دواى چەقاندن ناجولت، مەگەر بگويزرئەو بۆ شوينى تر، لە كاتىكدا قۆچەقانى بە تەنھا لە رۆژدا بە كاردىت، پاسەوان بە چوار دەورى خەلەكەدا دەسورپتەو بە قۆچەقانى بەرد تىدەگرىت، ئىستا پاسەوانى پاراستنى دەغّل و دان بەھۆى قۆچەقانىەو نەماو، بەلام داھۆل و بەكارھىتەكانى ھەر ماون، مەرج نىە ئەو شوينەى داھۆلى تيا نىژرا چەسپا و بىت و نەجولت، جار ھەيە زوو زوو داھۆلەكان دەگويزرئەو، يا رەنگ و جلەكانيان دەگورپت تا بالئندەكان لىى بترسن و وابزانن مرقە. جاريش ھەيە ژمارەى داھۆلەكان ھىندە زورن، بە ريزو بە دواى يەكدا دانراون پىوست بە گويزانەوھيان ناكات. دووراو دوور بالئندەكان دەتوقىنى و لە دەغّل و دانەكە دەيان تەرىنى و دوورىان دەخاتەو. ھەرۈەك شاعىر رەزا حمە، لە شىعەرىكدا دەلىت:

داھۆلى ناوخەلەو خەرمان ھەر دووراو دوور بالئندەكان دەتوقىنن
 نە شمشىر ھەلدەكىشن نە ساچمە زەن دەتەقىنن.

پریاسکه

پرسیاکه، وشه یه که، له کیلگه ی به رفراوانی فولکلوردا بۆ دوو مه به ست به کار دیت. مه به ستی یه که م، له کرداری گرتنه وه ی ناوک که وتندایه. که هه ر نه خو شیه که شیوه ی ئه فسانه یی پیوه دیاره، که متر له پرووی زانستی وه دانی پیا دهنریت، به لام لای که سانی به ته مه ن و به سالاجوان تانیستاش هه یه وخه لک پوژانه ناوکی ده که ویت. له گه ل ناوک که وتندا ئاماژه ده دن، ئازار له سکياندا هه ست پینده که ن و نائارامن جار به جار سکيان ده چیت. ئه وانیه ی ناوکیان ده که ویت دوا ی ناوگرتنه وه که هه ست به ئاسوده یی دهروونی ده که ن، زور جار ده لین: ئازارمان نه ما. ناوک که وتن ئازاریکه له به شی سهر و ئاستی دیوی ناوه وه ی ناوک، هه ستی پچ ده کریت، به پینی قسه ی ناوک که وتوان، ناوکه که له شوینی خو ی ترازوه، تا ناوکه که نه گه رپته وه جیی خو ی ئازاره که به رده وام ده بیت و ده مینیت. هه مو که سیش ناتوانی ناوک بگریته وه، ناوک گرتنه وه شاره زایی خو ی هه یه وکه سانی به ئه زمون له کاره که دا ئه نجامی ده دن. هه ندی تریش ده لین: ناوک که وتن، هه ر پلانی خانه کانی ده ماره له و ناوچه یه ی له شدا. ناوگران، نه خو شه که له سه ر گازی پشت دریز ده که ن! ده ست ده خه نه سه ر چالایی ناوکی ناوک که وتوه که، تا ماوه یه کی زور فشار ده که ن بۆ ناو سک و ده ستیان ناجولین، تا ناوکه که وتوه که ده گه رپته وه شوینی خو ی به پینی قسه ی ناوگران، که ئاماژه یان دا ناوکه که گه رایه وه شوینی خو ی، ماده یه کی قورس له پارچه قوماشیک ده پینچ که به ئه ندازه ی هیلکه یه ک گه وره تره، به له پارچه قوماشه که ی ده ئالین. قورسیه که ده خه نه سه ر ناوکه که و ماوه یه ک ده مینیت وه به زوری شه ویک یان زیاتر ئه و قورسیه له سه ر ناوکه که جی ده هیلریت، به م قورسایی به په رۆ به ستراوه که وه، ده لین: پریاسکه. پریاسکه پارچه قوماشیکه ماده یه کی خری تیدا

گریډ دراوه، سهري په پړوي پرياسکه که دريژ دهبیته وه، به زوري مادهی ناو پرياسکه که خوښه، چونکه خوښ قورسه، به ئاسانی پارچه قوماشه که شى به دوردا گریډ ددریت. زور جار پرياسکه، به ردیكى خړى بچوکى به قوماش به ستراره، که دهریته سهر ناوکه که دواى گرتنه وهى ناوکه که، ماوهیه که دهبیت پرياسکه که نه جولیت. به زوري به توندی پرياسکه که به له شى نه خوشه که وه دهبه ستریت، تانه جولئ و نه کریته وه له سهر ناوکه که تا ناوکه که دهگه ریته وه جیگه ی خوښ، پارچه قوماشه که که پرياسکه که ی پښ دهبه سترئ پشتوښ یا پارچه قوماشى دريژه، سهريکى به دورى پرياسکه که دا ده پيچریت له ناوه پاستدا هه له فهددرئ، به هه ردو سهري پارچه قوماشه که، پاشان به پشتوښ یا پارچه یه که قوماشیتر پرياسکه که به پشتی نه خوشه که وه دهبه سترئ، تا پرياسکه که کارى خوښ بکاو نه کریته وه، جاریش هه یه قوماشى پرياسکه که وه به ستنه که یه که پارچه قوماشه وهک: پشتوښ یا پارچه یه قوماش له بارى دريژى. ناوک گيريش هه یه، پرياسکه به کار ناهینیت و دهلئ زوو ناوکه که گه راوه ته وه شوښنى خوښ و پيوستى به پرياسکه نیه. مانای دووه مى پرياسکه، هه ر هه مان مانای یه که مى پرياسکه یه، به لام له فورم وشيوه وه به کارهینانى جياوازدا به کار دیت، پرياسکه ی ناوک، شيوه یه کی تايبه ته له ناوک گرتنه وه دا به کار دیت. به لام پرياسکه له شيوه ی گشتیدا، بوخچه ی بچوک بچوک، یا هه ر شتيک له شيوه ی بوخچه ی بچوکدا شتى تيا هه لگيریت پښى دهوتریت: پرياسکه. وهک کیسى نایلون، یان که پارچه قوماشیک دهبه یته لای بهرگ دروو، دواى برینى قوماشه که، پارچه ی بچوک بچوک دهمینیته وه به که لکی دوورین نایه ت له جل دوورینه که دا، به و پار قوماشه بچوکانه دهوتریت: پرياسکه. پرياسکه، واته بونى ماده یه که بؤ هه لگرتن که له پرياسکه یه که زیاتر پيچراوه و شتى تيا هه لگيراوه، وهک زور جار مندال به تايبه تى مندالی کچ، زهردو خشلئ مندالی خوښ جئ جئ له پارچه قوماش یا نایلوندا

ده پيچيته وه هه لي ده گريته ده وتريته: پرياسكه پرياسكه، شته كانى هه ل
گرتوه. ناوه پووكى ماده كانى ناو پرياسكه، هه رچى بيت گرنه نيه، گرنه
ئه وه يه له دانه يه زياتر بى و بوخچه بوخچه ي بچوك، يان جى جى شتى
پيچراوه بيت، پرياسكه به زورى بو شتى كه م كه م هه لگرتن به كار ديت،
له كاتيكدا بوخچه بو جل و به رگى زورو قه به به كار ديت، يان هه لگرتنى
شتو مه كى ورده ي زور به يه كه وه، نه ك جى جى، به هه لگرتنى شتى
زور له بوخچه دا به يه كه وه ژماره كانيشى زور بيت ناوتري: پرياسكه.
به لكو پرياسكه پرياسكه، مه به ست لى هه لگرتنى شته به شيوه ي كه م و
پارچه پارچه ي بچوك، به مه رچيك پارچه كان له يه كو دووان زياتر بن.

پشیلە شۆر، پرچی ئایشە و فاتمە

پشیلە شۆر: وشە یەکی لیکدراو، لە ھەردوو وشە ی پشیلە و شۆردنەو ھاتو، بە لām شۆردنە کورت کراو تەو ھاتو، لە سەر زاردا، بە پشیلە شۆر جیگیربوو. مانای کرداری وشە کە، شۆردنی بە شیکێ لە شی پشیلە یە لە لایەن پشیلە کە خۆ یەو، کرداریکە لە بنە پەتدا پشیلە ئەنجامی دەدات، بە شیکێ گیانی خۆی دەشوات بە کەمو کوپەو، بە لām ئیستا ھاتو تە ناو ئاخاوتنی کوردەو ھاتو بە دەربەری بە زۆری بۆ نیو شۆردن و کاری نیو ناچلی تەواو نە کراو بە کار دیت. پشیلە زۆر جار دەسی خۆی ھەل دەبریت، پوو دەکاتە دەمی و یە ک دوو تف دەکات بە نیو لە پیدا، پاشان لە پی لە دەمو چاوی و زۆر شوینی تری لە شی ھەل دەسوو و دەوتری دەیشۆری، بیگومان ئەو شوینانە ی کە دەسی پشیلە کە ی بەر دەکەوئ کە مئ تەر دەب، ھەندئ جار موی پشیلە کە ش کە دەسی پیا دینی، ساف و بیخەوش دەردەکە ویت، لە شوینیکی شانە کراو دەچیت، ئەم کردارە پەنگە لە پووی دەروونیەو پشیلە کە ئاسودە بکات، بە لām شۆرین و پاککردنەو نیو و کاریکی نیو ناچلی تەواو نە کراو، پشیلە دەقی پیو ھەرتو ھەنجامی دەدات، بیگومان لە ئەوروپا و زۆر بە ی ولاتانی تردا کە پشیلە رادەگیرئ بەردەوام دەشۆرئ، تەنانەت دژی توش نەبونی نەخوشیش دەکو ترئ، بە لām ئەم دیاردە یە لە کوردا کە مە، پشیلە گەر نە شۆرئ یە کیکە لەو ئاژەلانە ی کێچ و نە خۆشی تری ئاژەلان دە گو یز ریتەو ھە بۆ مرۆف. پشیلە شۆر خۆی خزان دۆتە ناو کە لە پوری کوردیەو ھەر کاریک بە نیو ناچلی کرا، تەواو پاک نە کرایەو، وە ک خۆ شۆرین یا دەمو چا و شۆرین، یا سە یارە شۆرین،، ھتد کە بە تەواوی ئەنجام نادرئ و لە کۆل دەکریتەو، دەوتریت، پشیلە شۆر کراو. منالی یە ک تا دوو سال، زۆر جار کە دەمو چاوی دەشوا ئاویکی کە م دەکات بە دەمو

چاويدا به شيكى كه مى دهمو چاوى تهر دهكات، ئاوه كه به بهر ووكيدا دپته خوارى، دهوتريت، خوى پشيله شور كرده. يا سه ياره كه ته واو كه شو ههواى پاش باران، قورپاوى و پيسى كرده، ئاويكى كه مى پياده كرى، جى جى قوره كهى پيوه ده ميني و جى جيش پاك بوته وه دهوتريت: پشيله شور كراوه. هه ر شتيك له شور دن و پاكر دنه ودا حه قى خوى نه ده يتى و كاره كه به باشى نه نجام نه درى، پشيله شور ه. كه واته پشيله شور، زاراوه يه كه به كار ديت بو پاك كرده وه هه ر شتيك به نيوه ناچلى نه نجام دراوه، كاره كه ته واو نه كراوه، ئاوى بو به كار هاتوه، به لام گرنگ نه وه يه پاكر دنه وه كه نيوه ناچل بيت.

پرچى ئايشه و فاته مه: ئيستا كه متر نه م زاراوه يه به كار ديت، زاراوه كه زورتر له باوه رى ئاييني و خو شه ويستى ئايشه و فاته مه وه هاتوه. به رگى نه فسانه يى به بهر ديار ده كه دا كراوه، له بهر جوانى وسه رنج راكيشى رهنگه كانى په لكه زيرينه كه دريژ بونه وه كهى وهك پرچ نامازه ي پيدراوه، كه نه م دوو ناوبراوه، ژن و كچى پينغه مبه رى ئيسلام، محمد بون (د، خ)، پرچى ئايشه و فاته مه، په لكه زيرينه يه، كه به زورى به رهنگدانه وهى تيشكى خور له پاش بارانى زورو له چمكيكى ئاسمانه وه به شيوهى نيچه چه ماوه دهر ده كه ويته، زور جار كه په له هه ورى كه م كه م و چرپيش به ئاسمانه وه هه يه ديار ده كه ده بينر يت. هه ر وهك ديريكى فولكلورى ده ليت: په لكه زيرينه ي پاش بارانى زور چه ماوه ته وه به رامبه ر به خور.

په لكه زيرينه، هه مه رهنگه به زورى هه مو رهنگه كاي تيايه، له ئاويزانبونى تيشكى خورو نه مى بارانه وه دروست ده بيت، به زورى له وه رزى به هاردا ده بينر يت، هه رچه نده له وه رزه كانى تر يشدا هه يه، به لام وه رزى به هار، پاش بارانى تاوو تاوو، په له په له كه ئاسمان ساف و بيگر د ده بى له هه ور يان له گه ل هه وردا كه تيشكى روژى به رده كه ويته دپته بينين، هه مو نه م رووداوانه ي بارينى باران و بونى سايه قه و هه ور،

زەمىنە پەخسانى دەركەوتن و بىننى پەلكە زىرپىنە، مەرج نى پەلكە
 زىرپىنە ھەر لە ئاسماندا دروست بىت، جارى واھىيە لە سەر زەوى و
 كەناروى ئاويش ھەمان پەنگەكان دەدرەوشتیتەوھە كە تىشكى خۆر
 دەدات لە شوپىنەكە، بەلام پەلكە زىرپىنە ئاسمان جوانتر دەردەكەوئ
 و زۆرتەر بە پىرۆزى سەير كراوھ و بتو دياردە و تراوھ، پرچى ئايشە و
 فاتمە. وھك ئەفسانەيەك لە ناو قولايى برواي ئايندا كە پىشتەر ھۆكارە
 زانستىيەكەى دروست بونيان نەزانىوھ، ھەمىشە پەلكە زىرپىنە دىمەنى
 جوان و سەرنج پاكىشى ھەيە، لە ئاسماندا بە زۆرى نيوھپوان بە
 دواوھ دواى باران و سايقە ھەل دەكات، زۆرتەر نيوھتيرە يە، كاتىك
 تىشكى پۆژدەر دەكەوئ ئاسمان ھىشتا بارانى و شىدارە. پەلكە زىرپىنە
 لە بەر جوانى پەنگەكەى و سەرنج پاكىشى شىوھ ئەفسوناويەكەى
 لە دلى باوھردارانى كۇندا شوبھىنراوھ بە پرچى ئايشە و فاتمە. جوانى
 پەلكە زىرپىنە و پەنگا و پەنگىيەكەى و تال تالى پەنگەكان لە شىوھى پرچ،
 ئەفسانەيى بىرو باوھرەكە، واى كردوھ ناوھكە بە بالاي دياردەكەدا
 بېرى. بەكار ھىنانى پرچى ئايشە و فاتمە بۆ زاراوھى پەلكە زىرپىنە لە
 ئىستادا نەماوھ و نەوھى ئىستا بەكارى ناھىنى، زاراوھەكە چۆتە لىستى
 كەلەپورھوھ، بەلام لە كۇندا بەكار دەھات و باوھرى زۆر لەكەسە
 ئاينىەكانىش وابو، بۆيە ئەو نىمچە رستە بەسەر ئەو دياردەيەدا براوھ.

پيخۆر، پيکورە

که برس بوی پيخۆری ناوی

که خەوت هات سهرینی ناوی لیره وه تی دهگهین پيخۆر خواردنه، به لام کام خواردن؟ به گشتی، پيخۆر خواردنه سهرهکيه کانی ئیستای ژهمه کانی تیربونی سک ناگریته وه، به لکو ئه و شته یه به نانه وه بخوریت. یا ئه و خواردانه یه که سهرهکی نین و گهردهس نه که ون پیویست نین و کیشهی سهر سفرهی خوانی پۆشته پهرداخ دروست ناکهن، وهک خه یار، ته ماته، سه وزه، ته نانه ت نانیس ئه گهر برنج هه بو، ده توانین ئیستا پيخۆر به (مقبالات) ی ئه م سهردهمه بشوبهین، که بی نانیس ده خوری به لام به شیک نیه له ژهمی سهرهکی خه لک برسی بو بی (مقبالات) نانی پنده خوریت. به لام پيخۆر له کۆندا، شیوه یه کی سهرهتایی (مقبالات) بوه، هه مو کات و له هه مومالی کدا دهس نه ده که وت. چونکه خواردنی سهرهکی نه بو، یان پيخۆره که خۆی ده بو به خواردنه سهرهکيه که له ماله هه ژاره کاند، ئه و کاته نازناوی پيخۆری له دهس ده دا، پيخۆر کاتیک وهک پيخۆر خۆی ده هاته سهر سفرهی نان خواردن. خواردنه سهرهکيه کانی وهک: برنج، گوشت، شله، تا نانیس هه بوايه، پيخۆر زۆر تر وهک خواردنی ناسهرهکی سیفته تی جوانتری ده دایه سهر خوانی میزی نان خواردنه که و ئاماژه بو بو نان خواردنیکی تیروته سه ل، بۆیه له هه مو مال و نان خواردنیکیا به دی نه ده کرا، که تویشته به ره ی شوانیک له دهشت و دهردا ده کرایه وه، نان، ته ماته، پیاز یا هه ندی جار میوه یه کی تری وهک تری ی له نان خواردنه که، تیا بوايه پيخۆر نه بو، له م ساتانه دا پيخۆر خواردنه ناسهرهکيه کانی سهر سفرهی خوا پيداوان بو. ده بوه خواردنه سهرهکيه که بۆ شوانه که و شوانی جارن که متر برنج و گوشتی له دهشت و دهردا ده خوارد. پيخۆر زۆر تر خواردنی ناسهرهکی خوانی دهست رۆیشوی خانه دانه کانی ده گرته وه له کۆندا، ئیستا شیوه ی

تری وەر گرتوه، وهک: میوه، شیرینی، محله‌بی، جۆره‌هاخواردنی جۆراوجۆری تری ناسهره‌کی. دواى نانخواردنی سهره‌کی، پيخۆرى سهرده‌من. پيخۆر هه‌بوایه‌ خوانه‌که‌ی به‌ هيژ و جوانترده‌کرد، نه‌شبوایه‌ نانه‌که‌ ههر ده‌خورا. بۆیه‌ په‌ نده‌که‌ ده‌لئ: که‌ برسی بوی پيخۆرى ناوی، چونکه‌ که‌سی برسی هه‌مو شت ده‌خوا، خوانی برسیان خوانی پاراوه‌ نیه‌، خۆ ئه‌گهر برسیه‌ک هيچی نه‌بی له‌ پيخۆر زیاتر ئه‌و کاته‌ پيخۆر ده‌خوات وه‌ک ژهمی سهره‌کی نه‌ک ژهمی سهرباری خوان. پيخۆریش له‌ سفره‌ی ماله‌ هه‌ژاراندایه‌ که‌ هيچی که‌ی نه‌بو بیخوات، پيخۆر نیه‌ و ژهمی سهره‌کیه‌، ماله‌ هه‌ژاره‌کانی کۆن پيخۆریان نه‌بوو، پيخۆر، به‌ پيی قهره‌باله‌خی و خوا پيداوی خوانی نان خواردن ده‌گۆریت.

کورد وتویه‌تی: نانی گهرمی سهر ته‌نور پيخۆرى ناویت، هه‌میشه‌ نان به‌ گهرمی ده‌خورئ، جا نانی گهرمه‌ ته‌نوری ئاردی سپی گه‌نمه‌ قه‌ناری بیته‌، زیاتر تام ده‌به‌خشی، نانه‌که‌ ته‌رکردنی ناوی و تامو چيژی تایبه‌تی هه‌یه‌ به‌ گهرمی، بی هيچ شتيکی تریش ده‌خوریت، بۆیه‌ وه‌ک پيخۆریش ده‌خورئ، یا شتی که‌ پيوه‌ی بخورئ پيويست نیه‌، نانی گهرمی سهرته‌نور خۆی خواردنی بی پيخۆرى هه‌ژارو ده‌وله‌مه‌نده‌. خۆ ئه‌گهر پيخۆرى تر هه‌بی به‌ نانه‌که‌وه‌ بخورئ، خوانه‌که‌ ده‌کاته‌ خوانی فه‌رمی، به‌لام نانی گهرمه‌ ته‌نوری سهر پيی به‌ زۆری بی پيخۆره‌، ههر بۆیه‌ که‌متر ژهمی سهره‌کی رۆژانه‌یه‌، به‌لکو له‌ناکاوو له‌ پر توشی مرۆف ده‌بیته‌، له‌ کاتیکدا ره‌نگه‌ مرۆفه‌که‌ برسیشی نه‌بیته‌.

دوو‌باره‌ کورد ده‌لئت: برسیتی ره‌گی هاری پيوه‌یه‌، دیسان به‌ روویه‌کی تر، ئاماژه‌یه‌ مرۆف که‌ برسی بوو پيخۆر نامینئ...! چی بیته‌ به‌ر ده‌س ده‌خورئ. پيخۆر هه‌بیته‌ یان نه‌بیته‌، گرنگ نیه‌، ئه‌گهر خواردنه‌که‌ پيخۆریش بیته‌، ره‌سه‌نیتی پيخۆری له‌ ده‌سه‌دات و ده‌بیته‌ ژهمیکی سهره‌کی، له‌ هیرش هینانی برسیتیدا.

پیکوره:

به‌ری گیایه‌که، که دنکیکی شیوه دریژ کوله‌ی درکاوی هه‌یه، ئەم به‌ری گیایه، وه‌ک هه‌مو چه‌ره‌ساتیک ده‌قرتینری و ده‌خوری دوا‌ی وشک بونه‌وه. ده‌شتوانری ببریژینری و دوا‌ی بخوری. بیگومان برژان و سویرکردن تامی خوشتر ده‌داته به‌ری پیکوره‌که. هه‌رچه‌نده ده‌سکه‌وتنی بریکی زوری ئەم پیکوره‌یه تا پاده‌یه‌ک مه‌حاله، به‌ری گیایه‌که‌مه و وه‌ده‌ست هینانی گه‌ران و ماندوو بونی گه‌ره‌که، چونکه گیایه‌که خورسک ده‌رویت وتوو ناکری، به‌لام له‌هه‌ندی شوین کوی ده‌که‌نه‌وه و ده‌ی برژینن، به‌ بریکی که‌م. پیکوره‌ ده‌نک درکاویه و نوک تیژه، جار هه‌یه که وشک ده‌بی له‌ قه‌راخی ریواره‌ پی لاری زه‌ویدا ده‌که‌ویت به‌ پیلاوی لاستیکی ریواره‌اندا ده‌چه‌قی! پیلاوه‌که کون ده‌کات و ده‌چه‌قیتته گۆشته‌که‌وه.

په چه، په چه لان، په چه م

په چه: به دوو مه به ست ناوی دیت، له دهر پربندا. یه که میان: شوینی
حه وان هوهی ئاژهلئ مه رو بزنه، کاتیک له دهشت و دهر ده گه پینه وه
پشو ددهن و ددهوشرین، پاشان را دهرینه وه بو له وهرو دهشت
و دهر به تایبه تی له وه رزه کانی بی بارانیدا. که له دهر هوهی گوند یا
به به رزیه کی دیاری نریک به گونده که وه، شوینی ک دیاری دهکن و
دهبیته مه نزلگه ی پشودانی ئاژهلان و پیی دهوریت په چه، به تایبه تی له
شهوانی هاویناندا، ئاژهلکان له شوینی دیاریکراو دهخه وینرین.

به گستی په چه، شوینی هسه سانه وهی ئاژهل، له پوژه کانی نه بونی
باران وسهرماو سو له دا. په چه زور جار ته لبه ند ده کریت، شوره یه کی
به دهوردا دروست ده کریت، له ناوه راست یا ته نیشتی په چه که دا
جیگه یه ک به به رزیه وه بو شوانه که ش دیاری ده کرئ، تیاده خه وئ، تا له
شوینه به رزه که یه وه له شهوانی تاریک ونوته کدا، ئاگای له ئاژهلکانی
بیت، له هیرشی هانتی گورگ و دز. جار هه یه سه گی دپو به ئاگاش
له دهوری په چه راده گیرئ، که پاسهوانی ئاژهلکان بکات، به وه رین له
هانتی هر مه ترسیه ک شوانه که ئاگادار ده کاته وه، به تایبه تی له بینینی
گورگ و ئاژهلانی نه ناسدا. که سه گه که بی وچان وه پئ به مانای
بونی مه ترسیه و شوان و خه لکه که ئاگادار ده کاته وه. په چه به پوژیش
دهمالرئ و پشقل و ریخه که ی بو سوتان و گهرم کردن به کار دیت، به
تایبه تی له گهرم کردنی ته نوری قوری نانی مالاندا، یا گهرم کردنی
سو پای داری ژووری دانیشتن و میوان. زوربه ی جار کومه لئ په چه ی
رانه کانی گوند نریک به یه ک له شوینی کی گونده که دا هه ن، به شوینی
کوی په چه کان، دهوریت: په چه لان.

په چه لان: زیاتر له په چه یه ک ده گریته وه، ئیواران کچان و ژنانی
گوند به یه که وه ده چنه په چه بو ئاژهل دوشین، که سیک سه ری ئاژهل که

دەگریت، كابانى مالىش ئاژەلەكە دەدۆشىت. پەچەلان بە يەكەوہ بن و
 نزيك يەك بن بۆ شوان و ئاژەلەكانيش باشترە، چونكە بە هانای يەكەوہ
 دین، شوانەكانيش بى تاقەت نابن. شەوان بە گىرانەوہى حەقايەت و
 قسەى خۆش دەبەنە سەر، تا كاتى خەوتن. بەزۆرى پەچەكان بە دارو
 حەسىرو لە ئىستادا تەل بەنديش دەكرين تا ئاژەلان رەو نەكەن و
 لە مەترسى گورگيش بەدوربن، چونكە گورگ ئاژەلەكە بزانی ريگەى
 دەرچونى نىە هيرش ناكات، گيانداريكي درندەشەدەستى بگاتە ران و
 پەچە، زياتر لە ئاژەلەك مل دەشكىتت. جار هەيە پارچە زەويەكانى
 گوندەكە كە دەكرينە پەچە لەلايەن كەسەوہ بەكار نايەت، دەبیتە مولكى
 گشتى و دەليين زەوى پەچەلانە، ئەگەر پەچەلان پارچە زەوى تەخت
 و بە كەلكى كيلا ن بىت. دواى نەمانى پەچەكان دەبیتە باشترين پارچە
 زەوى بۆ شكار تە و كيلا ن، دەغل و دانى سەر پەچەلان برشتى زۆر
 هەيە و باشترين گەنم وجۆ دىنيتە بەرھەم، لە رووى چەندايەتى و
 چۆنايەتيةوہ. ئىستاشزبل و خاشاكي ئەو شويانەى كە سەران گويلك
 و شويىنى ئاژەل و پەچەن كۆدەكرىتەوہ لەسەر زەوى كشت و كالى
 رۆ دەكرىت، پاشان زەويەكە دەكىلریت، باشترين بەرھەم دیتە بەرھەم.
 مانای دووہمى پەچە، پارچە پەرويهكە كە نيو چەوانى ئافرەتى
 پيدەبەسترا بە زۆرى لە گوندەكاندا بەكار دەھات، ھەر وەك ديزە
 فۆلكلورىكە دەلى: كۆلان بە كۆلان، جادە بە جادە نەشيميلەى چاۋ
 جوان پەچەكەت لادە بەسەر لادا. چونكە بەستنى پەچە تا رادەيەك نيو
 چاۋانى ئافرەت دادەپۆشى و جوانيەكەى دەشارىتەوہ نيو چاۋان بەستە.
 بەزۆرى پەچە، پارچە؟ قوماشى رەش يان سىپيە، رەنگە پەچە رەنگى
 تریش لە خۆ بگرىت، جار جاريش بە جۆرپتر ھەلدەدرىتەوہ سەر دەمو
 چاۋ، رووى پيشەوہ دادەپۆشىت. قوماشى پەچە ساف و لوسە، بى
 پيوەكردنى مورو زەنگيانە. پىچەوانەى بۆيمەيە، كە پارچە قوماشيكي
 زبرو زەنگيانە دارە، ؟لە ليۋارەكانىدا، جاريش ھەيە ھەردوكيان بە

یه که وه تیکه‌ل ده‌کرین و ده‌به‌سترین، به‌لام په‌چه زور کهم به‌ته‌نھا ده‌به‌سترئ و به‌ زوری له‌چک، یا سه‌ر پۆش یا بۆیمه یا شتی تری له‌گه‌له‌و ده‌دریت به‌ سه‌ریدا. جاریش هه‌یه په‌چه و بۆیمه و ده‌سمالو تاچارۆک‌ه‌ش، تیکه‌ل ده‌کرین له‌ شارده‌نه‌وه‌ی شان و ملی ئا‌فره‌تا، به‌تایبه‌تی له‌ گونده‌کانی کوردستاندا.

په‌رچه‌م جیا‌واره له‌ په‌چه، په‌رچه‌م ئه‌وتاله‌ موانه‌ی پێشه‌وه‌ی سه‌رولا‌جانگی ئا‌فره‌ته، که‌ دینه‌ خواره‌وه بو سه‌رده‌مو چاو، په‌چه ده‌یشاریته‌وه، که‌ په‌چه‌ت به‌ست په‌رچه‌م ده‌ر ناکه‌ویت، چونکه‌ په‌چه به‌ بازنه‌یی به‌ ده‌وری سه‌ردا ده‌به‌سترئ، به‌لام له‌چک و سه‌رپۆش به‌ دریزی به‌ ده‌مو چاوه‌وه ده‌ئالینرئ، په‌چه بی سه‌رپۆش یا له‌چک نابه‌ستریت، هه‌میشه له‌چک یا سه‌رپۆش یا بۆیمه ده‌که‌ن به‌ سه‌ریدا تا په‌رچه‌م بشاریته‌وه. چونکه‌ په‌چه ته‌نھا بۆشارده‌نه‌وه‌ی په‌رچه‌مه. به‌لام له‌چک یا سه‌رپۆش جار هه‌یه بی په‌چه ده‌پۆشرئ، په‌رچه‌م ده‌رده‌که‌ویت، کاتیک په‌چه نابه‌سترئ. له‌گونده‌کانی کوردستاندا تا راده‌یه‌ک له‌ کوندا ئا‌فره‌ت نازاده‌یه‌کی تیکه‌لی و کارکردنی له‌گه‌ل پیا‌ودا هه‌بوو، زور جار په‌چه نه‌ده‌به‌سترا، ده‌که‌ویته سه‌ر ئاره‌زوو یا په‌یوه‌ندی که‌سه‌که به‌ ئایین و جه‌ختی خیزانه‌وه، نه‌ک دابو نه‌ریتی چه‌سپاو، زور جار له‌ گه‌ل سه‌رپۆش یا له‌چک له‌سه‌ر کردندا، په‌رچه‌م دیاره‌و شوڤ ده‌بیته‌وه‌تا سه‌ر ئا‌گریجه، ئا‌گریجه‌و په‌رچه‌م و نیو چاوان له‌ ته‌واوکه‌ره‌کانی جوانی روخساری ئا‌فره‌تی کوردن، که‌ هه‌وینی سه‌ ره‌له‌دانی چه‌نده‌ها دیرو هۆنراوه‌ی گۆرانین، چه‌نده‌ها دی‌ری فۆلکلۆری کوردیش، له‌سه‌ر ئه‌م وشانه‌ و تراوه‌و بونه‌ته به‌شینک له‌ که‌له‌پوری کورد.

بۆرۈ، بۆرە، بابۇلە

بۆرۈ: تۈزۈلۈش كېش سۈكۈ لېكچۈى وردىكراوۈ ھارپاۈى خەلۈزۈ ماددەى تىرى دۈاى سۈتانه، كاتىك خەلۈزەكە بەھارپىت، كېشى لە خۈلە كەۈە سۈكترىت. بۆرۈ زۆرتر لە سۈتانى، كاغەن، پەپەى پۆژنامە، گەلای وشك و كېش سۈكۈ پۈش و پەلاش درۈست دەبىت دۈاى سۈتاندىان. ھىندە كېشى سۈكە با ھەلى دەگرى و بلاۈى دەكاتەۈە بە دەورۈبەردا. زۆر جار بۆرۈ ھەر لەكاتى سۈتاندى ماددەكەدا، لەگەل دۈكەلدا بەرزەدەبىتەۈە، بەناۈ ھەۈادا بلاۈدەبىتەۈە. دەبىت، كاغەن، پۈش و پەلاش، گىلاشك، بەشىك لە گەلادارى وشكى ھەلۈەرىۈى پايىزان كە كېشىان سۈكە، دۈور لە شۈىنى ئاۈەدانى و مالان بسۈتىنرىت، تا بلاۈ نەبىتەۈە ھەمو مال و كەرسەكان پەش بكات، دۈاى نىشىتنەۈى بۆرۈ. بۆرۈ بۆنى تايىبەتى ھەپە زۆر جارگەر بە چاۈىش نەبىنرىت، بەھۈى دۈور بون لە شۈىنى پۈوداۈى ئاگر كەۈتنەۈەكەۈە، بە بۆنەكەى دەزانرى بۆرۈە.

پەشەبا، شەمال، باى ۈەشت، كزەبا، باى پېش و پاش بارانى پايىزان لە ھۆكارە سەرەكەكانى بلاۈوبنەۈەى بۆرون. لە ھەندى گۈندى گەرمياندا بە بەفر دەلېن: بەور،

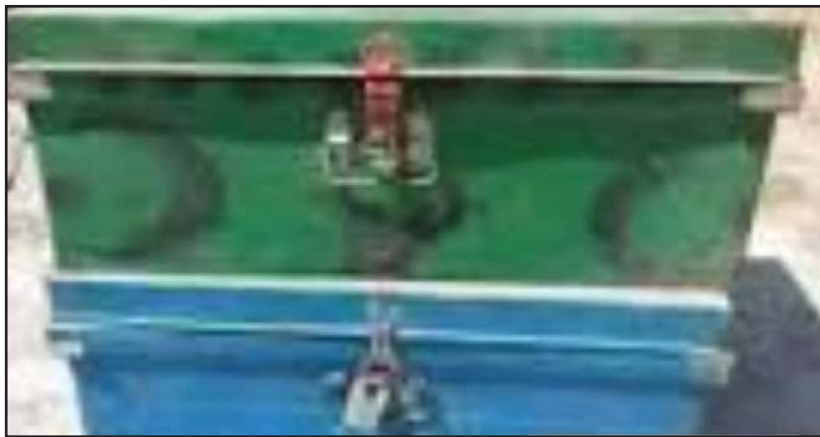
بەور: بەفرى بارىۈە كە لە زستاندا لە شۈىنە ساردۈ كۈىستانەكاندا دەبارىت، كەمتر لە گەرمياندا بەفر دەبارىت، زۆر جار لە سالە سە ختەكاندا بەفر بارىۈە، بەلام خۆراگر نەبۈە ھىندە نەماۈەتەۈە. بەپىچەۈانەى لۈتكەى شاخى ناۈچە كۈىستانەكان، كە تا ماۈەپەكى زۆر بەفر دەمىنرىتەۈە، بەور بەفرە بە زمانى ھەندىك ناۈچەى كوردستان.

بۆرە: بۆر، جۆرىك پەنگى ئاژەلانە بە گىشتى ۈەك: مانگای بۆر، پىشپەى بۆر سەگى بۆر، كەلە سەگدا زۆرتر وشەى سەگەكە لا دەبەن و بزۈىنىك دەخنە دۈاى وشەكەۈ بە تەنھا دەلېن: بۆرە، واتە: سەگى

بۆرە، گەريەكك بلى: بۆرە ھات، يەكسەر تى دەگەى مەبەست ئەوھىيە سەگىكى بۆرەھات، يان سەگ ھات. زۆر سەگ كە ناوى بۆرەھىيە، كە بانگى دەكەى ناوى خوى دەزانىت و بەرەو پروت دىت. من لىردە مەبەستم لەوشەى بۆرە ئەم مانايانە نىيە، كە ئاماژەم پىدا، بەلكو بۆرە ئەو پارچە زەوھىيە كە ناكىلرئ و لە دوورەو بۆرەكاتەو، واتە زەوى بەيارە، بەيارىش ئەو پارچە زەوھىيە كە ناكىلرئ، قنگر، ھەپلوك، فىشوك، زۆرچورى پروەك كە لە بەھاراندا سەوز دەبن، لەسەر زەوى بۆرە سەوز دەكەنەو، لەگەل ھاتنى وەرزى گەرما، پروەكە سەوزەكان وشك دەبن، پەنگى سەوزيان دەگورپت، لەدوورەو پىي دەلئىن: بۆرە، جارى وا ھەھىيە زەوى بۆرە بە بەرزىەك يا قەد پالىكە وھىيە كە ناكىلرئ، دواى ئەوھى چوار دەورى دەكىلن و دەبى بە وەرد، لە دوورەو پارچە زەوھىيە نەكىلراوەكە پەنگەكەى ديارە، پىي دەلئىن بۆرەھىيە، ناكىلرئ. وەك زۆرچ * جار بە شوانەكان دەلئىن: ئاژەلەكان بەرە تا بۆرە، يان ئەمسال زورى زەوھىيە بەيارەكانيان كىلاوہ خەرىكە بۆرەى سالى پار نامىنىت.

بابۆلە: لەفەى خواردنى منالە، بە شىوھى پىچانەوھى نارىك و پىك، تا مندالى برسى پى رازى بكەن و دەلئىن: بابۆلەھىيە، لە بنەردتا بابۆلە لەفەھىكى پىچراوھى نانە، كە زۆرتەر بۇ مندال ئامادە دەكرا، جا ناوہرۇكى بابۆلەكە ھەرچى بىت، تەماتە، خەيار، ھىلكەى كولاو يا ھەر خواردنىكى تر، مەرجى بابۆلە پىچانەوھىيە، ھەر خواردنىكى منال ئامادەكرا لەسەر نان، كە نەپىچرايەو، پىي ناوترىت بابۆلە. بابۆلە: شىوھىكى سەرەتايى لەفەھىكى كەلەپورى كوردىيە، خواردنى خىراى ئىستايە، ئىستاش زۆر جار خواردنى پىچراوہ لە ھەندى شونىندا ھەن و پىي دەلئىن: بابۆلە، كە ناوہكەى ھەر لە خواردنە كە لەپورىكەى جارانى منالانەوہ ھاتوہ. بابۆلەى ئىستا ھەمىشە گوشت (مرىشك يا ئاژەل) ى ھاوپىچە، كە جارەن كەمتر گوشت ھەبو، بابۆلە زۆرتەر سەوزە بو لەگەل نانى تەركراوى دەسيدا، زۆر جار بابۆلە، جگە لە مندال بۇ

شوانیش ئاماده دهکرا، له تویشه بهرهدا دهپچرایهوه تاشوان له پشتی ببهستیت، ههر خواردنیکی پیچراوهی ناو نان که پیچرابیتتهوه پیی دهلین: بابۆله. ئیستا به ههر خواردنیکی پیچراوه بلین بابۆله، بنههتی وشهکه لهخواردنی پیچراوهی ناوانانهوه هاتوه، لهویوه ئهم وشهیه سههری دهرهیناوه، جار ههبو له رۆژانیکی پهمهزانی زستاندا، سووفیهک که به رۆژوبو، عهسریکی درهنگ، پیش بانگدان پووی دهکرده مزگهوت، دهوترا: رۆژوهکهت ناشکینی؟
 له وهلامدا دهیوت: بابۆلهیهکم پییه، که بانگی دا پیی دهشکینم، دوی نویژ دهگهپیمهوه مالهوه بو نان خواردن.

وینهی باولیکی کۆنی کوردهواری

باول

وشهیه کی که له پوری کوردیه، له بنه پرتدا ناوی سندوقی که ره سهی گویزانه وهی که لو په لی بووکه. به لام جانتایه کی ئاسایی چهرم نیه، به شیوهیه کی سه رنج راکیشی جوان له تهنه که یا له وحی تهنک له لایهن وهستای دهست کارامه وه دروست دهکرا، دهسکی هه لگرتنی بو دهکرا، ده توانرا قفلی تاییه تی لیبدری و زور مه حکه مانه قایم بکری و هه ل بگیری، له پوژی گویزانه وهی بووکدا. له گه ل بووکدا ده گویزرایه وه مالی زاوا، دیوی ناوه وهی باول ساف و سپی بی پتوش و پاک بو، دیوی دهره وهی رهنگ دهکرا، باول زورتر لاکیشانه دروست دهکرا تا که لو پالی بووکی تیا هه ل بگیری و ره ونه قی جله کان تیک نه چیت. زور جار باول له لایهن مالی زاوا وه بووک دهکرا، یان به پینچه وانه وه. ئه و که لو په لانه ی له مالی بووکدا ده گویزریته وه پیی دهوترا جیازی. جیازی بوک، جل و بهرگ و که ره سهی جوراوجور دهگریته وه، که له مالی باوکیه وه ده گویزرایه وه مالی تازه ی بووکی، دهکری جیازی جگه له جل و بهرگه کونه کانی بووکی، جل و بهرگی تازه بو کردراوی بووکیشی له گه ل بیت، له مالی زاوا دا جیازی کانی بووکی له سندوقی تاییه تی له تهخته داردا هه لده گیرا، جارنی تر مکوم قایم دهکرا، کلله که ی دهرابه بووکی. ئه ندازه و گه وره و بچوکی باول وهک یهک نین، دهشی گه وره یا بچوک دروست بکری له سه ر داوا ی بووک و مالی بووکی، بووکیش هه بو زیاتر له باولیکی بو دروست دهکرا، به پیی زوری جلو بهرگی بووکی و داواکاریه کانی.

باول زورتر دهسی یان دوان جل و بهرگی بووکی پیی ده گویزرایه وه، دوایش خشل و زیوه کانی بووکی له مالی زاوا دا تیا هه ل دهگیرا، باول تا سالانیکی زور ده مایه وه، جار هه بوه که بووکی دهتورا یا بو ماوهیه کی زور ده گه رایه وه مالی باوکی باوله که ی له گه ل خویندا ده هینایه وه. زور

دهگمەن له كۆندا بووك بى باول دهگويزرايه وه. باول له نهريته باوهكاني كرداريى گويزرانه وهى بووكى بو، كه جاران كه متر بووك به ماشين دهگويزرايه وه، بگره هه ر نهش بو، باولى هاوهلى بو كه كه دهخرايه سه ر ولاخىكى به رزه و دهگويزرايه وه مالى زاوا، دهكرى شته تايبه ته كاني ژيانى كچينى بووكى، پيش گويزرانه وهى له باولدا هه ل بگيرى، زو جار كه باول دهكرايه وه بونى تايبه تي ميخهك و سملى لى دههات، يا حه تحه تو كه ي چنراو بو ملوانكه، چونكه جاران بون و به رامه ي دروستكراوى كه ره سه كاني ئيستا نه بون، بونى ناو باولى بو كى، بونى سروشتي ميخهك، سمل، گزويگياى سروشتي بو، ماده بونداره كان له باولدا هه ل دهگيرا، مه رج نيه له هه مو ناوچه كاني كوردستاندا باول به كاربهاتايه، يا هه مان ناوى هه بوايه، جار هه بو جيازي بووكى له جانتايه كى دهست چنراوى نايابى سه رنج راكيشدا دهگويزرايه وه، كه جانتا كه كارى دهسى تايبه ت بو، جوان ده نه خشينرا، زورتر بو ك و زاوا ده وه له مه ندو دهست ره نكي نه كان به كاريان دههيتا، له كۆندا زوربه ي ناوچه و گونده كاني كوردستان بو گويزرانه وهى جيازي بووك، باوليان به كار دههيتا.

ناوی مانگه کوردییه کان له چییه وه هاتوو

گهلی کوردیش وهک زۆربهی گهلانی جیهان خاوهن سالنامه و پوژ ژمیرو ناوی مانگهکانی تایبته به خویتهی، ناوی مانگه کوردیهکان پهنگه جوانترین داهینانی کورد بیته، که زۆر زیرهکانه به بالای مانگهکاندا کراوه، له ماناو تیپهپینی کات و کارهکانی ناو مانگهکه، ماناکههی به بالادا براوه، ههرکه گویت له ناوی مانگیک دهبیته، دهزانیت چ کات و سهردهمیکی وهرزهکانی سال دهگریتهوه. له ههموی سهیرتر ههمانگی زیاتر له دوو تاسی ناوی ههیه، ههموشیان به کات و کارهکانی ناو مانگهکهوه پهیوهستن لهپیرهوی سالدا.

به پیی زاراوهکانی ههورامی، سوورانی، بادینی و ناوچهکان ناوهکان دهگورین، که ئەم دیاردانه گهورهترین شانازی گهلی کوردن. ئیمه تهنه به زاراوهی سوورانی و ئاماژه به ناوی مانگهکان دهدهین، که تهواو مهبهستی ناوهینانی مانگهکه له و کاتهدا دهپیکیت، زۆربهشیان زیاتر له ناویک و دووانیان ههر له شیوه زاری سوورانیشدا ههیه، وهک:

نهوړۆز (خاکه لیوه):

یهکه م مانگی سالی کوردیه، سههرهتای بههارو یهکه م پوژی دهستپیکردنی سالنامهی کوردیش له م مانگهدا دهست پیدهکات. ئەم مانگه له شیوه زاری سوورانیدا زیاتر له دوو ناوی ههیه، ناوی یهکه م، به مانگی نهوړۆز ناودهبریت، بههوی کردنهوهی ئاگری نهوړۆز له م مانگهدا و هاتنی جهژنی نهتهوهی کوردهوه ناوناوه نهوړۆز. که خهک له خوشی هاتنی نهوړۆز و په مزی پامالینی جهورو سته م، به هوی کاوهی ئاسنگه رهوه. چه که رهکردنی دارو دهوهن، سههرهتای سهوز پویشینی سروشت، تاکهکانی کورد گهل پهروشانه به ئال و والای پهنگاو پهنگهوه خویان دهگورن و پوو له دهشت و دهردهکهن.

دووه م ناوی ئەم مانگه پيی دهلین: خاکه لیوه، واته خاک لیو دهجولینی و دەم دهکاتهوه، وهرزی بههار دەست پیدهکات، دار چرو دەکات، گژوگیا سەر دهردینی خاک لیوی جوانی بو رهنگکردنی سروشت بهگول و گولزاری ههمهپهنگ دهجولینی، بویه ناوانراوه خاکهلیوه، (ههندی جار دهوتریت: ناخهلیو) واته خاک لیوی بو هاتنی شهپولی سهوزی و گول وگولزار دهکاتهوه، ئەم مانگه (۳۱) رۆژه.

بانهمهپ (گولان) :

دووه مین مانگی بههارو دووه م مانگی سالی کوردیه، دووباره زیاتر له دوو ناوی ههیه، ناوهکانیش پر به پیستی مانای کاتی بهریکردنی مانگهکن، له بانهمهپدا، کەش و ههوا روو لهخۆشی دهکات، سهرماو کرپوهی بهفری زستان نامینیت، شوان کهپهنگی باران لهگهله خوی ههلهگریت، تویشه بهرهی نان لهپشت دهبهستیت، باران شیوه پهلهی بههاری تاو تاو و شهسته بارانی خیرا دهباریت، ههر بویه به مانگی شهسته بارانیش ناودهبریت. نهک بارانی وردو دریتز خایهنی چهند رۆژهی زستان. ههوار دهگرمین کانیو و کانیهکان تهواو دهتهقن، ئاوی بیرو مالان زیاد دهکات، شهوه کهژ دیته ئاراوه، شوانی مهرو بزنی بو زیاتر تیرکردنی ئازلهکانیان، لهدهشت و دهردا بنهیهک ههلهدهن، ماوهیهک شهوانه ناگهپینهوه مالهوه، ئازلهکانیان وچان وچان لهشهوا دهلهوهپینن، ئازلهکانیش سهرمایان نابو و پيشیان لی ناگیرئ، چونکه هینده سارد نیه بهفر ریگهکان بگریت، ئەگەر له کوستانهکانیشدا بهفر بباریت ته مهنی کهمهو دهتویتهوه. کهش و ههوا گهرمه، بهفرخوی رانگریت، مهپ، کهشی ئەم مانگهی لاخۆشه مانهوهی مهپ لهبان و دهشت و دهردا لهشهواندا، مایهی قهلهوبونی مهرو تیر خواردنیتی، ههمان شیوهی وهرزی زستان ئالیکیان نادریتی، مهپ له بان و دهشت و دهردا تا سنوری تیرخواردنی تهواو دهلهوهپیت.

ناوئ تری ئەم مانگە (گولان) ه ناوهکەى تهواو کاتى به پیکردنى مانگەکه دهپیکیت، مانگی چرۆکردنى گول و چهکه رهکردنى تهواویتی که زۆربهى گولە به هاریه کان له م مانگەدا دهگه نه دوا لوتکهى نواندنى جوانى و فره پهنگى. زۆرتین ژمارهى گولئ سروشتى خۆرسک له م مانگەدا دهبینریت، ئەم مانگەش (۳۱) پۆژه.

جۆزهردان:

سێیه م مانگی سالی کوردی و دوا مانگی وهزری به هاره، سروشت به سهوزایی و جوانیی و فره پهنگیه وه، به رهو زهرد هه لگه پان دهچیت، پوهه کی گهنم و نوک فهریکه دهکات، که سه رهتای پیگه یینی به رهه می دانسی گولەکانه، گولئ جو تهواو زهرد ده بییت، زۆربهى سالان باران بارین له زۆربهى ناوچهکانی کوردستاندا له م مانگەدا نامینیت، هه ر بۆیه به مانگی باران برانیش ناوی دیت. زۆرتتر ناوی جۆزهردانی به بالادا براه، ئەوانه ی گهنمیان هه یه و ته ره کاله، پهنگه دهغله که پیویستی به بارانیکى تر هه بییت خویان و بهختیان، که بارانیکى باش بباریت یان نه باریت، هه ربۆیه به مانگی بهخته بارانیش ناو ده بریت. جاریش هه یه بارینی بارانی زۆر زیان به دهغل و دان دهگه یه نیت، به تایبه تی دواى زهردبونی جو، دهغله که بالای دهشکیت و گولەکه ی توشی ژهنگی پوهه کی ده بن. پیشینان ده لئین: خوو بهخته، مانگی بهخته بارانه به مانای کاتی زهردبونی بالاو گولئ جۆیه، مانگی خوو بهختی بهخته بارانه، بارینی باران بو گهنمی زهرد نه بو بییت پیویسته، بو جۆیش که زهرد بوه، زیانی هه یه. مانگی جۆزهردان کوتایی ته مه نی سهوزی گژو گیاو گولئ دهشت و دهره له کوردستاندا. پوهه که خۆرسکه کان به رهو وشکبون دهچن، گورانکاری به خویانه وه ده بینن، ته مه نی سهوز بونیان به رهو هه لوه رین دهچیت، ئەم مانگەش هه ر (۳۱) پۆژه.

پوشپەر:

چارەمىن مانگى سالى كوردى و يەكەم مانگى وەرزى ھاوینە، بەپىي سىستەمى ھەر وەرزىك سى مانگە.كە پوژ بە پوژ گەرما پەرە دەسنىت. گزۇگىاو سەوزايى نەك ھەر وشك دەبن، بەلكو وەلا دەكەون لەسەر زەوى و دەبنە خواردنى ئاژەل، باوگىژە لوكە، ھەليان دەتەكینی، ئەم شوین و ئەوشوینیان پیدەكات.

ئەوانەى گەلاكانیان پانە و كىشيان سوکە با دەیان گویزیتەو، پىیان دەوترى: قنلاشكە، لەگەل بادا بەھوى سوکی كىشانەو زور شوین دەكەن، لەپەناو پەسىرو شوینی لاچەپی شیوو دۆلەكاندا خویان دەگرنەو. بەتەواوى گزۇگىاو سەوز پۆشینی سروشت وشك دەبیت و دەگورئ بۆ پوش وپەلاش پەنگى زەرد، ناوى مانگەكە پەيوەستە بە سروشتى خاکی كوردستان لەو وەرزەدا، ھەر ھەمان مانگ، پوشكالىشى پى دەوتریت، ئەم مانگەش (۳۱) پوژە.

گەلاویژ:

كوردەواریانە دەوتریت: شەوان تینی ساردى ھیناوە، گەلاویژ كەوتو، ئەم مانگە گەلاویژى تیا دەكەویت، كە گەلاویژیش كەوت، سەرەتای گۆرانكارى كەش و ھەوا دەست پیدەكات لە گەرمەو بە فینكى و دوايى ساردتر، بەتایبەتى شەوان، ئەم مانگە بە گەلاویژ ناو نراو، چونكە دیاردەى كەوتنى گەلاویژى تیادا دەردەكەویت، ھەر (۳۱) پوژە.

لەھەندى ناوچەدا بە مانگى تەباخ ناوى دیت.

خەرمانان:

دووباره ناوه که له گه‌ل کاتی تیپه‌پینی مانگه که و ئیشوکاری هاولاتیانی کوردستاندا یه‌ک ده‌گریته‌وه، گهرمه‌ی کۆتایی کاری خه‌له‌و خهرمان و گێڤه‌و شه‌ن کردن و بردنه‌وه‌ی کایه‌ بو‌ ئاژه‌لان به‌ ره‌شکه و شریف، زۆربه‌ی کاره‌کانی خه‌له‌وخهرمان له‌م مانگه‌دا ته‌واو ده‌بیته‌، ده‌غل دان و شارارا گویزاونه‌ته‌وه شوین خهرمان. بو‌ ته‌واوکردنی ئه‌وکارانه‌ی له‌ شوین خهرماندا ده‌کریت، زه‌خیره‌ی سال ده‌خه‌ملینریته‌ و هه‌له‌ده‌گیریته‌، هه‌ر له‌م پروانگه‌وه زۆرجار ئه‌م مانگه به‌ مانگی زه‌خیران ناوده‌بریت. له‌ هه‌ندئ شویندا به‌م مانگه ده‌لین: جو‌خیتان، ره‌نگه‌ له‌و وانگه‌شه‌وه ئه‌م ناوه ئاماژه‌ بیته‌ بو‌ پێچانه‌وه، له‌ هه‌ندئ ناوچه‌ی کوردستاندا جو‌خین به‌ مانای به‌نه‌خوین دیت که گری ده‌دریت و ده‌پنچریته‌وه، له‌و پروانگه‌شه‌وه ئه‌م مانگه کاتی پێچانه‌وه‌ی به‌روبوومی ده‌غلو دانه و هه‌ر (٣١) پۆژه.

په‌زه‌ر:

ئه‌م مانگه ده‌که‌ویته سه‌ره‌تای وه‌رزی پاییزه‌وه، هه‌وته‌مین مانگی سالی کوردی و یه‌که‌مین مانگی وه‌رزی پاییزه‌، هه‌ر بۆیه به‌ مانگی هه‌وه‌ل پاییزیش ناوده‌بریت. مانگه‌که مانگی پێگه‌بینی ته‌واوی جو‌ره‌کانی ره‌زی ترینه‌، به‌ تاییه‌تی تری ره‌ش که له‌ پاییزدا تامیکی تاییه‌تی هه‌یه‌، زۆرتر پاییزان خه‌لک هه‌ز به‌خواردنی ده‌کات، وه‌ک که‌سیک به‌که‌سیک ده‌لته‌: ده‌لی تری ره‌شه هه‌ر پاییزان به‌های زۆره‌. هه‌مو جو‌ره‌کانی ره‌ز له‌ ره‌ز وه‌رزدا پێده‌گات، به‌گشتی ئه‌م مانگه کاتی رینی ره‌زه و له‌و مینه‌ره‌وه ئه‌م ناوه‌ی به‌ بالادا براوه‌، (٣٠) پۆژه.

گه لاپړيزان:

پاييز به وهرزی گه لاپړيزان و خه زان زهرد پوښی ناسراوه، ئەم مانگهش دهکه وپټه وهرزی پاييزه وه، که گه لای دارهکان زهرد دهن و هه لده وهرين، زهوی ژير دارستانهکان به گه لای وشک و زهرد هه لگه پراو داده پوښريت، که با هه لدهکات ئەم سهرو ئەوسهريان پيډهکات، ههروهک له په ناو سوچی دیوارهکاندا خه رمانوچکهی گه لای دار دروست دهبيت، لهو پروانگه وه گه لاپړيزان به روخساری ناوی مانگه که وه نوساوه. هه ر پاييز خوښی وهرزی خه زانه، بويه ئەم مانگه به خه زه لوهریش ناوده بریت. هه ندی جار دهوتریت گه لا خه زان، واتای خه زانی گه لا هه لوهریوهکان، له سالی ته پوتوش و پر باراندا هه ندی سال زووتر لهکاتی خویدا په له ددات به تايبه تی له کويستانهکان و ئەو ناوچانهی زوو بارانی لیده باریت، هه ربويه ئەم مانگه به مانگی سهه په له ش ناوده بریت، چونکه زوربهی سال سهه رتهای بارانی په له که یه که مین بارانی ساله له م مانگه دا دهست پيډهکات، ئەم مانگه (۳۰) روزه.

سه رماوه رز:

ئەم مانگه له هه مو مانگهکانی تر زیاتر ناوه که ی به بالای کاتی هاتنی مانگه که دا برپاوه، ئەم مانگه دهبيته وهرزی هاتنی سه رماو پوښینی جلی زستانه ی سه رما گلده روه، هه ربويه به سه رما وهرز ناوده بریت. هه ندی جار له سهه زاردا کورت و پوخت دهکریته وه ده لین: سه رماوز، واته مانگی هاتنی وهرزی سه رما، دووباره به هو ی هاتنی سه رماوه، بالنده کتويه کانیش پيوانه بو سه رما دهکهن، هه ست به جياوازی گوړینی کهش و ههوا دهکهن که متر له دونیای نازادی دهشت وده ردا ده میننه وه، ده نیشنه سهه ر دارهکان، دواتر ئەوانه ی هیلانه یان هه یه، له روه زانی سه رماو ته پوتوشیدا ده چنه ناو هیلانه کانیان، هه رچه نده

زۆرتر له کۆتایی وهرزی به هاردا که و له داران دهنیشیت، ناویکی تری ئەم مانگه که و به داره و (۳۰) پۆژه.

به فرانبار:

دهیه مین مانگی کوردی و یه کهم مانگه که دهکه ویته وهرزی زستانه وه. ناوی مانگه که مه به ست ده پیکێ که دهکه ویته چ کاتیکی وهرزی ساله وه، مانگی ده ستپیکردنی وهرزی زستانه، له م مانگه دا به فر دهباریت، به لام مه رج نیه به فری به فرانبار هه مو ناوچه کانی کوردستان بگریته وه. زۆرتر ناوچه کویستان و سارده کانی کوردستان به فری تیا دهباریت، ناوچه گهرمه کان که متر به فر دهگریته وه، ئیستا گۆرپانکاریه کانی که شو هه و، گهرمی ساردی ناوچه کانی شیواندوه، سال هه یه به فر بارین ناوچه گهرمه کان هه رناگریته وه. مه رج نیه به فر له هه مو ناوچه کانی کوردستاندا له به فرانباردا بباریت، به لام ره چاوی بارینی به فر له مانگه دا دهگریته، به تایبه تی لوتکه ی شاخه به زه کان و ناوچه کویستانیه کان، هه ربۆیه مانگه که به به فرانبار ناوئراوه، دهکه ویته سه ره تای زستانیشه وه بۆیه مانگی هه وه ل زستانیشی پیده وتریت. ئەم مانگه (۳۰) پۆژه.

پێبه ندان:

پێ، پێگه یه، به ندان مه به ست به ند کردنی پێگه یه که پێ له هاموشۆ به پێگه که دا بگریته. پێبه ندان گرتنی پێگه کانه به هۆی به فر بارینی زۆره وه به تایبه تی له ناوچه سارد و شاخاویه کاندا، که هینده به فر دهباری پێگه کان دهگریته، هاتوچۆی پێبواران نامینی له نیوان گونده کاندا، چونکه مانگه که دهکه ویته ناوه راستی وهرزی زستانه وه به فری زۆر تیا دهباریت، ناوی مانگه که دهمیکه چۆته لیستی تۆمارکردن له میژوودا له پرووی کاته وه. ئەو سه رده مه به هینده ی ئیستا

كەرەسەكانى پاككردنەوہى رېگەكان نەبو، بۆيە ماوہيەك رېگەكان دەبەسترا، ئىستاش لە زۆر ناوچەى كوردستان لە رېبەنداندا بەفريكى زۆر دەباريٲت، بەلام ئاميرەكانى پاك كردنەوہ، رېگەكان پاك دەكاتەوہ، رېگە نادرٲت ماوہيەكى زۆر رېگەكان دابخريٲت، ئەم مانگە ناويٲتى ھەيە، بە مانگى چەلە ناودەبريٲت و (٣٠) پۆژە.

پەشەمى:

ھەندى جار دەلٲن: پەشەما، دوا مانگى سالى كوردى و دوامانگى وەرزى زستانە، سەرما ھەر دەمىنٲت. بەلام لە پۆژى خۆرەتاو و بى باراندا تيشكى خۆر گەرميەكى پوحى دەداتە مرۆف. زۆر جار مرۆف و ئەوكەسانەى زۆرتەر لە دەرەوہن تيشكى خۆريان زۆربەردەكەويٲت، پيٲستيان رەش ھەلدەگەريٲت، بە تايبەتى ژنان، بۆيە ئەو ناوہ لەم دياردەوہ ھاتوہ. ئەوانەى تيشكى پۆژ لٲيان دەدات و لەبەر خۆر دادەنيشن، رەش ھەلدەگەريٲن. مرۆفٲش كەمتر خۆى لە تيشكى خۆر لەم مانگەدا دەپاريٲت، چونكە ھيندەى مانگەكانى دواى خۆى گەرم نيە. پۆژەكانى ئەم مانگە، بە پٲى سال دەگوريٲت، سال ھەيە (٢٨) پۆژە، ساليٲش ھەيە (٢٩) پۆژ، پۆژگاريٲش لەم مانگەدا ھيندەى ھاوين دريٲز نيە، تەمەنى ژمارەى پۆژانى مانگەكە ناگاتە تەمەنى مانگى خاكە لٲوہى دواى خۆى، بۆيە بە كۆلە مانگٲش ناودەبريٲت.